2403
2404
2405

84
12-49

84
Ռ-49
հց 1-3

Էմիլ Ռիշպուր

Արտասահմանեան դրամա
թարգմ. Հայկազեան Ա.
հրատարակութիւն
Կ. Պոլիս, 1899

9011

ԷՄԻԼ ՍՈՒՎԷՍԹՐ

ԱՐՈՒԱՐՁԱՆԻՆ ՏՂԱՆ

ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ

ԿԱՐԱՊԵՏ Ս. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

ՀԱՏՈՐ Գ.

معارف نظارت جلیله‌سنك ٥٧ نومرولى
رخصتنامه‌سیله طبع اولنمشدر

Կ. ՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐԵՒԵԼՔ ԼՐԱԳՐՈՑ

1899

ՀԱՅ. Ս.Խ.Հ. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
С.С.Р.А. Публичная Библиотека
7/31-1922

2 4 JUL 2013

84-31
Ռ-52

20 APR 2006
19 NOV 2010

ТИФЛИССКАГО СОБ... БИБЛИОТЕКА

ԷՄԻԼ ՌԻՇՊՈՒՐ

ԱՐՈՒԱՐՁԱՆԻՆ ՏՂԱՆ

Գ.

ՄԱՅՐ ԼԱՆԿԼՕԱՅԻ ՃԱՀՃԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

1

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ

Մայր Լանկլօա վայրկեան մը չկորսընցուց։ Ժամը տասն-մէկ ու կէսին առանձին տանը դուռը կը զարնէր։ Տեսնելով որ շուտ չէր բացուեր, գետնէն քար մ'առաւ և անով զարկաւ աւելի ուժգնապէս։

Շատ չանցաւ՝ ոտնաձայն լսեց և գրեթէ անմիջապէս հաստ ու խռպոտ ձայն մը հարցուց.

—Ո՞վ է.

—Կուգամ ձեզի լուրեր տալու Մարկըրիթի վրայ, պատասխանեց։

Իր հին տարփուհիին անունը լսե-

լուն պէս Բիէռ Կարկաս բացաւ դուռը։ Սակայն երբ այցելուհին տեսաւ, կասկածելով ետ քաշուեցաւ։

—Ի՞նչ է այդ, վախցա՞ք ինծմէ, ըսաւ մայր Լանկլօա։

Եւ սկսաւ խնդալ։

—Կը ճանչէ՞ք ուրեմն Մարկըրիթը, ըսաւ Կարկաս պահելով միշտ դէմքին տխրութիւնը։

—Դուք ալ, պարո՛ն Բիէռ Կարկաս, օ՛ն աղէկ նայեցէք ինծի, չճանչցի՞ք զիս... Բօլին Լանկլօան եմ։

—Բօլի՛ն Լանկլօա՛ն, այո՛, այո՛... կը յիշեմ։ Բայց ի՞նչ բանի համար տեսնել կ'ուզէք զիս։

—Պարոն Բիէռ, եկայ յատկապէս ձեզ տեսնելու և հետերնիդ խօսակցելու։ Կը կարծեմ թէ չէք մոռցած այն գիշերը որ անցուցինք Սէն-Ժէրմէնի մէջ։

Կարկաս ապշած մնաց։

—Եկած եմ տեղեկութիւն ստանալու ձեր բարեկամին՝ Պ. Օլիւսթի, կամ՝ եթէ կուզէք Պ. Պլէռօի վրայ։

Կարկաս երկչոտ նայուածք մը ձըգեց դըրանը կողմը։

—Հոս չըլլար, եկէք ներս։

Եւ իր սենեակը տարաւ զայն։ Հոն իր պաղարիւնը գտնելով։

—Ինչ ուզելնիդ լաւ չեմ հասկընար, ըսաւ, բացատրեցէք։

—Շատ բնական է սակայն Պ. Պլէռօի վրայ տեղեկութիւն առնել ուզելս։

Կարկաս ժպտեցաւ կասկածոտ դէմքով մը։

—Անոր վրայ պիտի խօսինք ձեզի հետ, յարեց մայր Լանկլօա. կ'ուզեմ իմանալ ձեզնէ թէ ինչպէս է, ի՛նչ կ'ընէ։

—Չեմ գիտեր, պատասխանեց Կարկաս չոր ձայնով մը։

—Շատ զգուշաւոր էք պարո՛ն Բիէռ, բայց չեմ կարծեր որ անոր հասցէն չուզէք տալ ինծի։

—Պլէռօի հասցէ՞ն, ի՞նչ բանի համար։

—Երթալու զինքը տեսնելու համար։

—Դո՞ւք կ'ուզէք երթալ տեսնել զինքը։

—Այո՛, ես, կը զարմանա՞ք։

Կարկաս ուսերը թօթվեց։

—Աւելի լաւ կ'ընէք հանգարտ նըստիլ ձեր տանը մէջ, ըսաւ. նախ որ չընդունիր ձեզ, և եթէ ընդունէր ալ՝ չի ճանչեր կամ չուզեր ճանչել։

—Դուք ըսէք ինծի ո՛ւր բնակիլը, մնացածն իմ գործս է,

Կարկաս կասկածոտ նայուածք մը ուղղեց Բօլէնի վրայ.

—Ո՛չ, պատասխանեց խուլ ձայնով մը, չեմ ըսեր։ Դուք պէտք չէր որ գայիք հոս...։ Մարկըրիթ Թուլըերանութիւն ըրեր է. խաղ մը կայ ասոր մէջ. ի՞նչ ըսաւ ձեզի. Պլէռօ հարուստ է, և դուք պիտի երթաք ստա՞կ ուզէք անկէ։ Պարապ աշխատութիւն. Պլէռօ կծծի մարդ է, ոսկիին վրայ կը դողայ, ստակ մը չի տար ձեզի։

—Կը խնդամ անոր ոսկիին վրայ, գոչեց մայր Լանկլօա։ Ես ապրելու համար մարդու պէտք չունիմ, իմ աշխատութեանս շնորհիւ բաւական ապրուստ դիզած եմ ինծի համար։

—Ուրեմն ի՞նչ բանի համար տեսնել կ'ուզէք Պլէռօն։

—Ինչո՞ւ ըսեմ ձեզի, քանի որ չէք ուզեր բան մ'ընել ինծի համար։ Ես մեծ վստահութեամբ եկեր էի հոս ձեզ տեսնելու, պարո՛ն Բիէռ. խեղճ Մարկըրիթի խօսքերէն այնպէս կը կարծէի թէ դուք տակաւին բան մ'ունիք հոդ ձեր սրտին մէջ։

—Կրկին կ'ըսեմ թէ չէք կրնար բան մ'ընել Պլէռօի հետ։ Յայտնի կը տեսնեմ որ դուք չէք ճանչեր զայն.... Ես իսկ, կը հասկընա՞ք, որ իր բարեկամն եմ, որ ծառայութիւններ ըրեր եմ իրեն, կը վախնամ իրմէ։ Սարսափելի մարդ է. ամէն յաջողութիւն ձեռք բերաւ, մեծ հարստութիւն դիզեց. իսկ ես խեղճ մնացի։ Շատ գործ տեսայ իրեն համար. և կը կարծեմ թէ իրեն անձնուիրութիւն ըրած ըլլալովս բաւական երջանիկ եմ։ Ինծի երսուն հազար ֆրանք խոստացած է, անշուշտ ըսաւ ձեզի Մարկըրիթ, բայց պիտի տա՞յ, վստահ չեմ։ Այդ գումարն իմ արդար իրաւունքս է, որ ինծի հանգիստ ընել և թերևս իսկ անցեալս մոռցընե՛լ պիտի տայ։

—Բինէ՛ռ, պատասխանեց մայր Լանկլօա, եթէ դուք ուզէք ինծի հետ միաբանիլ, ինծի ծառայել, խօսք կուտամ ձեզի, կ'երդնում իսկ թէ Պլէռօ կուտայ ձեզի այդ երսուն հազար ֆրանքը։

—Նորէն անգամ մ'ալ կ'ըսեմ թէ դուք չէք ճանչեր զայն․ բան մը պէտք չէ յուսաք անկէ։ Միայն ես, որովհետեւ գիտեմ իր կեանքը, իր ամէն գաղտնիքը…։

Խօսքը բերանն էր, պարտէզին դուռն երկու անգամ զարնուեցաւ։ Կարկասի երեսին գոյնը նետեց։

—Ինքն է, ըսաւ, կ'սպասէի զինքը, խոստացած գումարը պիտի բերէ ինծի…։ Շուտ, շուտ, սա մութ սենեակը մտէք, միջնորմը բարակ է, հոնկէ կրնաք լսել մեր ընելիք խօսակցութիւնը, և սա դռնակին ապակափեղկէն ալ կրնաք նայիլ։ Մի՛ շարժիք, ձայն մի՛ հանէք։ Երբ ինծի բերած ստակը գրպանս դնեմ, սենեակէն դուրս կ'ելնեմ «շնորհակալ եմ Պլէռօ» ըսելով։ Այն ժամանակ ձեզ կը ներկայացնեմ և մինակ կը թողում անոր հետ։

Մայր Լանկլօայի սիրտը սաստիկ կը բաբախէր։ Կարկաս մութ սենեակը մղեց զայն և ինքն իր նստած սենեակէն դուրս վազեց։

Պլէռօի ձայնը, զոր իսկոյն ճանչեց մայր Լանկլօա, իմացուց իրեն թէ իր աղջկան հայրն իր մօտն էր։ Սրտայուզութիւնն աւելի սաստկացաւ։ Այսու հանդերձ դրանը մօտենալով՝ դիտել սկսաւ։ Տեսաւ Պլէռօն, և անցած տարիներուն և դէմքին կրած փոփոխութիւններուն հակառակ՝ իսկոյն ճանչեց զայն, վասն զի այդ մարդուն տարօրինակ տգեղութիւնն ելած չէր մտքէն.

Որս փնտռող կուզի դէմքն էր միշտ, նոյն հեգնիչ ժպիտը, նոյն չիկերէի նայուածքը։

—Այսօր գալու խօսք տուեր էի քեզի, ըսաւ Կարկասին, ահա կը տեսնես որ խօսքիս տէրն եմ։

—Ես ալ կ'սպասէի քեզի․ բերի՞ր…

—Գեղի տո՞ւնդ․ այո՛, գրպանիս մէջն է։ Եւ ի՞նչ ստակ։ Երեք օր յոգնեցայ ճարելու համար։ Բայց քեզի

պէս հաւատարիմ և անձնուէր բարեկամի մը համար ի՞նչ չեմ ըներ։

—Պլէռօ՛, կարծեմ թէ կատակ կ՚ընես։

—Ընդհակառակն, երբեք այսչափ լուրջ եղած չեմ։

—Կարելի է, բայց զարմանալի դէմք մ՚ունիս այսօր։

—Կ՚երեւի որ պանքնոտներուն ակնկալութիւնն աչերդ խտղտելով այնպէս կ՚երեւցընեն զիս, պատասխանեց Պլէռօ։

Ու գրպանէն ուռուցիկ թղթապանակ մը հանելով.

—Աղէկ միտքս եկաւ, յարեց ծիծաղելով, ծաղկեպսակ մը տարի՞ր դըրի՞ր խենթին գերեզմանին վրայ։

—Ի՜նչ չարաճճի մարդ ես, ըսաւ Կարկաս ցնցուելով։

—Հարկաւ պէտք է պաշտես մեռելները, պատասխանեց Պլէռօ հեգնութեամբ։

Զայս ըսելով թղթապանակը բացաւ և մէջէն ծրար մը պանքնոտ հանեց։

Կարկաս՝ աչերը խոշոր բանալով ձեռքն երկնցուց։

—Առ համրէ, ըսաւ Պլէռօ ծրարը սեղանին վրայ նետելով։

—Օ՜, սիրելի՛ բարեկամ, պատուակա՜ն Պլէռօ, մրմնջեց Կարկաս ուրախութեամբ։

Ծռեցաւ սեղանին վրայ և դողդոջուն ձեռքով սկսաւ համրել։

—Մէկ, երկու, երեք, չորս, հինգ...

Նոյն միջոցին Պլէռօ, Կարկասի ետեւը կանգնած, բաճկոնին տակէն մետաքսէ չուան մը հանեց ծայրը պատրաստ խեղդակապով։

Երբ Կարկաս «վեց» կ՚ըսէր, Պլէռօ ճարպիկ արագութեամբ մը խեղդակապին հանգոյցն անոր վիզն անցուց և իր բոլոր ուժովը սեղմեց։

Կարկաս մէկէն անկուեցաւ կոճղի մը պէս՝ սոսկալի խուլ աղաղակ մ՚արձակելով։ Պլէռօ դէպի ետեւ ցատկելով և չուանն ուժգնապէս քաշելով, խեղճ Կարկաս գողդոջեց, թեւերը վեր տնկեց, և կռնակին վրայ ինկաւ՝ մահուան խռնչիւն մ՚արձակելով։ Գլուխը գետնին զարնուելով վեր ցատկեց։

Պլէռօ, քաշելով միշտ ձգտեալ չուա-

նը, մէկ ոտքը Կարկասին կուրծքին վրայ դրաւ՝ աւելի ուժով քաշելու համար։ Երիկային ճակտէն քրտինք կը վազէր խոշոր կաթիլներով. աչերուն մէջ արիւն լցուած էր, քստմնելի երեւոյթ մ'ունէր։

Տասն վայրկենի չափ կատաղաբար չարչարեց իր որսը, որ վեր վեր կը ցատկէր գալարուելով, և գետնին վրայ կը թաւալէր ահռելի ցնցումներով. վերջապէս ողորմելիին մարմինը ձգտելով՝ անշարժ մնաց, ձեռները կծկած, աչերը խոշոր բացուած, երեսը կապուտցած, բերնէն դեղին փրփուր մը դուրս տալով։

Գլէռօ՝ սեղանին վրայ նստելով՝ ժողվեց իր պանքնոտները, տեսակ մը հեշտանքով գգուեց զանոնք և գրպանը խոթեց։

—Փորձանքին մէկը գնաց գլխէս, ա՛լ վախ չունիմ ասկէ, մրմռաց վայրագ աչքով մ'իր ոտքին տակը տարածուած վաղեմի բարեկամին վրայ նայելով։

Մայր Լանկլօ տեսեր էր այս ա-

մէնը. Ուզեր էր աղաղակ բառնալ և Կարկասի օգնութեան դիմել, բայց սարսափահար եղած, մազերը գլխուն վրայ տնկուած, ձայն մը չէր կրցեր հանել սեղմուած կոկորդէն և կեցած տեղը գամուած մնացեր էր անշարժ, քար կտրածի պէս, բերանը բաց, աչերը խոլոռած։

Գլէռօ, ինքզինք մինակ կարծելով տանը մէջ, աներկիւղ և համարձակ, պաղ արիւնով իր գործը լմնցընել միայն կը մտածէր։

Գնաց սենեակին դուռը բացաւ, և Կարկասի մարմինին քով վերադառնալով, մէկ ձեռքովը թեւէն բռնեց, միւսովն ալ մազերէն, և նախ սենեակէն դուրս քաշեց, ետքն ալ սանդուղէն վար։ Մազերու փունջ մը ձեռքին մէջ մնալով, բարկութեամբ նետեց սոսկալի հայհոյութիւն մը ժայթքելով։ Նորէն բռնեց գլխէն, որ սանդուղին ոտներուն զարնուելով վիրաւորուեր էր, և շարունակեց վար քաշել։

Նոյն միջոցին մայր Լանկլօա, որ պահ մ'ինքզինք կորսնցընելով և շունչը

բռնուելով ինկեր էր. քիչ քիչ ուշաբերեցաւ, զարմանքով իր բոլորտիքը նայեցաւ. և յետոյ յիշեց այն ահռելի տռամն որուն ականատես եղած էր: Նորէն պաղ սարսուռ մ'զգաց մինչեւ ոսկրներուն ծուծը. ականջ դրաւ և բան մը չլսեց: Բաւական դժուարութեամբ ոտքի վրայ ելաւ, դրան ապակիէն նայեցաւ և սենեակին մէջ մարդ չտեսաւ:

Ո՞ւր էր Պլէռօ. ի՞նչ ըրեր էր խեղդած կարկասը:

Մայր Լանկլօա չհամարձակեցաւ դուրս ելնել իր գտնուած սենեակէն,

Եթէ զիս տեսնէ, ճիւաղը զիս ալ կ'սպաննէ, ըսաւ ինքնիրեն.

Սենեակը պատուհան մ'ունէր, որուն վանդակափեղկերը գոց էին. մօտեցաւ, կամացուկ մը բացաւ փեղկերէն մին, և դուրս նայեցաւ: Տանն ետեւի պարտէզին մէկ մասն և անկէ դուրս ալ մինչեւ Պէյվիլի սարահարթը կը տեսնուէր:

Յանկարծ բոլոր արիւնը սիրտը քալեց: Պլէռօն տեսաւ որ բրիչ մ'և բահ

մը ձեռքը պարտէզին մէջ երեւցաւ:

Աւազակը ծակ մը պիտի փորէ և կարկասին դիակը թաղէ, ըսաւ ինքնիրեն:

Պլէռօ կանկ առաւ պարտէզին մէկ կողմը, և սկսաւ փորել: Ոտնաչափ խորութեամբ քառակուսի քար մ'երեւան ելաւ. Պլէռօ՝ բոյին ծայրովը վերցուց զայն, և ծունկի վրայ ծռելով՝ ձեռքը պեղած ծակին մէջ խոթեց.

Մայր Լանկլօա չկրցաւ գուշակել Պլէռօի ըրածը. տեսաւ որ չակուեցաւ, ոտքի վրայ ելաւ, քարը տեղը դրաւ և հողը նորէն վրան ծածկեց առաջուան պէս: Յետոյ մեկնեցաւ. Մայր Լանկլօա չտեսաւ զայն այլ եւս, և տանը մէջն ու դուրսը կատարեալ լռութիւն տիրեց: Բայց Պլէռօ կրնար տանը մէջն ըլլալ: Զայս մտածելով՝ մայր Լանկլօա կը վախնար սենեակէն դուրս ելնել. կը դողար Պլէռօի աչքին հանդիպելէ: Ուստի պատուհանին առջեւ անշարժ կեցած, աչերը մէկ մը պարտիզին մէջ մէկ մ'ալ Պէյվիլի բլուրին վրայ կը պըտըտցնէր. Քառորդ ժամու մը չափ

անցաւ։ Ցանկարծ աչքին մարդ մը հանդիպեցաւ որ արտերուն մէջէն ճանբայէ մը բլուրն ի վեր կ'ելնէր։ Ճանչեց Պլէռօն։

—Թշուառականն իր գաղանական ոճիրը գործելէ ետեւ Փարիզ կը վերադառնայ, ըսաւ ինքնիրեն։

Կուրծքին վրայէն ահագին բեռ մը վերցաւ։ Ազատ շնչառութեամբ մը լեցուց թոքերն եւ սփոփանքի երկար հառաչ մ'արձակեց։

Առաջին գաղափարն եղաւ անմիջապէս փախչիլ՝ առանց ետին նայելու։

Խցիկէն դուրս վազեց եւ սանդուղէն վար իջաւ։ Բայց մէկէն կանգ առաւ հոն՝ սա հարցումն ընելով ինքնիրեն։

—Ո՞ւր է դիակը։

Գլխու եւ ուսերու զօրեղ շարժումով մը մայր Լանկլօա նորէն վեր ելաւ սանդուղէն, եւ առաջին ու երկրորդ յարկերուն բոլոր սենեակներն աչքէ անցուց։ Բան մը չգտնելով, նորէն վար իջաւ։ Նրբանցքին մէջ ոտքին առ-

ջեւ տեսաւ աղերեկ վարսերու փունջ մը, որ Բիէռ Կարկասի գլխուն մազերն էին՝ սպանչին արիւնախառն ձեռքովը կորզուած։ Բարեսիրտ զգացումով մը վերցուց գետնէն եւ թուղթի մը մէջ փաթթեց։

Մարկըրիթի համար յիշատակ մը կ'ըլլայ սիրած մարդուն, ըսաւ։

Մազերը վերցուցած միջոցին նշմարեր էր որ նրբանցքին սալայատակը ծածկող փոշին անհաւասար կերպով աւլուեր էր. հետեւաբար հասկըցեր էր որ Պլէռօ Կարկասի մարմինն անկէց անցուցեր տարեր էր մազերէն քաշելով։ Ուստի ինքն ալ փոշիներուն բացած շաւղին հետեւելով՝ հասաւ ներքնայարկին սանդուղին բերանը։ Այլ եւս տարակոյս չէր մնար. Պլէռօ նկուղի մը մէջ նետած էր Կարկասի մարմինը։

Սակառիկէն կճատ մը հանեց, վառեց եւ վար իջաւ։ Նկուղներուն դուռները բաց ըլլալով, դիւրութեամբ կըրցաւ խուզարկել, բաց ի մէկէն որ գոց էր եւ կղպուած։ Ո՞ւր է բանալին։

Երբ այս մտածումները կ'ընէր մայր Լանկլօա, խոր հեծութիւն մը լսել կարծեց։ Ցնցուելով ականջ դրաւ։

Քանի մը վայրկեան սպասելէ ետք.

—Ո՛չ, սխալ հասկցեր եմ, ըսաւ ինքնիրեն, հովին ձայնն է չնչամուտի մը մէջէ։

Յանկարծ զգաց որ ոտքը կը թըրջէր, և տեսաւ որ լճացած ջուրի մը մէջ կը կոխէր։

—Ի՞նչ կը նշանակէ այս, հարցուց ինքնիրեն. արդեօք...

Խօսքը բերանն էր, աւելի որոշ հեծութիւն մը լսեց. այս անգամ տեսակ մը հառաչիւն կ'ելնէր այն նկուղէն որ արդէն ծանօթ է մեր ընթերցողներուն։ Դողալով ծնկուեցաւ։

Մէկէն նկուղին դրանը զարնուեցաւ ուժգնապէս. բայց ի զուր. դուռը տեղէն չշարժեցաւ։ Այն ատեն գոչեց.

—Կարկա՛ս, Բիէ՛ռ Կարկաս, դո՞ւք էք։

Ողորմելին, որովհետեւ ան էր, տեսակ մ'ոռնումով պատասխանեց։

Մայր Լանկլօա նորէն փորձեց դուռը խախտել. բայց՝ ինչպէս արդէն ըսինք՝ ամուր էր։

—Օգնութի՛ւն, գոչեց Կարկաս, ազատեցէ՛ք զիս, ազատեցէ՛ք, ջուրը կը բարձրանա՜յ։

Արդարեւ կը բարձրանար ջուրը. մայր Լանկլօա զգաց որ իր ոտքին կոճերէն վեր կ'ելնէր։

Կարկաս կը շարունակէր աղաղակել յուսահատաբար։

Մայր Լանկլօա չշփոթեցաւ, իսկոյն ետ դարձաւ, խղունջաձեւ սանդուղէն վեր ելաւ։

—Աստուած ուզեց որ վար իջնեմ, գոչեց խիղախ կորովով. անշուշտ ժամանակ պիտի տայ ինծի որ ազատեմ սա խեղճ մարդը։

Զայն նկուղին մէջ փակած ժամանակ՝ Պլէռօ նշմարած էր Թերեւս անոր տակաւին անշնչացած չըլլալը. ուստի փոխանակ զայն լմնցընելու աշխատութիւնն ինք ստանձնելու, մտածեր էր ջրով ողողել ներքնայարկը։ Այս խորհրդաւոր աշխատութիւնն էր որ մայր Լանկլօա տեսած էր վերէն։

Պարտէզին մէջ ընդարձակ ջրշեղջ մը կար, որուն աւելորդն ստորերկրեայ խողովակով մը պարտէզէն դուրս կը վազէր. ուրիշ խողովակ մ'ալ ջրշեղջին տակի կողմէն ջուրը կ'առնէր, բայց ծորակով մը գոցուած էր։ Այն ծորակն էր որ Պլէռօ գետինը փորելով բացեր էր, ուսկից ջուր հոսելով նկուղին պատուհանէն կամ օդամուտ ծակէն ներս կը վիժէր, և շատ չանցած թէ՛ նկուղն և թէ ներքնայարկը ջուրով կ'ողողուէր մինչև կամարները։

Զայս ըրեր էր Պլէռօ վերը կատաղած զարհուրելի խժդժութենէն ետև, և անմիջապէս մեկներ էր տունէն։

Կարկաս, որ գրեթէ հրաշքով ազատեր էր խեղդամահ ըլլալէ, ուրիշ ոչ նուազ սոսկալի մահով մը պիտի մեռնէր։ Եթէ Պլէռօ զայն երեսի վրայ ինկած թողուր նկուղին մէջ, անշուշտ շնչասպառ կը խեղդուէր։ Բարեբաղդաբար կռնակի վրայ գտնուեցաւ, գլուխն ալ դէպի վեր։ Ջուրն արդէն մինչև բերանն և աչերն հասած ըլլ -

լով, բրած ազդեցութիւնը կենդանութիւն տուեր էր անոր։

Մեծ դժուարութեամբ՝ ձեռներուն վրայ կռթնելով՝ ծունգի վրայ եկեր էր. Յետոյ քիչ քիչ յիշողութիւնը վերադառնալով՝ ճանչեր էր նկուղն և սարսափահար եղեր էր։ Գիտնալով ջրշեղջին գաղտնիքը, յոյս կտրեր էր ազատութենէ. Չէր կարծեր բնաւ որ Աստուծմէ օգնութիւն մը կրնար հասնիլ իրեն, վասն զի չէր հաւատար Աստուծոյ...։

Սակայն կենսապահիկ բնազդը գրգռեր էր իր զարհուրանքը, և սկսեր էր աղաղակել, օգնութիւն կանչել։ Այն ժամանակն էր որ մայր Լանկլօա լսեր էր իր ձայնը։

Ջուրը սոսկալի արագութեամբ կը բարձրանար։ Կարկաս ստիպուեր էր տաքի վրայ ելնելու, բայց որովհետև կամարը շատ անձուկ էր, հարկ եղեր էր ծռիլ և պատին յենուլ որպէս զի կարենար սրունքներուն վրայ կենալ։ Բայց վերջին աստիճան տկար ըլլալով, կ'զգար այն վայրկեանն ուր ուժասպառ

պիտի իյնար խեղդուէր ջուրին մէջ։

Մայր Լանկլօա ժամանակ չկորսնցուց։ Տեսակ մը մառանի մէջ, որ ժամանակաւ բաղնիք է եղեր, գտաւ այն բրիչը զոր Պլէռօ պահ մ'առաջ գործածեր էր։ Սակառինը ոտներու չեղջի մը մէջ պահելով վերստին ներքնայարկին իջաւ։ Կարկասի գտնուած նկուղն հասնելու համար հարկադրեցաւ ջուրին մէջ քալել, ու մինչեւ ծունկերը կը հասնէր։

Կճատը պատին փակցուց, և բրիչովը սկսաւ հարուածել դրան կղպանքը՝ Քանի մը հարուածէ ետեւ՝ կղպանքը բաժնուեցաւ փայտէն և վար ինկաւ։ Դուռն ալ որ դուրսէն կը բացուէր, չկրնալով այլ եւս դիմանալ, ուժգնութեամբ պատին դէմ նետուեցաւ ներսը դիզուած ջուրին ուժէն, որ ահեղ շառաչմամբ ներքնայարկի ճանբուն մէջ խուժեց։

Մայր Լանկլօա մազ մնաց որ գլորէր հոսանքին ուժէն, բայց իսկոյն պատին կրթնեցաւ։

Կարկաս զինքն ազատողէն նուազ

բաղդաւոր, չկրցաւ զինքն հաւասարակշռութեան մէջ բռնել. հոսանքին ուժը գետնէն կտրեց իր ոտներն և գլորեցաւ ինկաւ յուսահատ աղաղակ մ'արձակելով. վայրկեան մը թալթըլեցաւ կարծելով թէ պիտի կրնար դէմ դնել հոսանքին բռնութեան, բայց ջուրը զայն քշելով նկուղէն դուրս նետեց։

Մայր Լանկլօա բռնեց զայն, և իր օգնութեամբ խեղճը կրցաւ ոտքի վրայ ելնել։ Այն ատեն մեծ զգուշութիններով, որպէս զի չգլորին, և պատին քովէն քալելով որ յենարան մ'էր իրենց, հասան սանդուղին քով։

Բիէռ Կարկաս ազատած էր։ Բայց ճմլած, վիրաւորուած և վերջին աստիճան տկարացած ըլլալով, մայր Լանկլօա պարտաւորուեցաւ իր ուժեղ ուսերովը օգնել անոր նախ գետնայարկն և ապա առաջին յարկն ելնելու համար։ Հոն Կարկաս իր ջրաթուրմ հանդերձներն հանելով, մայր Լանկլօայի ստիպմամբ անկողին մտաւ, վասն զի բոլոր մարմնովը կը դողար։

Միանգամայն մայր Լանկլօա լաւ կրակ մը վառեց սենեակին վառարանին մէջ, որպէս զի չորցնէր իր հագուստներն ալ, որք մինչեւ մէջքը խոնաւ եղած էին։ Քանի մ'օր առաջ Պլէռօի բերած հին հանդերձներու ծրարը, որ անկիւն մը ձգուած էին, թոյլ տուաւ իրեն պահ մը հանել իր թրջած շրջազգեստն ու վտաւակը։ Յետոյ նորէն ուշադրութիւնը Կարկասի վրայ դարձուց։

Խեղճը չէր կրնար բան մ'ըսել, խօսելու կարողութիւն չունէր․ բայց երախտացայտ աչերը շարունակ մայր Լանկլօայի վրայ ուղղած էր. և անոր ոչ մէկ շարժումը չէր կորսնցնէր։ Միջոց մը սիրտն այնչափ յուզուեցաւ, որ չկրցաւ լալը զսպել։ Այո՛, լացաւ, ինքը, Բիէռ Կարկաս, Պլէռօի դաւակիցը, հին թիապարտը...։ Տղայութենէն ի վեր հաւանաբար այս բանն երբեք պատահած չէր իրեն։

Բայց, տարօրինակ բան. լացին հետ մէկտեղ բարկութիւն ալ կար աչերուն մէջ և դէմքն ամեհի վայրագութեան

արտայայտութիւն մ'ունէր։ Տարակոյս չկար որ երկու հակառակ զգացմունք կը տառապէին սրտին մէջ։ Զինքն անկէ վրէպ մահուան մը ճիրանէն կորզող քաջ կնոջն հանդէպ զգացած ջերմ երախտագիտութեան հետ սրտին մէջ խուլ կատաղութիւն մը կը բորբոքէր զինքն սպաննելու ձեռնարկող իր վաղեմի բարեկամին դէմ, և այժմէն կը մտածէր ահռելի հաշիւ մը պահանջել անկէ։

Մեծ գաւաթ մը շաքարախառն տաք գինի, զոր մայր Լանկլօա խմցուց անոր, սկսաւ տաքցընել զայն և մեղմել ցաւերը։ Քիչ քիչ լեզուին ջլատումը դադրեցաւ և խօսիլ սկսաւ։ Առաջին արտասանած խօսքն եղաւ շնորհակալութիւն Բօլինի ուղղուած։

—Պարտականութիւնս կատարեցի, պատասխանեց պարզաբար։

—Իմ կեանքս արժէք մը չունի, ըսաւ Կարկաս․ ինծի պէս չնչին մարդու մը մահը կորուստ մը չէր համարուեր, բայց որովհետեւ տակաւին ողջ եմ, կրնամ թերեւս բան մ'ընել ձեզի հա-

մեր նախ և յետոյ ուրիշներու։ Երբ անցեալ կեանքս միտքս կը բերեմ, կը զարհուրիմ, և չեմ համարձակիր ետեւս նայիլ։ Ա՛յս է արդեօք խղճի խայթ կոչուածը։ Ես ի ծնէ յոռի բնազդներ չունէի։ Օր մը Պլէռօի հանդիպեցայ, որ չարութեան ոգին է, կամքիս վրայ ծանրցաւ, զիս ուզած կողմը քաշեց տարաւ, իւր գործած վատութիւններուն զիս ընկեր ըրաւ և եղայ ինչ որ եմ, թշուառական մը...։ Սպանութիւն չեմ ըրած երբեք, բայց ուրիշ ոճիրներ գործած եմ Պլէռօի առաջնորդութեամբ...։ Կ'ուզէ՞ք ճշմարտութիւնը իմանալ. ահա ըսեմ ձեզի. ես թիապարտ մ'եմ՝ թիարանէն փախած։

Մայր Լանկլօա ցնցուեցաւ և տեսակ մը սոսկումով Կարկասի երեսը նայեցաւ։

—Երբ մարդ մը, պատանեկան հասակին մէջ աշխատութեան ախորժը կորսնցընէ, շարունակեց Կարկաս, որովհետեւ անպատեհ հաճոյք կամ զբօսանք ձեռք բերել կ'ուզէ, ուստի

ստակ ձեռք անցունելու համար ամէն տեսակ միջոցներու կը դիմէ, և քիչ քիչ դող կ'ըլլայ մինչեւ այն օրն ուր ոստիկանութիւնն օձիքէն բռնելով տանի բանտին դռնէն ներս դնէ։

Այս է իմ պատմութիւնս։ Կը մնայ հիմա մարդասպան մ'ըլլալ։ Այո՛, մարդասպա՛ն, շարունակեց խռպոտ ձայնով մ'և չարագործ նայուածքով. կը զգամ որ պիտի ըլլամ. առաջին դանակի հարուածս Պլէռօ պիտի ճաշակէ. այո՛, այո՛, պիտի սատկեցընեմ զայն կատաղի շան մը պէս. ծարաւած եմ անոր արիւնին...։

Մայր Լանկլօա սարսռեցաւ սոսկումէն։

—Ես շատ բան գիտեմ, շարունակեց Կարկաս, Պլէռօի գաղտնիքներուն մէկ մասին ծանօթ եմ. այս բանը կը նեղէր զինքը, ուզեց զիս վերցնել. փորձը վրիպեցաւ, վա՛յ իրեն... ես չպիտի վրիպիմ...։ Կրնար իմ լռութիւնս գնել. ի՞նչ էր իրմէ ուզածս. երսուն հազար ֆրանք, չնչին գումար մ'իրեն համար, բայց ինծի համար

հարստութիւն....: Շատ երեւցաւ աչքին, եւ լաւագոյն համարեց խեղդկապ գործածել, զոր դուք վերցուցիք պարանոցէս...: Ա՛հ, ա՛հ, ա՛հ, ըրաւ ջղոտ ծիծաղով մը, չգիտեր գլխուն գալիքը...:

Գիտցածս պիտի ըսեմ ձեզի. գալիքը չգիտցուիր. եթէ չյաջողիմ վըրէժս առնել, ձեր ձեռքով կըէ պատիժը. վասն զի դուք ալ հարկաւ կ'ատէք այդ վա՛տը...:

—Ոչ, կ'ըսէր մաքէն մայր Լանկլօա, իմ զգացածս ատելութեան չի նմանիր.

Կարկաս շարունակեց.

—Մանաւանդ մի՛ ըլլաք ինծի պէս. ես ճշմարիտ տխմար մ'եղայ, թողուցի որ խաղաց ինծի հետ, զիս խեղդել, հեղձամահ ընել ուզեց. եթէ դուք չըլլայիք, հիմա մեռած էի ես...: Զգուշացէք անկէ. Պէտրօ թունաւոր գազան մ'է. խածածը կը մեռցընէ: Երբ դուք գիտնաք անոր կեանքը, իմանաք անոր գաղտնիքները, ձեր ձեռքին մէջ կ'ըլլայ. եւ եթէ ճարտարութեամբ վար-

ուիք, ո՛րչափ ստակ ուզէք՝ կուտայ ձեզի...:

Մայր Լանկլօա զզուական շարժում մ'ըրաւ, զոր Կարկաս չնշմարելով շարունակեց.

—Որչափ ստակ որ ուզէք, վասն զի ոսկիէն աւելի կը սիրէ իւր կեանքը, իւր ազատութիւնը, եւ դուք կրնաք զրկել զինքը հոն, ուր ինքը տարաւ զիս, թիարա՛նը: Այո՛, դուք կրնաք ընել ինչ որ ես չհամարձակեցայ ընել. դուք վախ չունիք դատական արդարութենէն. վասն զի դուք քաջ եւ պարկեշտ կին մ'էք, ձեր աչերէն յայտնի է: Ես վախցայ, վասն զի ես փախստական թիապարտ մ'եմ...: Այո՛, կը վախնամ բանտէն, կը վախնամ թիարանի բանտապահներէն...:

Վայրկեան մը լռեց, աչերը տըրտում, ճակատը ծռած, յետոյ յարեց.

—Եւ սակայն գրեթէ աներկբայ եմ որ հետքս կորսուած են, զիս չեն փըն-տըռեր այլ եւս: Ամիսէ մ'ի վեր քանի քանի անգամ Փարիզ գացի, կ'ուզէի գիտնալ թէ ինչ եղեր էր Մարկըրիթ,

աշխարհի մէջ միակ կինն որ սիրեր էր զիս և տակաւին կը սիրէ՝ հակառակ իմ երեսէս կրած տառապանքին....։ Դիպուածը ծառայեց ինծի և գտայ զինքը։

Առաջին անգամ որ համարձակեցայ մեծ ոստանին փողոցներուն մէջ պտըտիլ, գիշերն էր, որպէս զի չկըրնային ճանչել զիս. ուրիշ օր մ'ալ ցերեկը գացի յորդ անձրեւի մը ժամանակ.... Ցետոյ յանդգնութիւնը ձեռք առի, ցերեկուան արեւի լոյսով սկսայ պտըտիլ, մինչեւ իսկ սիկառ ծխելով պուլվառին վրայ։ Ա՜հ, ո՜րչափ հաճոյք կ'զգայի ես՝ յելուզակ մը՝ ինքզինքս պարկեշտ մարդոց մէջ տեսնելով...։ Զէի ծածկեր զիս, ընդհակառակն՝ գըլուխս բարձր կը բռնէի խրոխտաբար... Զարմանալի՜ զուգադիպութիւն, այնպէս չէ՞։ Բայց ի՞նչ պիտի ընէք, այսպէս է....։

Ինծմէ մեծ սրիկաներն ալ իրենց փառաւորութիւնն ունին.... Ես գոհ էի, մեծ հաճոյք կ'զգայի, վասն զի անցած միջոցիս ոստիկանութեան մար-

դոց քսուեր էի, որք զիս չէին ճանչած։ Եւ սխալած չէի, ոստիկանութեան մարդիկ էին. երբ մէկը տարիներով գործ ունեցած է անոնց հետ, հեռուէն կ'առնէ անոնց հոտը. հազարաւոր մարդոց ամբոխին մէջ կը ճանչէ զանոնք։

Ասով հանդերձ տակաւին կատարելապէս քաջալերուած չէի. որովհետեւ բան մը չէի կրնար ընել Պլէռօի, հնար չէր ինծի վնաս մը հասցրնել անոր՝ առանց ինքզինքս մատնելու։ Բան մը միայն կրնայի ընել, սպաննել զայն... և չըրի. ահա այս պատճառաւ է որ վախկոտ մ'եմ, տկարամիտ տղու մ'եմ...։

— Ո՛չ, պատասխանեց մայր Լանկլօա, դուք չգործեցիք այդ նողկալի ոճիրը, որովհետեւ ձեր սրտին մէջ բարի բան մը կայ, և չպիտի դպչիք Պլէռօի, նախ՝ վասն զի ես չեմ ուզեր, և յետոյ՝ վասն զի իրաւունք չունիք դուք ձեր վրէժն առնելու։ Ձեզնէ վեր, Բիէ՛ռ Կարկաս, մարդկային արդարութիւնը կայ, և անկէ վեր ալ Աստու-

ծոյ արդարութիւնը։ Պլեռօ պիտի պատժուի, ընաւ մի՛ երկմայիք։ Գալով ձեզի, Բիէ՛ռ, դուք պէտք է Մարկըրիթը մտածէք, որուն կեանքը խորտակեցիք, և ջանացէք անկեղծ զղջման մը հասնիլ, որպէս զի մարդոց ներողամտութեանն և Աստուծոյ թողութեանն արժանի ըլլաք։

Կարկառ՝ քանի մ'անհասկընալի բառեր մրմռալով՝ գլուխը խոնարհեցուց։

Երկու ժամ ետքը մայր Լանկլօա և Բիեռ Կարկառ Սէվռի կամուրջէն կառք մը վարձելով Փարիզ դարձին։ Նոյն իրիկունը Կարկառ կահաւոր սենեակ մ'ունէր Ծաքթալ փողոցին մէջ։ Մայր Լանկլօա միանգամայն Մարկըրիթի վիճակին պահանջած խնամքը տանելու համար՝ իր վստահութիւնը վայելող կին մը դրաւ անոր քով։

2

ՊԸՋԻԿԻ ԽԱՂ ՄԸ

Սպանեօլը, զոր Պլեռօ Սէնօր Անթօնիօ կը կոչէր, ծաղրելու համար անշուշտ, Արակոնցի մ'էր, որ չքաւո-

րութենէ ստիպուելով՝ Ֆրանսա նետուեր էր ապրուստ ճարելու։ Պլեռօ, պէտք ունենալով կասկածելի և ամէն տեսակ չարութեան գործիք ըլլալու տրամադիր մարդոց, այդ բաղդախընդիր թշուառականն իր քով ծառայութեան առաւ, և երկու տարի գործածեց զայն իր անխոստովանելի գործերուն։ Օր մը, այդ Սպանիացին, տարփական նախանձէ գրգռեալ, դանակի հարուածով մ'սպաննեց դեռատի գեղեցիկ գործաւորուհի մը որ չէր ուզեր իր դարպասներն ընդունիլ։

Պլեռօ, որ չէր սիրեր իր գործածած մարդոց արդարութեան ձեռքն իյնալը տեսնել, հնարը գտաւ այդ սրիկան փախցընելու, որ՝ երկու տարի Հռոմ կենալէ ետեւ՝ Փարիզ վերադառնալով՝ տոքթէօր Մօրանի տունը մտեր էր։ Հոն, զարմանալի բան, օրինակելի վարք մ'ունէր, որով իր տէրերուն վստահութիւնն և տանը մարդոց համարումն ու բարեկամութիւնը գրաւեր էր։

Զորեքշաբթի օրն ստացաւ Պլեռօի

խոստացած ծրարը, միանգամայն իւր ընկերքին վերաբերեալ բացորոշ հրահանգներ։

Հետեւեալ իրիկունը, ժամը չորսին միջոցները, Պ. եւ տիկին Մօրան Փարիզ գացին։ Ժամը հինգին, ըստ սովորութեան, Թօշակաւորներուն ճաշը տրուեցաւ։ Ժամը վեցուկէսին սպասաւորներն ամէնն ի միասին ճաշեցին, Փլէօւէն զատ, որ սպասաւորաց կարգը չէր համարուեր եւ իւր սենեակին մէջ կը ճաշէր Լէօնթին Լանտէի հետ։

Ժամ ութին, երբ դռնապանուհին կը պատրաստուէր կղպել ներսի վանդակադուռն, որ խելագարներուն բնակարանը կը բաժնէր տուքթէօրին անձնական բնակարանէն, Անթօնիօ անոր օթեակէն ներս մտաւ։

—Այս իրիկուն գործ չունենալով, ըսաւ, կուգամ ձեզի հետ ժամանակ անցունել, եթէ ձանձրութիւն չըլլար ձեզի։

—Ամենեւին, պատասխանեց-այրը։

—Միանգամայն կրնանք շիշ մը հին գինի պարպել։

—Սիրով։

—Վճարելու կարգն իմս է, ըսաւ Սպանիացին երկու ֆրանք դնելով դռնապանուհիին ափը. մայր Տաբիւս կը բարեհաճի անշուշտ երթալ եւ կարմիր գդակով օրիորդ մը բերել։

—Ամենայն սիրով, պարո՛ն Անթօնիօ, արդէն ես ալ դուրս պիտի ելնէի ընչախոտ գնելու։

Դռնապանուհին գնաց վանդակադուռը գոցեց, բանալին բերաւ բեւեռէ մը վար կախեց եւ դուրս ելաւ։ Տասն վայրկեան չանցած՝ դռնապանուհին վերադարձած էր, եւ երկու ընկերները կը պատրաստուէին պատուել Անթօնիօի «կարմիր գտակով օրիորդ» կոչած սրուակին պարունակութիւնը։

—Օ՛ն, տեսնենք, մա՛յր Տաբիւս, գաւաթ չէ՞ք բաղխեր մեզի հետ, ըսաւ Անթօնիօ։

—Ես կենացս մէջ գինի չեմ խմած, աղէկ գիտէք։

—Լաւ չէք ըրած, հաւատացէք։

—Քանի որ չեմ սիրեր, գրկանք մը չէ ինձի։

—Կինս իր գաղափարներն ունի, ըսաւ այրը. չ'զբաղինք անով, Անթոնիօ՛, կենացդ։

—Ձեր կենաց, տիկի՛ն Շաբլիւս։

Երկու այրերը պարպեցին իրենց գաւաթները գլխու շարժումներով, որք իրենց գոհութիւնը կը յայտնէին և հեղուկին ազնուութեանն իրաւունք կուտային։

—Վերջապէս լաւ գինի է, ըսաւ դռնապանը։

—Պատուական, աւելցուց Սպանեօլը։

Տիկին Շաբլիւս օթեակէն դուրս ելաւ ներսի բակին վրայ ակնարկ մը ձգելու վանդակադրան մէջէն։

Անթոնիօ օգուտ քաղեց այս սպասած առիթէն.

—Պէզիկ մը խաղա՞նք, ըսաւ դռնապանին։

—Խաղանք, պատասխանեց Շաբլիւս, և ելաւ պահարանին քով գնաց խաղին թուղթը դարակէն առնելու։

Սպանեօլն իսկոյն գրպանէն հանեց Պլէճօի տուած փոքրիկ սրուակն, և

մինչ դռնապանը կռնակը դարձուցած էր, անոր գաւաթին մէջ պարպեց։

Տիկին Շաբլիւս վերադարձաւ։ Թղթախաղն սկսաւ։ Վերջին ձեռքն առնելէն ետեւ՝ դռնապանն համրեց հազար քսան, մինչ Սպանեօլն ունէր երկու հարիւր վաթսուն։

Նեղանալով իր այս անյաջողութեան վրայ, Անթոնիօ խնդրեց տիկին Շաբլիւսէն որ ընչախոտ մը տայ իրեն։

—Թերեւս արթնցընէ յիշողութիւնս և աւելի լաւ խաղամ։

Զայս ըսած միջոցին, կամացուկ մը սեղանին տակը պահած թուղթին մէջի սեւ փոշին երկու մատներուն մէջ առաւ։

Դռնապանուհին՝ իր ամուսինէն ոչ նուազ անկասկած, երկնցուց ընչատուփը. և Սպանեօլը՝ մատները մէջը խօթելով՝ փոշին հոն պարպեց, և յետոյ մատները քթին տանելով՝ հաճոյքով մ'ընչախոտ քաշել ձեւացուց։

Թղթախաղը շարունակեց և խաղցողները պարպեցին գինիին շիշը։

Ժամը տասնին մօտ էր, դռնապանն

ու կինը բուռն ճիգ կը թափէին իրենց վրայ կոխող քունին դիմանալու համար։ Սպանեօլն ալ նմանապէս քնանալու տենչ ցոյց կուտար։

—Աչերս գրեթէ բնաւ կը գոցուին, ըսաւ ոտքի՝վրայ ելնելով. երթամ պառկիմ։

—Ես ալ, ըսաւ դռնապանին կինը, կանգնելու կարողութիւն չունիմ։

—Օդին ծանրութիւնէն է, ըսաւ Շարլուս, և ոտքի վրայ ելաւ սրունքը դողդողալով, և գլուխն ալ ուսերուն վրայ տատանելով։

—Գամ դուռը բանամ քեզի, ըսաւ Անթոնիօյի։

Վանդակադուռը բացուելով, Սպանեօլը միւս կողմն անցաւ և կամացուկ մը փայտի կտոր մը քշեց բաց և գոց փեղկերուն միջեւ։ Երբ Շարլուս հրեց բաց փեղկը, փայտի կտորին հանդիպելով չկրցաւ աղէկ մը գոցուիլ։ Շարլուս չնշմարելով՝ դարձուց բանալին, և կարծելով թէ կղպեց, գիշեր բարի մաղթեց իւր ընկերին և գնաց կնոջը քով, որ արդէն պառկած էր և քունն

ալ տարած։ Վայրկեան մը յետոյ երկու ամուսինները միաձայն կը խռկային։

Անթոնիօ վանդակադրան մօտ անկիւն մը կծկտած սպասեց։

Երբ ժամը տասն ու կէսը զարկաւ, ոտքի վրայ ելաւ, և կամացուկ մը դուռը բանալով դաւիթը մտաւ։ Ականջ դրաւ, ստուգեց որ երկու ամուսիններն ափիոնի դիւթիչ երազներուն անձնատուր եղած էին բովանդակապէս։ Օթեակը մտաւ, չուանը քաշեց և փողոցին փոքր դուռը բացաւ։ Տոքթէօրը՝ գիշերը փողոց ելած ու մտած ատեն մարդ չարթնցընելու համար՝ փոքր դրան մէկ ուրիշ բանալին իւր վրայ կը պահէր։

Սպանեօլն օթեակէն դեռ դուրս ելած չէր, երկու մարդ երեւցան դուրսի դաւիթին դրանը մէջ։ Մին Պլէռօ էր, որ անձամբ կը գործէր աւելի ապահովութեան համար. միւսն էր Փօլի-Տռամաթիք թատրոնին ինքնակոչ ակնոցավաճառն, որ հին պատմութեան մէջ նշանաւոր Թամէրլան անունը կը կրէր։

—Վայրկեան մը չկորսնցընենք, ըսաւ կամացուկ մը Պլէռօ՝ խոստացած հազար ֆրանքնոց տոմսն Սպանեօլին ձեռքին մէջ դնելով:

Թամէրլան, առած հրահանգին համեմատ վանդակայրան դուրսը կեցաւ դաշոյնը ձեռքին մէջ պատրաստ, երբ Պլէռօ ներսի գաւիթը կը մտնէր Սպանեօլին ետեւէն: Երկուքն ալ զգուշութեամբ կը քալէին՝ թէեւ ակասիաներու և թմբկիներու ստուերին մէջ ծածկուած էին:

Անթոնիօ կանգ առնելով դուռ մը ցոյց տուաւ Պլէռօի, ըսելով.

—Հո՛ն է:

Վանդակափեղկին մէջէն լոյսի մը ցոլքը կը տեսնուէր:

—Ապահո՞վ ես որ դուռը ներսէն կղպուած չէ, հարցուց Պլէռօ:

—Չեմ կարծեր: Կաստապանուհին երբ իր սենեակն երթէ պառկելու, այն ժամանակ միայն դրանը նիգը կը դնէ:

—Տեսնենք. դուն հոս կեցիր և սպասէ:

Կատուի պէս կամացուկ քայլերով

դրանը մօտեցաւ և ականջ դրաւ: Կատարեալ լռութիւն կը տիրէր: Այն ատեն՝ դարձուց դրանը կոճակը և քչիկ մը բանալով՝ իր անդղի նայուածքը կտաւարանին մէջ պտըտցուց, պատրաստ իր որսին վրայ ցատկելու:

Իսկոյն սոսկալի ժպիտով մը կընճռեցաւ շրթունքը:

Փոքրիկ սեղանի մը քով, որուն վրայ կտաւեղէններ լցուած էին, քնացեր էր աղջիկը: Յոգնութիւնը յաղթեր էր Բլէռի կամքին, և թմրութիւն եկեր էր վրան, և այսպէս սրիկային գործը կը դիւրանար:

Դուռը բոլորովին բացաւ, վազեց աղջկանը քով, և արթննալու ժամանակ չթողլով՝ յանկարծ գլուխն ու մարմնոյն վերին մասը փաթթեց ճանբու լայն վերարկուով մը, զոր հետը տարած էր:

Բլէռ մէկէն ցատկեց ցնցուելով, և առանց հասկընալու իր վրայ եղած վատ յարձակման նպատակը, ահաբեկ ճիչ մ'արձակեց. բայց ծածկոյթին ծալքերուն տակ խեղդուեցաւ ձայնը: Խեղճ

աղջիկը մոլեգնաբար կը մաքառէր ու կը տապլտըկէր։ Ջուր ճիգ...։ Տարօրինակ արագութեամբ մ'ու ճարպիկութեամբ, որք այս տեսակ գիշերային դողունի ձեռնարկներու մէջ Պլէտօի քաջավարժութիւնը կը յայտնէին, Բլէռ օգնութիւն կանչելու և իր անդամները գործածելու բացարձակապէս անկարող վիճակի մը մէջ դրուեցաւ։

Իսկոյն օրիկան վառած լամպարը մարելով, յափշտակող գայլի մը պէս գրկեց վերցուց աղջիկն և կտաւարանէն դուրս տարաւ խոր մութի մէջ։

Բլէռ՝ Պլէտօի թեւերուն մէջ և կուրծքին վրայ սեղմուած՝ ուժգնապէս կը ցնցուէր և խուլ հեծութիւններ կ'արձակէր, որք դժբաղդաբար չէին լսուեր։ Միւս կողմէ հարաւային-արեւմտեան հովն ալ ուժգնութեամբ փչելով՝ մօտալուտ փոթորիկ կը գուժէր, և հողմակոծ տերեւախիտ ծառերուն խարշափը միայն բաւական էր դժբաղդ աղջկան ողբուկոծը խափանելու։

Պլէտօ արագապէս անցաւ ներքնագաւիթը, վանդակադռնէն դուրսի գաւիթն անցաւ և երկու ոստումով փողոցը հասաւ։

Սուլ մը հնչեց, և իսկոյն մօտակայ փողոցին անկիւնն սպասող կառք մ'եկաւ Պլէտօի առջեւ կանգնեցաւ։ Թամէրլան արդէն բացեր էր կառքին դըռնակն և ինքն ալ մէջը մտեր էր՝ որպէս զի աղջիկը ներս առնելու համար օգնէր իր տիրոջը։ Բլէռ՝ կէս անկենդան վիճակի մէջ կառքին նստարանին վրայ դրուելով, Պլէտօ ալ ներս ցատկեց և դռնակը գոցուեցաւ։

Այս ամէնը հինգ վայրկեան չէր տեւեր՝ առանց իսկ բառ մ'արտասանուելու։

Մինչ կառքն երկու կորովի ձիերէ քաշուելով արագապէս կը հեռանար կառապանին մտրակի հարուածներուն տակ, Անթօնիօ կամացուկ մը դուրսի դուռը կը գոցէր, վայրկեան մը կանգ կ'առնէր դռնապաններուն օթեակին առջեւ, ուր խռկալու ձայնը կը հնչէր ներսէն, և մեղմիկ քայլերով, առանց մէկէ մը լսուելու և տեսնուելու, իր սենեակը կ'ելնէր։

3

ԱՌԵՒԱՆԳԷՆ ԵՏԵՒ

Կէս գիշերէն ժամուկէսի չափ ետքը փոթորիկը բռնկաւ Փարիզի վրայ։ Փայլակներն անդադար կը հերձոտէին ամպերն և կը հրդեհէին երկինքը զարհուրելի որոտումներով։ Ճարխս ամուսինները բան մը չլսեցին։ Երբ կինն առտուան ժամը հինգին արթնցաւ, չէր գիտեր թէ Պ. Մօրան գիշերը ժամը քանիի՞ն տուն վերադարձած էր։ Ելաւ կանգնեցաւ վերջին աստիճան գոհ՝ գիշերը մինչեւ լոյս անընդհատ քնացած ըլլալուն վրայ։ Դուրս ելաւ քիչ մ'օդ առնելու և Ներսի բակին վրայ ակնարկ մը ձգելու համար։ Նշմարելով որ վանդակադուռը փակուած չէր, անուշադրութիւն մը որ կրնար իր հացէն ընել զինքը, իսկոյն օթեակը վերադարձաւ, և բանալին առնելով դարմանեց ամուսնին գործած սխալը։

Նոյն միջոցին Ճարխս ալ ելեր էր անկողինէն՝ կնոջը պէս լաւ քուն մը քաշելէ ետեւ, որով կատարելապէս

հանգիստ կ'զգար ինքզինքը։ Ժամը վեցին սկսաւ իր սովորական պաշտօնն՝ առանց ընաւ կասկած մ'ունենալու գիշերուան անցքերուն վրայ։

Ժամն ութին մօտ էր, երբ տիկին Մօրան, ոչ կտաւարանին, ոչ ալ իր սենեակին մէջ Բլէօը չգտնելով, որոշեց փնտռել զայն տանը մէջ։ Նախ Սպանեօլին յանձնուեցաւ այս պաշտօնը։ Երբ այս վերջինը լուր տարաւ տիրուհիին թէ տանը մէջ ոչ ոք տեսեր էր Օր. Բլէօն առաւօտեան զանգակէն ի վեր, տիկին Մօրան՝ սրտատանջութեան մէջ ինալով՝ տօքթէօրին իմացուց այս տարօրինակ իրողութիւնը։

Ամէն մարդ այն ատեն փնտռել սկսան աղջիկը, տանն ամէն կողմը խուզարկուեցաւ մինչեւ ձեղնայարկերը. վերջապէս հարկ եղաւ անձնատուր ըլլալ անժխտելի իրականութեան և ընդունիլ թէ աղջիկն անյայտ եղած էր տանը մէջէն։

Տօքթէօրը չէր գիտեր ի՞նչ մտածէր։ Անշուշտ չէր կրնար մտքէն անցնիլ թէ դուրսէն մարդիկ մտեր էին իր տունը՝

հակառակ գոց դռներուն նիգերուն և վանդակներուն, և Պլէռ յանգուցն առեւանգի մը զոհ գացած էր։ Այս և այլ կարծիքներու մէջ կը տատանէր։ Լէոնթին Լանտէ, որուն բերանը փրնտռեց առանց իր սրտատանջութիւնն զգացընելու, պատասխանեց թէ Պլէռ այն գիշերը պառկելու եկած չէր։ Վերջապէս աղջկան անհետացումը անհասկնալի կը մնար իրեն համար։ Ընականաբար հետեւեալ հարցումներն սկսաւ ընել ինքնիրեն։

Ի՞նչու համար Պլէռ մեկնեցաւ իր տունէն։

Ի՞նչպէս փախաւ։

Ո՞ւր գնաց։

Առաջին հարցման չկրցաւ պատասխան մը գտնել. Երրորդին համար կըրնար ենթադրել թէ մօրը տունը գացած էր։ Գալով երկրորդ հարցման, հարցափորձով մը միայն կրնար լուծուիլ։

Ետեւէ ետեւ տանը բոլոր պաշտօնեաներն ու ծառաները տօքթէօրին սենեակը կանչուելով հարցաքննեցան։

Ամէնն ալ պատասխանեցին թէ չէին գիտեր. միայն Սպանեօլը կը ստէր՝ չգիտնալ ձեւանալով։

Կին մը յայտնեց թէ ժամը տասնէն քանի մը վայրկեան առաջ տեսեր էր օրիորդ Պլէռն որ կ'աշխատէր կտաւարանին մէջ։

Սպանեօլն ալ հաստատեց թէ ինքն ալ ժամը տասնին տեսեր էր կտաւարանին մէջ։

Ըսել է թէ ժամը տասնէն ետքը չուեր էր, մտածեց տօքթէօրը։ Այն ժամանակ ընականաբար դռնապանները բացեր էին դռները։

Շաքիս կանչուեցաւ։

Խեղճը վերջին աստիճան շփոթած էր և մեռելի պէս տժգոյն, վասն զի գիտէր իր վրայ ինկած ծանր պատասխանատուութիւնը։ Տօքթէօրին ծունկն իյնալով երդում ըրաւ իր պատուոյն և զինուորական չքադրամին վրայ թէ բնաւ մասն չունէր կտաւապանուհիին փախուստին մէջ։

—Կինս և ես, աւելցուց, ժամը տասնէն ետքը պառկեցանք և գրեթէ

անմիջապէս քուներնիս տարաւ։ Վանգակադուռն ալ ձեռքովս գոցեր էի։ Բնաւ ձայն մը չլսեցինք։

Տոքթէօրը չգոհանալով այս յայտարարութենէն, հրամայեց դռնապանին որ երթայ կինը զրկէ իրեն։

Տիկին Շաբիւս բարի և պարկեշտ կին մ'էր, որուն վրայ Պ. Մորան մեծ վստահութիւն ունէր։ Միակ պակասութիւնն ընչախոտ քաշելն էր։ Խեղճ կնոջ մաքէն չէր կրնար երբեք անցնիլ թէ առջի իրիկունն ընչախոտ հրամցընելով Սպանիացի Անթօնիօին, մինչև աստիճան մը համախոհ կրնար համարուիլ կատաւապանուհիին առևանգութեան գործին։

Ներկայացաւ տոքթէօրին։

—Գիտէ՞ք ինչո՛ւ կանչեցի ձեզ, ըսաւ Պ. Մորան։ Այս գիշեր մեր կաա-ւապանուհին աներևոյթ եղաւ։ Եւ որովհետև չեմ կրնար ենթադրել թէ թռչունի կամ թիթեռնիկի մը պէս թռաւ տանս մէջէն, կը հարկադրիմ հաւատալ թէ ձեր պահպանութեան յանձնուած վանդակորմին և փողոցի դռներէն դուրս ելած է։

Խեղճ կինն խակապէս այլայլած էր և կը դողար։

—Օ՜հ, անշուշտ, ըսաւ խոր հառաչ մ'արձակելով. Օր. Բլէռ. դռնէն միայն կրցած է դուրս ելնել։

—Դուք չբացի՞ք դուռը։

—Պարո՛ն տոքթէօր, պատասխանեց, եթէ ժամ ութէն ետքը, ձեր արգելքին հակառակ, տանը մէջէն մէկու մը դուռ բացած ըլլայի, կ'ըսէի ձեզի, և արժանի էի վռնտուելու իբրև անպիտան կին մը։

—Բլէռ. ժամը տասնին դեռ կատա-ւարանն էր, ըսել է թէ տասնէն ետքը դուրս ելած է։ Ի՞նչպէս կը բացատրէք զայս։

—Պարո՛ն տոքթէօր, երէկ իրիկուն սաստիկ տաք մը կար. անդիմադրելի քուն մը կոխած էր ամուսնիս և իմ վրայ։ Հարկադրեցանք պառկիլ և խոր քուններնիս տարաւ, այնպէս որ ձեր վերադարձը չիմացանք, և ետքէն ելած փոթորիկն ալ չկրցաւ մեզ արթնցնել։ Այս է ահա ճշմարտութիւնը։ Անթօնիօ առջի իրիկունը թուղթ խա-

դաց Շարլուսի հետ, և կրնայ ըսել ձեզ թէ ես ու այրս ա՛յն աստիճան յոգնած էինք, որ ոտքի վրայ կենալու կարողութիւն չունենալով, զինքը ժամը տասնէն առաջ ճանբեցինք։ Ըսել է թէ մեր քնացած միջոցին Օր. Բլէու մեր օթեակը մտեր, և դրան չուանը քաշելով չուեր է՝ առանց մեզ արթնցընելու։

—Վանդակադուռը բաց էր ուրեմն։

Դռնապանուհիին երեսները ծիրանիի պէս կարմրեցան։

—Բաց մնացած էր, պարո՛ն տօքթէօր, պատասխանեց գլուխը խոնարհեցընելով։

—Ինչո՞ւ չէիք գոցած, ըսաւ Դ. Մօրան խիստ ձայնով մը։

Խեղճ կինը ջանաց զսպել աչերուն արտասուքը։ Ամուսինը չքմեղացընելու համար ինքզինքն ամբաստանեց։

—Չեմ կրնար բացատրել իմ ձախողութիւնս, ըսաւ, այս առտու բաց գտայ վանդակադուռը և շատ զարմացայ, վասն զի երէկ իրիկուն գոցած կը կարծէի. բանալիքը դարձուցած էի

կղպելու համար, բայց դուռը պէտք եղածին չափ գոցած չըլլալով՝ չէր կըղպուած։

Դ. Մօրան պատճառ մը չունէր հաւատալու թէ դռնապանուհին սուտ կը խօսէր, ուստի աւելի հաւանականութիւն կը տեսնէր ընդունելու թէ պարագաներու զուգադիպութիւնը նպաստած էր աղջկան դիտաւորութեանը։ Սակայն որչափ և տրամադիր ըլլար ընդունելու թէ աղջիկն առանց տանը մարդոցմէն մէկուն համախոհութեան փախած էր, չէր կրնար պատճառ մը գտնել Բլէօի այդ տարօրինակ վարմունքն արդարացնելու։ Չէր կրնար բացատրութիւն մը տալ թէ ինչո՞ւ համար Բլէու գիշերանց չուեր էր առանց մէկու մ՚իմացնելու և ինքզինքը փախստական բանտարկեալի մը պէս ծածկեր էր։ Վերջապէս մթին կէտ մը կար որ անբացատրելի և հետեւապէս անհասկընալի կը մնար.

Տօքթէօրը նամակ մը գրեց Բօլին Լանկլօայի և տուաւ Շարլուսի որ անմիջապէս Փարիզ երթայ և Բլէուի մօ-

րը պատասխանն ստանալով վերադառնայ։

Դռնապանին մեկնելէն հազիւ մէկ ժամ ետքը, մայր Լանկլօա Մօնրէօյլ եկաւ։

Գ. Մօրան փութապէս դիմաւորեց զայն։

—Է՜, տոքթէօ՛ր, ըսաւ մայր Լանկլօա, այսօր պիտի 'տանիմ աղջիկս, այնպէս չէ՞։

—Աղջի՜կդ, պատասխանեց Գ. Մօրան կակազելով, չտեսա՞ր զինքը։

—Ե՞րբ, ո՞ւր, տոքթէօ՛ր։

—Ուրեմն չեկա՞ւ ձեր տունը։

Մայր Լանկլօա զարմանքով Գ. Մօրանի նայեցաւ հարցնելով ինքնիրեն թէ արդեօք իր յիմարատան թշուառներուն հիւանդութենէ՞ն բռնըւեր էր յանկարծ։ Այս կարծիքը կարելի էր ունենալ իր տարօրինակ յուզմանը նայելով։

—Տէ՜ր Աստուած, մրմնջեց, ո՞ւր գնաց ուրեմն, ի՞նչ եղաւ։

Մայր Լանկլօա մէկէն բռնելով անոր թեւէն, և դողդոջուն ձայնով մը.

—Տոքթէ՛օր, ըսաւ, չեմ հասկընար ի՞նչ կ'ըսէք, բացատրեցէք։

—Բայց չեմ գիտեր ի՞նչպէս ըսեմ ձեզի...։

—Ա՜հ, գիս կը մեռցընէք, գիս կ'սպաննէ՛ք, գոչեց ահռելի ձայնով։

—Կ'աղաչեմ, հանդարտեցէք, ծանր բան մը, վախնալու բան մը չի կայ անշուշտ...։

Այս խօսքերն ըսած ժամանակ մայր Լանկլօայի դէմքը մոխիր կտրեցաւ։

—Պատասխան չէք տար ինծի, պարո՛ն, յարեց յուզեալ ձայնով մը, ո՞ւր է աղջիկս, ի՞նչ պատահեցաւ իրեն։

Գ. Մօրան բռնեց անոր թեւէն և իր սենեակը տարաւ։ Հոն նստեցընելէ և բերնէն խօսք առնելէ ետեւ թէ հանդարտ պիտի կենար, իմացուց թէ Բլէզ նոյն գիշերն աներեւոյթ եղեր էր տանը մէջէն, և թէ ինքն ալ հարկադրուեր էր ենթադրել թէ փախեր մօրը տունը գացեր էր։

Մայր Լանկլօա մտիկ ըրաւ զայն արձանի անշարժութեամբ և ամենահանդարտ երեւոյթով. բայց իր տադ-

նապալից դէմքին վրայ տուքթէօրը կրնար կարդալ իր խօսքերուն ըրած այլեւայլ տպաւորութիւնները։

Երբ լմնցուց, տարաբաղդ մօր կուրծքն ուռեցաւ, աչերը խոշոր խոշոր բացուելով խոլոռեցան, և ջղային սարսուռ մը պտըտեցաւ բոլոր մարմնոյն վրայ։ Մէկ շարժումով ոտքի վրայ տնկուեցաւ. խօսիլ ուզեց, բայց սոսկալի խռպոտ ձայն մ'ելաւ կոկորդէն, ինքն իր վրայ դարձաւ և կռնկին վրայ փռուեցաւ ինկաւ գետնին վրայ։

—Խե՛ղճ մայր, ըսաւ տուքթէօրը կարեկից ձայնով մը։

Եւ փութով մը գրկեց նստեցուց զայն և հարկ եղած խնամքը տուաւ։ Բարեբաղդաբար պարզ նուաղում մ'ըլլալով՝ յաջողեցաւ քանի մը վայրկեանի մէջ կենդանացընել զայն, և միանգամայն սարսափելի իրականութեան զգացման վերադարձնել։

—Գողցա՛ն աղջիկս, գողցա՛ն, գոչեց։

Սրտին կսկիծն, պայրոյթը, սոսկումը՝ երկար զսպուելէ ետեւ՝ յանկարծ

պայթեցան. սկսաւ զարհուրելի ճիչեր և աղէխարշ հեծութիւններ արձակել։

Կորիւնները կորսնցընող էգ առիւծ մը չէր կրնար աւելի ահաւոր ըլլալ։

Բոցավառ աչերն արիւն կը փայլատակէին. ջղային ահեղ տագնապէ մը բռնուած՝ կը թաւալէր գետնին վրայ և սողունի պէս ամէն կողմ կը գալարէր. եղունգները կը կտրտէին գետնին տախտակամածը ճանկռտելով, կամ գլխուն մազերը կը խզէր։ Մեծ դժուարութեամբ Պ. Մօրան կ'արգիլէր զայն ինքզինք փեռեկելէ կամ գլուխն ու անդամները կահերուն զարնելով ջախջախելէ։

Այս սոսկալի վիճակը քառորդէ մը աւելի տեւեց։ Վերջապէս սպառասած, կթոտած, ճնշուած, դադրեցաւ ջղային տագնապն, և մարմնոյն դողդողջումէն զատ ուրիշ շարժում չմնաց վրան։

4

ԵՐԵՔԸ

Երեք օր անցաւ և բան մը չիմացուեցաւ Քլէօին ինչ եղած ըլլալուն վըրայ. Խեղճ աղջկան անհետացումը խոր գաղտնիքով մը շրջապատուած էր միշտ.

Մայր Լանկլօա աղիողորմ վիճակի մէջ էր. ամենատխուր և մինչև իսկ յիմարական գաղափարներ կ'անցնէին գլխուն մէջ. մերթ կ'երեւակայէր թէ Գ. Մօրան աղջիկը տալ չուզելով, արգելափակ ըրած էր, կամ թշնամիներ զայն առեւանգելով վանքի մը մէջ պահած էին, և կամ դարանի մը մէջ ձգելով սպաննած.... Տարաբաղդ կինն անդադար կուլար ու կը հեծէր. դէմքը այլափոխուած անճանաչելի եղած էր, կը վախցուէր որ խելքին դար:

Այսպէս Անտրէն զայն տեսնելու երթալով, որպէս զի մխիթարելու և քիչ մը քաջալերելու փորձ մ'ընէ, զարհուրեցաւ անոր այն աստիճան փոխուած ըլլալուն վրայ:

Սակայն մայր Լանկլօա միմիայն ա-

նօգուտ հառաչներով ու հեծութիւններով չէր շատացած. գնացեր իմաց տուեր էր իշխանութեան, և տօքթէօր Մօրան ալ հաստատեր էր անոր յայտարարութիւնը: Ոստիկանութիւնը սաստկապէս յուզուելով՝ իր ամենէն ճարտար լրտեսները խուզարկութեան հաներ էր քաղաքին ամէն թաղերուն մէջ:

Անտրէ ալ, իր ամենասիրելի Քլէօին մօրը դառն վշտին բաժանորդ եղած, անհուն վրէժխնդրութեան խորհուրդներ կ'երկնէր գլխուն մէջ: Որո՞ւ դէմ. Մարդու չէր յայտներ, մինչեւ իսկ մայր Լանկլօային և տիկին Տէշամի: Այն գաղափարը ծագեր էր մտքին մէջ թէ երիտասարդ Տը Բրէսլ կոմսին մասը կար իր նշանածին անհետացման գործին մէջ, և մինչեւ ի նոր տնօրէնութիւն իրեն կը պահէր այս սեւ գաղափարին գաղտնիքը: Բայց ո՛րչափ մինչեւ այն ատեն ջանացեր էր հեռու պահել իր այդ թշնամիէն, ո՛րչափ հիմա կ'ուզէր հանդիպիլ անոր: Տարակոյս չկար որ այս երկու երիտասարդ-

ները դէմ առ դէմ պիտի գտնուէին և կռիւ մ'անխուսելի էր։

Քանի մը լրագիրներ, որոց լրաբեր-ները դատական պաշտօնատունը կը յաճախեն, իրենց ներքին լուրերուն մէջ պատմեր էին գեղանի կատաւապա-նուհիին ծածկաբար անհետացումը։ Եւ այսպէս այդ դէպքը որ քանի մը հոգիի համար միայն կարեւորութիւն ունէր, քիչ քիչ աւելի մեծ նշանակու-թիւն կ'առնար։

Նոյն միջոցին տիկին Տէշարմ իր վրէժխնդրական խորհուրդն յառաջ տանելու կ'աշխատէր, առանց խոտո-րելու իր գծած ծրագրէն։ Ցամրաբար բայց ապահովապէս յառաջ կը վարէր Տը Բրէսլ մարքիզը՝ մոլեկան կրքին գլխիչ արբեցութեան մէջ թաւալգլոր կործանելու։

. . . .

Մարկըրիթ Ժիլօի բնակած ձեղնա-յարկի խրճիթին մէջ մտած քիչ մը բարեկեցութիւնը բաղձացուած ար-դիւնքն արտադրեր էր։ Ապաշաւող մե-ղաւորուհին լաւագոյն վիճակի մէջ էր,

առողջութիւնը գտնելու վրայ էր։ Բօ-լինի բարի խօսքերը բժիշկին հրամայած դեղերէն աւելի օգտակար եղեր էին։ Հոգին քաջալերեր, միտքը անդորրեր և սրտին մէջ յուսոյ նշոյլ մը ծաւալեր էին։

Գալով Բրէզ Կարկասի, ոչ Մարկը-րիթ, ոչ ալ մայր Լանկլօա չէին կըր-նար ըսել թէ ինչպէս կը գործածէր իր ժամանակը։

Անցուցած վերջին սարսափելի վը-տանգէն ի վեր աւելի խելօքնալով՝ բո-լորովին կերպարանափոխ եղած էր, և կրնար Փարիզի փողոցները պտըտիլ ա-ռանց վտանգի մէջ ձգելու իր ազա-տութիւնը, որուն շատ պէտք ունէր իր յղացած մէկ խաւարային խոր-հուրդն ի գլուխ հանելու համար։

Ժամը տասն-մէկին՝ մեծ Պէռնար՝ իր երկու ընկերներուն հետ Ալիկր փո-ղոցին մէջ գինեվաճառի մը խանութը նստած՝ նախաճաշ կ'ընէր։ Լրագիր մը առեր, և գործաւորներուն սովորու-թեան համեմատ, որք կարդալը կը սի-րեն բայց ժամանակ չեն ունենար, ճա-

չած միջոցին կը կարդար՝ առանց նայելու բերանը տարած պատառին վրայ։

Յանկարծ պատառաքաղը ձեռքէն ինկաւ եւ բռունցքի ահեղ հարուած մը իջեցնելով սեղանին վրայ, ցատկեց ոտքի վրայ ելաւ, յօնքերը պռստած, աչերն հրացայտ։

Ընկերներն ապշելով իրեն կը նայէին։

—Գիտէ՞ք ինչ կարդացի լրագրին մէջ, ըսաւ։ Հինգշաբթիէն ուրբաթ լուսնալու գիշերը, Օր. Քլէռ, մայր Լանկլօայի աղջիկը, մեր Արուարձանի տղուն նշանածը, աներեւոյթ եղեր է տօքթէօր Մօրանի տունէն։ Ոչ ոք գիտէ ինչ եղած ըլլալը։ Գտնելու համար՝ ոստիկանութիւնն ոտքի վրայ է։ Ի՞նչ կ'ըսէք ասոր...։

Նորէն ձեռքն առաւ լրագիրը։

—Այո՛, ըսածիս պէս, Հինգշաբթի գիշեր, ժամը տասնէն ետեւ...։ Մեր Ռավիէ ընկերին հարսնիքին գիշերը։ Դուն գինով էիր, Պրիւն, անշուշտ չես յիշեր որ նեղ փողոցի մը մէջ ինկեր

էիր, եւ ես քեզ չալակս առնելով տարեր էի։ Ժամը քանի՞ն կրնար ըլլալ։

—Ինծի մի՛ հարցըներ, ըսաւ Պրիւն շփոթած։

—Եւ դուն, Պուրկինեօ՛ն, կը յիշե՞ս։

—Այո՛, քիչ մ'ետքը կէս գիշեր զարկաւ Փօանվիլի ժամացոյցը։

—Կէս գիշեր, այնպէս չէ՞, ես ալ այդ կը մտածէի։ Կը յիշես նաեւ թէ Պրիւնը գետնէն վերցուցած ժամանակնիս կառք մը մտաւ այն նեղ փողոցը։

—Լաւ կը յիշեմ. մինչեւ իսկ զարմացանք։

—Ինծի համար ուրիշ զարմանալու բան մը կայ. որուն բնական կարեւորութիւն չտուի այն միջոցին, ըսաւ մեծ Պէռնար։ Եթէ լաւ կը յիշեմ, կառքը մեզնէ տասն քայլի չափ անդին կեցաւ. մէջէն մարդ մ'իջնելով՝ պարտէզի մը պատին մէջ դուռ մը բացաւ. կառապանը վար ցատկեց նստարանէն, եւ ուրիշ մարդ մ'օգնեց կառքին մէջէն ծանր բան մը դուրս

հանելու։ Մութը թանձր ըլլալուն չը կրցի որոշել ինչ ըլլալը։

—Ես կը կարծեմ թէ կին մ'էր, ըսաւ Պուրկինեօն։

Մեծ Պէռնարի յօնքերուն պռստումն աւելի չեշտուեցաւ։

—Ես ալ հիմա աւելի աներկբայ եմ, պատասխանեց։ Երբ երկու մարդիկն և կառքին մէջի կինը պարտէզին դռնէն ներս մտնելով անհետացան, դուռը գոցուեցաւ, կառապանն իր նստարանին վրայ ելաւ և ձիերը մտրակեց որ ճանբայ ելան քառարշաւ։

—Անպիտանը մազ մնաց որ զիս պիտի կոխոտէր անցած միջոցիս, ըսաւ Պուրկինեօն։

—Կը յիշեմ նաեւ, շարունակեց մեծ Պէռնար, կառքին մեկնած միջոցին պատին ետեւէն կնոջ ձայն մը լսեցի, որ օգնութիւն կը կանչէր։

Երկու ընկերները մէկէն տնկուեցան։

—Այո՛, շարունակեց մեծ Պէռնար, լաւ կը յիշեմ, կին մը օգնութիւն կը կանչէր։ Արդ, կը հասկընա՞ք. ես հիմա

շատ կասկած ունիմ թէ այս կինը Բլէռն էր։

—Ա՜հ, չար սատանայ, գոչեց Պուրկինեօն բռունցքը սեղմելով, եթէ կարենայինք գուշակե՜լ։

—Ժամը տասնէն ետքն անհետացեր է, յարեց մեծ Պէռնար։ Եւ որովհետեւ չեն գիտեր, կը կարծեն թէ փախեր է տուքթէօր Մօրանի տունէն։ Ինչո՞ւ համար պիտի փախչէր. երթալու մայրը գտնելո՞ւ համար. ի՜նչ տըխմար մտածութիւն։ Ո՛չ, Անտրէի նշանածը առեւանգուած է... այս է իմ կարծիքս։

Մօնրէօյլէն Ժօանվիլ կառքով երթալու համար մէկ ժամը բաւական է։ Կը տեսնէք որ ժամերը կատարելապէս կը համապատասխանեն։

—Ճշմարիտ է։

Հիմա մեր գործն այսչափով չըմնար. դանդաղելու չէ։ Անտրէ Արուարձանին տղան է միշտ, այնպէս չէ՞, մեր բարեկամը, մեր պաւա՜կը...

—Անշուշտ։

—Ուրեմն, ընկե՛րք, հիմա որ նե-

ղութեան մէջ է, վիշտ ունի, պարտինք օգնել իրեն։ Օ՛ն, գործի սկսինք, աշխատինք Արուարձանի տղուն համար։ Այսօր, և եթէ պէտք ըլլայ՝ վաղն ալ, քերիչը չառնենք ձեռուրնիս...։ Գուրկիննե՛ն, կրնա՞ս գտնել այն նեղ փողոցը, կրնա՞ս ճանչել պարտէզին դուռը։

—Կը կարծեմ։

—Շուտով երկուքդ ալ հիմա ճանբայ ելէք Ժօանվիլ գացէք։ Պէտք է գիտնալ թէ ո՛վ կը բնակի այդ տան մէջ, և եթէ հնար է՝ իմանալ թէ ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ հոն. պատուհանէն նայեցէք, դրացիները խօսեցուցէք։ Վերջապէս ամէն հնարք, ամէն ճարտարութիւն ի գործ դրէք. ձեզ տեսնեմ...։ Կրնաք ստակի պէտք ունենալ, գրպաննիդ պարապ մի՛ երթաք, ծախսեցէք. Արուարձանին տղան կը վճարէ ձեզի։

—Է՛ դուն, Պեռնար, դուն ի՞նչ պիտի ընես։

—Ես պիտի երթամ հիմա զգեստս փոխեմ և երթամ Անտրէն գտնեմ, որպէս զի իմանայ գործը։

—Շատ լաւ. Ո՞ւր պիտի գտնենք զիրար։

Պեռնար մտածեց վայրկեան մը։

—Դուք մի՛ մեկնիք Ժօանվիլէն, պատասխանեց։ Այս իրիկուն ես, մինակ կամ Անտրէի հետ, կուգամ ձեզ կը գտնեմ հոն։ Պէտք է հսկել այն տանը վրայ և բնաւ չվրիպեցնել աչքէ։ Մանաւանդ, Պրիո՛ն, աւելցուց, խենթութիւն պէտք չէ, կը հասկընա՞ս։

—Ես հոն եմ, մի՛ վախնար։

—Եթէ ծարաւընամ, ջուր կը խմեմ, ըսաւ Պրիօն։

Երեք գործաւորները վճարեցին իրենց ծախքերն և դուրս ելան գինետունէն։

5

ԵՐԿՈՒ ՄԱՐԲԻՋՈՒՀԻՆԵՐԸ

Երբ տօքթէօր Մօրանի մէկ նամակէն իմացաւ Բլէռի անհետանալը, դառնապէս զգածուեցաւ Տը Բրէալ մարքիզուհին։ Սակայն միւս կողմէ տօքթէօրը կատարելապէս կը քաջալե-

ըէր զայն Լէօնթին Լանտէի մասին։ Ոչ միայն իր համակրելի հիւանդին բուժումն աներկբայելի էր իրեն համար, այլ և կը նշանակէր այն օրն, ուր այդ բոյժը, որուն ինք մեծ կարևորութիւն կ'ընծայէր, գիտութեան շրջանակին մէջ իր որոշ նշանակութիւնը պիտի ստանար վերջնականապէս։ Մինչեւ իսկ բժշկական Ակադեմիային ուղղելիք տեղեկագրին վրայ ալ քանի մը խօսք կ'ընէր։

Հիւանդը քիչ քիչ մարդկեղէն էակին գրեթէ ամէն բարոյական զգացումները վերստին գտեր էր։ Քանի մ'օրէ ի վեր տեսակ մը համակերպական տխրութեան մէջ ընկղմած էր. լուռ կը կենար և ինքն իր մէջ ամփոփուած կը թուէր։ Այս բանը բնաւ երկիւղ չէր պատճառեր մեծանուն բժիշկին. ընդհակառակն. Հիւանդութեան վերջնական ճիգը կամ տագնապն էր. խորհրդածութիւնը կը վերածնէր, միտքը յաջորդական նշոյլներով կը լուսաւորուէր. վերջապէս հիւանդն հետզհետէ կը տիրանար այն

ազնիւ կարողութիւններուն զոր Արարիչը տուած է իր պատկերին համեմատ ստեղծած մարդ էակին։

«Կը խոստովանիմ որ պահ մը վախցայ, կ'ըսէր Պ. Մօրանի նամակը, երբ Քլէռը չտեսնելուն վրայ զարմանալով հարցուց ինծի թէ ո՛ւր էր։ Մայրը քիչ մը տկարութիւն ունենալով, պատասխանեցի, և դուք ալ հիմա լաւ վիճակի մէջ ըլլալով, մտածեց թէ կրնար քանի մ'օր հեռանալ ձեր քովէն՝ խնամելու համար այն միւս մայրը, որ ձեր վրայ ունեցած խանդակաթ գորովին բաժանորդ է։

«Գլխու շարժում մ'ըրաւ հասկըցընելու համար թէ կը հասկընար ըսածս։ Յետոյ վայրկեան մը խորհելէ ետեւ.

—«Պիտի վերադառնայ, այնպէս չէ՞, պարո՛ն, հարցուց ինծի։

—«Անշուշտ և քիչ օրէն, պատասխանեցի.

«Նայուածքին սովորական անուշութիւնն աւելի շեշտուեցաւ և պաշտելի գորովանք մ'արտայայտեց։ Քաղցր ժպիտ մ'անցաւ շրթունքին վը-

ըայէն։ Ձեռքս բռնեց, և մեղմօրէն սեղմելով. շնորհակալ եմ, պարո՛ն, ըսաւ ինծի, շատ բարեսիրտ էք ինծի համար։ Յետոյ գլուխը քիչ քիչ ծռեցաւ կուրծքին վրայ, և որպէս թէ ես չկայի մօտը, իր խորհրդածութեանց մէջ սուզուեցաւ։ Ես ալ կամացուկ մը հեռացայ քովէն, փղձկած բայց և միանգամայն գոհ սրտով։

«Եթէ կ'ուզէք, տիկի՛ն մարքիզուհի, կ'աւելցնէր տօքթէօրը նամակին վերջը, յառաջիկայ երկուշաբթի օրը պատիւ ունենամ ձեզ սպասելու, որպէս զի մեր սիրելի հիւանդին հետ տեսակցելով՝ վերջին և մեծ փորձն ընէք։ Բլէռ, հլութեամբ իմ հրահանգներուս հետեւելով, նոյն փափկութեամբ պատրաստեց իր բարեկամուհին՝ հեռաւոր անցեալը պրպտելով մտքին մէջ արթնցընելու։ Հետեւաբար կը յուսամ որ պիտի կրնայ ձեզի հետ խօսակցիլ և ձեր հարցումներուն պատասխանել։»

Արդ, երկուշաբթի օրը, ժամը մէկին մօտ, մարքիզուհին դուրս ելաւ Տը

Բրէսլի ապարանէն, և վարձու կառք մը նստելով Մօնրէօյլ գնաց։

Տօքթէօրը կ'սպասէր։ Փոքր հիւանդանոցը մտցուց, ուր՝ նախորդ այցելութեանց միջոցին՝ Բլէռ և Լուսէ՝ առանձին նստելով կը խօսակցէին։

—Հոս պիտի ըլլայ ձեր տեսակցութիւնը մեր հիւանդին հետ, ըսաւ առանց ուրիշի ներկայութեան։

Մարքիզուհին հառաչ մ'արձակեց։

—Շատ յուզուած եմ, տօքթէօ՛ր, ըսաւ․ անհամբեր սպասուած ամենափափուկ վայրկեանի մը մէջ եմ․ սիրտս անսահմանելի վրդովմամբ կը տրոփէ… կարծես թէ վախ մը կ'զգամ ինծի ըլլալիք յայտնութիւններու լսելէ։

—Ձեր այդ երկիւղները բնական են, տիկի՛ն, անծանօթին առջեւն էք, որ շատ անգամ նոյն իսկ ամենէն զօրեղ հետամուտները կը զարհուրեցընէ։

—Այո, այդ ծածկախորհուրդ անծանօթին տեսքը միայն ահարկու է, ամենէն քաջարի սիրտերն իսկ կրնան նահանջել անոր խաւարամած չէնքին սեմին առջեւ․ բայց ես համար-

ձակ յառաջ պիտի քալեմ այդ խաւարին մէջ, տոքթէօ՛ր, և չպիտի ընկրկիմ թէ և ամէն քայլափոխիս սոսկման և ոճիրի մէջ գլորելու վտանգ տեսնեմ։ Բայց դուք չէ՞ք վախնար իրեն համար։ Եթէ հարկ դատէք, կրնաք տակաւին քանի մ'օր սպասել։

—Պէտք չի կայ, տիկի՛ն, պատասխանեց տոքթէօրը ժպտելով. կրնայ խօսիլ այսօր ալ, վաղն ալ, տասն-հինգ օր ետքն ալ։ Այս առտու խորհրդաբար յայտնեց ինծի իր անունը։

—Անո՞ւնը, տոքթէօ՛ր, գոչեց մարքիզուհին։

—Այո՛, տիկին. Լէոնթին Լանտէ է։

—Ըսել է թէ կը յիշէ. ամէն բան կը յիշէ...։

—Եթէ տակաւին յիշողութեան քիչ մը տկարութիւն, խորհրդածութեան քիչ մը մթութիւն ունի, անոնք ալ պիտի փարատին։ Այն նամակէս ի վեր զոր պատիւ ունեցայ ձեզի գրելու, մեր հիւանդն իր ժամանակը չկորսնցուց, միտքը երկար ուղեւորութիւն մ'ըրաւ անցեալին մէջ. ժրու-

թեամբ աշխատեցաւ ինքզինքին տէր ըլլալու։

—Վերջապէս, տոքթէօ՛ր, ձեր շնորհիւ, խելքը գլուխն եկաւ. բայց ես չաւարտեցի գործս. հիմա կը մտածեմ հատուցում մ'ընել։

—Եթէ կ'ուզէք, տիկի՛ն մարքիզուհի, երթամ բերեմ Լէոնթին Լանտէն։

—Շատ լաւ, տոքթէօ՛ր, գնացէք բերէք, ես պատրաստ եմ ճակատս անոր առջեւ ծռելու։

Տոքթէօրը դուրս ելաւ, և քանի մը վայրկեան ետքը վերադարձաւ Լէոնթինի ձեռքէն բռնած։

Սեւ քաշմիրէ շրջազգեստ մը հագած էր, որ շատ վայլեր էր իրեն։ Պէտք է ըսել թէ տիկին Տը Բրէսլ կարել տուած էր։ Մազերը Լէոնթին ինք շտկած էր, որոց մէջէն թաւիշէ ժապաւէն մ'անցունելով վզին վրայ կապած էր։ Մարքիզուհին վայրկեան մը անշարժ մնաց՝ հիացմամբ մ'անոր նայելով։ Ի՜նչ տարբերութիւն, այս գեղեցիկ և տակաւին թարմ կնոջ և Սօրպիէններուն ագարակին մէջ տեսած

դժբաղդ արարածին մինչեւ, որ երկրորդ անգամ տեսած էր գրեթէ մահամերձ վիճակի մէջ երբ Սէն-Քլուի դարմանատանին մօտը բերեր էին Սէնի եզրը։

Մարքիզուհին շնորհակալու նայուածք մ'ուղղեց տոքթէօրին։

Արդարեւ Պ. Մօրան արժանի էր շնորհակալութեան. միտքը ողջնքըներուն հետ մէկտեղ՝ մարմինին ալ առողջութիւնը, կեանքը եւ մինչեւ իսկ գեղեցկութիւնը վերադարձուցեր էր։ Լէոնթինի ճակտին ու այտերուն վրայ ժամանակին իր անցումը նշանակած էր. մազերն անօսրած եւ մէջը ճերմակ ինկած էր. բայց մէջքը չտկուած եւ առաջուան շնորհալի ճկունութիւնը գըտած, նայուածքն իր գիւթիչ հրապոյրն եւ ժպիտն ալ երբեմնի պաշտելի անուշութիւնը վերստացած էին։

Թէեւ ֆիզիքապէս Լէոնթին տարիքն առած էր, բայց հոգին ու սիրտը, խելքին պէս քնացած ըլլալով, չէին նշմարած ոչ ալ զգացած էին տարիներուն անցնիլը։ Լաւագոյն զգա-

ցումները, քաղցրութիւնը, բարութիւնը, գորովը, Թերեւս իսկ սէրը, վերջապէս սրտին մէջ փթթած ծաղիկներուն ամէնն ալ թարմ եւ անուշաբոյր մնացած էին՝ ինչպէս տասն-ութ տարու եղած ժամանակ։

Մարքիզուհին մօտեցաւ Լէոնթինի եւ բռնեց ձեռքէն։ Լռութեամբ իրարու նայեցան եւ խոնարհեցուցին աչերնին։ Երկուքն ալ իրենց ներքին մտածումն ունէին։

—Ահ, գոչեց տիկին Տը Բրէյլ այն բնածին ինքնաբերութեամբ, որ այդ սքանչելի կնոջ սրտին վեհութիւնը կը ցուցնէր, պէտք չէ որ այսպէս ճանչնենք զիրար։

Եւ իսկոյն Լէոնթինի պարանոցին փաթթուեցաւ արտասուաթոր աչերով։ Լէոնթին նախ զարմացաւ, բայց անմիջապէս զգածուելով՝ զիրար համբուրեցին սրտագեղ խանդով։

Տոքթէօրը կամացուկ մը դուրս ելաւ, բայց քովի սենեակին մէջ կեցաւ, որպէս զի անկնկալ դէպք մը պատահած ժամանակ կարենայ իսկոյն օգնութեան հասնիլ։

Երկու կիներն՝ իրարու ձեռքէ բռնած՝ նստան բազմոցի մը վրայ։ Վայրկեան մը լուռ կենալէ ետեւ, մարքիզուհին խօսիլ սկսաւ.

—Լէոնթի՛ն, ըսաւ, կը յիշէ՞ք զիս արդէն տեսած ըլլալնիդ.

—Այո՛, տիկի՛ն, բայց չպիտի կըրնայի ձեզ ճանչել։

—Ուրեմն գիտէք անունս։

—Գիտեմ որ դուք տիկին Տը Բրէօլ մարքիզուհին էք։ Փլէռ պատմեց ինծի ինչ որ անցեր էր մեր միջեւ Ռըպէյի ագարակին մէջ, ուր քսան տարի կեցեր եմ։ Թէ որ չըսէին ինծի, չպիտի կրնայի գիտնալ։

—Խե՛ղճ զաւակ, ճշմարիտ է. բայց հիմա որ ես ձեր քովն եմ, և անունս գիտէք, բարկութիւն չէ՞ք զգար ինծի դէմ։

—Ոչ. եթէ բարկութիւն ունենայի, ձեզի դէմ չէր կրնար ըլլալ, վասն զի դուք մեղք չունէիք։ Փլէռ իմացուց ինծի ինչ որ դուք ըրած էք ինծի համար. և այս առտու տուքթէօրն ալ կրկնեց։ Տիկի՛ն մարքիզուհի, չարունակեց Լէոնթին ծունկերուն վրայ սահելով և ձեռներն իրարու կցելով, դուք զիս մեռնելէ ազատեցիք, և որ աւելին է, ձեր շնորհիւ խելքս գլուխս բերուեցաւ. Ա՜հ, օրհնեալ ըլլաք, և ձեր անունով ուրիշներն ալ ներում գտնեն...։

—Լէոնթի՛ն, սիրելի՛ս, քո՛յրս, ըսաւ մարքիզուհին հատկեալ ձայնով մը, ելէ՛ք, քովս եկէ՛ք, աւելի մօտ, գլուխնիդ ուսիս վրայ դրէք որպէս զի չյոգնիք, և խօսակցինք երկու սիրելի քոյրերու պէս. և դուք պատմէք ինծի ինչ որ եկած է ձեր միտքը։

—Աւա՜ղ, տիկի՛ն, յիշողութիւնս չափազանց հաւատարիմ գտնուեցաւ թերեւս։

—Ո՛չ, ո՛չ, ձեր չահուն համար պէտք է որ ես գիտնամ բոլոր անցեալը։ Քիչ մ'առաջ ներումի խօսք ըրիք. ձեզի եղած գէշութենէն ետեւ, այնչափ երկար տառապելէ ետեւ, ստուգիւ կ'ուզէ՞ք մոռնալ և ներել։

—Այո՛, այո՛, կը ներեմ... պայմանով մը...։

—Պայմանո՞վ մը. ի՞նչ է։

—Զաւակս ինծի վերադարձուր։

—Զաւակնի՞դ, գոչեց մարքիզուհին ապշելով, զաւա՞կ ունիք։

—Մանչ մը, տիկի՛ն, որրանին մէջ առին ձեռքէս, ի՞նչ ըրին։

—Ա՛, ես կ'իմանամ, աներկբայ եղիք, անպատճառ կ'իմանանք...։ Զաւակ մ'ունէիք, և գողցաւ ձեզմէ գարշելի՛ն։ Ա՛, պիտի տայ, պիտի յանձնէ ձեզի, վստահ եղիք...։

—Եթէ ողջ թողուցի՛ն... մրմնջեց Լէոնթին հեկեկելով։

Մարքիզուհին տագնապալից յուզմամբ կը սեղմէր զայն կուրծքին վրայ։

Վայրկեան մ'ետքը Լէոնթին կըրցաւ զսպել ինքզինք. կուրծքին ուռոյցն իջաւ. թափած արտասուքն ողողեց դէմքը։ Աչերը սրբելով ըսաւ.

—Եթէ զաւակս չըլլար, իմ փոքրիկ կոնթրանս, պիտի ուզէի մոռնալ այն սեւ անցեալը, ատելութեամբ և անգթութեամբ լցուն անցեալը զիս դաւաճանողներուն համար, և ցաւով ու ամօթով լցուն ինծի համար։ Այն սոս-

կալի անցեալը կ'ուզէք իմանալ, այնպէս չէ՞, տիկի՛ն։ Շատ լաւ. պատմեմ ամբողջապէս. և գիտցէք որ ձեզմէ միայն չծածկելու պիտի համարձակիմ։

—Պատմեցէք ուրեմն, խե՛ղճ խորտակուած հոգի, և մի՛ մոռնաք որ անձնուէր բարեկամ մ'է ձեզ մտիկ ընողը։

Լէոնթին, առանց բան մը պահելու, առանց իր տկարութիւնն ու չափազանց վստահութիւնը չքմեղացնելու, պարզապէս պատմեց ինչ որ գիտէր իր սրտակէզ անցեալին վրայ։ Պատմութիւնը մէկէն կանգ առաւ երբ հասաւ այն օրն, ուր յանկարծ խելքը կորսնցուցեր էր Պլէռօի ըրած յայտնութեան վրայ թէ Տը Բրէսլ մարքիզն ամուսնացեր էր և թէ ինք վատ խաբէութեան մը զոհ գացած էր։ Այն վայրկեանէն անդին բան մը չէր յիշեր։ Ինչ որ իր շուրջն անցեր էր քըսան տարիէ ի վեր, խոր գիշերի մը մէջ թաղուած էր։ Ինչ որ Պլէռ և տոքթէօր Մօրան պատմեր էին, զայն միայն գիտէր։

Ուստի չկրցաւ ըսել թէ ինչպէս վերցուցեր էին զաւակն իր քովէն, և թէ ինչպէս Պօա-լը-Ռօայէն փոխադրուեր էր Նիէվռի մէջ, այն ճանբուն վրայ, ուր զինքը անկենդան ինկած գտնելով վերցուցեր էին Ռըպէյի գեղացիները։

Մարքիզուհին սակայն, Ռըպէյի մէջ առած տեղեկութիւններէն դիւրաւ կրնար ենթադրել թէ տարաբաղդ կինը փախեր էր Պօա-լը-Ռօայի տունէն և անընդհատ քալեր էր մինչև այն վայրկեանն, ուր չարաչար պարտասած և նօթութենէն հոգին բերանը եկած՝ ինկեր մնացեր էր ճանբուն վրայ՝ Սօրպիէններուն ագարակէն երկու հարիւր քայլ հեռու։

Մտիկ ըրած ժամանակ մարքիզուհին քանի մ'անգամ ցնցուեր էր սոսկումով։ Սրտին ամբոխումէն, խղճին զայրոյթէն՝ ամօթին շառագունանքը ճակատն ելեր էր։ Բայց բաւական զօրութիւն ունեցաւ իր զգացմունքը լռեցնելու. կ'ուզէր հանդարտ մնալ՝ փոթորիկը ներսէն էր։ Սակայն զար-

մանքը մեծ չէր. վասն զի սարսափելի բաներ լսելու պատրաստուած էր...։ Այն ժամանակէն ի վեր որ դադրած էր իր ամուսինը սիրելէ և յարգելէ, պաղութեամբ դատեր էր զայն, լաւ ճանչցած էր։ Միշտ նոյն անխիղճ մարդն էր, ամէն բան իր կիրքերուն զոհող. ամենէն սուրբ բաներն իրեն խաղալիկ ընող. առանց արժանապատուութեան, առանց ինքզինք և ուրիշներն յարգելու, անխնայ ոտնակոխ ընելով իր պատիւն և ամէն տեսակ աղտեղութեամբ ծածկելով իր նախնեաց տոհմանշանը։

Տը Բրէսլ մարքիզին այս տարաբաղդ զոհն, որուն կեանքը խորտակած էր, նոյն միջոցին իրմէ նուազ ողբալի երևցաւ իրեն. գո՛նէ, կ'ըսէր ինքնիրեն, անպատիւ անուն մը չի կրեր։

Բայց իր ամուսնին այս պժգալի ոճիրէն, անուն չունեցող վատութենէն տղայ մը ծնած էր։ Ի՞նչ եղեր էր այդ տղան։ Մայրը խելքը կորսնցնելով, խեղճ մանկիկը վերցուցեր էին քովէն. անշուշտ պէտք էր վերցընել։ Մարքի-

զուհկին կը հասկընար զայս․ բայց ի՞նչ ըրեր էին, ո՞ւր դրեր էին, ի՞նչ ձեռքերու յանձներ էին անոր մանկութիւնը։ Որչափ և ոճրագործ ըլլար իւր այրը, չէր կրնար ընդունիլ մարքիզուհին թէ կրնար բոլորովին լքած կամ անհետացուցած ըլլալ այն անմեղ արարածն, որպէս զի օր մը վախ չունենար իր վատութեան այդ վկայէն։

Ուստի մարքիզուհիին գաղափարն էր թէ տղան ողջ պէտք էր ըլլալ։ Հետեւապէս իր հատուցման գործը կատարելու համար պէտք էր գտնէր իր ամուսնին ապօրինաւոր զաւակն և մօրը յանձնէր։

—Սիրելի՛ բարեկամուհիս, ըսաւ պահ մը լուռ կենալէ ետեւ, ես մասամբ գուշակեր էի ինչ որ դուք պատմեցիք ինծի․ սակայն չէի ենթադրեր այն աստիճան վատութիւն…։ Ա՜հ, խեղճ զոհ, ձեզի համար ամօթ չի կայ ձեր դժբաղդութեան մէջ․ ամենէն պարկեշտ և ամենէն անարատ կանանց առջեւ, մանաւանդ իմ առջեւս դուք իրաւունք ունիք գլուխնիդ բարձր բռնելու…։ Ուստի քաջալերուեցէք և յուսացէք․ կրնաք վստահիլ Տը Բրէսլ մարքիզուհիին՝ Էլէօնոր տը Գլանշվիլի վրայ։ Ներսէս ձայն մը կ՚ըսէ ինծի թէ ձեր զաւակը կը կենայ․ այո՛, Աստուած, որ արդար է և բարի, պահած է ձեզ զայն․ այսչափ դժնդակ տառապանքէ ետեւ՝ մայրութեան երջանկութիւնը կը պարտի ձեզ․ ձեր զաւակը ձեզի պիտի վերադառնայ։

—Ո՜հ, եթէ Աստուած կամի որ զաւակս գտնեմ և քոյրս տեսնեմ, այլ ինծի եղած չարիքը չեմ յիշեր, գոչեց Լէօնթին ձեռներն իրարու կցելով։

—Շատ չանցած կը տեսնէք ձեր քոյրը, աներկբայ եղիք․ ես պատճառ ունիմ հաւատալու թէ Փարիզի մէջ կը բնակի։ Վաղը մէկը պիտի տեսնեմ որ կրնայ լիուլի տեղեկութիւններ տալ ձեր ընտանիքին վրայ։

Պիտի բաժնուիմ ձեզմէ, աւելցուց մարքիզուհին ոտքի վրայ ելնելով, բայց շուտով կը տեսնենք զիրար վերստին, թերեւս վաղ իրիկուն։

Եւ երկու կիներն համբուրեցին զիրար։

Վայրկեան մը յետոյ Լէոնթին Լանտէ իր սենեակը կը վերադառնար և Տը Բրէօլ մարքիզուհին ալ Փարիզի ճամբան կը բռնէր։

Էտմէ անհամբերութեամբ անոր կ'սպասէր։ Հազիւ ապարանէն ներս մտեր էր, Էտմէ քովը վազեց։ Մարքիզուհին համբոյր մը դրաւ անոր ճակտին։

—Կը գուշակեմ որ բարի լուր մը չունիս ինծի տալիք, ըսաւ Էտմէ տըխրութեամբ։

—Աւա՜ղ ո՛չ, սիրելի՛ զաւակս, հակառակ ամէն հետախուզութեանց, տակաւին տեղեկութիւն մը չի կայ Օր. Քլէոյի վրայ։

—Թերեւս մեռած է, ա՜հ, սարսափելի՜ բան է...։

—Մի՛ վախնար, այդ դժբաղդութիւնը չի կայ։

—Բայց վերջապէս, սիրելի՛ մայրիկ, ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ չեն կրնար գտնել։

—Գաղտնիք մ'է այդ որ պիտի լուսաւորուի անշուշտ։

—Խե՜ղճ Քլէօ, մրմնջեց աղջիկը, մայրն ու նշանածն ո՛րչափ կը տառապին արդեօք։

Մարքիզուհին իր թիկնոցակն ու փետրոյրը սենեկապանուհիին տալով՝ աղջկանը քով եկաւ։

—Գիտե՞ս, հո՞ս է հայրդ։

—Ո՛չ, հոս չէ, պատասխանեց Էտմէ, որուն դէմքը վերստին տխուր երանգ մ'առաւ։

Տիկին Տը Բրէօլ հառաչ մը խեղդեց կոկորդին մէջ։ Երբեք իր զաւկըներուն առջեւ տրտունջ մ'ըրած չէր ամուսնին դէմ. բայց Էտմէ, տեսնելով անոր լալը, գուշակեր էր անոր վշտակրութիւնն և թափած արտասուքներուն պատճառը։ Յարգելով մօրը պահած լռութիւնը, աղջիկը չէր ուզեր ընաւ անխորհուրդ հարցում մ'ընել անոր։ Նայուածքով կը հասկընային զիրար և կը գուշակէին իրարու միտք։

—Սիրելի՛ մայրիկ, ըսաւ Էտմէ, պէտք է իմացընեմ քեզի թէ Կիւսթավ չպիտի ճաշէ մեզի հետ. ըսաւ ինծի նաեւ թէ գիշերն ալ չպիտի գայ։

Տիկին Տը Բրէօլ դառն ժպիտով մը․

—Անշուշտ զբօսանքով պիտի անցունէ, ըսաւ։

—Չեմ գիտեր, քու հոս չեղած ժամանակդ եկաւ իր երկու բարեկամներուն հետ, Գ. Էտմօն տը Ֆուրմիի և Գ. Արթիւր տը Կէրլի հետ։ Շատ զբաղած կ'երեւնային. երկար խօսակցեցան Կիւսթավի սենեակին մէջ։ Նշմարեցի որ եղբայրս շատ յուզուած էր. աչերը զարմանալի նայուածք մ'ունէին, իր մտահոգ և վրդոված դէմքը գրեթէ զարհուրեցուց զիս։ Հանդարտ թո՛ղ զիս, պատասխանեց ինծի խիստ կերպով մը. մեծ մարդոց գործերը քեզի պէս պզտիկ աղջիկներուն խառնուելիք բանը չեն։ Այսպէս ըսելով կռնակը դարձուց և մեկնեցաւ, բարեկամներն ալ ետեւէն։

Մարքիզուհին, բովանդակապէս իր մտածութիւններուն զբաղած, կարեւորութիւն չընծայեց աղջկանը խօսքերուն։ Քառորդ մ'ետքը մոռցած էր։

Սենեակին մէջ մինակ մնալով, հետեւեալ տողերը գրեց Ալպէռ Անսըլէնի.

«Պարոն,

«Սոյն տոմսս ստանալուդ պէս՝ ե-
«կէք. ձեզ կ'սպասեմ անհամբեր։ Շատ
«պէտք ունիմ ձեզի հետ խօսակցելու։
«Հա՞րկ է ըսել ձեզի թէ խօսելիքս այն
«դժբաղդ կնոջ վրայ է զոր տեսանք
«Մորպիհէններուն ապարանքին մէջ, և ո-
«րուն դուք ալ մեծապէս համակրեցաք։

«Եթէ չէք կրնար այս իրիկուն գալ,
«վաղը կէս օրէն առաջ կ'սպասեմ ձեզ։

«Հաճեցէք ընդունիլ իմ լաւագոյն
«զգացմանց հաւաստիքն։

«ՄԱՐՔԻԶՈՒՀԻ ՏԸ ԲՐԷՍԼ»

Այս նամակը պահարանի մը մէջ դրուելէ ետեւ, բոժոժի հարուած մը կանչեց սենեկապանուհին։

—Այս նամակն անմիջապէս ղրկեցէք սպասաւորներուն մէկուն ձեռքով, ըսաւ անոր տիրուհին։

Սենեկապանուհին մեկնեցաւ։

Վայրկեան մ'ետքը, մարքիզուհին աղջկանը հետ ճաշարանը գնաց, և երկուքն ի միասին ճաշեցին։ Սեղանէն ելած ժամանակնին՝ նամակը տանող

սպասաւորը լուր բերաւ թէ Պ. Ալպէռ Անսըլէն դուրս ելած էր և իրիկունը շատ ուշ պիտի վերադառնար։ Ինքը՝ տիկին մարքիզուհիին հրամանին համեմատ՝ նամակը դռնապանուհիին տուեր էր պատուիրելով որ Պ. Ալպէռ Անսըլէն վերադառնալուն պէս՝ անոր տայ։

Էտմէ նայուածք մ'ուղղեց իր մօրն՝ այնպիսի ձեւով մը որ տեսակ մը հարցում էր։

—Ես չիմացուցի՞ քեզի, ըսաւ մայրն անուշ ժպիտով մը, թէ Պ. Անսըլէն պիտի գայ մեզի։

—Վասն զի կը ճանչես։

—Որովհետեւ նոր հրաւէրով մը միայն կրնար գալ․ Տեղեկութեան մը պէտք ունիմ, զոր նա միայն կրնայ տալ ինձի։

—Ա՛. ատոր համար է...։

—Այո՛, պատասխանեց մարքիզուհին իր թեւերուն մէջ առնելով աղջիկը․ բայց երբ ուրիշներու համար ունեցած պարտքս կատարեմ, քու երջանկութեանդ պիտի զբաղիմ։

Էտմէ ցնցուեցաւ, և իր շիկնիլը

ծածկելու համար՝ իր շնորհալի գլուխը մօրը կուրծքին վրայ ձգեց։

6

ՊԱՏԻՒԸ

Հետեւեալ օրը, ժամ մընէն քիչ մ'առաջ մարքիզը դուրս ելնելու վրայ էր, սենեկապան ծառան եկաւ իմացուց թէ տիկին մարքիզուհին խօսիլ կ'ուզէր իրեն հետ, և կ'սպասէր իր սենեակին մէջ։

Մարքիզը դժգոհ շարժում մ'ըրաւ, և յայտնի դժկամակութեամբ մ'եւ ձանձրացած դէմքով գնաց իր կնոջը մօտ։

Մարքիզուհին, արդէն հագուած, պատրաստ էր զայն ընդունելու։ Մութ-գոյն զգեստ մը հագած էր, որ աւելի կը ցայտեցընէր անոր թափանցիկ արժգունութիւնը, իր հանդարտ և լուրջ դէմքն աւելի փայլ կուտար անոր վեհ ազնուութեան։ Աչերէն ցայտած լուսոյ ճառագայթները թող չէին տար նշմարել ճակատը նսեմացնող ամպը։

Ձեռքովը աթոռ մը ցոյց տուաւ մարքիզին և ինքն ալ նստաւ անոր դէմ.

—Դուրս ելնելու վրայ էի, իմաց տուին ինծի թէ զիս տեսնել կ'ուզէք, ըսաւ մարքիզը։ Քանի մը վայրկեան միայն կրնամ տալ ձեզի. ըսէք տեսնեմ, ինչ բանի համար է։

—Մի՛ վախնաք, երկար չեմ վարդներ ձեզ, բացարձակ պէտքի մը համար է որ անհանգիստ ըրի ձեզ։ Պարո՛ն մարքիզ, թերեւս այսօր վերջին անգամն է որ պիտի խօսինք իրարու հետ։

—Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, գոչեց մարքիզը ցնցուելով աթոռին վրայ։

—Հիմա կ'իմանաք։ Թող տուր ինծի նախ մեր որդւոյն վրայ խօսիլ. տեսա՞ք զայն երէկ։

—Ո՛չ։

—Չէք գիտեր անշուշտ թէ Կիւսթավ տուն չեկաւ այս գիշեր։

—Չեմ գիտեր արդարեւ, բայց անհանգիստ ըլլալու բան չի կայ.

Մայր մ'իրաւունք ունի ամէն բանէ

վախնալու. այս առաջին անգամ է որ Կիւսթավ գիշերը հոս չի պառկիր։

—Ամէն բան սկզբնաւորութիւն մը կ'ունենայ, ըսաւ մարքիզն անհոգ կերպով մը։

Մարքիզուհին հառաչ մ'արձակեց։

—Գէտք էր գիտնայիք, պատասխանեց կիրքով մը, թէ նորահաս երիտասարդներու չափազանց ազատութիւն տալը վտանգաւոր է. թող տալ է որ անկարգ կեանքի մը մէջ նետուին, իրենք զիրենք անբարոյական կիրքերու մատնեն, որ իրենց սիրտը կը խամրեն, միտքը կը խանգարեն, բարքը կ'ապականեն։ Իմ մայրական սիրտս կը տանջուի, կը վախնամ Կիւսթավի ապագային համար. դուք պէտք եղած հըսկողութիւնը չէք ըներ անոր վրայ։

—Արդէն տղայ չէ հիմա, տիկին, այն տարիքին հասած է, ուր մարդ կը համարուի, այսինքն այն հասակին մէջ է, ուր երիտասարդ մը քաջաբար կեանքի մէջ կը մտնէ փորձառութիւն ստանալու համար։ Ես շատ չեմ տեսներ իրեն քանի մը մանր մունր մեղքեր.

—Պարո՛ն մարքիզ, ձեր այդ մանր մունր կոչածներուն վրայ աչք գոցելով է որ այժմու երիտասարդութեան բարքը կ'աւրուի ու կ'ապականի։

Մարքիզն ուսերը ցնցեց։

—Դուք այս առտու գլխունուդ մէջ սեւ գաղափարներով արթնցած էք. ըստու, ա՞յս էր ինծի ըսելիքնիդ։

Ոտքի ելնելու վրայ էր, մարքիզուհին արգիլեց։

—Ո՛չ, պարո՛ն, ո՛չ, պատասխանեց. կիւսթաւի վրայ ըրած խօսքս ձեզի ազդարարութեան համար էր, մտածելով որ ձեր խօսքն իմինէս աւելի ազդեցութիւն կ'ունենայ։ Ձեզի հետ քիչ մը տեսակցիլ խնդրելուս նպատակն՝ անցեալները Ռըպէյի Սօրպիէններուն ագարակին մէջ տեսած խեղճ կնոջ վրայ խօսելու համար էր։

Մարքիզին ճակատը վերէն վար կնճռեցաւ, և երեսին գիծերը կծկեցան։

—Ես կը կարծէի թէ պէտք եղած պատասխանը տուած եմ ձեզի այդ կնոջ վրայ, ըսաւ դրդուեալ ձայնով մը։

—Ճշմարիտ է, բայց դուք այն ատեն ձեր ամէն գիտցածը չըսիք ինծի։

—Ձեմ հասկընար ի՛նչ կ'ըսէք, տիկի՛ն։

—Ինչ որ դուք ինծմէ ծածկել ուզեցիք, Պարո՛ն մարքիզ, երեւան ելաւ։

Մարքիզն ինքզինք բռնել ուզեց՝ հեգնական քրքիջ մ'արձակելով։

—Ռըպէյի խենթը, շարունակեց մարքիզուհին, ձեր հրամանով վերցաւ անկէ։ Այն օրիկաները, զորս դուք վարձեր էիք այդ խարդաւանքը գործելու համար, որ աւելի յանդուգն և աւելի ոսկալի ապերատութեան մը հետեւանք էր, տարին զայն ժահաբոյր ու խոնաւ բանտի մը մէջ նետեցին, ուր քանի մ'ամիս արգելափակ մնաց, առանց օդի, առանց լոյսի, առանց կրակի, զազիր ցնցոտիներով ծածկուած, և գարշահոտ ու փտած յարդերու վրայ պառկած, հազիւ նօթի չմեռնելու չափ սնունդ տրուելով իրեն։

—Այդ սոսկալի բաներն երազնուդ մէջ տեսած պէտք է ըլլա՛ք, ըսաւ մարքիզն արհամարհոտ կերպով մը։

—Ո՛չ, թէ՛ ձեզի և թէ՛ ինծի համար, պարո՛ն, կ'ուզեմ հաւատալ թէ չէիք գիտեր այս բաները...։ Բայց երազ չեն, աւա՜ղ, կատարեալ իրականութիւն են։ Ես բարեբաղդութիւն ունեցայ այդ տարաբաղդ կինն ազատելու սոսկալի մահէ մը որ անհրաժեշտ էր, և իւր գազան թշնամիներուն կատաղութենէն կորզելու։

—Հաւատացէք որ այդ ամէնը չեն շահագրգռեր զիս, ըսաւ Մարքիզը չոր կերպով մը։

—Ուրեմն, ըսաւ Մարքիզուհին դառն ժպիտով մը, դուք այլ ևս բան մը չունիք ձեր սրտին, ոչ ալ հոգւոյն մէջ, որովհետև այս տեսակ խժդժութիւններ չեն յուզեր ձեր սիրտը։ Բայց չէ՞ք գիտեր որ Աստուած մը կայ այդ տեսակ ոճիրները պատժող...։ Պարո՛ն մարքիզ, ձեր գոհին վրայ է խօսքս։

Մարքիզը տնկուեցաւ և փայլակ մը շողաց նայուածքին մէջ։

—Իմ խօսքս ոչ թէ խեղճ խելագարին վրայ է, յարունակեց Մարքիզուհին, զօրեղ ձայնով մը, այլ օրիորդ

Լէոնթին Լանտէի վրայ է։ Ռըպէյի խենթը գոյութիւն չունի այլ ևս, Աստուած անոր խելքն իրեն վերադարձուց և խօսեցաւ, ամէն բան յայտնեց...։ Ձեզի հանդիպելէն առաջ ինչ որ էր՝ գիտեմ. ծաղկատի, գեղեցիկ, անմեղ, միամիտ աղջիկ մը, որ դիւրին որս մ'եղաւ ձեզի համար։ Զայն խաբելով անդունդը գլորելու համար ինչ որ ըրիք, զայն ալ գիտեմ. զինքը մարքիզուհի կը կոչէին, որովհետև օր մը իրաւունք ունենալ կարծեց Տը Բրէալ մարքիզին անունը կրելու։ Դուք, ազնուական մարդ, չվախցաք սրբապիղծ դեր մը խաղալ վատ տեսարանի մը մէջ, ուր ձեզնէ վարձուած քանի մը սրիկաներ յանդուգն լրբութեամբ նախատեցին ձեր երկրին օրէնքներուն ամենէն կարևորն և ամենէն ակնածելին։ Դժբաղդ աղջիկը ձեզ կը սիրէր, կը հաւատար ձեզի. կրնա՞ք ենթադրել թէ կրնայիք այնպիսի անլուր ոճիր մը գործել, որուն առջև ամենէն անխիղճ անզգամներն իսկ կ'ընկրկէին...։

Եւ ահա այսպէս, առանց պլթու-

թեան, առանց խղճի, վատաբար անոր կուսական անմեղ սէրն ու համբոյրները գրաւելով՝ քանի մ'օրուան բարօրութիւն և թերևս իսկ երջանկութիւն տուիք իրեն...։ Ա՜հ, տարաբաղդ աղջիկը չափազանց սուղ վճարեց...։ քսան տարուան խելագարութեա՛մբ...։

Մարքիզը գետնահար եղեր էր։ Տժգունած, չուարած, աչերը խոլոռ, անշշունչ, հեւալով մտիկ կ'ընէր։ Իսկապէս ջախջախուած էր։

Այո՛, այնչափ տառապանքէ և քսան տարուան խելագարութենէ ետեւ՝ Լէօնթին Լանտէ բժշկուեր էր, յիշողութիւնը նորոգուեր էր...։ Աստուած կատարեր էր այս հրաշքը...։ Սկեպտիկեանը կը խոնարհեցնէր գլուխը, և վախը կը տիրէր սրտին մէջ։

Մարքիզուհին սպասեց վայրկեան մը։ Տեսնելով որ պատասխան չէր տար, շարունակեց.

— Հիմա, պարո՛ն, այդ տարաբաղդ զոհը, որ կրնար գալ և հարցնել ձեզի թէ ինչ ըրիք իր թարմութիւնը, գեղեցկութիւնը, պատիւը, իր բովանդակ

էութիւնը, Լէօնթին Լանտէ, ձեզնէ խողխողուած զոհ, պատրաստ է ներելու և մինչեւ իսկ մոռնալու, բայց պայմանով մը. կը հասկընա՞ք, պարո՛ն մարքիզ։

— Ստակի գումար մը կ'ուզէ։

— Ստա՛կ, ձեզնէ եկող ստա՛կ, գոչեց մարքիզուհին գլուխն անդին դարձնելով խրոխտաբար. ո՛հ, ցասմամբ և արհամարհանօք կը մերժէ։ Արդարեւ ձեր իրեն ըրած չարիքը պէտք է հնար եղածին չափ դարմանուի, և պիտի դարմանուի։ Ես ինքնս, Էլէօնոր Տը Գլանժվիլ, կ'ստանձնեմ այդ հոգը։ Իմ կամքս է ապահովել Լէօնթին Լանտէի կեանքը, մինչեւ իսկ քրոջը, որ՝ ինչպէս կը կարծեմ՝ ողջ է տակաւին։ Դժբաղդաբար, ամէն բան ստակով չի գնուիր։ Տը Բրէսլ մարքիզին այսօր միացած հարստութիւնը չկրնար Լէօնթին Լանտէի վերադարձունել իր ունայնացած քաղցր յոյսերը, խորտակուած կեանքը, յաւիտենապէս ջնջուած երջանկութիւնը...։ Բայց իր ձեզնէ պահանջածը այդ բանները չեն, պարո՛ն մարքիզ։

Լէոնթին Լանսէի հետ ձեր կնքած կեղծ ամուսնութենէն, ձեր կատարած այդ ճիւաղային գործէն, տղայ մը ծնած է, արու զաւակ մը...: Ի՞նչ ըրիք զայն. ո՞ւր է։

Մարքիզը տենդոտ յուզմամբ մը ցնցուեցաւ։

Այդ տղան իր մօրը վերադարձունելով, ներում պիտի ստանաք ձեր ոճրէն, ո՞ւր է տղան, ձեր որդին, պարո՛ն մարքիզ, պատասխան տուէ՛ք, ո՞ւր է։

Մարքիզը շլմորած աչերով իր կընոջը նայեցաւ, և խռպոտ ձայնով մը սա միակ բառն արտասանեց.

—Մեռա՛ծ։

Մարքիզուհին մէկէն անկուեցաւ։

—Մեռա՛ծ, գոչեց, մեռա՞ծ կ՚ըսէք, աներկրա՞յ էք։

Իր վրայ ծանրցած նայուածքին տակ մարքիզը չփոթելով անհասկնալի խօսքեր կակազեց։

—Այդ պատասխան չէ ինծի, շարունակեց մարքիզուհին խիստ կերպով. կրնա՞ք երդնուլ թէ Լէոնթին Լանսէի

զաւակը մեռած է. տեսա՞ք զայն իր պատանքին մէջ. ձեր ձեռքով պառկեցուցի՞ք դագաղին մէջ։

—Ո՛չ։

—Ուրեմն չէք կրնար բան մը հաստատել։ Երբ մայրն յանկարծ խելքը կորսնցուց, սրիկայ մը, յեղուզակ մը, Պլէռօ անուն, ձեր ոճիրներուն գործակիցը, անհետացուց տղեկը, գիտեմ զայն։ Բայց բնաւ ապացոյց մը չի կայ մեռած ըլլալուն, թէ որ այդ անզգամն սպաննած չէ զայն, որ կրնայ ըլլած ըլլալ։ Ո՞ւր պահուըտած է այդ Պլէռօն. ա՛հ, պիտի գտնեմ զայն, այո՛, կ՚երդնում թէ պիտի գտնեմ։

Մարքիզը դողաց մտածելով որ Պլէռօ արդարութեան ձեռքն յանձնուելով կրնար այնպիսի յայտնութիւններ ընել որք խիստ ծանր հետեւութիւններ կրնային ունենալ իրեն համար։

—Ես անտարակոյս եմ որ տղան մեռած է, բայց. երկբայելու պատճառ մը չունիմ։ Պարկեշտ ընտանիքի մը յանձնուեցաւ, որ զաւակ չունենա.

լուն համար որդեգրեցին։ Մեծ գումար մը տրուեր էր իրենց որպէս զի պատշաճ կերպով մեծցունէին զայն և իրենց տարած խնամքը վարձատրուած ըլլար։ Դժբաղդաբար, իրենց փոքրիկ հարստութիւնը կրկնապատկելու յուսով՝ Ֆրանսայէն մեկնելու և ծովերէն անդին տեղ մ'երթալու ձախող գաղափարն ունեցան. և քիչ ժամանակ ետքը նամակով մ'իմացուցին թէ տղեկը մեռեր էր։

Մարքիզը Պլէռօի յերիւրած առասպելը կը կրկնէր, զոր դիւրահաւան վստահութեամբ ընդունած էր իբրև ստոյգ իրողութիւն։ Մարքիզուհին ալ նմանապէս հաւատաց այս՝ սուտին։ Հառաչ մ'արձակեց և ձեռներն երեսին վրայ ծածկելով ինկաւ աթոռին վրայ։

Կանխաւ կ'զգար Լէոնթինի կրելիք դառն մորմոքն՝ երբ իմանար զաւկին մեռած ըլլալը։

—Ըսել է թէ չպիտի կրնամ տալ իրեն այն ուրախութիւնն որուն անհամբեր կ'սպասէ, և զոր յուսացուցի իրեն, գոչեց դառնութեամբ։ Խե՛ղճ

կին. Աստուած կ'ուզէ ուրեմն որ տառապի միշտ....

Կարճ լռութենէ մ'ետև.

—Պարո՛ն մարքիզ, ըսաւ, պէտք է վերջապէս ըրած որոշումս յայտնեմ ձեզի։ Իմ անյեղլի դիտաւորութիւնս է ձեզնէ հեռու ապրիլ։ Քանի մ'օրէն պիտի մեկնիմ Տը Բրէյլի ապարանքէն՝ յաւիտեան հոն ոտք չկոխելու պայմանով։

Մարքիզն ապշութեամբ իւր կնոջը նայեցաւ։

—Անհնար է, դուք չէք ըներ այդ բանը, ըսաւ դողահար ձայնով մը։

—Պլանշվիլ մ'ետ չառներ ըրած որոշումը։

—Բայց օրէնքը կրնայ արգիլել, տիկին։

—Ո՛հ, օրէնքը, պատասխանեց կծու հեգնութեամբ մը. դո՞ւք պիտի օգնութեան կանչէք օրէնքը, դուք որ միշտ խղճմտութեամբ յարգած էք զայն։ Ցիրաւի կը ցաւիմ ձեր վրայ. բայց այդ ձեր ըսած օրէնքներն են որ կը դատապարտեն ձեզ...։ Օ՛ն, դիմեցէք ուր որ կ'ուզէք։

—Ձեր զաւակներուն համար, աշխարհի համար, տիկի՛ն։

—Աշխարհէն առաջ իմ արժանապատուութիւնս և պարկեշտ կնոջ խիղճըս կայ։ Գալով զաւակներուս, անոնք ինծի հետ կուգան. տարակոյս չունիմ....։

Մարքիզն ոտքի վրայ ելաւ՝ դողալով բարկութենէն։

—Սպառնալի՞ք, ըսաւ խուլ ձայնով մը։

—Սպառնալի՞ք, բնաւին ո՛չ, պատասխանեց արհամարհոտ նայուածք մ'ուղղելով անոր վրայ. այլ իմ կեանքս ձեր կեանքէն բաժնելու փափաքը, անողոք հարկը։ Տրտունջի, գանգատի, դժգոհութեան ժամանակն անցած է. այսու հանդերձ չեմ կրնար մոռնալ քան տարիէ ի վեր քաշածս....։ Սիրտս տակաւին լցուն է այն ամէն դառնութիւններով զորս մատուակեցիք. ամէն կորանք կրել տուիք ինծի. ամէն զգացումներս վիրաւորեցիք՝ առանց ամուսին և մայր ըլլալս յարգելու։ Ձայն չհանեցի, սրտիս զայրոյթը լռե-

ցուցի։ Ի՞նչ օգուտ կրնար ունենալ, ինքզինքս նուաստացնելէ զատ։ Գոռոզութենէն, սրտիս բարձրութենէն խնդրեցի արիութիւն, համբերութիւն, մխիթարութիւն....։

Մարքիզին դէմքը կապարի գոյն առած էր. ջղային սարսուռ մը կը ցնցէր բոլոր մարմինը, շրթունքը կը խածատէր արիւնելու աստիճան. և չէր համարձակեր մարքիզուհիին խօսքերն ընդմիջել։

—Երկար ժամանակէ ի վեր սիրտս փակուած էր ձեզի համար, շարունակեց տիկին Տը Բրէօլ, և զղջացեր էի ձեզ սիրած ըլլալուս վրայ....։ Բարեբաղդաբար զաւակներս ունէի....։ Դըժբաղդ մայրերու մխիթարութիւնն են զաւակները։ Իմ բոլոր սէրս, բոլոր գորովս անոնց տուի....։ Հիմա որդիս կը հեռանայ ինծմէ. կը տեսնեմ, կ'զգամ, այնպէս պիտի ըլլար, հօրը չար օրինակն աչքին առջևն է։ Բայց աղջիկս ինծի կը մնայ, բարի և անձնուէր. անոր համբոյրներն են որ սրտիս արիւնռուշտ վէրքերուն սպեղանի եղան....։ Նա է իմ վերջին յոյսս է։

Թէեւ ոչ եւս կը սիրէի ձեզ, թէեւ դադրեր էի ձեզ յարգելէ, շարունակեց մարքիզուհին ձայնը փոխելով, բայց մեր զաւկըներուն համար, աշխարհի համար, ինչպէս որ կ'ըսէիք քիչ մ'առաջ, կրցի տարիներով ապրիլ ձեր հետ մէկ յարկի տակ, հաւատարիմ կենալով իմ մայրական պարտքերուս, և նախանձելի ընելով ուրիշներուն այնպիսի երջանկութիւն մը զոր չունէի բնաւ...: Այսօր, պարո՛ն մարքիզ, վիճակը նոյնը չէ. ոչ միայն չեմ սիրեր, չեմ յարգեր ձեզ, այլ կ'արհամարհե՛մ...:

—Տիկի՛ն...:

—Այո՛, արհամարհանք միայն ունիմ ձեզի համար...: Կը բաժնուիմ ձեզմէ, վասն զի ես աւելի հոգածու եմ իմ պատուոյս, մինչ դուք բնաւ եղած չէք: Ի՞նչ մնացած է հիմա ձեր պատիւէն, ոչինչ. իմս անարատ է և կ'ուզեմ անարատ պահել:

—Ա՛, զգուշացէ՛ք, զգուշացէք, գոչեց մարքիզն սպառնալից աչերով, և քայլ մ'առաւ դէպի իր կինը:

—Կարծեմ թէ չէք յանդգնիր ձեռք վերցընել իմ վրայ, ըսաւ մարքիզուհին պաղ կերպով:

Մարքիզն անշարժ մնաց, բռունցքը կծկած, ակռաները սեղմած: Մարքիզուհիին նայուածքը կ'ընկճէր զայն:

—Խոսակցութիւննիս լմնցած է, ըսաւ տիկին Տը Բրէյ. ա՛լ ըսելիք մը չունիմ ձեզի:

Մարքիզն ինքզինք նկուն կ'զգար: Գլխուն մէջ ոլոտացող զայրոյթին հակառակ, կրցաւ զսպել ինքզինք: Տիկին Տէշարմը բերաւ միտքը, և այս յիշումն աւելի նպաստեց ինքզինքն հանդարտ բռնելու: «Դուք կին և զաւակներ ունիք, ազատ չէք» ըսեր էր իրեն օր մը տիկին Տէշարմ: Կարծես թէ շլացում մ'եկաւ վրան: Կինը կը ձգէր զինքը. պիտի կրնար երթալ ըսել Անժէլի թէ ազատ էր ինքը: Կը մոռնար զաւկըներն և հոգ չէր ըներ այլ եւս թէ աշխարհ ի՛նչ կրնար ենթադրել և ըսել իրեն համար:

—Ո՛հ, շատ աղէկ, ըսաւ, ինչպէս կ'ուզէք այնպէս ըրէք. չեմ հակառա-

կիր ձեր գաղափարներուն. չեմ կըռուիր ձեր որոշման հետ. այո՛, ինչ որ կ'ուզէք՝ ըրէք…։ Գալով ձեր այդ խենթութենէն ծագելիք գայթակղութեան, ձեր վրայ պիտի իյնայ, վասն զի դուք ուզած պիտի ըլլաք։

Եւ հեգնոտ ձայնով մ'աւելցուց.

—Մնաք բարեաւ, տիկին մարքիզուհի։

Եւ ծանր ծանր, վստահ նայուածքով, բռնի ժպիտ մը շրթունքին վրայ, դէպի դուռը ուղղուեցաւ և սենեակէն դուրս ելաւ։

—Բնաւ խղճի խայթ, բնաւ զիղջ կամ ապաշաւ յայտնող խօսք, բնա՛ւ… գոչեց մարքիզուհին, յուսահատութեամբ։

Ոտքի վրայ ելաւ և երկու անգամ դարձաւ սենեակին մէջ անկանոն տենդոտ քայլերով։

—Բայց ի՜նչ տեսակ ցեխով շաղուած է այս մարդուն սիրտը, գոչեց։ Ա՜հ, զաւակներս, խե՜ղճ զաւակներս…։

Եւ ծունգերուն վրայ ինկաւ հեկեկալով, ձեռները դէպ երկինք վերցուցած։

7

ՆԿԱՐԻՉՆ ԵՒ ՄԱՐՔԻԶՈՒՀԻՆ

Տիկին Տը Բրէսլ դեռ կ'աղօթէր, Աստուծոյ ողորմութիւնը հայցելով. սենեկապանուհին եկաւ հարցուց թէ կրնա՞ր ընդունիլ Պ. Ալպէռ Անըլէնը։

Մէկէն ոտքի վրայ ելաւ։

—Փոքր դահլիճը տարէք, ըսաւ, վայրկեանէ մը կուգամ։

Սպասուհին դուրս ելաւ։

—Իմ ցաւս, իմ վիշտերս մոռծելէ առաջ, ըսաւ ինքնիրեն մարքիզուհին, պէտք է որ ուրիշներուն համար կրցած բարիքս ընեմ։

Իր արդուզարդին անկարգութիւնը քիչ մը կոկեց, և պաղ ջրով թրջած լաթով մը սրբեց երեսն ու կարմրած աչերը։ Յետոյ, հայելին նայելով, գլխու և ուսերու շարժում մ'ըրաւ, որ ըսել կ'ուզէր թէ ի՛նչ ընեմ, թող նշմարէ լացած ըլլալս։

Սրահակ մը վեր առնելով դուռ մը բացաւ և նկարչին դէմն ելաւ որ ոտքի

վրայ կեցած կ՚սպասէր փոքր դահլիճին մէջ։

Մօտն երթալով՝ ձեռքն երկնցուց։

Երիտասարդը զարմանքով տեսաւ դէմքին այլայլութիւնն ու տժգունութիւնը, բայց յայտնի չըրաւ։

—Ա՛հ, ըսաւ մարքիզուհին յուզեալ ձայնով մը, գոհ եմ որ ձեզ վերստին կը տեսնեմ....։ Մօտս նստեցէք սա բազմոցին վրայ։ Գիտէք ինչո՛ւ կանչեցի ձեզ. Նա խեղճ կնկանը վրայ պիտի խօսինք. բայց նախ կուզեմ որ ըսէք ինծի ինչ գէշ բան որ մտքերնէդ անցուցիք իմ վրայ։

—Ո՛հ, ամենեւին տիկի՛ն մարքիզուհի։

—Ես ձեզ կը ճանչեմ, պարո՛ն Անսըլէն, ձեր բնաւորութիւնն ունեցող մարդ մը խստութեամբ կը դատէ ուրիշները, որովհետեւ արդարութենէ ու ճշմարտութենէ զատ ուրիշ բան չի ճանչեր։ Խոստովանեցէք, անշուշտ կասկածեցաք իմ անկեղծութեանս վրայ։

—Բայց ո՛չ ձեր սրտին վրայ, տիկի՛ն։

—Իմ վարմունքս անշուշտ զարմանալի երեւցաւ ձեզի, երբ լիապատար վստահութեամբ եկաք զիս տեսնելու։

—Ուրպէյի մէջ մեր փոխանակած խօսքերէն ետեւ, արդարեւ աւելի սիրալիր ընդունելութեան մը կ՚սպասէի։

—Եւ իրաւունք ունէիք։ Ի՛նչ ըսի ձեզի, ոչ ես կը յիշեմ։ Ցնցուած ու այլայլած էի....։ Իրարմէ բաժնուեցանք իբրեւ երկու անձ, որք այլ եւս չպիտի տեսնէին զիրար. Ես շփոթած ու տխուր, դուք զարմացած և դըժգոհ....։ Բայց ինչ որ կուզայիք հարցընել ինծի, պարոն Անսըլէն, ես չէի գիտեր. կը հաւատաք, այնպէս չէ՞։

—Ես ալ մտածելով՝ այդպէս եզրակացուցի, տիկի՛ն, ձեր լռութիւնը բացատրեցի ինծի, և արդէն գիտցածէս՝ հասկըցայ ձեր զգուշաւորութեան պատճառը։

—Ըսել է որ գուշակեցիք թէ այն խեղճ կնոջ առեւանգման հեղինակն իմ ամուսինս ըլլալուն վրայ կասկած ունէի.

—Այո՛, տիկի՛ն։

—Ա՛հ, հիմա անդորրեցաւ սիրտս։ Իմ միակ վախս, պարո՛ն Անսըլէն, այս էր որ ցաւալի տպաւորութիւն մը կը պահէք իմ մասին։

—Տիկի՛ն մարքիզուհի, ըսաւ նկարիչը լուրջ և յուզեալ ձայնով մը, ես երբեք դադրած չեմ ձեզ նկատելէ և յարգելէ իբրև կանանց ամենէն սուրբն ու պատուականը։

—Շնորհակալ եմ, շատ բարի և ազնուասիրտ էք։ Հիմա կասկած կամ տարակոյս չմնար մեր մէջ. Քիչ ժամանակէն, քանի մ'օրէն, աւելի լաւ պիտի ճանչէք Տը Բրէսլ մարքիզուհին, և թերևս բարեբաղդութիւն պիտի ունենամ ապացուցանելու այն յարգանքը զոր ունիմ ձեր նշանաւոր տաղանդին վրայ, ինչպէս նաև ձեր վրայ ունեցած համակրանքս։ Բայց առայժմ Լէօնթին Լանտէի վրայ մտածենք։

—Ի՛նչպէս, տիկի՛ն, գիտէք անունը, գոչեց Ալպէռ զարմանքով.

—Իր ողբալի պատմութիւնն ալ գիտեմ, որուն մէջ, չեմ ուզեր ծածկել ձեզմէ, ամուսինս նողկալի դեր մը խաղցած է։

—Ի՞նչ կ'ըսէք, պարո՛ն մարքի՞զը...

—Այո՛, մինչև իսկ չմտաբերեցի հարցաքննել զինքը։

—Բայց այն ատեն ի՞նչպէս կրցիք իմանալ...։

—Կը ճանչէ՞ք տիկին Լանկլօան։

—Շատ տարիներէ ի վեր, տիկի՛ն, ա՛հ, խեղճ կինը, կրնայ իրաւամբ եօթն խոցերուն մայրը կոչուիլ։

—Ճշմարիտ է, շատ տառապած է խեղճ կինը։

—Սարսափելի հարուած մը նորէն զինքը զգետնեց։

—Աղջկանն անհետացո՞ւմը...։ Օր. Քլէռ ամենամեծ փութաջանութեամբ կը փնտռուի, և անհնար է որ չգտնուի։

—Երէկ իրիկուն տիկին Լանկլօայի տունը գացի և չգտայ զինքը...։ Իր աղջկան հետքը գտնելու վրայ է, ըսաւ դռնապանուհին։

—Աստուած տայ որ ճշմարիտ ըլլայ, պարո՛ն Անսըլէն։

—Մէկ պահէն կ'իմանամ, վասն զի ձեզմէ զատուելուս պէս՝ տիկին Լանկլօայի տունը պիտի երթամ։

—Օ՜հ, սիրտս կ'ըսէ ինծի թէ պիտի գտնէ զաւակը։ Այդ սիրուն աղջիկը ճանչողներուն ամէնն ալ բաժանորդներն խեղճ մօրը կրած դժնդակ տառապանքին։

—Դուք շատ համակիր կ'երեւիք այդ աղջկան։

—Այո՛, պարոն Անըրլէն, շատ համակիր եմ։

—Կը ճանչէ՞ք զինքը։

—Այո՛, կը ճանչեմ, և կրնամ աւելցընել թէ գրեթէ զաւկիս պէս կը սիրեմ։ Թերեւս մօրմէն աւելի կրցած եմ գնահատել անոր սքանչելի ձիրքերը, ազնիւ զգացումները, սրտին մէջ պահուած հազուագիւտ գանձերը։ Աչքերնուդ մէջ կը կարդամ ձեր զարմանքը․ կրնաք արդարեւ զարմանալ, վասն զի դեռ չէք գիտեր այն յարաբերութիւնները զոր Տը Բրէսլ մարքիզուհին ունեցած է այդ աղջկան հետ։ Պարո՛ն Անըրլէն, չհարցուցի՞ք երբէք դուք ձեզի թէ ինչո՞ւ համար իր մայրը գտնելու երջանկութիւնն ունենալէ ետեւ՝ Օր․ Բլէռ չէր ուզած թողուլ

տուքթէօր Մօրանի տան մէջ ունեցած կտաւապանի պաշտօնը․․․։

—Անգամ մը միայն, տիկի՛ն, հարցափորձեցի մայր Լանկլօան այդ մասին․ պատասխանեց թէ աղջիկը Մօնրէօյլ կենալու պատճառներ ունէր, որք անծանօթ էին իրեն։ Ես ալ մտածեցի թէ Օր․ Բլէռ անշուշտ պարտականութիւն մը յանձն առած էր, զոր կ'ուզէր կատարել։

—Ճշմարիտ է, պարո՛ն Անըրլէն․ այն յանձնառութիւնը կարեւոր գաղտնիք մ'ալ ունէր։

—Գաղտնի՞ք,

—Այո՛, բայց այսօր այն գաղտնիքն ոչ եւս գոյութիւն ունի։ Բլէռ ինծի խօսք տուած էր տուքթէօր Մօրանի տունէն չմեկնելու։ Իր որդիական գորովին խանդը զսպելով, անձնուիրաբար չէր յանձն առած մօրն ետեւէն երթալ։ Չէք գուշակեր, բայց պիտի հասկընաք․․․։ Լէօնթին Լանտէն գտնելէս և իր հալածիչներուն ճանկէն կորզելէս ետեւ, որոց ամէնն ալ շահ ունէին անոր անցեալը մութի և

մոռացութեան մէջ ծածկելու, տօքթէօր Մօրանի տունը դրի...։

—Կը հասկընամ, գոչեց Ալպէռ, երախտագիտութիւնն Օր. Փլէռը վար դրեր է Լէօնթինի քով, որ իր տղայութիւնը խնամած էր. պարտք մը կը կատարէր։

—Անկէ աւելին, պարոն Անսըլէն։ Խեղճ խելագարին վրայ ունեցած ազդեցութիւնն ա՛յնչափ արտակարգ, ա՛յնչափ հզօր էր, որ տօքթէօր Մօրան, իր մեծ հմտութեամբն հանդերձ, բնաւ յոյս չունէր անոր խելքը գլուխը բերելու, առանց Օր. Փլէռի օգնութեան։

—Ի՞նչ, տիկի՛ն մարքիզուհի, գոչեց նկարիչը, Լէօնթին Լանտէ՞...

—Բժշկուեցա՛ւ, պարոն Անսըլէն։

Երիտասարդը մէկէն տնկուեցաւ զսպանակէ մը մղուածի պէս, բուռն սրտայուզութիւն մ'եկաւ վրան. աչերէն ուրախութիւն կը ցայտէր...։

—Բժշկուեցա՛ւ, բժշկուեցա՛ւ, կըրկնեց տեսակ մը հիացումով։

—Այո՛, պարո՛ն Անսըլէն, յարեց

մարքիզուհին, Լէօնթին Լանտէ բժըշկուած է, իր խելքը միանգամայն յիշողութիւնը վերստացած է, և կատարելապէս կը յիշէ իր հին անցեալը։

—Օ՜հ, չեմ ուզեր զգացածս ծածկել ձեզմէ, տիկին մարքիզուհի, անհուն ուրախութեամբ մը կ'ողողի սիրտս։

—Երէկ, շարունակեց տիկին Տը Բրէօլ, պատմեց ինծի իր քաշածները. և ի՜նչ պատմութիւն։ Մօսկալի վատութեանց հիւսք մը... տակաւին կը դողամ։ Զոհ և նահատակ. դժբաղդ կինը լացաւ թեւերուս մէջ, գլուխը սրտիս դրած։ Իր հօրը վրայ ալ խօսեցաւ, որ պատուոյ դաշտին վրայ ինկած է, նոյնպէս մօրը վրայ, որ նոյնպէս շատ կանուխ մեռած է. իր կրտսեր քրոջը վրայ որ Անժէլ կը կոչուի եղեր. Միտքս եկաւ ձեր խօսքերը, պարոն Անսըլէն. դուք ըսիք ինծի թէ կը ճանչէիք ընտանիքը. արդեօք քրոջը վրա՞յ էր ձեր խօսքը. դեռ ողջ է, այնպէս չէ՞։

—Այո՛, տիկին։ Ա՜հ, երանի թէ այն երջանկութիւնը, զոր պիտի տաք

իրեն, վանէր սրտին մէջէն ոխը իւր քոյրն այն վիճակին մէջ ձգողին դէմ, և ներողամտութեան բերէր զինքը։

—Պարո՛ն Անսըլէն. հատուցում պէտք է անոնց, նուիրական պարտք մ'է. և ես հնար եղածին չափ կատարեալ ընելու համար՝ զոհողութիւն չպիտի խնայեմ։ Դժբաղդաբար, այնպիսի վէրքեր կան, զորս մարդկային ոչ մէկ զօրութիւն չկրնար բուժել։ Իմ անձնական հարստութիւնս երեք միլիոն կը հաշուեն. ա՛հ, կ'օրհնեմ այսօր իմ ազնիւ հօրս նախատեսութիւնն, որ ընչից բաժանման օրէնքով ամուսնացուց զիս։ Երեք մասի պիտի բաժնեմ հարստութիւնս. երկու միլիոն երկու զաւակներուս, երրորդն ալ այժմէն Լէօնթին Լանտէին և քրոջն է։ Ինձմէ նուիրուած այդ հարստութիւնը կրնան ընդունիլ առանց շիկնելու։ Տը Բրէսլ մարքիզը գէշութիւն ըրաւ, Տը Բրէսլ մարքիզուհին կը ջանայ կրցածին չափ փոխարինել։ Այս է ահա իմ դիտաւորութիւնս, պարո՛ն Անսըլէն. լաւ կը գտնէ՞ք։

—Այո՛, տիկին, վասն զի ձեր ազնիւ սիրտը ներշնչած է. բայց այդ միլիոնը զոր դուք կ'ուզէք տալ, չպիտի ընդունուի։

—Պիտի աղաչեմ, պիտի պաղատիմ որ ընդունին։

—Դուք անկէ աւելին պիտի ընէք, տիկին, երբ Լէօնթին Լանտէն իւր Անժէլ քրոջը յանձնէք, որ քսան տարիներէ ի վեր, լալով կը փնտռէ զայն։

—Ո՛հ, երկուքին ալ մեծ ուրախութեան առիթ պիտի ըլլայ. բայց բաւական չէ. կ'ուզեմ և պէտք է որ ապահովեմ դժբաղդ Լէօնթինի ապագան։

—Ռըպէյի մէջ մեր տեսած խեղճ խելագարը, որ Սօրպիէններուն ագարակին կովերն արածելու կը տանէր, հարուստ է, տիկի՛ն, շատ հարուստ է։

—Ի՞նչ կ'ըսէք, պարո՛ն Անսըլէն, գոչեց մարքիզուհին։

—Ճշմարտութիւնը, տիկի՛ն, երկու որբ քոյրերուն ժառանգութիւնը, որ երսուն հազար ֆրանքի չափ կար, Անժէլ Լանտէի օժիտ եղաւ։

—Ամուսնացա՞ծ է։

—Այո՛, տիկին. երկու քոյրերուն այդ համեստ ժառանգութիւնը տասնհինգ տարիէ ի վեր ստեղծուած ճարտարապետական ամենամեծ հարստութեան մը հիմ եղաւ։

Մարքիզուհին տեսակ մը ապշութեամբ երիտասարդին կը նայէր։

—Այս հարստութեան կէսը, որ երեք միլիոնը կ'անցնի թերեւս, շարունակեց նկարիչը, Լէոնթին Լանտէինն է։ Անժէլ և ամուսինը որոշած են զայս։ Վերջինին անունը թերեւս անծանօթ չէ ձեզի, տիկի՛ն մարքիզուհի, մեծ արժանիքի տէր մարդ մը, նշանաւոր թէ՛ իր տաղանդովը և թէ՛ անձնական բարեմասնութիւններով։

—Անունը՞...։

—Հանրի Տէշարմ։

Եթէ շանթ իյնար մարքիզուհիին ոտներուն առջեւ, այնչափ չպիտի զարհուրեցնէր զայն. դէմքը մեռելի գոյն առաւ։

—Տէշա՛րմ, Տէշա՛րմ, գոչեց թըրթռուն ձայնով մը։ Ու Լէոնթին Լան-

տէի քոյրն անոր կինն է...։ Ա՜հ... ափսո՜ս... ափսո՜ս...։

—Ի՞նչ կայ, տիկին, կը զարհուրեցնէք զիս, չեմ հասկնար...։

—Բայց դուք բան մը չէք գիտեր ուրեմն, պարո՛ն Անսըլէն։ Ա՜հ. աւելի դժնդակ հարուած մը չէր կրնար տըրուիլ ինծի...։ Լէոնթին Լանտէի քոյրը, տիկին Հանրի Տէշարմ տարփուհի՛ն է Տը Բրէօլ մարքիզին։

—Սո՛ւտ է, գոչեց երիտասարդը. այդ բանր ձեզի ըսողը վատաբար զըրպարտած է տիկին Տէշարմը և զձեզ անամօթաբար խաբած։

—Երանի թէ այդպէս ըլլար, պատասխանեց տիկին Տը Բրէօլ տխրութեամբ գլուխն երերցնելով. բայց արդեօք՝ ընդհակառակն՝ դուք չէ՞ք խաբուողը, պարո՛ն Անսըլէն։ Դուք ազնուաբար կը պաշտպանէք տիկին Տէշարմը. բայց անշուշտ չէք գիտեր ինչ որ շատեր գիտեն։

—Պատիւ ունիմ կրկնելու, տիկի՛ն մարքիզուհի, թէ բացարձակ զրպարտութիւն է. տիկին Տէշարմ ամենուն

յարգանացն արժանի ըլլալէ դադրած չէ երբէք։

—Տր Բրէսլ մարքիզին անոր մօտ յաճախելը գայթակղութիւն մ'է միշտ։

—Այդպէս թող ըլլայ, պատասխանեց նկարիչը ծանրութեամբ. բայց ինչ որ աշխարհ չի գիտեր, ես ըսեմ ձեզի։ Տիկին Տէշարմ իմացեր է թէ իւր քոյրը հրապուրող, անպատուող և խենթեցնողը Տը Բրէսլ մարքիզն է. ուստի կ'արհամարհէ և մահու չափ կ'ատէ զայն....։ Վրէժ առնելու համար՝ ուզած է յիմարական սոսկալի կիրք մը ծնուցանել հրապուրիչին սրտին մէջ, և յաջողած է. այսօր Պ. Տր Բրէսլ մարքիզն անոր ստրուկն է, Տիկին Տէշարմ առայժմ ջանացած է ծաղրելի ընել զայն և չարչարել ակլար. բայց աւելի՛ն ընելու մտադիր է։ Ի՞նչ է նպատակը. ի՞նչ կ'ուզէ, չեմ գիտեր. փոխադարձ վրէժ թերևս։ Բայց որովհետև դուք իրեն պիտի վերադարձունէք քոյրը, տիկի՛ն մարքիզուհի, զգալի՛ք անպատուութիւնն ու երջանկութիւնն անշուշտ պիտի մարեն

սրտին մէջ տիրող ատելութիւնն ու վրիժառութեան բաղձանքը. և ձեր շնորհիւ, Պ. Տը Բրէսլ մարքիզը պիտի կրնայ ներում գտնել։

Տիկին Տը Բրէսլ խոր հառաչ մ'արձակեց, որ ուրիշ խորհրդածութեանց կը պատասխանէր. յետոյ ոտքի վրայ ելաւ զուարթ դէմքով։

—Այդ բաժնուած ստուգութեանը վրայ ապահո՞վ էք, հարցուց։

—Տիկին Տէշարմ կը հաճի պատուել զիս իւր վստահութեամբ, պատասխանեց Ալպէռ։

—Ուրեմն, պարո՛ն Անսըլէն, ըսաւ մարքիզուհին, այսօր տիկին Տէշարմ պիտի համբուրէ իւր քոյրը։ Ժամադիր ըլլա՛նք ձեզի հետ ժամը հինգին անոր տունը գտնուելու։ Ես կը խոնարհիմ անոր առջև, և յանուն զաւկըներուս ներում կը խնդրեմ Տը Բրէսլ մարքիզին համար։

8

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մեծ Պէռնար վայրկեան մ'իսկ չէր կորսուած։ Գինետունէն ուղղակի տուն գացեր, հագուստը փոխեր, բաճկոնին գրպանը քիչ մ'ստակ դրեր էր։ Միանգամայն փոքրիկ ատրճանակ մը խոթեր էր գրպանը՝ մրմռալով ինքնիրեն.

—Ո՛վ գիտէ ի՛նչ կրնայ պատահիլ։

Փողոցին մէջ տեսած առաջին պարապ կառքը կեցուց, և դռնակը բացած միջոցին՝ Անտրէ Բիկոյի հասցէն նետեց կառապանին։

Նոյն միջոցին, Պուրկինեոն և Պրիոն ալ, իրենց տրուած հրահանգին համեմատ, դէպի Ժօանվիլ-լը-Բօն կ'երթային Վէնսէնի ճամբէն։

Ժամը մէկուկէսն էր երբ Պէռնար Անտրէի բնակարանը հասաւ. ոտքը սանդուղին առաջին աստիճանին վրայ դրած միջոցին, դռնապանը, ճշմարիտ Կերբերոս մը, արգիլեց զայն գոչելով.

—Ո՞ւր կ'երթաք։

—Պ. Անտրէ Բիկոյի բնակարանը,

պատասխանեց, զինքը հիմա տեսնելու պէտք ունիմ։

—Հոս չէ։

—Թերեւս կրնամ իմանալ բնակարանին մէջ գտնուողներէն թէ ո՛ւր կրնամ գտնել։

—Մարդ չի կայ բնակարանին մէջ, սպասաւորները դուրս ելան։

—Ուրեմն Պ. Անտրէի գալուն պիտի սպասեմ։

—Ինչպէս որ կ'ուզէք, բայց պարապ տեղը պիտի սպասէք. Պ. Բիկոյ ժամը տասնին դուրս ելաւ ըսելով թէ գիշերին ուշ պիտի վերադառնայ։

Պէռնար դժգոհելով ծամածռեց դէմքը։ Վայրկեան մը մտածեց թէ ինչ պէտք էր ընէր։

Ֆլէռի հետքը գտած ըլլալուն վրայ գրեթէ աներկբայ, չէր ուզեր հետեւեալ օրուան թողուլ առաջադրեալ ձեռնարկը. Բայց գործի մը մէջ ուղղակի շահ չունեցող մարդոց պէս՝ ինքն ալ դժուարութիւններ կը տեսնէր առանց արուարձանի տղուն աջակցութեանը գործելու մէջ։

Բարի գործաւորը վարանման մէջ էր։

Յանկարծ ճակատը մթնցընող ամպը փարատեցաւ։ Նորէն կառքը մտաւ հրամայելով կառապանին որ զինքը Լառօշֆուքօ փողոցը տանի։

Այս անգամ յաջողեցաւ. մայր Լանկլօա տունն էր։ Նոր եռ դարձեր էր ոստիկանութեան տեսչին քովէն, որ անփոփոխապէս կը պատասխանէր իրեն.

—Դեռ բան մը չենք գիտեր, հետախուզութիւնները կը շարունակեն։

Անկիւն մը նստած, գլուխը կուրծքին վրայ ծռած, թեւերը կախած, խեղճ մայր Լանկլօա արտասուք կը թափէր. աչերը մշտահոս աղբիւր մ'էին։ Իբրեւ հակապատկեր, քովի սենեակին մէջ ալ, որ՝ ինչպէս արդէն ըսինք՝ Բլէզի համար պատրաստուած էր, քանարիաները մոլեգնաբար կը գեղգեղէին։ Սեղանի մը վրայ պաղ մսի կտոր մը կեցած էր, որմէ կը հասկցուէր թէ խեղճ կինը քիչ մը բան ուտելու դիտաւորութիւն ունեցեր էր. բայց իս-

կոյն սիրտն եննելով՝ չէր կրցեր և ոչ իսկ պատառ մը կլլել։ Արդէն երեք օրէ ի վեր բան մը կերած չէր. գաւաթ մը գինի կը բաւէր իրեն։ Իր հուժկու կազմուածքին շնորհիւ՝ ուժաթափ չէր ըլլար։

Դրան բոժոժին հնչումը կորզեց զայն իւր տխուր մտածութիւններէն։ Մէկէն ոտքի վրայ ելաւ և գնաց դուռը բացաւ։ Երբ տեսաւ մեծ Պէռնարը, զոր անգամ մը միայն տեսած էր, զարմացման աւաչ մ'արձակեց։

—Տիկի՛ն Լանկլօա, ըսաւ գործաւորը, կարեւոր տեղեկութիւն մ'ունէի Անտրէին տալու. չգտնելով զայն իւր բնակարանին մէջ, և բարեբաղդաբար ձեր հասցէն յիշելով՝ եկայ ձեզ տեսնել. վասն զի ինչ որ Անտրէին պիտի ըսէի, ձեզի համար ալ նոյնչափ կարեւորութիւն ունի։

—Ի՞նչ բանի համար է.

—Օր. Բլէզին ո՛ւր գտնուիլը գիտեմ։

—Աղջկա՞նս... Բլէզի՞ս, ո՛ւր ըլլալը գիտէ՞ք, գոչեց մայր Լանկլօա։

Անհնար է նկարագրել դէմքին սառցած արտայայտութիւնը։ Մեկէն բռնեց Պեռնարի թեւէն և սենեակին մէջտեղը քաշեց փայլակնացայտ աչքերով։

—Ճշմարիտ է, այնպէս չէ՞, ըսաւ, գիտէք աղջկանս ո՛ւր ըլլալը։

—Այո՛, Օր. Փլեռ Ժօանվիլ-լը-Բօն է, աղէկ գիտեմ։

Մայր Լանկլօա գրեթէ կորանցուց ինքզինքը. թէ՛ կը խնդար, թէ՛ կուլար. կը ցատկռտէր սենեակին մէջտեղը. կը վազէր Պեռնարի ձեռքը կը սեղմէր, յետոյ նորէն կը ցատկռտէր։ Վերջապէս տեսնողը խենթ կը կարծէր։ Հինգ վեց անգամ դարձաւ բնակարանին շուրջը։ Վերջապէս հանդարտեցաւ։

Մեծ Պեռնար այն ատեն կրցաւ պատմել Փլեռին անհետացած օրն իր Ժօանվիլ գտնուիլը, և հոն փողոցիկի մը մէջ իր Պուրկինեոն ընկերին հետ տեսածն ու լսածը։

Մայր Լանկլօա մտիկ ըրաւ դողալով, առանց որ և է շարժում մ'ընելու, Պեռնարի բերնէն կախուածի պէս։

—Ես այնպէս համոզուած եմ, ա-

ւելցուց Պեռնար, թէ Օր. Փլեռ կամաւ մեկնած չէ տոքթէօր Մօրանի տունէն, այլ պարզապէս վերցուած է. տարակոյս չի կայ։ Որմէ՞. չեմ գիտեր. ի՞նչ պատճառով, այն ալ չեմ գիտեր։ Բայց, եթէ կ'ուզէք, այս իրիկուն կ'երթանք ի միասին Ժօանվիլ, և կը մտնենք այն տունն, ուր պահուած է ձեր աղջիկը։

—Վերցուա՛ծ, մրմռաց տիկին Լանկլօա, վերցուա՛ծ... և չկրցի գուշակել... բայց ես բոլորովին ապուշ եմ...։ Մեծ Պեռնար, չխաբէք. ստուգիւ աղջկանս ձա՞յնն էր լսածնիդ...։ Ա՜հ, սրիկաները, վա՜յ իրենց թէ որ գէշութիւն մ'ըրին զաւկիս։ Բայց խօսքով բան մը չի կատարուիր. պէտք է գործել։ Աղջիկս հիմա կու լայ, կը յուսահատի, մեզ օգնութեան կը կանչէ. կ'ուզեմ ձեռքս անցունել զայն, մե՛ծ Պեռնար...։ Դուք չգտաք Անարէն. թող ան հետերնիս չըլլայ։ Երբոր գործն աղջկանս վրայ է, քաջութիւն չի պակսիր իմ վրայ, ես բաւական ուժով եմ, պիտի տեսնէք. ուստի վայրկեան մ'իսկ

չկորսնցընելով, երթանք, անմիջապէս երթա՛նք։

Ժամը հինգին մօտ էր երբ Ժօանվիլ հասան։ Մեծ Պէռնար իմացուցեր էր մայր Լանկլօայի թէ արուարձանէն երկու գործաւոր իրենցմէ առաջ հոն գացեր էին պէտք եղած ամէն տեղեկութիւններն առնալու։ Միանգամայն չափաւորեց անոր անհամբերութիւնը՝ յիշեցընելով թէ խոհեմութիւնը պէտք չէր մոռնալ, մանաւանդ երբ յայտնի չէր թէ ինչ տեսակ մարդոց հետ էր իրենց գործը։ Ուստի կամուրջին մօտ ճաշարանի մը սրահին մէջ նստեցընելով զայն, ինքը գնաց իր ընկերները գտնելու։

Եւ արդարեւ գտաւ զանոնք քսան քայլ հեռու այն տունէն, որուն վրայ հսկելու պաշտօն ունէին, սրճարանի մը դրան առջեւ, ուր նստած գարեջուր կը խմէին խօսակցելով դեռատի սպասուհիի մը հետ։ Փոլերնուն անցաւ առանց կանգ առնելու։ Երկու գործաւորներն իսկոյն ոտքի վրայ ելան, խմածնուն ստակը վճա-

րեցին և մեծ Պէռնարին քովը գացին։

—Է՛, ի՞նչ լուր, հարցուց կամացուկ մը Պէռնար քալած միջոցին չորս կողմը նայելով՝ որպէս զի օտար մէկը չլսէր։

—Հաւատա որ ժամանակնիս պարապ չկորսնցուցինք, պատասխանեց Պուրկինեոն, և սակայն բան մը չիմացանք գրեթէ։ Ինչ որ տեսաք անցած ժամանակնիդ, տունը պարտէզին մէջտեղը շինուած է։

—Նշմարեցի արդարեւ տուն մը, որուն ամէն պատուհաններուն փեղկերը գոց են։ Այն տո՞ւնն է։

—Այո՛։

—Անբնակ կը կարծուի։

—Ո՛չ, անբնակ չէ. միւս երեսի պատուհաններէն լոյս կ՚առնէ։ Մէ՞ջը միակ կին մը կը բնակի տիկին Ցօլանժ անունով, պառաւ հասութատէր մը, կ՚ըսեն դրացիները։ Բայց ո՛ւրկէ եկած է, առաջ ի՛նչ է եղեր, չեն գիտեր։ Փակուած և գրեթէ ծածուկ կեանք մը կ՚անցունէ, և միայն իր օրական պէտքերը գնելու համար դուրս կ՚ելնէ։

Մարդու հետ չի խօսիր, որով անհաճոյ եղած է հետաքրքիրներուն։ Հինգ տարիէ ի վեր հոս է, մէկ բարեկամ մը չունի, բնաւ համակրութիւն չի ներշնչեր։ Ազգական ունի՞ թէ չունի, մարդ չի գիտեր. բայց մերթ ընդ մերթ Փարիզէն եկող այցելուներ կ'ընդունի, պերճ արդուզարդով դեռահասակ և գեղեցիկ կիներ, հաստակաւոր այրերու ընկերակցութեամբ։ Այն օրերը տունը հրճուալից կերպարան մը կ'առնայ։ Տիկին Սօլանժ, որ հասակին նայելով՝ տակաւին սթափ ու կորովի է, անդադար դուրս կ'ելնէ, առատ գնումներ կ'ընէ՝ առանց դրամ խնայելու։ Հիւրընկալած մարդիկը կերուխում սիրող են։ Իրիկունները բոլոր պատուհանները կը լուսաւորին և մինչև կէս գիշեր՝ ձայներ, երգեր, բարձրաձայն ծիծաղներ կը հնչեն տանը մէջ։ Անկէ ետքը ինչ կ'անցնի կը դառնայ, չի տեսնուիր, բայց կը գուշակուի, ականջէ ականջ կը խօսուի։

Մեծ Պէռնար, Գուրկինեոնի տուած այս տեղեկութիւններն ուշադրութեամբ լսելէ ետև.

—Այդ ամէնը մեզ շատ չեն շահագրգռեր, ըսաւ, ես աւելի կ'ուզեմ գիտնալ թէ այն աղջիկը, զոր Օր. Բլէռը կը կարծեմ, այս տանը մէ՞ջն է տակաւին։

—Այդ մասին բան մը չկրցի՛նք իմանալ.

—Կարելի է որ ուրիշ տեղ մը փոխադրեցին, ըսաւ Պէռնար՝ յօնքերը պռստելով։

—Ես, ըսաւ Գրիօն, աւելի հակամէտ եմ հաւատալու թէ առևանգըւած կինը միշտ հոս է. և ապացոյցն այս է որ պառաւն ամէն առտու քանի մը հոգիի բաւելու չափ նպարեղէն կը գնէ։

—Ինծի ալ ըսին թէ, յարեց Գուրկինեոն, մարդ մը, որուն անունը չեն գիտեր, ամէն օր կուգար պառաւը տեսնելու. հետևաբար այդ անծանօթին համար կրնար գնուած ըլլալ սովորականէն աւելին։

—Երկուքդ ալ կրնաք իրաւունք ունենալ, ըսաւ մեծ Պէռնար. բայց Ծօանվիլէն մեկնելէ առաջ պէտի գիտնանք

ի՛նչ կ՚անցնի կը դառնայ այս տան մէջ։ Գիտե՞ս, Պուրկինեոն, այդ ըսած մարդդ այսօր եկա՞ւ։

—Հիմա տանը մէջ պէտք է ըլլայ, վասն զի ժամը չորս ու կէսին միջոցները եկաւ։

—Լաւ է գիտնալ, որպէս զի ըստ այնմ ձեռք առնենք պէտք եղած նախազգուշութիւնները։ Ո՞վ կրնայ ըլլալ այդ մարդը։ Հաւանաբար Անտրէի նշանածին առեւանգողը։ Ա՜հ, սրիկան, եթէ կարենանք ձեռք անցունել...։ Անունս Պէռնար չըլլայ թէ որ ուզածիս պէս չափեմ զայն...։ Բայց հիմա խնդիրն ատոր վրայ չէ։ Ընկերներ, պատրա՞ստ էք հետս գալու և ինծի օգնելու...։

—Հրաման ըրէ, ինչ որ ուզես՝ ընենք։

—Լաւ։ Ես գիտեմ որ քաջութիւն չի պակսիր ձեր քով։ Սակայն պէտք է իմացընեմ ձեզ թէ դժուարութիւններ պիտի ունենանք։

—Հոգ չէ։

—Վտանգ թերեւս։

—Աչուընիս կ՚առնենք։

—Շատ աղէկ, դուք լաւ ընկերներ էք ինծի, և կը տեսնեմ որ կրնամ վստահիլ ձեր վրայ։

—Քեզի և Արուարձանի Տղուն համար կեանքս կուտամ, ըսաւ Պուրկինեոն։

—Մե՛ծ Պէռնար, ինծի գործ յանձնէ, և կը տեսնես ինչ կ՚ընեմ, աւելցուց Պրիոն։

—Երկու խօսքով, ահա իմ միտքս, ըսաւ Պէռնար. պէտք է որ, գիշեր եղածին պէս, այդ տունը մտնենք։

—Կը մտնենք, ըսաւ Պրիոն, խիզախ ձայնով մը։

—Օր. Քլէռի մայրն ալ, տիկին Լանկլօա, հետերնիս պիտի ըլլայ. ան ալ էրիկ մարդ մը կ՚արժէ։

—Եւ Անտրէ՞։

—Զգտայ իր տանը մէջ։ Բայց հոգ չէ։ Մենք չորսերնիս կը բաւենք։ Ես չեմ յուսար որ դուռը քաղցրութեամբ բանան մեզի։ Այն ատեն հարկ կ՚ըլլայ բռնութիւն բանեցընել։

—Դռնէն կամ պատուհանէն ներս

կը մտնենք, պատասխանեց Պուրկինեոն։

—Մի՛ մոռնաք որ ես քիչ մը դարբին եմ, ըսաւ Պրիոն։

—Մենք քննեցինք պարտիզին դուռը, յարեց Պուրկինեոն, վրայէն անցնիլը դժուար չէ։

—Անկէ պիտի սկսինք, ըսաւ Պէռնար։

—Ինչ որ ալ ըլլայ, ես պէտք է երթամ գործիք մը բերեմ, ըսաւ Պըրիոն։

—Տակաւին ամբողջ ժամ մ'ունինք առջեւնիս, յարեց Պէռնար. կրնաք ճաշել։ Երբ ստամոքսը կուշտ ըլլայ, բազուկներն աւելի ուժեղ և սիրտն աւելի ամուր կ'ըլլայ։ Ժամը ութ ու կէսին կը գտնենք զիրար փողոցիկին մէջ պարտիզին դրանը մօտ։

Այս խօսքէն ետեւ մեծ Պէռնար թողուց ընկերներն և փութաց երթալ գտնել մայր Լանկլօան, որ տենդոտ անհամբերութեամբ իրեն կ'սպասէր։

9

ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼԸ

Սենեակի մը մէջ արգելափակ, Բլէռ չէր գիտեր ուր ըլլալը։ Ի՞նչ պատճառով կամ նպատակով տոքթէօր Մօրանի տունէն բռնութեամբ վերցուեր հոն տարուեր էր։ Ի զուր կը ջանար մեկնութիւն մը գտնել։

Նախ մտածեր էր թէ զինքն առեւանգողները Տը Բրէսլ մարքիզին յանգուգն որդւոյն կողմէ վարձուած մարդիկ էին. բայց այս առաջին կասկածը հաստատող հետեւանք մը չտեսնուեցաւ։ Յայնժամ ամէն տեսակ ենթադրութիւն ներկայացեր էր մտքին, ամենն ալ ճշմարտութենէ հեռի, և սիրտը սոսկումով պաշարեր էին։

Պլէռօ, զայն յատկապէս պատրաստած սենեակը տանիլ դնելէ և իրեն անձնուէր կնոջ պահպանութեանը յանձնելէ ետեւ, մեկներ էր։

Բլէռի սարսափն ու մրմուքը պայթեցան աղէկէզ ճիչերով ու հեծութիւններով. և անոնց յաջորդեց մկնա-

կըծկում մը, որ ժամէ մ'աւելի տեւեց, եւ յետոյ կատարեալ կթոտութիւն մը։

Պառաւը՝ քովը նստած՝ փաղաքշական խօսքերով սփոփելու կ'աշխատէր։ Բայց Բլէզ մտիկ չէր ըներ. ականջ չէր կախեր անոր թախանձագին յորդորներուն։ Տիկին Սօլանժ կ'ստիպէր զինքը որ սենեակին մէջ պատրաստ կեցած անկողինը մտնելով հանգչէր։ Բլէզ լսելու երեւոյթ չունէր։ Վերջապէս ձանձրանալով պառաւին զրաբանութիւններէն.

— Թողէք զիս, գոչեց բարկութեամբ։

Հասկընալով որ առ այժմ չպիտի կրնար ընտելացընել, տիկին Սօլանժ մեկնեցաւ մրմռալով քթին տակէն։

Բլէզ գիշերին մնացորդն անցուց թիկնաթոռի մը մէջ կծկած։ Ամենափոքր ձայն մը լսելուն պէս, ջղային դողով մը կը սարսռէին մարմնոյն բոլոր անդամները. սիրտը խորտակելու աստիճան կը բաբախէր, եւ պաղ քրտինք մը կ'ողողէր ճակատը։ Իր կասկածներն ու վախերը բնականաբար չթողուցին որ քնանար։

Երբ առտու եղաւ, Բլէզ սփոփական հառաչով մ'ողջունեց լոյսին ծագումն, եւ վազեց բացաւ պատուհանը, որպէս զի փախչէր. բայց տեսնելով գետնէն ունեցած ահագին բարձրութիւնը, զարհուրեցաւ։ Մտածեց պոռալ եւ օգնութիւն կանչել, բայց մարդ չտեսաւ։ Ծառերուն մէջէն տուներու սրածայր յարկերը կը նշմարէր արեւուն առաջին ճառագայթներէն ոսկեզօծուած։ Այնչափ հեռու էին, որ պոռալն օգուտ չպիտի ըներ. ձայնը չէր կրնար լսուիլ։

Մայրը, Անտրէն եւ Մօնրէօյլի բարեկամուհին միտքը բերելով՝ նորէն լացաւ։ Սակայն յոյսը, որ դժբաղդներուն անբաժան ընկերն ու նեցուկն է, քիչ մը քաջալերութիւն բերաւ խեղճ վշտակրեալին։

Սօլանժ սենեակին դռնէն ներս մըտաւ՝ գաւաթ մը կաթով սուրճ բերելով խորոված չերտ մը հացի հետ։

— Ինչո՞ւ չպառկեցաք, սիրունի՛կս, ըսաւ. խելք չէ այդ ըրածնիդ, անգամ մը հայլին նայեցէք, որպէս զի տեսնէք

թէ ո՛րչափ յոգնած ու տժգունած է դէմքերնիդ, և աչուկններնիդ ալ կարմրած...: Ձեզի պէս աղուոր աղջիկ մը խնամ պէտք է տանի իր գեղեցկութեան: Պէտք է գիտնաք, սիրունի՛կս, գեղեցկութիւնը անգին գանձ մ'է: Արդէն ըսի ձեզ թէ վախնալու բան մը չունիք, ձեզի գէշութիւն ընել ուզող չի կայ. ընդհակառակն: Ինծի յանձնուած է խնամ տանիլ ձեզի. եթէ կ'ուզէք, բարեկամ մը պիտի ըլլամ ես ձեզի. վասն զի կը սիրեմ գեռատիները...: Ուրախութեամբ կը տեսնեմ որ մտիկ կ'ընէք զիս, գիշերուան պէս չէք: Կը հասկընամ որ շատ վախցեր էիք. բայց նորէն կ'ըսեմ թէ վախնալու բան մը չունիք: Քիչ մ'առաջ պատուհանը բացիք, ես իմացայ. արդեօք փախչի՞լ կ'ուզէիք: Տեսաք որ կարելի չէր: Սակայն պէտք չէ այնպիսի փորձ մ'ընել, վասն զի այն ատեն կը հարկադրիմ ձեզ ուրիշ սենեակ մը դնել, ուր այսչափ հանգիստ չէք կրնար ըլլալ: Եթէ խելօք ու սիրուն կենաք, ամէն ջանք կ'ընեմ ձեզի հաճոյ ըլլալու համար:

—Ուրեմն թողէք որ երթամ, ըսաւ մէկէն աղջիկը:

—Ա՜, անհնար է, աղուորս, պէտք է հասկընաք թէ ձեզ հոս բերած են որպէս զի ուրիշ տեղ չըլլաք:

—Բայց վերջապէս ի՞նչ կ'ուզեն ընել զիս:

—Քանի մ'օր հոս պահել:

—Ետքը՞:

—Ձեզ ազատ պիտի թողուն անշուշտ:

—Ո՞վ են զիս հոս բերողները:

—Ճշմարիտն ըսելով ես ալ չեմ ճանչեր:

—Չէք ճանչե՞ր, ըսաւ աղջիկը զարմանքով, անհաւատալի բան է:

—Եւ սակայն ճշմարտութիւնն է: Երկու հոգի էին, մեծաւորս և ուրիշ մը, զոր առաջին անգամ տեսայ այս գիշեր:

—Մեծաւոր ըսածնի՞դ:

—Անունը չեմ գիտեր:

Աղջիկը չհաւատալով երեսը նայեցաւ:

—Ես, ըսաւ, առանց ատելու և առանց վախնալու կրնամ ըսել ձեզի թէ պարզապէս սրիկա՛յ մ'է:

Տիկին Սօլանժ գլուխն երերցուց ժպտելով։

—Մեծաւորս շատ հարուստ և շատ զօրաւոր մարդ մ՚է, ըսաւ. հետը ազէկ պէտք է վարուիլ և բարեկամ ընել զինքը. այս խրատը կուտամ ձեզի, աղուորս։

—Այս տունն անո՞րն է։

—Ո՛չ, իմս է։

—Ուրեմն, ըսաւ Բլէռ դառնութեամբ, դուք ձեր տունը իբրև բանտ կը ծառայեցնէք այնպիսի մարդու մը, որուն անունն անգամ չէք գիտեր։

—Մեծս կը հրամայէ, ես ալ կը հնազանդիմ։

Աղջիկը մտածեց վայրկեան մը։

—Ի՞նչ է այս տեղին անունը, հարցուց։

Պառաւն անշուշտ կ՚սպասէր այս հարցման, վասն զի իսկոյն պատասխանեց։

—Բայց Փարիզի մէջ ենք։

—Փարիզի մէ՞ջ, կրկնեց Բլէռ զարմանքով։ Այսպիսի մեծ և ծառազարդ պարտէզներ կը գտնուի՞ն Փարիզի մէջ։

—Անշուշտ, բայց ո՛չ ամէն թաղերու մէջ։

—Ներեցէք ինծի ուրիշ բան մ՚ալ հարցընել, ըսաւ աղջիկը։ Մեծաւորը, որովհետեւ այս անունը կուտաք անոր, զիս բռնաբար և կրնամ իսկ աւելցընել վայրագաբար առևանգեց տունէ մը ուր դաւով կամ բռնութեամբ մտեր էր։ Որչափ պարզամիտ և տգէտ ըլլամ ես, կարծեմ իրաւունք ունիմ ըսելու թէ ոճիր մը գործած է. արդ՝ երբ ոճիր մը երևան ելնէ, արդարութիւնն անպատիժ չի թողուր։

—Մեծաւորը բանէ մը չի վախնար, պատասխանեց Սօլանժ։

—Արդարև ըսիք ինծի, թէ շատ զօրաւոր է։ Բայց ես իմ մասիս չեմ կրնար չընդունիլ թէ ուրիշի մը հաշուին գործած է այս բանը։

Պառաւը լուռ կեցաւ։

—Զիս չի ճանչեր. երբէք տեսած չէր, մինչև իսկ չէր գիտեր աշխարհի մէջ գտնուիլս...։ Ո՛չ, ո՛չ, ձեր մեծաւորը, տիկի՛ն, իրմէ աւելի հարուստ և աւելի զօրաւոր մէկու մը կամքին գործադիրն եղած է։

—Կրնայ ըլլալ, բայց չեմ կարծեր։

—Կը ճանչնա՞ք Կիւսթավ Տը Բրէօլ երիտասարդ կոմսը։

—Ժամանակով, աւելի քան տարի առաջ, յաճախ լսած եմ Տը Բրէօլ մարքիզին անունը։

—Կիւսթավ կոմսն անոր որդին է։

—Չեմ ճանչեր։

—Ուրեմն ապահո՞վ էք որ հոս չպիտի գայ։

—Անոր այցելութիւնը ծանուցուած չէ ինծի։

—Զարմանալի բան, ըսաւ Փլէռ ինքնիրեն. չեմ հասկընար...։ Անշուշտ չարժառիթ մը կամ նպատակ մը կայ։ Ի՞նչ է։

—Ես կը կարծեմ թէ անօգուտ տեղը կը չարչարէք ձեր միտքը, աղուոր զաւակս։

—Արդարեւ պարապ տեղը կը փնտռեմ եւ չեմ կրնար գտնել թէ ինչ էր զիս առեւանգողներուն չարժառիթը։ Ինչո՞ւ համար զիս հոս ձեր տունը բերին, տիկի՛ն։ Դուք պէտք է գիտնաք, ըսէք ինծի, կ'աղաչեմ, որպէս

զի սիրտս հանդարտի։ Ձեր մեծաւոր կոչած մարդը չի կրնար ինծի թշնամի ըլլալ. ես մէկու մը գէշութիւն ըրած չեմ։ Ես խեղճ աղջիկ մ'եմ, գործաւորուհի մը. դեռ աւելի քանի մ'ամիս առաջ, Փարիզէն հեռու փոքրիկ գիւղի մը մէջ կ'ապրէի քաշուած, միայնակ, առանց մէկու մը նախանձ կամ կասկած պատճառելու. հետեւաբար ոչ ոք կրնար խէթ ունենալ ինծի դէմ։ Ես բան մը չեմ, մէկու մը չեմ կրնար նեղութիւն պատճառել. աւելի զատ այնչափ քիչ տեղ բռնած եմ կեանքի մէջ...։ Եթէ սխալ մը գործած էի, կրնային զիս պատժելու դիտաւորութիւն ունենալ. բայց կ'երդնում որ յանցանք մը չեմ գործած։ Թերեւս զիս ուրիշի մը տեղ դրին. այո՛, սխալ մը պէտք է կենայ այս գործին մէջ։ Զիս իմ խաղաղ եւ երջանիկ կեանքէս կորզողներն անշուշտ պիտի ճանչնան իրենց սխալը։ Ո՜հ, կ'աղաչեմ, տիկի՛ն, խրախուսեցէք զիս, սրտապնդեցէք, ըսէք ինծի ինչ որ գիտէք։ Եթէ գաղտնալիք մը, վտանգ մը կայ ինծի դէմ,

մի՛ ծածկէք ինձմէ։ Ինչ որ ալ ըլլայ, լաւագոյն կը համարիմ գիտնալ, վասն զի վախս քիչ կ'ըլլայ. անստուգութիւնը, կասկածները կը զարհուրեցընեն զիս։

Եւ արտասուքներէն շունչը բռնուելով՝ չկրցաւ շարունակել։

—Արդէն ըսի ձեզ, սիրունի՛կս, պատասխանեց Սօլանժ փաղաքուշ ձայնով մը, թէ ես բան մը չեմ գիտեր. ես մեծաւորիս խորհրդակիցը չեմ. իւր գործերուն վրայ բնաւ չխօսիր. վերջին աստիճան զգուշաւոր, գոցսիրտ, գոցբերան մարդ մ'է. շատ խորամանգ ըլլալու է մէկը որ անոր մտքինը գուշակէ։ Ես բացարձակապէս անգէտ եմ անոր նպատակին և դիտաւորութիւններուն։ Օ՛ն, սիրունի՛կս, մի՛ լար, մի՛ տանջէք ձեր սիրտն այդպէս պարապ տեղը։ Սպասեցէք, մեծաւորը պիտի գայ մէկ պահէն։

Աղջիկը տնկուեցաւ։

—Ա՛, պիտի գա՛յ, ըսաւ։

—Այո՛, և կը տեսնէք զինքը, կը խօսակցիք հետը. թերևս կ'իմացընէ

ձեզի ինչ որ կը փափագիք գիտնալ։

Բլէռ սրբեց աչերը։

—Շատ աղէկ, կ'սպասեմ, ըսաւ, գոհ պիտի ըլլամ զինքը տեսնելով. թէ որ իւր միտքը ծածկէ ինձմէ, ես չեմ ծածկեր իմինս, կատարելապէս կը յայտնեմ. հետևապէս կը գիտնայ ինչ կարծիք որ ունիմ իրեն և նմաններուն վրայ։

Պառաւը ցնցեց գլուխը։

—Սիրելի՛ս, ըսաւ, խորհուրդ կուտամ ձեզի որ խոհեմութեամբ վարուիք։ Քաղցր, սիրուն, շնորհալի եղիք հետը, և շահաւոր կ'ելնէք։ Մի մոռնաք այն առածը թէ ճանճերը քացախով չեն բռնուիր։

—Ձեր խօսքին նայելով, պատասխանեց աղջիկն արհամարհոտ կերպով մը, կը թուի թէ շնորհակալութիւն պէտք է յայտնեմ ձեր մեծաւորին։ Հարուստ է, զօրաւոր է կ'ըսէք. ինձի ի՞նչ փոյթ։ Դուք կը հնազանդիք իրեն, ձեզ իւր կամքին կը ծառայեցընէ, վասն զի ձեր տէրն է. բայց ոչ իմս. ինձի համար գէշ մարդ է, և եթէ իւր

գործերէն դատեմ, չարագործ մ'է։

—Անիրաւ էք անոր նկատմամբ, աղուոր աղջի՛կս. երբ խօսի ձեզի հետ, տարակոյս չունիմ որ ուրիշ կերպ պիտի մտածէք։

Բլէռ ուսերը թօթուեց մեղմով մը։

—Քանի որ ձեզի գէշութիւն մը չուզեր, չարունակեց Սօլանժ, ըսել է թէ բարիք կ'ուզէ։ Դուք գեղահասակ, գեղեցիկ աղջիկ մ'էք...։ Ո՞վ գիտէ, թերեւս բաղդին ճամբուն վրայ էք, աւելցուց տարօրինակ ժպիտով մը ծամածռելով շրթունքը. աղէկէ աւելի զարմանալի բաներ տեսնուած են։

Աղջիկն անշուշտ գուշակեց պառաւին միտքը. վասն զի փայլակ մ'անցաւ նայուածքին մէջէն։

Կարճ լռութենէ մ'ետեւ տիկին Սօլանժ յարեց.

—Ո՛րչափ աւելի նայիմ ձեզի, ա՛յնչափ գեղեցիկ, ա՛յնչափ օխրալի կը գտնեմ. տարակոյս չունիմ որ դուք հրամայելու համար ծնած էք, ուրիշները ձեզի ծառայեցընելու եւ ոչ դուք ուրիշներուն ծառայելու համար։

—Ինձի գովեստ ուղղելու աշխատութենէն կրնաք զերծ պահել զձեզ, ըսաւ Բլէռ չոր կերպով մը։

Պառաւը շրթունքը խածաւ զգալով որ շատ առաջ գացեր էր, եւ թէ աւելի խօսք մը կրնար խրտեցընել աղջիկը։

—Առաքինութի՞ւն մ'է այս աղջիկը, ըսաւ ինքնիրեն։ Յետոյ, բարձր ձայնով մ'ըսաւ՝ խօսքին ձեւը փոխելով։

—Ո՛հ, իմ այս ըսածներս պարզապէս խօսելու համար են։ Դուք իշխանուհիի մը պէս գեղեցիկ էք. զայս ձեզի ըսելն արգիլուած չէ, վասն զի ճշմարտութիւնն է։

—Կը հաճի՞ք գրիչ մը, մելան եւ թուղթ տալ ինձի։

—Մելա՛ն, թուղթ, ի՞նչ ընելու համար։

—Ինչ որ կ'ընեն սովորաբար անոնցմով, այսինքն գրելու համար։

—Ի՞նչ պիտի գրէք, նամա՞կ։

—Այո՛, նամակ մը։

—Որո՞ւ։

—Տոքթէօր Մօրանին, ինչպէս նաեւ

մայրիկիս, որպէսզի անդորրի սիրտերնին։

—Ի՜նչ, գոչեց պառաւը զարմանքով, դուք մա՞յր ունիք։

—Ա՛, պատասխանեց Փլէռ անհամբերութեամբ, կը կարծէք թէ ես մինա՞կս աշխարհք եկած եմ կաղամբի մը տակ։

—Ո՛չ, անշուշտ, բայց ես կը կարծէի... ըսեր էին ինծի թէ...

—Լմնցուցէք, ի՞նչ ըսեր էին ձեզի։

—Թէ դուք խնամատան որդի էիք, ձեր ծնողքն երբէք ճանչած չէիք։

Աղջկան աչերն աքօղեցան և անցեալին յիշատակն հառաչ մը խլեց կոկորդէն։

—Ժամանակաւ ճշմարիտ էր, տիկի՛ն, ըսաւ, բայց Աստուած գթաց իմ վրայ, և մայրս ինծի վերադարձուց։

—Ա՛, հիմա կը հասկընամ ձեր գըրելու փափաքը. բայց դժբաղդաբար չեմ կրնար թող տալ։

—Ի՞նչ պատճառով, տիկին։

—Մեծաւորն արգիլեց։

Փլէռ կայծակնացայտ աչերով տընկուեցաւ՝ զապանակէ մը մղուածի պէս։

—Բայց այդ մարդն հրէ՞շ մ՚է, գոչեց զայրագին։

Ինչպէս որ տիկին Սօլանժ ծանուցեր էր Փլէռի, Պլէռօ նոյն օրը Ժօանվիլ հասաւ կէսօրէն երեք ժամու չափ վերջը։

Բաւական երկար խօսակցութիւն մ՚ունեցաւ պառաւին հետ, որ փութաց իմացընել մանկամարդուհիին ըրածներն ու խօսածները։

Պլէռօ մտիկ ըրաւ, յօնքերը պըրստելով ու մտածելով՝ առանց խօսք մը արտասանելու. յետոյ ոտքի վրայ ելաւ ըսելով.

—Պիտի տեսնեմ զի՛նքը։

Երբ աղջկան սենեակը մտաւ, Փլէռ՝ պատուհանին մօտը կեցած՝ դուրսի տեսարանը կը դիտէր. Նոյն միջոցին սարեակ մը՝ ժանտալթզենիի մ՚ոստերուն մէջ պահուըտած՝ կը գեղգեղէր։ Աղջիկը կը նախանձէր անոր ուրախութեանն ու ազատութեանը վրայ։

Մէկէն ետին դառնալով տեսաւ Պլէռօն, և երեք քայլ առաջ երթալով.

—Ա՛, դուք էք, պարո՛ն, ըսաւ, ես ալ ձեզի կ'սպասէի անհամբեր։

Պլէռօ անշարժ կեցաւ լուին, իրրեւ շլացած։

Առջի գիշերը տխուր մտածումներով զբաղած, չէր կրցած նշմարել աղջըկան չքնաղ գեղեցկութիւնը։ Իսկ հիմա իւր բոլոր չքեղութեամբ աչքին կը զարնէր։ Դիմագիծերուն կենդանութիւնը, այտերուն կարմրութիւնը որ սրտին յուզման արդիւնքն էին, նոր փայլ մը կ'աւելցընէին։

Պլէռօի զմայլումն սքանչացման, և սքանչացումն ալ հիացման փոխուեցաւ։ Դիւթական տարօրինակ հրապոյրի մը ազդեցութեան տակ զգաց ինքզինք։ Արդարեւ, շատ մարդոց համար կնոջ գեղեցկութիւնն անդիմադրելի զօրութիւն մ'է. իւր յանկարծական շփոթութեան մէջ չկրցաւ անմիջապէս հասկընալ կրած այլ և այլ ապաւորութիւնները. բայց զգացած ներքին ցընցիւններէն արթննալով՝ յիշեց իւր երիտասարդական նմանօրինակ սրտայուզութիւնները, զորս երկար ժամա-

նակէ ի վեր մոռցած էր։ Եւ այս տարուոք և գրեթէ ծեր մարդը, որ չարութեան մէջ խստացած, սիրտը պաղած, կարծրացած, բիւրեղացած էր, որ փառասիրութեամբ գերի եղած էր միակ մոլութեան մը, այն է ոսկիի սիրոյն, ինքզինք երիտասարդացած կ'զգար այս հրաշագեղ աղջկան առջեւ, որ կարմրելով կը դողար իւր նայուածքին տակ։ Կրած զգացումն հեշտալի բան մ'ունէր։ Իւր սիրտը զոր անընդունակ կը կարծէր թանկագին մետաղի շռինդէն կամ արժեթուղթերու շրշիւնէն զատ ուրիշ որ և է յուզիչ տպաւորութիւններու, կ'սկսէր բաբախել հեշտաբար։ Կենդանարար ջերմութիւն մ'արագապէս կը պտուտկէր իւր բոլոր անդամներուն մէջ։ Մագնիսական զգլխիչ հոսանք մ'ունէր կարծես այդ փայլուն գեղեցկութիւնն, որ իւր հիացեալ աչերուն կը ներկայանար անպաճոյճ, անշքող, և հետեւապէս աւելի սիրագրգիռ պարզութեամբ։

Վայրկենի մը մէջ, փայլակի կամ շանթի արագութեամբ ինքզինք արթընցած զգաց։

Այսպէս այլափոխուած հին մարդն անցեալին խանդը վերստին կը գտնէր։ Ագահութիւնը ետ կը քաշուէր փառաշական իղձերուն առջեւ։ Բայց այս վիճակը վայրկենական խելայեղում մ'էր զգայութեանց գրգռութենէ յառաջ եկած։ Ոսկիին սէրն, ամենէն սարսափելին, այնպիսի քաղցկեղ մ'է որ երբեք չի կրնար բուժիլ։

Նիւթական տպաւորութեանց ազդեցութենէն ընկճեալ, Պլէռօ արդէն կը տենչար իւր ձեռքն անցունել աղջիկը։ Ամէն տեղ եւ ամէն ժամանակ, չարութեան ամէն աստիճաններուն վրայ, Պլէռօ օրինակ մ'էր միշտ։

Սակայն իւր վրայ ճիգ մ'ընելով՝ աղջկան մօտը գնաց։

—Զիս կ'սպասէի՞ք, ըսաւ ռնգային ձայնով մը եւ բռնազբօսեալ ժպիտով։

—Ձեր գալը ծանուցին ինձի, պարոն, եւ անհամբերութեամբ կը փափաքիմ գիտնալ թէ ի՛նչ պիտի ըսէք ինձի։

—Անշուշտ լսին ձեզի թէ վախնալու բան մը չունիք։

—Բայց ատով չհանդարտեցաւ սիրտըս, պարոն։ Անլուր բռնութիւն մ'եղաւ ինծի, եւ մէկէն աւելի պատճառներ ունիմ վախնալու։ Զիս բանտարկած են այս սենեակին մէջ։ Կը հարցընեմ, պատասխան չեմ ստանար։ Նամակ մը գրել կ'ուզեմ, թող չեն տար։ Վայրագ յանդգնութեամբ ձեզնէ առեւանգուած, ազատութենէս զրկըւած, արգելափակ եղած, կնոջ մը հսկողութեան տակ, որ պարկեշտութեան եւ բարեպաշտութեան երեւոյթներու տակ այնպիսի զգացումներ կը ծածկէ, որ զզուանք կ'ազդեն ինծի, եւ պարզապէս թշնամական են, իրաւունք չունի՞մ գանգատելու, պարո՛ն, ըսէք ինծի, իրաւունք չունի՞մ։ Վերջապէս ի՞նչ է ձեր նպատակը, ի՞նչ են ձեր դիտումները։ Կ'ուզեմ գիտնալ։

—Գաղտնիք մը կայ զոր դուք պէտք չէ գիտնաք, օրիո՛րդ։ Առանց գիտնալու, այնպիսի ծանր շահերու կը դըպչիք, որոցմէ կախում ունին քանի մը ընտանիքներու անդորրութիւնը, բաղդը, եւ թերեւս իսկ պատիւը։ Դուք չէիք կրնար աւելի երկար մնալ առջ-

թէօր Մօրանի տան մէջ. հետեւաբար բռնութիւն գործածել պէտք եղաւ ձեզ անկէ դուրս հանելու համար: Հաւատացէք, օրիորդ, սոփպողական պէտք մ'էր՝ պարագաներէն պահանջուած:

Պլէռ. ապշութեամբ Պլէռօի կը նայէր:

—Բայց ես բան մը չեմ, գոչեց, խեղճ աղջիկ մ'եմ. ինչպէս կրնամ վնաս տալ մարդու:

—Չէք կրնար հասկնալ հիմա, պատասխանեց Պլէռօ ժպտելով. օր մը թերեւս կրնանք ըսել ձեզի:

—Միթէ զիս հոս երկար ժամանակ պահելու դիտաւորութիւ՞ն ունիք:

—Ո՛, հնար եղածին չափ քիչ ժամանակ. բայց ապահովութենէ զատ, որ չի կրնար տրուիլ ձեզի, կը խնդրեմ որ այս տունը ձերը համարիք. դուք տիրուհի էք հոս և տիկին Սօլանժ ալ ձեր սպասուհին է:

—Իմ բանտապա՛նս, պատասխանեց աղջիկը դառնութեամբ:

—Վասն զի դուք ինքզինքնիդ ան-

պատճառ բանտարկեալ մը կը համարիք: Ինչ որ ալ մտածէք իմ վրայ, օրիո՛րդ, ես ձեզի թշնամի չըլլալէ զատ՝ ձեր լաւագոյն և ամենէն աւելի անձնուէր բարեկամն եմ. կ'երդնում ձեզի: Յիրաւի շատ կը ցաւիմ հիմա այն բռնութեան վրայ զոր գործածեցի ձեզի դէմ: Բայց ինչպէս արդէն ըսի, հարկ էր:

Հեգնական ժպիտ մ'անցաւ աղջկան շրթունքին վրայէն.

—Ես քանի մը հոգի միայն կը ճանչեմ Փարիզի մէջ, ըսաւ, բարեկամներ որք կը համակրին ինձի, և իմ անյայտանալս անշուշտ մեծ մտահոգութիւն պատճառած է իրենց. գոնէ թող տըրուի ինձ նամակ գրել անոնց, որպէս զի հանդարտի սիրտերնին:

—Տեսնենք քանի մ'օրէն. առայժմ վտանգաւոր է:

Պլէռ. չկրցաւ այլ եւս բռնել ինքզինք:

—Նողկալի՛, ատելի՛ բան, գոչեց: Բայց զգուշացէք, պարո՛ն, զգուշացէք. որչափ և զօրաւոր ըլլաք դուք,

գիտցէք որ արդարութիւն մը կայ ա-
մէնուն համար, արդարութիւն մը,
որ կանուխ կամ ուշ կը գտնէ յանցա-
ւորն և կը պատժէ ոճիրը. Ես չեմ
խաբուիր ձեր կեղծուպատիր խօսքե-
րէն. դուք որոգայթ լարել կ'ուզէք
ինծի, կ'զգամ, կը գուշակեմ. այո՛,
նոր վատութիւն մը կը խորհիք: Բայց
Աստուած չի լքաներ զիս, ուժ կուտայ
ինծի, և եթէ ինքզինքս մեռցնել իսկ
պէտք ըլլայ ձեր աչքին առջև, կը
մեռցնեմ, և անձնատուր չեմ ըլլար
ձեզի, կը հասկընա՞ք....:

Պլէռօ ուսերը ցնցեց:

—Ձեր տարիքն ունեցողը կը սիրէ
ապրիլ, ըսաւ, կ'ուզէ ճանչել՝ գոնէ
մասամբ՝ այն ուրախութիւնները զորս
ապագան կը խոստանայ: Բայց ես նո-
րէն կը կրկնեմ, թէ դուք վախնալու
բան մը չունիք. ոչ մէկ որոգայթ կայ
ձեզի դէմ լարուելիք: Միայն թէ բըռ-
նութեան դիմելէ զգուշացէք, որովհե-
տև անօգուտ է, ջանացէք հլու-
թեամբ վարուիլ: Երէկ կրնայիք վտանգ
մ'ըլլալ թէ՛ ինծի և թէ՛ ուրիշներու

համար. բայց այսօր ձեռքիս մէջն էք.
գիտցէք որ եթէ շահս պահանջէ, ոչ
մէկ բանէ կը քաշուիմ. գիտցէք նաև
թէ իմ կամքս անդրդուելի է, դիմում
չի ճանչեր: Հիմա ձեզի տալիք միակ
խրատս այս է. համբերութիւն:

—Երբեք, գոչեց Բլէռ զօրեղ ձայ-
նով մը. չեմ ուզեր կենալ այս տան
մէջ, ուր ինչ որ կը լսեմ, ինչ որ կը
տեսնեմ, սարսափ և սոսկում կ'ազդէ
ինծի:

Եւ ոտքի վրայ ելաւ դողալով, ա-
չերն հրացայտ, և վազեց դէպի պա-
տուհանը:

Պլէռօ՝ գուշակելով անոր դիտա-
ւորութիւնը, իսկոյն ցատկեց քովը հա-
սաւ և մէջքէն գրկելով՝ չթողուց որ
ինքզինք վար նետէր: Բլէռ յուսահատ
ճիչեր կ'արձակէր:

Պլէռօ զայն քաշեց սենեակին միւս
ծայրը տարաւ, ուր կքեցաւ ինկաւ
թախտակամածին վրայ:

Աղջկան աղաղակը լսելով, Սօլանժ
վազեր սենեակին դուռը կէս մը բա-
ցեր էր: Պլէռօ նշան ըրաւ որ ներս

մտնէ, և ինքը գնաց նախ պատուհանը գոցեց, յետոյ դարձաւ եկաւ Բլէռի քով, որ սոսկալի ջղաձգութեամբ կը դալարէր:

—Պատուհանէն վար նետուիլ ուզեց, ըսաւ իր համախոհին:

—Արդէն այս առտու ալ այդ դիտաւորութիւնն ունեցաւ, պատասխանեց Սօլանժ:

—Ուրեմն այս սենեակին մէջ պահելու չէ:

Պառաւը պատին քով գնաց, տախտակորմին մէջ ծածկուած զսպանակ մը քաշեց և գաղտնի դուռ մը բացուեցաւ ժանգոտ ծխնիներուն վրայ: Այն դուռը, միակ մուտքն էր քառակուսի խցիկի մը, որուն մէջ անկողին մը, երկու աթոռ և մէկ թիկնաթոռ միայն կային. լոյսը վերէն կ'առնէր, տանիքէն բացուած լուսամուտէ մը:

Հակառակ իր ճիչերուն և զօրեղ դիմադրութեան, Բլէռ տարուեցաւ այն կէս մութ խցիկն, որ առաւել բանտի կը նմանէր քան սենեակի:

—Ա՛յնչափ խոհականութիւն չու-

նիք, ըսաւ Պլէռօ, որ զիս կը հարկադրէք զգուշական միջոցներ ձեռք առնել՝ ձեզ նոյն իսկ ձեր դէմ պաշտպանելու համար: Կրնայիք խենթութիւն մ'ընել, զոր ես չեմ ուզեր:

—Եւ սակայն ես ալ պատուիրեր էի ձեզի որ խոհեմութեամբ վարուիք, աւելցուց Սօլանժ իբրև մխիթարութիւն:

Բլէռ արհամարհոտ նայուածքով մը պատասխանեց անոնց:

Եւ մինակ թողուցին զինքը: Պլէռօի դէմքը տխրած էր, արտասովոր յուզման մը մէջ կ'երևէր: Պառաւը զարմանալով կը նայէր անոր:

—Սիրտերնիդ նեղացած կ'երևի, ըսաւ:

—Չեմ գիտեր ի՛նչ կ'զգամ, պատասխանեց, այս աղջիկը տարօրինակ ազդեցութիւն մ'ըրաւ իմ վրայ:

Սօլանժ ծիծաղիլ սկսաւ: Բայց Պլէռօի խոժոռ նայուածքը խեղդեց անոր զուարթութիւնը, որ պարագային չէր յարմարեր:

—Ո՛հ, այս աղջիկը փորձանք պիտի

Ըլլայ գլխուս, մրմռաց Պլէռօ խուլ ձայնով մը։ Կամք մը, կորով մ'ունի։

— Պա՛հ, դուք աւելի վայրագները զօպած էք։

Պլէռօ ա՛յն աստիճան սպառնալից նայուածք մ'ուղղեց, որ Սօլանժ զարհուրելով երկու քայլ ետ քաշուեցաւ։

Պլէռօ, բոլորովին իր նոր մտահոգութեանց մէջ սուզուած կը խորհէր։ Սակայն վայրկեան մ'ետքը պառաւը պարտք սեպեց հարցնել անոր թէ աղջըկանը մասին տուած առջի հրամաններուն մէջ փոփոխութիւն մ'ունէ՞ր ընելիք։

— Ո՛չ. պատասխանեց։ Բայց մի՛ մոռնաք որ աւելի քաղցրութեամբ և աւելի յարգանքով պիտի վարուիք իրեն հետ։

10

ԳԱՆՁԸ

Արդէն ուշ էր երբ Պլէռօ մեկնեցաւ Ժօանվիլէն. սիրտը անհանգիստ էր. ամէն տեսակ մտածութիւններ կը

վխտային խելապատակին մէջ։ Երբ իր տունը հասաւ, գիշեր եղած էր. իր պառաւ սպասուհին ճաշը պատրաստած կ'սպասէր։

— Չի պիտի ուտեմ, ըսաւ անոր, փորս կուշտ է։

Մտաւ իր սենեակն և դուռը գոցեց։ Ժամէ մ'ի վեր գաղափար մը տիրեր էր մտքին մէջ, և կը մտածէր շուտով գործադրել։

Իր գաղտնի դրամարկղին երկաթէ դռնակը ծածկող տապակը փորոքին մէջ քշելով՝ դռնակն երեւան ելաւ։ Չորս կողմը նայեցաւ, ականջ դրաւ որպէս զի վրայ եկող չգտնուէր։ Միայն սպասուհիին ոտնաձայնը լսեց, որ կ'երթեւեկէր իր սենեակին մէջ։ Այն ատեն բացաւ արկղին դռնակն և վայրկեան մ'անշարժ կեցաւ սրտատրոփ, դիտելով լայն և խորունկ անտուկն որ իր գանձը կը պահէր։ Ճակատը լուսաւորուեցաւ, դէմքը կենդանութիւն առաւ, չէկ փայլակներ փառեցան աչերուն մէջ։ Ցանկօրծ չոր, ջղային, սուր ծիծաղ մ'արձակեց սայլէ նման։

—Ասոնք ամէնն ալ իմս են, իմս, իմս, մրմնջեց։

Միանգամայն իր երկու թեւերը անտուկին մէջ երկնցուց։ Երբ չտկուեցաւ, ձեռքերէն մին ոսկիով լեցուն մեծ պարկ մը բռնած էր, միւսն ալ պանքատոմսերու կոյտ մը։ Զանոնք կապող դերձանը քակելով՝ իր գրասեղանին կիսուն վրայ ցրուեց, անոնց քով ալ ոսկիներուն տոպրակը պարպեց։ Յետոյ քանի մ'անգամ արկղին քով երթալով՝ մէջը բան մը չթողուց։ Իր բոլոր հարստութիւնը փռուած էր հիմա գրասեղանին վրայ։ Ամէն տեսակը կար. ձոյլ ոսկիի քծուարներ, ամէն երկրի ոսկեդրամ, Ֆրանսական լուի, անգղիական կինէ, հնդկական ռուբլի, արեւելեան ոսկիներ... Ֆրանսական երկաթուղիներու եւ դրամական գլխաւոր հաստատութեանց բաժնեթուղթեր, ադամանդներ, յակինթներ, զմրուխտներ, տպազիոններ, ամեթոյսներ եւ ուրիշ թանկագին քարեր, որոց երփներանգ փայլատակներ կը ցայտէին լամպարի աղօտ լոյսին տակ։

Պլէռօ չէր կշտանար անոնց վրայ նայելով, մերթ ընդ մերթ ձեռներն անոնց վրայ կը պտտցնէր դողդողալով, յետոյ կը խնդար ապուշի պէս, գգըլխած, խելայեղած։

—Այո՛, իմս են այս ամէնը, իմս են, կը յեղյեղէր խռպոտ ձայնով մը։

Այս տարօրինակ տեսարանը ժամէ մ'աւելի տեւեց։

Վերջապէս ոսկիներուն եւ միւս հարստութեանց վրայ կուշտուկուռ նայելէ, զանոնք քանի՛ մ'անգամ չօշափելէ, գգուելէ, փայփայելէ ետեւ, խնամով համրեց երեք անգամ, եւ ամէն մէկ տեսակը զատ զատ նշանակեց չորս սիւնակի բաժնուած թուղթի մը վրայ. առաջին սիւնակը ոսկիին էր, երկրորդը գոհարեղէններուն էր մերձաւոր հաշուով, երրորդը պանքատոմսերուն, չորրորդն այլեւայլ արժեթուղթերուն։

Յետոյ մէն մի սիւնակին մէջ նշանակուած թիւերը գումարելով, հետեւեալ փառաւոր արդիւնքը գտաւ. երկու միլիոն երեք հարիւր հազար

Ֆրանք, արգինք տեսակ տեսակ ոճիրներու և կեղեքմանց։ Անզգամ ընչաքաղցն ոչ մէկ չարութեան, ոչ մէկ անօրէնութեան առջեւ ընկրկած էր իր գանձն ստուարացընելու համար։ Բնաւ միտքը չէր բերեր կողոպտած դժբաղդները, անցած ճամբաներուն վրայ ցանած թշուառութիւնները, թափել տուած արտասուքները, իր զոհերուն հրած սոսկալի տառապանքն ու յուսահատութիւնը։ Հերիք էր որ իր մոլեգնաբար հետամտած նպատակին հասներ էր, մնացածին համար փոյթ չունէր...։ Ո՛չ ալ գործած ոճիրներուն արժանի պատիժը միտքը կը բերէր։ Միշտ անպատիժ մնալով, մարդկային արդարութիւնն անկարող կը համարէր զինքը ձեռք անցունելու։ Գալով Աստուծոյ արդարութեան, անոր ալ հաւատ չէր ընծայեր բնաւ։

Իր գանձը վերստին արկղին մէջ զետեղելէ ետեւ՝ եկաւ նստաւ գրասեղանին առջեւ, և սկսաւ գրել։ Առտու եղաւ. արեւուն առաջին ճառագայթներուն ծագած ժամանակ գրիչը

դեռ ձեռքն էր։ Քսանի չափ նամակ գրեր էր, զորս ինք անձամբ նամակատունը տարաւ առաջին թղթատարին հասցընելու համար։ Տուն դարձաւ, իրիկուընէ մնացած ճաշն արտորնօք կերաւ առանց տաքցընել տալու, և նորէն դուրս ելաւ ըսելով սպասուհիին թէ ժամը մէկին պիտի վերադառնար, և պատուիրեց որ եթէ զինքը տեսնելու եկող ըլլար, դահլիճին մէջ սպասեցընէր։

Նոյն օրն ինչպէս նաեւ հետեւեալը, Պլէռօ արտասովոր փութաջանութեամբ մ'անցուց։ Կարեւոր գումարներ գանձեց. երկու ծանօթ ակնավաճառ, իր գոհարեղէններն ու ձոյլ ոսկիները՝ Ֆրանսական պանքտոմսներու վերածեցին, զորս Պլէռօ ալ անգղիական և գերմանական արժեթուղթերու վերածեց։ Իր պաշտած ոսկիներն ալ նոյն բաղդն ունեցան. միայն երկու հազար հինգ հարիւր լուի վար դրաւ, որոնցմէ զատուելու ոչ ուժ, ոչ ալ քաջութիւն ունեցաւ։

Տարակոյս չկար թէ Պլէռօ Ֆրան-

սայէն մեկնելու դիտաւորութիւն ունէր։

Երկուշաբթի օրը, ժամն երկուքին, անտուկին մէջ ունեցած հարստութիւնն երեք միլիոնը կ'անցնէր։ Անկէ զատ կը մնար տակաւին քանի մը հարիւր հազար ֆրանքի չափ գումար մը, զոր իւր նոտարին յանձնած էր գանձել։

Հակառակ այս զբաղումներուն, միջոց գտաւ տակաւին շաբաթ և կիրակի օրերը Ժօանվիլլի տունն ալ կարճ այցելութիւն մ'ընել։ Բլէօ կը քաշէր զինքը։ Տեսակ մը մագնիսական հմայքէ դիւթուած էր, որմէ չէր կրնար ինքզինքն ազատել։

Սակայն, երկիւղով կամ ուրիշ ըզգացմամբ, չհամարձակեցաւ ներկայանալ անոր։ Տիկին Սօլանժէն տեղեկութիւն կ'առնէր, և այնչափով գոհ կ'ըլլար։

Մեծ Պէռնարին տուած տեղեկութիւններէն իմացանք որ այս վերջինները տանը վրայ հսկողութիւն ընելով մարդու մը հոն մտնելը տեսեր էին, որուն համար դրացիներն ըսեր էին

թէ յաճախ այցելութիւն կուտար տիկին Սօլանժին։ Արդ, այն մարդը, որուն անունը ոչ ոք գիտէր, Պլէռօն էր։ Այս անգամ եկեր էր, ի հարկին ծայրայեղ միջոց մ'ի գործ դնելու հաստատ որոշմամբ։ Բայց տանը դռնէն ներս մտնելուն պէս՝ միտքը փոխուեր էր. կարծես թէ կամքին տէրը չէր այլ ևս, ծածուկ զօրութիւն մը կ'իշխէր վրան։

Այսպէս այդ յանդուգն և անխիղճ մարդը, որ ամենէն ազնիւ և անարատ զգացումներն իրեն խաղալիկ ընելու վարժուած էր, կրնար սրտայուզում կրել, ինքզինք յաղթուած, գետնահար եղած զգալ։ Իզուր կը ջանար ինքզինք սրտապնդել, յաղթել այդ տկարութեան, և չյաջողելով, ինքզինք վատ կը համարեր և իւր անզօր կատաղութիւնը կը լափէր։

Առջի օրն իմացուցեր էր Սօլանժին թէ իրեն հետ ճաշելու պատիւ պիտի ընէր. ան ալ առաւօտէն ամէն պէտք եղած նպարները գներ և իւր մեծաւորին ճաշակին համեմատ երեք չորս

տեսակ կերակուր պատրաստեր էր։

Պլէռօ որկրամէտ էր, կը սիրէր կերուխումը։ Սօլանժ գիտէր զայս երկար ժամանակէ ի վեր․ ուստի ամէն ջանք կ'ընէր արդարացընելու իր վարպետ խոհարարի համբաւը։ Պէտք է ըսել թէ Պլէռօ, որ իր յարաբերութիւններն ու բարեկամներն ընտրելու մասին դժուարահաճ չէր, երիտասարդութեան ժամանակէն ճանչած էր զայն, երբ ռուս ազնուականի մը տանը խոհարարն էր։

Սակայն քանի մ'օրէ ի վեր Պլէռօի ախորժակը տկարացած էր․ հազիւ քիչ մը բան կերաւ ի մեծ զարմանս պառաւին։ Բայց՝ ընդհակառակն՝ իր սովորականէն աւելի խմեց։ Պուրկոյնի հին գինին սքանչելի էր․ Պլէռօ ախորժով խմեց զայն, ինչպէս նաեւ ուրիշ ըմպելիներ, որպէս զի զուարթանար, սիրտը զօրանար, համարձակութիւն և մինչեւ իսկ յանդգնութիւն ստանար, որք առջի օրը պակսեցան իր վրայ։

Սեղանէն ելաւ կէս գգլխած․ դէմքը

կարմրեր էր և մանր աչերը կը փայլէին։

Բայց և այնպէս թեթեւ սարսուռ մ'զգաց երբ բանտարկեալին սենեակը մտաւ։ Ֆլէռ աւարտելու վրայ էր իր ճաշը։ Բոլոր յոյսն Աստուծոյ վրայ դրած, և երկնային անակնկալ օգնութեան մը միայն սպասելով, Պլէռօի խրատին հետեւեր էր, այն էր համբերել։ Յոյսն Աստուծոյ պարգեւն է․ ձախորդութեան դէմ կը մաքառի և յուսահատութենէ կը փրկէ։ Դժբաղդներուն ու կեղեքեալներուն գերագոյն ապաւէնն է։

Պլէռօն տեսնելուն պէս, Ֆլէռ ցընցուեցաւ, բայց նստած տեղը մնաց։ Աչերնին իրարու հանդիպեցան, մին վառ և գրեթէ գողտր, միւսը պաղ և արհամարհոտ։

Պլէռօ աթոռ մ'առաւ և գնաց աղջըկան մօտը նստաւ։ Յետոյ երկարօրէն անոր նայեցաւ փարանոտ ձեւով մը։ Ֆլէռ նեղուելով անոր նայուածքէն, ետ քաշուեցաւ։

—Օ՜հ, ո՛չ, ո՛չ, ըսաւ իսկոյն Պլէռօ, մի՛ հեռանաք ինձմէ։

Եւ աղջկան մօտը գնաց։

—Անբացատրելի ուրախութիւն մը կ'զգամ այս վայրկենիս. յարեց անոյշ ձայնով մը, հաճոյք կ'զգամ ձեզի նայելով. կը թուի ինծի թէ երկար ժամանակէ ի վեր կը ճանչնեմ ձեզ...։ Սակայն կարելի չէ, վասն զի դուք դեռ փոքր էք...։ Ձեր գեղեցիկ սեւ աչերն են որ միտքս կը շփոթեցընեն։ Արդէն տեսայ, այո՛, տեսայ այդ կասկածոտ և բարկացայտ նայուածքը, հեգնիչ ժպիտը որ այս միջոցիս կը փայլի ձեր վարդ շուրթերուն վրայ։ Ի՞նչ ըրած եմ ես ձեզի, ի՞նչ ցաւ կամ վիշտ պատճառած եմ, որպէս զի բարկացած և ոխ պահած ըլլաք ինծի դէմ։

—Ես տակաւին չեմ սովրած ոխ պահել, պատասխանեց Բլէռ. և կը յուսամ որ երբէք չեմ ունենար այդ վատ զգացումը։ Բայց ձեզի դէմ ունեցածս ոչ թէ ոխ կամ ատելութիւն է, այլ խորին արհամարհանք։

Պլէռօ ձեռքը ճակտին տանելով.

—Այնպէս պէտք էր ըլլար, մրմնջեց։

Վայրկեան մը լռելէ ետեւ յարեց.

—Խիստ կը վարուիք ինծի հետ, Բլէ՛ռ, վասն զի արժանի գտնուեցայ և իրաւունք չունիմ գանգատելու։ Բայց կ'երդնում ձեզի, թէ ամէն բան պատրաստ եմ տալու ձեր երջանկութեանը համար։

—Ուրեմն ազատութիւն տուէք ինծի։

—Այդոր վրայ քիչ մ'ետքը կը խօսինք։

—Ես երբէք սուտ խօսած չեմ, պարո՛ն. եթէ զիս թողուք որ դուրս ելնեմ այս տունէն, խօսք կուտամ ձեզի որ իսկոյն պիտի մոռնամ ձեր ինծի ըրած բռնութեան գործը։ Չորս օրէ ի վեր արգելափակ եղած եմ հոս. այս չորս օրը պիտի ջնջեմ իմ կեանքէս, և երբէք խօսքը չի պիտի ընեմ։ Գաղտնիք մը պիտի ըլլայ սրտիս խորը թաղուած։

—Այո՛, օրիորդ, դուք ազնիւ սիրտ ունիք, լռութիւն կը պահէք. բայց ես վախ չունիմ, ոչ մէկ ամբաստանութիւն չկրնար հասնիլ ինծի։ Ասկէց

գամ, ես վաղը պիտի մեկնիմ Փարիզէն, Ֆրանսայէն, թերեւս մշտնջենապէս։ Ես քսան-հինգ տարու չեմ հիմա, հանգիստի պէտք ունիմ. այս երկրիս մէջ գտնելու յոյս չունենալով, օտար երկրի մէջ պիտի երթամ փընտռեմ։ Այո՛, վաղը պիտի մեկնիմ, և մտածեցի ձեզ ալ ի միասին տանիլ։

Փլէռ ապշութեամբ անոր նայեցաւ։

—Այո՛, մտածեցի հետս տանիլ, յուսալով որ կը հաճիք հետս գալ։

—Խե՛նթ էք դուք, խե՛նթ, գոչեց աղջիկը զարհուրելով։

—Ո՛չ, խելքս գլուխս է։ Փլէ՛ռ, զիս մտիկ ըրէ։ Զորս օրէ ի վեր իմ մէջս անցածը չեմ կրնար բացատրել։ Միտքս յափշտակուած է, մարդիկն ու իրերն ուրիշ կերպ կ'երեւան ինծի. կարծես թէ այլափոխուած եմ։ Եթէ հրաշք մը կայ, դուք գործեցիք։ Աւելի լա՞ւ եղայ, չեմ գիտեր։ Բայց հաւատացէք որ չարութիւն ընելու համար առջի ուժս չեմ զգար։ Դուք կին մը, տղայ մը, յաղթեցիք ինծի՝ առանց բան մ'ընելու։ Ձեր նայուածքը, զո՛ր

հիմա ալ կ'ուղղէք ինծի, իմ բոլոր էութեանս մէջ կը թափանցէ բոցեղէն ճառագայթի մը պէս։ Ասկէ՞ց կուգայ այդ ահեղ իշխանութիւնը զոր ունիք իմ վրայ. վախցայ և ուզեցի մաքառիլ անոր դէմ. բայց ի՞նչ բանի ծառայեց, տկարութիւնս հասկընալու։ Երկար ժամանակէ ի վեր ուրիշները սարսափեցընելու վարժուած մարդ, այսօր կը դողամ ձեր առջեւ...։ Փլէ՛ռ, ես ձեր ստրուկն եղած եմ։

Մանկամարդուհին ապշութեամբ կը լսէր այս տարօրինակ չանքարողը.

—Զորս օրէ ի վեր, շարունակեց Պլէաօ, չունեցայ մտածութիւն մը որ ձեր վրայ չըլլար։ Երէկ և առջի օրը, քսին ձեզի անշուշտ, եկայ լուր առնելու ձեր վրայ. ստիպողական պէտք մը կ'զգայի ձեր քով գալու. կրնայի տեսնել ձեզ. բայց չհամարձակեցայ։ Ո՛րչափ փոխուեր եմ. ես զիս չեմ ճանչեր հիմա։

Ձեզի համար զգացածս կարգէ դուրս բան է, մինչեւ հիմա ճանչած զգացումներէս ոչ մէկուն կը նմանի։ Տեսակ

մը խանդավառ, անդիմադրելի զօրով է. այս զգացումս վերլուծելու փորձ չըրի, կանխաւ համոզուած ըլլալով որ չպիտի կրնայի։ Սրտիս ո՞ր թելը թրթռացուցիք արդեօք։ Բայց մինակ սիրտս չէ, հոգիս ալ զգածուած է։ Եթէ երիտասարդ ըլլայի, պիտի հաւատայի թէ բուռն սէր մը գրաւած է զիս. բայց ոչ, այնպէս չէ... իմ տարիքս ունեցող մարդու մը համար ծաղրելի բան կ՚ըլլայ։

Բլէռ վեր ցատկեց նստած աթոռին վրայ։ Զարմանքը ջերմ հետաքրքրութեան փոխուեցաւ։ Կը հարցնէր ինքնիրեն թէ լսած խօսքերը խելքը գլուխն եղող մարդու մը բերնէն կրնայի՞ն ելնել։ Քիչ կը մնար որ գունթը չարժէր վրան։

Անզգալաբար, Պլէռօ յառաջանալով աղջկան քովը մօտեցեր էր. Գրեթէ կը դպչէին իրարու։ Ուզեց ձեռքը բռնել, բայց աղջիկն իսկոյն ետ քաշեց զարհուրելով։

—Բլէ՛ռ, ըսաւ Պլէռօ թրթռուն ձայնով մը, խնամատան զաւա՛կ, դուք

առանց ապագայի խեղճ աղքատ մ՚էք, տառապանաց և թշուառութեան կեանք մը կ՚սպասէ ձեզի...։ Արդ, եթէ կ՚ուզէք, ես ուրիշ ապագայ մը կը բանամ ձեր առջեւ, փայլուն ապագայ մը։ Ո՛րչափ առաջինն անստոյգ և մթին է, ա՛յնչափ իմ ձեզի նուիրելիքս ապահով, պերճ և շքեղ պիտի ըլլայ...։ Ձեր ոտներուն տակ՝ ոչ եւս փուշեր, այլ ծաղիկներ. ձեր աղւոր աչերուն մէջ ոչ եւս արտասուք, այլ ուրախութիւն, ձեր սրտին մէջ ոչ եւս վաղուան հոգ, այլ կատարեալ անդորրութիւն, և ձեր շրթունքին վրայ ծիծաղ և երգ պիտի ունենաք։ Ինչպէս որ ամենագեղեցիկ էք և ամենակատարեալ, այնպէս ալ ձեզ ամենէն երջանիկն ու նախանձելին պիտի ընեմ...։ Այլ եւս Փարիզ մնալու պատճառ մը չունիմ, վաղը կը չուենք ձեզի հետ։

Բլէռ, զայրոյթէն կարմրած՝ մէկէն անկուեցաւ, և կայծակնացայտ նայուածք մ՚ուղղեց Պլէռօի վրայ։

11

ԾԻԾԱՂ ՄԸ

Ոտքի վրայ, կանգուն և պիրկ, շրթունքը կծկուած, ռունգերը թըրթռուն, Բլէռ բարկացայտ Անահիտի պատկերը կը յիշեցնէր։

—Ա՛, գոչեց զայրացած զայրոյթով մը, այդպիսի առաջարկ մը շատ արժանի է ձեզի. ձեր մտքին մէջ պէտք էր ծնէր և ձեր բերնէն դուրս ելնէր։ Ձեզի վայլած լեզուն է ճշդիւ... բայց ես լաւագոյն կը համարիմ զայդ քան քիչ մ՚առաջ ձեր ըրած կեղծաւոր խօսքերը...։ Ըսել է թէ ձեր տանելի ներկայութիւնը բաւական չհամարելով՝ զիս նախատելու ալ ելեր էք...։

Պլէռօ ժխտական շարժում մ՚ըրաւ բողոքելու ձեւով։

—Այո՛, շարունակեց Բլէռ զայրագին, զիս նախատելո՛ւ...։ Ձեր դիտումները նողկալի են, պարո՛ն. բայց ես՝ իմ տկարութեամբս հանդերձ՝ կարող եմ պաշտպանել զիս ձեզի դէմ. չեմ վախնար ձեզմէ...։ Եթէ փորձ

մը միայն ընէք ինծի դպչելու, որ ամենածանր թշնամանք մը կը համարիմ, ինչպէս որ ճշմարիտ է իմ պարկեշտ աղջիկ մ՚ըլլալս և ձեր ալ վատ թշուառական մ՚ըլլալը, գլուխս սա պատին զարնելով կը ջախջախեմ։

—Դուք սխալ կը հասկընաք իմ դիտաւորութիւններս, պատասխանեց Պլէռօ այնպիսի սրտայուզութեամբ մը, որ աղջիկը հարկադրեցաւ մտիկ ընել ակամայ։ Ես չեմ ուզեր ընաւ նոր բռնութիւն մը բանեցընել ձեզի դէմ, ոչ ալ մանաւանդ թշնամանք մ՚ընել ձեզի։ Դուք աղքատ էք, Բլէ՛ռ, ես կ՚ուզեմ հարստացընել ձեզ։ Եւ անոր համար բան մը միայն կը խնդրեմ ձեզմէ. հաճիլ ինծի հետ ապրելու։ Ես ամուսնացած չեմ երբէք, ընտանիք, ազգական չունիմ և չորս միլիոնի մօտ հարստութեան տէր եմ...։ Կը հասկընա՞ք, Բլէռ, չորս միլիոնի մօ՛տ...։

—Ինչո՞ւս պէտք, պատասխանեց Բլէռ չոր կերպով մը։

—Հետս եկէք և այս բոլոր հարստութիւնս ձեզի մնայ. իմ ժառանգս

ըլլաք...։ Ձեզ մետաքսներով, ժանեակներով և ադամանդներով կը ծածկեմ. վերջապէս բան մը չեմ խնայեր ձեզմէ։ Այնպիսի շքեղ պերճանքով մը կը շրջապատեմ ձեզ, որ ամենէն մեծ իշխանուհիներուն նախանձելի ըլլաք։ Եթէ կը պահանջէք, ես պարզապէս բարեկամ մը կ'ըլլամ ձեզի, անկեղծ և անձնուէր բարեկամ մը. բայց դուք քովս պէտք է ըլլաք, որպէս զի կարենամ ամէն օր, ամէն վայրկեան տեսնել ձեզ։ Ձեզ գոհացնելու փութաջանութեամբ՝ պիտի սիրեմ ձեզ, պիտի սքանչանամ ձեր վրայ։ Հօր մը գորովանքը, տարփաւորի մը սէրը պիտի ունենամ ձեր վրայ, իմ պաշտելի դիցուհիս պիտի ըլլաք։

Գլէռ մտիկ կ'ընէր ապշութեամբ։

Այն աստիճան անհեթեթ և միանգամայն ծաղրելի կ'երեւնար իրեն, որ կը կարծէր թէ՝ գէշ երազ մը կը տեսնէր, սոսկալի մղձաւանջ մը զինքը կը տանջէր։

Եթէ ազատ ըլլար, եթէ այդ մարդուն ձեռքին մէջ չըլլար, որ կրնար

կատաղութեամբ կամ մոլեգնութեամբ ծայրայեղ միջոցներու դիմել իրեն դէմ, խնդալէն պիտի մարէր։

—Աստուած իմ, կ'ըսէր դողալով, ի՛նչ ձեռքերու մէջ ինկած եմ. ի՛նչ տեսակ թշուառական մ'է այս, որ կը համարձակի այսպիսի խօսքեր ընել ինծի։ Այս գարշելի ծերուկը յիմար մը չէ. եթէ իրաւցընէ խելքը գլուխն է, խօսքերուն լրբութիւնը սարսափելի է։

Պլէռօ ի նպաստ իրեն մեկնեց աղջըկան լռութիւնն ու առերեւոյթ հանդարտութիւնը։ Ոսկի հորթին երկրպագու, որ միակ աստուածն էր իր գարշելի կեանքին, վատ և վատթար հոգիներ միայն ճանչած ըլլալով, ցած և գձուձ բնազդներ միայն ունենալով, և ուրիշներն իր վրայ չափելով, կարծեց թէ յաջողեր էր շլացընել զայն՝ շքեղապանծ հրաշալիքներ ներկայացընելով անոր թարմ երեւակայութեան։ Մնաց որ, նմանատիպ ուրիշ շատ թըշուառականներու պէս, որոց Փիզիքական տգեղութիւնը բարոյականէն վար չի մնար, ինքզինքը չէր տեսներ բնաւ,

այսինքն խորշում և սարսափ ազդող արարած մ'ըլլալը։

— Բլէ՛ռ, սիրելի՛ Բլէռ, չարունակեց Պլէռօ տարօրինակ չեշտով մը, ձեզմով ես գիս երիտասարդացած կ'ըզգամ. դուք պիտի գլուխ հանէք ձեր գործը...։ Կանուխէն պայքարի և աշխատութեան կեանքէ մը բռնուելով՝ չունեցայ երիտասարդութիւն, հիմա ձեր քովը պիտի գտնեմ։ Օր մը, երբ ինծի հետ ապրելու սովորիք, երբ փորձով ցուցնեմ ձեզի թէ ձեր երջանկութիւնն ո՛րչափ սիրելի է ինծի, պիտի հաճիք թերեւս ինծի կին ըլլալու... կի՛նս... ա՛հ, եթէ այս յոյսը միայն տայիք ինծի, երկնից դուռները կը բանայիք իմ առջեւ...

Այս խօսքն ըսած միջոցին, անպատում սրտայուզութիւն մը գալով վըրան, աչերը փակուեցան։

— Ա՛, ալ չափը անցուցիք, գոչեց Բլէռ բարկութեամբ. ես ձեզի հետ գա՛մ, ես ձեր քով ապրի՛մ, ես ձեր կինն ըլլա՛մ։ Ձեր մոլորած խելքը միայն կրնար այդ պատրանքը տալ ձեզի։

Եթէ չէք գիտեր չափ դնել ձեր թշնամանաց, համբերութիւնը սահման ունի, պարո՛ն. Բայց ո՞ր տղմին մէջ ապրած էք այդպէս խօսելու համար դըժբաղդի մը՝ որ մէկ բան մը միայն կը խնդրէ ձեզնէ, իրեն վերադարձունել այն ազատութիւնը զոր կապտեցիք իրմէ։ Ի՞նչ գաղափար ունիք դուք արդարութեան վրայ, բարութեան վրայ. ձեր վրայ տեսածս ձեր գործերն են միայն, վատ և գարշելի գործերը...։ Ծեր մարդ, չէք գիտցած երբէք արժանի ըլլալ այն ակնածանաց, որուն իրաւունք ունէին ձեր հասակակից մարդիկը։ Ահ, ձեր ինծի ըրած չարութեան համար, ինծի որ չեմ գիտեր ի՛նչ դժոխային հաշիւի մը զոհն եմ, և մանաւանդ այն չարութեանց համար զորս ուրիշ չատերու ալ ըրած էք, անիծեա՛լ ըլլաք։

«Զիս հոս պահել կ'ուզէք. լաւ, կը մնամ և ինքզինքս նօթի պահելով կը մեռնիմ։ Բայց մեռնելէ առաջ՝ երկնից բոլոր բարկութիւնը, ամենէն սարսափելի վրէժխնդրութիւնները ձեր վրա՛յ

կը կոչեմ․․․։ Եթէ այս բանտին պատերը շատ հաստ ըլլալով՝ ձայնս չի կրնար դուրս ելնել և մարդոցմէ լսուիլ, Աստուծոյ հասնելու համար բաւական զօրեղ է․․․։ Աստուած, ո՜վ Թշուառական, Աստուած կը պատժէ ձեզ արժանապէս․․․։

«Դուրս ելէք, դուրս, ազատեցէք զիս ձեր գարշելի ներկայութենէն․․․ ամենէն ժանտատեսիլ սողունը ձեզի չափ սոսկում չազդեր ինծի։»

Եւ բարկութեամբն ու կորովով խրոխտ, Բլէու, բոլոր մարմինը դողալով, թեւն երկնցուցած, սենեակին դուռը կը ցուցնէր անոր։

Երկու փայլակ ցայտեցան Պլէուօի աչերէն․ երեսները կարմրեցան լայն ու խոշոր բիծերով և անհունելի երեւոյթ մը առին։ Միանգամայն սուր ծիծաղ մը դուրս պոռթկաց կծկուած շրթունքէն։

Իւր չար բնազդը, բոլոր վայրագութիւնը արթնցեր էր։ Պահ մը զսպուելէ ետեւ, ամեհի գազանն երեւան կ'ելնէր իւր բոլոր կատաղութեամբ։

Ոտքի վրայ ելաւ։ Բլէու զարհուրելով ետ քաշուեցաւ։

—Թշուառակա՜ն աղջիկ, ոռնաց խուլ ձայնով մը, որ մարդկային ըլլալէ հեռու էր, ես քեզ հարուստ ընել կ'ուզէի․․․ դուն ինքնդ ըսիր թէ ես անմիտ էի, յիմա՜ր էի․․․։ Քու ազատութիւնդ կը խնդրես ինձմէ․․․ երբե՜ք․․․։ Դուն իմ ճանբուս վրայ գտնուեցար, քարը գլխուդ։ Դուն ինծի արգելք մ'ես, վտանգ մ'ես, կրնաս վնասել ինծի․ պէտք է որ ջախջախե՜մ քեզ։․․։ Դուն դուրս չպիտի ելնես ասկէ․ այս սենեակը գերեզմանդ պիտի ըլլայ․․․։ Դուն ինքնդ ընտրեցիր քու մահուանդ տեսակը․ նօթի պիտի մեռնի՜ս։

Բլէու ինքզինք սառած զգաց մինչեւ ոսկրներուն ծուծը։

—Վա՜տ, վա՜տ, գոչեց երեսին։

Պլէուօ վագրի նայուածք մ'ունեցաւ, ետեւէն ալ հեգնիչ ծիծաղ մ'արձակեց և գնաց սենեակին դուռը բացաւ։

Նոյն միջոցին, «Հասէ՛ք․ օգնութեան հասէ՛ք» աղաղակ մը հնչեց տանը մէջ։

Սօլանժի ձայնն էր։ Պլէռօ գլուխը տնկեց, ինչպէս կարմրամորթ մը կ'ընէ անծանօթ թշնամիի մօտեցած ժամանակ։

Մայր Լանկլօա, Պէռնար և երկու ընկերները, փողոցին դռնէն պարտէզը մտնելէ ետեւ, տանը մօտեցեր էին՝ զգուշութեամբ և անշշուկ սողոսկելով պատին տակէն։ Գետնայարկին՝ ինչպէս նաեւ վերի երկու յարկերուն պատուհանները գոց էին և փեղկերը քաշուած։ Տունը լուռ էր. բնաւ լոյս մը չէր տեսնուեր ներսը։

Մեծ Պէռնար դուռ մը ցուցուց Պրիօնի։ Ան ալ իսկոյն գնաց այն դըրանը քով, և հետը բերած գործիքով կղպանքը բռնաբարեց և դուռը բացուեցաւ։

Պրիօն նշան ըրաւ ընկերներուն և ներս մտաւ. միւսներն ալ հասան ետեւէն։

Նրբանցքի մը մէջ էին, որուն մէջտեղը սանդուղ մը կար, բայց մութին մէջ չէին կրնար բան մը տեսնել։

—Վառէ կճատը, ըսաւ Պէռնար Պուրկինեօնին։

Այս հրամանը կատարելու ժամանակ չմնաց։ Տիկին Սօլանժ սանդուղին վրայ երեւցաւ, ձեռքը ճրագով։

Գիշերային այցելուները կծկտեցան պատին տակ։

Պառաւը, որ իր սենեակը կը գըտնուէր առաջին յարկին մէջ, վարէն անսովոր ձայն մը լսելով, վար կ'իջնէր պատճառը հասկընալու։

Տակաւին երեք կամ չորս ոտք մնացեր էր իջնելու, մեծ Պէռնար, յանկարծ անկուելով. անոր ճիտը ցատկեց և ճրագը ձեռքէն կորզեց։ Պուրկինեօն և Պրիօն ալ վրան իյնալով զգետնեցին։ Այս միջոցին էր որ Սօլանժ աղաղակ փրցուցեր էր։

Բայց երկար չտեւեց։ Թաշկինակ մը խոթելով բերանը և ետեւէն ալ ծոծրակին կապելով խեղդեց անոր ձայնը։

Մեծ Պէռնար զայն իր երկու ընկերներուն յանձնելով՝ ինքը սանդուղէն վեր ելնել սկսաւ մայր Լանկլօայի հետ, որուն սիրտը խորտակելու աստիճան կը բաբախէր։

Պառաւը մոլեգնաբար կը մաքառէր, և բերնին կապը հանելու կ'աշխատէր։

—Այս չարաճճի պառաւը կը նեղէ մեզ, մրմռաց Պուրկինեոն։ Չենք գիտեր ինչ կայ վերը, և ես չեմ ուզեր որ մայրիկն և Պէռնար միայն այցեն այս աւազակի որջը։

—Ճշմարիտ է. բայց եթէ այսպէս թողունք այս ջատուկը. կրնայ գէշ խաղ մը խաղալ մեզի։ Պէտք է որ տեղ մը փակենք։

—Իմ ալ կարծիքս այդ է։

—Միայն թէ յարմար տեղ մը պէտք է գտնել։

—Երթամ գտնեմ, ըսաւ Պուրկինեոն, և կճատ մը վառելով, դուռ մը բացաւ և աներեւոյթ եղաւ։ Վայրկեան մը չանցած՝ դարձաւ եկաւ ըսելով.

—Գտայ այս անպիտան բուին պէտք եղած վանդակը. տեսակ մը խոհարան, որուն պատուհանը երկաթէ վանդակ ունի։ Այսպէս կրնանք հանգիստ և ապահով ըլլալ. գիշերահաւը չկրնար թռիլ։

Հակառակ իր ընդդիմութեան, Սօլանժ քաշկռտուելով տարուեցաւ այն խոհարանն, ուր երկու գործաւորներն արգելափակ ըրին զայն։

Այն միջոցին, որ Պլէռօ կը պատրաստուէր Փլէռի բանտը վրայէն դոցել, որպէս զի իր դաւակցին օգնութեան հասնէր, աղջիկն ուզեց վերջին ճիգ մ'ընել իր հալածչին ձեռքէն պրծելու և իր ազատութիւնը գտնելու։

Ցատկեց դէպի դուռը։ Պլէռօ զայն ետ մղել փորձեց. աղջիկն անոր զգեստին կառչեցաւ իր բոլոր ուժովը։ Այն ատեն բուռն և՝ կրնայ ըսուիլ՝ կատաղի կռիւ մը բացուեցաւ մէջերնին։ Ազատութեան յոյսը կ'եռապատկէր Փլէռի ուժը։ Սօլանժի աղաղակը լսելով՝ իր բոլոր էութիւնը սարսռեր էր ուրախութեամբ։ Ներսէն ձայն մը կ'ըսէր իրեն թէ Աստուծմէ այնչափ ջերմ եռանդով խնդրած օգնութիւնը կը հասնէր իրեն։ Իր ազատչին կ'սպասէր։

Պլէռօն բռներ էր և թող չէր տար, հակառակ անոր բուռն ճիգերուն։ Այս

մաքառումն երկար տեւեց։ Թշուառականը, գինիէն ու կատաղութենէն զգլխած, ինքզինքը մոռնալով, բռունցքը վերցուց և հարուած մը տուաւ։

Աղջիկը ցաւագին ճիչ մ'արձակեց։

Այս ճիչին, դուրսէն հնչուն ձայն մը պատասխանեց․

—Աղջի՛կս, աղջի՛կս։

Պլէռօ չլսեց։ Արիւնը կը բզզար ականջներուն մէջ և կը խուլցընէր զինքը։

Երկրորդ հարուած մ'ալ իջուց։

Աղջիկը՝ չդիմանալով հարուածին՝ դողդոջեց, թող տուաւ հարուածողը և ծունկերուն վրայ ինկաւ։

Նոյն վայրկենին դուռը մէկէն բացուեցաւ շառաչմամբ և մեծ Պէռնար երեւցաւ սեմին վրայ։

12

ԲԼԷՌԻ ՀԱՅՐԸ

Երբ տեսաւ այն հսկայ մարդը, որ անծանօթ էր իրեն, Պլէռօ հասկցաւ որ անհեղ վտանգ մը կ'սպառնար իրեն։ Մտածեց փախչիլ, բայց մեծ Պէռնար

դրանն առջեւ կեցած էր։ Բանալ պատուհանն ,և պարտէզը նետուիլ՝ անհռելի կերպով վտանգաւոր էր իր տարիքն ունեցող մարդու մը համար։ Եւ սակայն փախչիլ հարկ էր։

Քարանձաւի մէջ փակուած չիկերէի մը նման մռնչելով, դէպի դուռը ցատկեց՝ բռնութեամբ դուրս նետուելու համար։

Բայց մեծ Պէռնար իսկոյն տարածեց բազուկն և ատրճանակը ճակտին ուղղեց։

Անզգամին մոխիր դէմքը մանիշակի գոյն առաւ․ վզին երակներն ուռեցան և իր վայրագ աչերն արիւնով լցուեցան։ Սարսափահար ետ նետուեցաւ՝ նոր մռնչիւն մ'արձակելով։

Նոյն միջոցին մայր Լանկլօա երեւցաւ գործաւորին ետին, որ առանց Պլէռօն աչքէ վրիպեցընելու՝ ճամբայ բացաւ անոր։ Ներս մտնելուն պէս՝ անհամբեր աչքը սենեակին մէջ պտըտցուց, որ տկար կերպով լուսաւորուած էր փոքրիկ լամպարով մը։ Տեսաւ Պլէռօն, զոր չճանչցաւ նախ, յետոյ Ֆլէռը

տեսաւ սենեակին մէկ անկիւնը կքած, գլուխը պատին յեցած. Երկու ոստումով՝ քովը վազեց։

—Մայրի՛կս, մայրի՛կս, գոչեց աղջիկը թեւերը անոր երկնցնելով։

Մայր Լանկլօա չէր կրնար խօսք մ'ըսել։ Կը հեկեկար։ Թեւերուն մէջ գրկեց աղջիկն և ոտքի վրայ հանեց։ Յետոյ կուրծքին վրայ սեղմելով, խենթի պէս սկսաւ համբուրել այտերը, ճակատը, բերանը, աչերը։ Քանի մը վայրկեան համբոյրի չափրտուք, հառաչանք և հեկեկանք միայն լսուեցան։

Հնարին չէ նկարագրել մօրն և աղջըկան զգլխումը։

Նոյն միջոցին Պլէռօ, չուարած և գողահար, սենեակին մութ ծայրը քաշուած, կը ջանար ինքզինք ծածկել։ Թերեւս կը յուսար որ աղջկան սպասաւորները զինքը մոռնալով՝ գոհ կըլլային զայն գտած ըլլալնուն վրայ և կը մեկնէին անոր հետ։

Բայց մեծ Պէռնար, ահռելի զէնքը ձեռքին մէջ բռնած, աչքէն չէր վրիպեցըներ զայն։ Մինչեւ իսկ կրցաւ յա-

ռաջանալ սենեակին մէջ տեղը, որովհետեւ Գուրկինեօն և Պրիօն ալ հասնելով՝ դրանը մէջ կեցեր էին։

Մայր Լանկլօա, վերջապէս դադրեցաւ հեկեկալէ, և խօսելու կարողութիւնը գտաւ։

—Ամէնքս ալ կարծեր էինք թէ դուն քու կամքովդ մեկներ էիր տոքթէօր Մօրանի տունէն, ըսաւ Քլէռին. Ես այս իրիկուն իմացայ որ սխալ էր մեր կարծիքը, և թէ սրիկաներ առեւանգեր էին քեզ։ Այս չէ՞ ճշմարիտը։

—Այո՛, մայրիկս, պատասխանեց Քլէռ դողալով։

—Ա՜հ, անզգամ թշուառականները, չարաչար պիտի պատժուին երբ ես ինքնս անոնց օձիքէն բռնելով՝ արդարութեան ատեանը տանիմ, ի հարկին ակռաներովս ալ քաշելով։

—Ո՛չ, մայրիկս, թո՛ղ զանոնք և գիս ա՛ռ տար անկէ. երթա՛նք, հիմա երթա՛նք... վասն զի կը վախնամ...։

—Երբ ես թեւերուս մէջ գրկած եմ քեզ սրտիս վրայ, երբ Արուարձանին այս քաջարի տղայքը հոս են, մեր

քո՛վ...։ Դուն չես գիտեր տակաւին թէ ասոնց շնորհիւն է որ խեղճ յուսահատ մայրդ քեզ գրկելու երջանկութիւնն ունի այս վայրկենիս։ Ասոնք քու Անտրէիդ բարեկամներն են։ Սա հսկայ կարիճը մեծ Պէռնարն է. լսած ես անունը։

—Ա՛հ, պարոն Պէռնար, շնորհակա՛լ եմ, գոչեց Բլէռ սրտայոյզ. ձեզի ալ շնորհակալ եմ, պարոննե՛ր, որ նոյնպէս Անտրէի բարեկամներն էք։

—Եւ ձերն ալ, օրիո՛րդ Բլէռ, պատասխանեցին գործաւորները միաբերան։

—Ես ալ շատ շնորհակալ եմ, ըսաւ ծանրութեամբ տիկին Լանկլօա, բայց քաղաքավարական խօսքերը ետքի թողունք. հիմա ուրիշ բան ունինք ընելիք։ Նախ կ'ուզեմ գիտնալ թէ այս սրիկաններն ինչո՞ւ առեւանգեցին քեզ։ Աղջիկս, ամէն բան պէտք է ըսես ինծի։

—Բայց ես բան մը չեմ գիտեր, մայրի՛կ։

—Բան մը չե՞ս գիտեր, կարելի չէ։

Թերեւս չես համարձակիր յայտնել...։ Ա՛հ, վա՜յ անոնց թէ որ քեզ չարչարեցին, թշնամանեցին։ Օ՛ն, աղջիկս, խօսէ՛, անշուշտ առանց պատճառի չը վերցուցին քեզ. ի՞նչ ըրին քեզի, կ'ուզեմ գիտնալ։

—Սիրելի՛ մայրիկս, հաւատա՛ որ բան մը չըրին ինծի, մինչեւ իսկ աստիճան մը՝ ակնածութեամբ վարուեցան հետս։ Եթէ չարութիւն մ'ընէին ինծի, մայրի՛կ, կ'ըսէի ձեզի, կ'երդնում որ չըրին։

—Ըսել է որ, մըմնջեց մայր Լանկլօա, ժամանակին հասեր ենք։

Սակայն, յարեց, ձայնը բարձրացընելով, քիչ մ'առաջ ճչեցիր, եւ այնչափ ուժով, որ ես վարէն ճանչցի քու ձայնդ։ Ի՞նչ անցաւ։

—Սիրելի՛ մայրիկ, ինծի այնպէս թուեցաւ որ մէկը կուգար զիս ազատելու։ Ուզեցի փախչիլ այս սենեակէն, ուր արգելափակ եղած էի. Բայց սա մարդը զիս բռնութեամբ արգիլել փորձեց, ես ալ պոռացի...։

—Այդ մա՞րդն է քեզ առեւանգողը։

—Այո՛, մայրիկ։

—Ա՜, սրիկան, մեր ձեռքին մէջն է... պիտի վճարէ ինծի այն արտասուքները որ թափել տուաւ քեզի. վասն զի տարակոյս չունիմ որ շատ լացիր։

—Ո՛հ. այո՛, շատ լացի։

—Բարեկա՛մներ, ըսաւ մայր Լանկլօա գործաւորներուն. լաւ պահպանեցէք այս դուռը. դուք ալ, մեծ Պէռնար, աչքերնիդ սա սրիկային վրայ բրէք։

—Անհոգ եղէք, պատասխանեց Պէռնար. եթէ փախչելու փորձ մ'ընէ, դրանը քով չհասած՝ գնտակ մը կը զետեղեմ գանկին մէջ։

Պլէռօ, կեցած անկիւնին մէջ կը դողար բոլոր մարմնովը։

Մայր Լանկլօա նշմարեց որ արեան բիծեր կային աղջկանը շրջազգեստին և ձեռներուն վրայ։

—Արի՛ւն, գոչեց, արի՜ւն. Ֆլէ՛ռ, վիրաւորուա՞ծ ես։

—Ո՛չ, մայրիկ։

—Բայց այս արիւնն ո՞ւսկից է։

—Պահ մ'առաջ քիթս արիւնեցաւ։

—Ա՜, կը հասկընամ, դուն չես ուզեր ինծի ըսել, այս մարդը քեզ ծեծեր է, ըսէ՛, աղջիկս, ըսէ՛, ծեծեր է քեզ։

Ֆլէռ լուռ կեցաւ։ Մօրը բարկութեան հետեւանքէն վախնալով՝ չէր համարձակեր ամբաստանել իր թշնամին։

Բայց Լանկլօա համոզուած էր։

—Ա՜հ վատը, յանդգնեցաւ ձեռք վերցընել զաւկիս վրա՛յ, գոչեց, պիտի տեսնէ թշուառականը։

Աղջիկը թիկնաթոռի մը մէջ նստեցուց ըսելով.

—Նստէ հոս վայրկեան մը, նայէ ու լսէ, երկար չպիտի տեւէ։

Եւ բոցավառ նայուածքով մը Պլէռօի քովն երթալով՝ բռնեց թեւէն, և քաշեց սեղանին քովը ուրուն վրայ լամպարը դրուած էր։ Պլէռօի դէմքը երեւան ելաւ լոյսին մէջ։

Մայր Լանկլօա մէկէն խռպոտ ճիչ մ'արձակեց և ետ քաշուեցաւ սոսկալով։

—Ի՛նքն է, գոչեց, ինքը, Պլէռօ՛...։

Այս խօսքը նետի մը պէս դուրս

թռաւ բերնէն և գնաց զարկաւ դարչելին սրտէն։

Ջղային սարսուռ մ'եկաւ վրան, և խաժ ու ապուշ աչերը սարսափով սեւեռեցան այս անծանօթ կնոջ վրայ որ իր անունը կուտար։

Մայր Լանկլօա, ձեռները խաչաձև կուրծքին վրայ դրած, Պլէռօի մօտեցաւ սպառնալից, և դէմը կենալով,

—Վա՛տ թշուառական, գոչեց, մտքէս չէր անցներ բնաւ որ քեզի պիտի պատահէի հոս։ Ա՜հ, վրէժխնդիր Աստուած քեզ իմ ձեռքս կը յանձնէ…։ Երեսս կը նայիս, չե՞ս ճանչեր զիս, պատասխան տուր։ Օ՛ն, պատասխան տուր։

—Ո՛չ, չեմ ճանչեր, կակազեց։

—Վեր բռնէ գլուխդ որ աղէկ տեսնես զիս։

—Ո՛չ, չեմ ճանչեր ձեզ, կրկնեց Պլէռօ։

—Ա՜, ըրաւ մայր Լանկլօա կծու հեգնութեամբ, ըսել է որ գործած ոճիրներդ դիւրաւ կը մոռնաս, Օկիւսթ Պլէռօ։

Նորէն ցնցուելով գոչեց.

—Բայց ո՞վ էք դուք։

—Կին մ'եմ, զոր դուն քսան տարի տառապեցուցիր։ Քեզմով ամէն վիշտ կրեցի…։ Աղէկ նայէ ինծի, Պլէռօ, և միտքդ բեր Սէն-Ժէռմէնը…։ Ես Բօլին Լանկլօա՛ն եմ։

—Բօլի՛ն, դո՛ւք, դո՛ւք…։

—Ա՜, հիմա կը ճանչնա՞ս զիս…։ Մեռած կը կարծէիր անշուշտ և միտքէդ չէր անցներ որ քու զոհդ օր մը պիտի տնկուէր դէմդ՝ Աստուծոյ արդարութեանը պէս ահեղ և անողոք։ Ա՜հ, երկինք վկայ է ինծի որ բնաւ չէի փընտռեր քեզ…։ Այո՛, ես Բօլին Լանկլօան եմ, Սէնթ-Աննի փողոցի գործաւորուհին, Մարկըրիթ Ժիլօի հին բարեկամը. դուն ալ Օկիւսթ Պլէռօն ես, վատ, գող, աւազակ Պլէռօն, աշխարհի մէջ գտնուած ոճիրներուն ամենէն գարշելին…։ Ալ չպիտի կրնաս անզգամութիւն ընել, թիարան պիտի երթաս. այո՛, ես պիտի ղրկեմ քեզ, կը հասկընա՞ս…։ Եւ տակաւին ցաւ մը պիտի ունենամ, այսինքն թէ կրե-

լիք պատիժը չափազանց մեղմ պիտի ըլլայ գործած չարութիւններուդ քաւութեանը համար։

—Բօլի՛ն, Բօլի՛ն, շնո՛րհ, գոչեց Պլէռօ սարսափահար։

—Ա՛, ա՛, ա՛, ըրաւ մայր Լանկլօա հեգնոտ քրքիջով մը, շնորհ կը խընդրես... գթալ քու վրադ, երբե՛ք...։ Միթէ դուն գութ ունեցա՞ր քու զոհերուդ վրայ...։ Տե՛ս, ճիւա՛ղ, տե՛ս սա անմեղ տղեկը, առեւանգեցիր, բանտարկեցիր, և պահ մ'առաջ ալ հարուածեցիր։ Արդ՝ այս տղեկն իմ աղջիկս է. քու ալ զաւա՛կդ...։

Պլէռօ ինքզինք ջախջախուած զգալով, խուլ հեծութիւն մ'արձակեց և գլուխը կուրծքին վրայ ինկաւ։

—Պլէ՛ռ, ըսաւ մայր Լանկլօա դողդոջուն ձայնով մը, մտիկ ըրէ ըսի քեզի, վասն զի իրաւունք ունիս ամէն բան իմանալու. միայն թէ յանդուգն դատողութիւն մի՛ ըներ...։ Դուն ալ նայէ սա մարդուն. անունը Օկիւսթ Պլէռօ է, և քու հա՛յրդ է...։

—Աստուա՛ծ իմ, Աստուա՛ծ իմ, ճչեց աղջիկն հեծելով։

—Աղջի՛կս, շարունակեց մայրը բորբոքած, պիտի պատմեմ քեզի իմ տըխուր պատմութիւնս, որ միանգամայն այս մարդուն գործած ոճիրին պատմութիւնն է. այն ժամանակ միայն կրնաս դատել մայրդ...։ Օ՛ն, Պլէռ, ես չեմ փախնար գլուխս բարձր բռնելէ. ես գիտեմ որ ճակատս ծռելու և աղջկանս առջեւ շառագնելու բան մը չունի՛մ։

Պլէռ՝ երեսը ձեռքերուն մէջ ծածկելով՝ լալ սկսաւ։

Մայր Լանկլօա մեծ Պէռնարին դարձաւ, և Պլէռօն ցուցնելով, որ քար կտրած էր։

—Այս թշուառականը դատական արդարութեան կը վերաբերի, ըսաւ, կը խնդրեմ որ երթաք թաղիս ոստիկանութեան տեսուչը հոս կանչէք։

Այս սպառնական խօսքն արթնցուց Պլէռօն իւր ապուշ թմրութենէն։

—Շնո՛րհ, գոչեց, այո՛, ես թշուառական մ'եմ, ճշմարիտ է... Բօլի՛ն, ես վատաբար բռնաբարեցի ձեր պատիւը։ Բայց կը զղջա՛մ, այո՛, կը զըղ-

ջամ... կ'աղաչեմ, թող տուէք որ երթամ։

—Օկիւսթ Պլէռօ՛, դուն այս տունէն երկու ոստիկաններով դուրս պիտի ելնես։

—Բօլի՛ն, յանուն ձեր աղջկան, շնո՛րհ...։

Մայր Լանկլօա գլուխն անդին դարձուց զզուանքով։

Պլէռօի կոկորդէն հեծծումին մը լսուեցաւ։

Այն ատեն Ֆլէռ ոտքի վրայ ելաւ տժգոյն և դէմքն արտասուքով ողողուած։

—Մայրի՛կ, ըսաւ, անգութ մի՛ ըլլաք. Աստուած կը հրամայէ մեզի մոռնալ թշնամանքը. Քրիստոս ներեց անոնց, որ զինքը փուշերով պսակելէ և խարազանով ծաղկելէ ետեւ՝ խաչը հանեցին ու մեռցուցի՜ն։ Մայրի՛կ, ես ալ ձեզմէ շնորհ կը խնդրեմ այս թշուառին համար։

—Երբե՛ք, գոչեց մայր Լանկլօա զայրագին։

—Բայց իմ հա՛յրս է, գոչեց աղջիկը մորմոքած ձայնով մը։

Պլէռօ քանի մը քայլ առաւ գլխակոր, դողահար, և Ֆլէռի ոտքն ինկաւ ողբեսպառ. և աչերը դէպ անոր վերցընելով.

—Ա՜հ, դուք ազնիւ սիրտ ունիք, մրմնջեց. դուք ըսիք ինծի. ձեր սրտին մէջ ատելութիւնը տեղ չունի...։ Դուք իմ զաւակս էք եղեր. ճշմարիտ է, որովհետեւ՝ Բօլինն է ըսողը...։ Աղջի՛կս...։ Եւ չորս օրէ ի վեր սրտիս մէջ անցածը գուշակել չտուաւ ինծի զայս։ Ա՜հ, եթէ աւելի առաջ գիտնայի...։ Աղջի՜կս, ո՜րչափ պիտի սիրէի...։ Կը զգամ, այո՛, թէ լաւագոյն մարդ մը պիտի ըլլայի, անցեալը պիտի դարմանէի։

Ջիղերու կծկում մը կտրեց ձայնը։ Սկսաւ գալարիլ սոսկալի ցունցերով, ճակտին զարնելով, երեսները ճանկըռտելով և մազերը փետտելով։

Մայր Լանկլօա, յօնքերը պռստած, աչերը չոր ու բոցավառ՝ կանգուն կեցած էր քանի մը քայլ հեռու, արձանի մը պէս անշարժ. Դէմքին վրայ զգացման ամենափոքր նշան մը չկար։

Անոր պէս անշարժ, լուրջ և լուռ, երեք գործաւորներն անոր հրամաններուն կ'սպասէին։

Պլէռօ, ջախջախուած, սարսափահար կը շարունակէր սոսկալի հեծութիւններ արձակել։

—Մայրի՛կ, մայրի՛կ, ըսաւ Ֆլէռ աղերսաւոր ձայնով մը, գթացէ՛ք վրան։

Մայր Լոնկլօա գլուխը թօթվեց։

—Գթութի՛ւն, չի կայ սրտիս մէջ, պատասխանեց։

—Մայրի՛կ, սիրելի մայրիկս, կ'աղաչեմ, ներեցէք։

—Եթէ պատիժը զինքը ներման արժանացընէ. Աստուծմէ միայն կրնայ ստանալ։ Ա՛հ, զաւա՛կս, եթէ ճանչէիր այս մարդը. փոխանակ բարեխօսելու, սարսափահար կը փախչէիր քովէն...։ Զինքը այնպէս յուզողը ոչ խղճին խայթն է, ոչ ալ ապաշաւը, այլ վախն է, միայն վա՛խն է...։ Բաներ կան, զորս գիտէ մայրդ, բայց դուն պէտք չէ որ գիտնաս։ Քու ներկայութեանդ, Ֆլէ՛ռ, չեմ համարձա-

կիր երեսին զարնել իր ամէն ոճիրները։

Հակառակ իր տագնապալից շփոթութեան, մտածութիւն մը ծագեցաւ Պլէռօի գլխուն մէջ։ Փրկութեան ոստ մը նշմարեց, և խեղդուելու վրայ եղող գժբաղդի մը պէս անոր փաթթուեցաւ յուսահատական զօրութեամբ։

Ծի՛գ մ'ընելով ծունգի վրայ եկաւ, և մայր Լանկլօայի դառնալով.

—Բօլի՛ն, ըսաւ, ապաշաւը մտաւ սրտիս մէջ, կ'երդնո՛ւմ։ Ձեզի ըրած գէշութեանս փոխարէն բոլոր արիւնս կուտամ։ Բայց եթէ կ'ուզէք, Բօլի՛ն, անհնար չէ դարմանել։

—Հէ՛, ի՞նչ կ'ըսէ, ըսաւ մայր Լանկլօա։

—Բօլի՛ն, շարունակեց Պլէռօ յուզուած ձայնով մը, ես երեք միլիոնէն աւելի հարստութիւն ունիմ. հաւանութիւն տուէք կինս ըլլալու...։ Ֆլէռ օրինաւորութիւն կ'ստանայ. ձեր աղջիկը, մեր զաւակը, անուն մը կ'ունենայ։

Մայր Լանկլօա զարհուրելի նայ-

ուածք մ՚ուղղելով անոր, և սոսկումէն դողալով:

—Օգիւսթ Պլէրօ, պատասխանեց արհամարհոտ ձայնով մը, աղջիկս պէտք չունի ուրիշ անուն կրելու իմ անունէս զատ, որ պարկեշտ կնկան մը անունն է. ոչ ան, ոչ ես, չենք հաճիր փոխանակել զայն որեւէ մ՚անունին հետ: Գալով քու միլիոններուդ, անոնք ալ բնաւ արժէք չունին իմ աչքիս: Ո՞ւրկէ շահեցար այդ միլիոնները. աշխատութեա՞մբ մթերեցիր...: Այդպիսի ոսկիները դպչողներուն ձեռքը կ՚այրեն, տեսնողին աչքերը կը կուրցընեն...: Եթէ, ինչպէս որ կ՚ըսես, բայց ես չեմ հաւատար, ապաշաւ մտաւ սըրտիդ մէջ, գործած ոճիրներուդ և կեանքդ ապականող վատութիւններուդ ներման արժանանալու համար, այդ ոսկիներն որոցմէ որ գողցած ես, վաղուընէ սկսեալ, անոնց պէտք է վերադարձընե՛ս...:

Հիմա մտիկ ըրէ. ասկէց քանի մը օր առաջ, հիմակուան պէս չէի մտածեր. իմանալով որ դուն ողջ ես, և

Փարիզ կը բնակիս, քեզ փնտռելու ելայ...: Ո՛, ինծի համար չէր, այլ աղջըկա՛նս համար: Կ՚ուզէի որ հօրը անունովը ճանչուէր, և ծունկի վրայ, կը հասկընա՞ս Պլէրօ, ծունկի վրայ, խոնարհ և դողահար, պիտի աղաչէի, պաղատէի քեզի որ զիս կնութեան առնես...: Ըսեր էին նաեւ ինծի թէ հարուստ էիր. բայց ես աչք չունէի քու հարստութեանդ... ոչ ինծի, ոչ ալ աղջկանս համար քեզմէ ստակ ընդունիլ չպիտի ուզէի: Քլէռ պիտի ամուսնանայ օր մը, մօտ ժամանակէն, կը յուսամ, իր օժիտը պատրաստ է. իմ բոլոր ունեցածս անորն է. միլիոններ չեն, բայց փոքրիկ հարստութիւն մ՚է պարկեշտութեամբ վաստկուած, մօրն աշխատութեան շնորհիւ: Այս փոքրիկ հարստութիւնն օր քան զօր աճելու վրայ է, վասն զի օրհնուած է Աստուծմէ, մինչդեռ քու ոսկիներդ, պարո՛ն Պլէրօ, անիծեա՛լ են:

Արդ, այո՛, ասկէց քանի մ՚օր առաջ, ուրախութեամբ, շնորհակալութեամբ կ՚ընդունէի զիս կնութեան առ-

նելու առաջարկդ։ Բայց այսօր քու տեսքդ զիս կը սառեցընէ սոսկումով, կը գարշի՛մ քեզնէ....։ Ա՛հ, աւելի կ'ընտրեմ աղջկանս սէրը կորանցընել, քան թէ քու կինդ ըլլալ։ Պլէ՛ռ, կը լսե՞ս, անհնար է ինծի ամուսնութեան առնուլ այս մարդը, որ իւր անունն ու միլիոնները կը նուիրէ մեզի....։ Բայց, սիրելի՛ զաւակս, քու առջի խնդրածդ չեմ մերժեր։ Քու աղերսաւոր ձայնդ դպաւ սրտիս, զայրոյթս մարեցաւ քու թափած արտասուքներուդ առջեւ....։ Կը գթամ իրեն, որովհետեւ դուն ես ուզողը. և կը ներեմ մեզի ըրած գէշութիւնը։ Դժբաղդաբար, մինակ մեք չենք իւր զոհերը. եթէ զղջումն անկեղծ չէ, Աստուած չի խաբուիր, մեզնէ շատ աւելի խըստութեամբ կը պատժէ զինքը։

—Ա՛հ, Բօլի՛ն, Բօլի՛ն, գոչեց Պլէռօ, ճշմարի՞տ է, կը ներէ՞ք յանցանքս։

Եւ ծունգի վրայ քշուելով՝ մօտը գնաց։

—Օկի՛սթ Պլէռօ, ել կանգնէ, ըսաւ մայր Լանկլօա, ծանրութեամբ.

ես քեզ արդարութեան յանձնել կ'ուզէի, աղջիկս չթողուց, ես ալ չկոտրեցի զինքը։ Թերեւս պիտի զղջամ այս աստիճան ներողամիտ գտնուելուն վրայ, բայց չեմ ուզեր որ օր մը Պլէռ ըսէ ինծի. «Անիկա կը զղջար, և դուն դատապարտել տուիր զայն. կրնար ինքզինքն ուղղել և գործած ոճիրները գնել աւելի պարկեշտ կեանքով մը, բայց դուն չթողուցիր և մարդոց ձեռքով հարուածեցի՛ր զինքը։»

Պլէռօ ոտքի ելեր էր. տակաւին կը դողար, բայց աչերուն մէջ ուրախութիւն կը ցոլար։

—Ազատ ես, յարեց մայր Լանկլօա. բայց քեզ թող տալէ առաջ որ մեկնիս, պէտք է ըսես մեզի թէ ինչո՞ւ համար աղջիկս վերցուցիր տոքթէօր Մօրանի տունէն։ Սուտ չպիտի խօսիս։

Պլէռօ կը վարանէր խօսելու։

Մայր Լանկլօա ձեռքը անոր ուսին վրայ դնելով՝ ուժգնապէս ցնցեց։

—Խօսէ նայիմ, ըսաւ խստութեամբ, հրացայտ նայուածք մ'ուղղելով անոր։

Պլէռօ հասկըցաւ իրեն եղած համր

սպառնալիքն և յանձն առաւ պատասխանել։

—Տոքթէօր Մօրանի տունը խելագար կին մը կայ, ըսաւ։

—Զարմանալու բան չէ, որովհետեւ խելագարներու դարմանատուն մ'է, ըսաւ մայր Լանկլօա։

Փլէռ՝ ցնցուելով՝ մօտը գնաց որպէս զի աղէկ լսէ։

Պլէռօ շարունակեց.

—Իմացայ որ շնորհիւ դարմանայի ազդեցութեան մը, զոր Օր. Փլէռ կը գործածէր այդ խելագարին վրայ, տոքթէօրը կը յուսար բժշկել զայն։ Արդ, այդ դժբաղդը խելաբերելով՝ սարսափելի գաղտնիք մը պիտի կրնար երեւան հանել, որ մեծ անուն մը վըտանգի մէջ պիտի ձգէր և ամբողջ ընտանիք մը ամօթով պիտի ծածկէր։ Ուստի պէտք էր որ այդ կինը խելագար մնար․ հետեւապէս անոր բուժումը արգիլելու համար հարկ էր անպատճառ բաժնել Օր. Փլէռէն։

—Ուստի դուն ալ վերցուցիր աղջիկս այն տունէն։

—Եւ ասոր համար է... ո՛հ, սոսկալի՜ բան, գոչեց աղջիկը։

Պլէռօ խոնարհեցուց գլուխը։

—Փլէ՛ռ, կը հաւատա՞ս ըսածին ճշմարտութեանը։

—Ո՛հ, այո՛ մայրիկ, կը հաւատամ, կը հաւատա՛մ։

Եւ սկսաւ լալ մրմնջելով.

—Խե՜ղճ բարեկամուհիս, խեղճ Լէօնթին։

—Լէօնթի՛ն, ըսիր, Լէօնթին Լանտէ՞, գոչեց մայր Լանկլօա։

—Այո՛, մայրիկ, Ռըպէյի բարեկամուհիս, այն դժբաղդ խենթը, որ խընամեց իմ մանկութիւնս, որ զիս այնչափ կը սիրէր, Լէօնթին Լանտէ կը կոչուի։

Պլէռօ աչերը խոշոր բացաւ ապշած․ չէր հասկընար։

Մայր Լանկլօայի ուրախութիւնը չկրնար նկարագրուիլ։

—Այն օրը որ զիս գտաք, մայրի՛կ, յարեց աղջիկը, ըսին ինծի․ «Փլէ՛ռ, եթէ կ'ուզէք որ ձեր Ռըպէյի խեղճ բարեկամուհին, որ ձեր առաջին մայրն

եղաւ, բժշկուի, խելքը գլուխը գայ, պէտք է որ դուն քովը կենաս տակաւին ամիս մը։» Պարտականութիւն մ'էր այս, մայրի՛կ. խոստացայ կենալ, և ատոր համար էր որ չուզեցի ձեր հետը գալ։

—Ա՜հ, գոհութիւն Աստուծոյ, գոչեց մայր Լանկլօա. խեղճ Լէոնթին ալ գտնուեցաւ. ո՜րչափ երջանիկ պիտի ըլլան ամէնն ալ...։

Եւ աղջիկը թեւերուն մէջ առնելով ուժով մը սեղմեց սրտին վրայ։

—Ա՜հ, մրմնջեց զգլխած, չէի գիտեր աղջկանս այսչափ բարի սիրտ մը ունենալը։

—Մայրի՛կ, ըսաւ Բլէզ հեկեկանքէն ընդհատուած ձայնով մը, գիս նորէն տոքթէօր Մօրանի տունը պիտի տանիք խեղճ բարեկամուհիիս քով։

—Այո՛, բայց ո՛չ այս իրիկուն, այլ վաղը. տոքթէօրը մեզի պիտի սպասէ, վասն զի մեծ Պէռնար պիտի երթայ իմացընէ իրեն թէ գտանք քեզ։

Պլէռօի ապշութիւնն հետզհետէ կ'աւելնար։ Որպէս զի Բլէզ գիտնար խենթին անունը, հարկ էր որ խօսէր

խենթը։ Ուրեմն արդէն խելաբերիլ սկսած էր։ Հետեւաբար այն կողմէն վտանգը նոյն կը մնար։ Զայս զգալով, փախչելու, Ֆրանսայէն անմիջապէս հեռանալու գաղափարը նորոգուեցաւ աւելի ստիպողական կերպով։ Բօլին Լանկլօա ալ խենթին ծանօթ կ'երեւնար։ Արդեօք այս երկու կիներն իրմէ կրած վնասներնէն զատ ուրիշ բանո՞վ ալ վիճակակից էին իրարու։ Չէր կրնար գուշակել, բայց կ'զգար, և այս ալ ուրիշ առիթ մ'էր սարսափի։

Վայրկեան մը մոռնալէ ետեւ, մայր Լանկլօա նորէն քովը վերադարձաւ։

—Պլէ՛ռօ, ըսաւ, տոքթէօր Մօրանի շահուն և իմ ալ գոհունակութեանս համար, բան մը կը մնայ ինծի գիտնալիք։ Ո՞վ քեզի տեղեկութիւն տուաւ տոքթէօր Մօրանի տան մէջ անցածներուն վրայ։

—Տանը մարդոցմէն մէկը։

—Միտքէս կ'անցնէր. ծառա՞յ մ'է։

—Այո՛։

—Անունը՞։

—Անթօնիօ։

—Սպանե՛օլը, գոչեց Բլէռ. ա՜հ, կեղծաւոր սրիկան...։ Թերեւս տանը միակ սպասաւորն է, որմէ տօքթէօր Մօրան բնաւ չէր կասկածեր այսպիսի նողկալի դաւաճանութիւն մը։

—Աւասիկ սպասաւոր պահողներէ շատերուն դժբաղդութիւնը, մրմնջեց մայր Լանկլօա. լրտեսներ ու դաւաճաններ կը սնուցանեն քովերնին։

Պլէռօ՛, ըսաւ ձայնը բարձրացընելով, այդ Անթօնիօն ալ համախո՞հ էր քեզի աղջիկս առեւանգելու գործին մէջ։

—Այո՛, դուռը ան բացաւ ինծի։

—Լսեցէ՛ք ահա, մեծ Պէռնա՛ր, ըսաւ մայր Լանկլօա, պէտք է որ իմացընէք զայս տօքթէօրին, որպէս զի գիտնայ իր սպանեօլ ծառային անձնուիրութեան ու հաւատարմութեան աստիճանը։

Եւ նորէն դարձաւ Պլէռօի։

—Եթէ քու հոգիդ մեռած չէ, եթէ քիչ մը խիղճ մնացած է սրտիդ մէջ, ըսաւ ծանրութեամբ, աչքիդ առջեւ բեր անցեալդ, և՝ եթէ կրնաս՝ գործած

վատութիւններուդ հաշիւը տես...։ Այն ժամանակ կը հասկընաս խղճի խայթը, կը տեսնես զոհերդ, ոմանք արտասուք թափելով կուրցած, ոմանք դունաթափ, թշուառութենէ նիհարցած, ոմանք դիակնացած, գերեզմանի մէջ պառկած, իրենց արիւնոտ պատանքը պիտի ցուցընեն քեզի. ամէնքն ալ ետեւէդ պիտի իյնան բողոքելով, հեծելով և հոգեվարքի ճիչեր արձակելով...։ Զանոնք պիտի լսես անդադար, գիշեր ցերեկ...։ Զարհուրած, շնչահատ, դողահար, փախչիլ պիտի ուզես այդ սոսկալի տեսիլներուն առջեւէն. բայց անոնք միշտ պիտի տընկուին քու դէմդ իրենց աղիողորմ հեծութիւններով։ Ի զուր պիտի գոցես աչքերդ, խցես ականջներդ, միշտ պիտի տեսնես, միշտ պիտի լսես։ Զոհերդ նոյնը պիտի ըլլան քեզի համար, ինչ որ դուն եղար անոնց համար, անգո՜ւթ, անողո՜ք։ Եւ պիտի տեւէ այս մինչեւ այն օրն, ուր ընկճած, ջախջախուած, զարհուրած, սարջացած, ծունկի վրայ իյնաս, երեսդ փոշիին

մէջ, թողութիւն խնդրես Աստուծմէ։

Զիս այսօր երկրորդ և վերջին անգամ տեսար։ Ուստի՝ յանուն աղջկանս՝ մտիկ ըրէ քեզի տալիք խորհուրդս։ Դուն հիմա ազատ դուրս պիտի ելնես հոսկէց, բայց վայրկեան մ՚անգամ մի՛ կորսնցներ. անմիջապէս չուէ Փարիզէն, փախի՛ր, անցի՛ր Ֆրանսայի սահմանագլուխը, անցի՛ր ծովերն և ա՛յնպէս մը ծածկէ ինքզինքդ որ ես անգամ մ՚ալ չլսեմ անունդ....։ Եթէ վաղը արեւը՝ ծագած միջոցին՝ քեզ Փարիզի մէջ գտնէ, փախչելու ժամանակդ անցած է.... Օ՛ն ուրեմն Պլէռօ, ահա ըսի քեզի պէտք եղածը, հիմա գնա՛։

Պլէռօ տնկուեցաւ, ուրախութեան աւաչ մ՚արձակեց և դէպի դուռը շտկուեցաւ։

Պուրկինեօն և Պրիւօն մէկ կողմ քաշուեցան ճամբայ տալու համար։ Բայց սանդուղէն վար վազելէ առաջ, մէկէն ետ դարձաւ, և թեւերը բանալով Պլէռի վրայ վազեց։

Մայր Լանկլօա, առջևը նետուեցաւ՝ փայլակնացայտ աչերով.

—Ե՛տ, թշուառակա՛ն, ե՛տ, գոչեց. համբուրել աղջիկդ, երբե՛ք... դո՛ւրս, դուրս ել...։

Եւ վեհ զայրոյթով մը դուռը ցոյց տուաւ.

Պլէռօ խուլ հեծութիւն մ՚արձակեց, և մայր Լանկլօայի խրոխտ նայուածքէն սարսափած՝ ետ ետ գնաց մինչեւ դուռը, և դուրս ելնելուն պէս՝ շտապով վար իջաւ սանդուղէն։

13

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ

Պլէռօի ետեւէն, Պրիւօն ալ վար իջաւ՝ երթալու բերելու համար այն կառքը որ մեծ Պէռնարն ու մայր Լանկլօան Ժօանվիլ բերած էր, և տանը մօտ սպասելու պատուէր տրուած էր իրեն։

Քառորդ ժամ ետքը, մայր ու աղջիկ, կառքին մէջ իրարու փաթթուած, Փարիզի ճամբան բռներ էին։

Խեղճ Բօլին թերեւս կենացը մէջ այնպիսի երջանկութիւն մը չէր զգացած։

—Վերջապէս, կ'ըսէր Բլէռի, կուրծքին վրայ սեղմելով զայն, առաջին անգամ պիտի ննջես այն անկողնին մէջ, որ քեզի կ'սպասէ երկար ժամանակէ ի վեր։

—Այո՛, պատասխանեց աղջիկը, բայց վաղը զիս Մօնրէօյլ պիտի տանիք, ինչպէս որ խոստացաք։

—Այո՛, սիրելի՛ զաւակս, այո՛, պիտի երթանք Մօնրէօյլ. պէտք է որ բարի տոքթէօրը բժշկէ, քու սիրելի բարեկամուհիդ, խեղճ Լէօնթին Լանտէն։ Ա՛Հ, զայն ալ պիտի սիրեմ, այն բարի դժբաղդն, որ քու մանկութեանդ ժամանակ քեզ թեւերուն մէջ գրկած է, որ քեզի սիրել սորվեցուցած է, և զ՛որ դուն մայր կոչած ես...։ Դուն ալ անշուշտ պիտի սիրես զայն միշտ, այո՛, միշտ... և պէտք է որ սիրես, ես չպիտի նախանձիմ...։

. . . .

Երեք գործաւորները դեռ տանը մէջն էին։

Մեծ Պէռնար ձեռները կը շփէր գոհութենէն։

—Հաւատացէք ինձի եթէ կ'ուզէք, ըսաւ ընկերներուն. կեանքս մէջ երբեք այսչափ ուրախ եղած չէի. մեր այս իրիկուան ձեռնարկը ճշմարիտ բերկրանք մը, յաջողուած մ'եղաւ, և ես կրնամ ըսել ձեզի ինչ որ բանակի սպարապետ մը կ'ըսէ յաղթութիւնը փառաբանելէ ետեւ. «Զօրակա՛նք, գո՛հ եմ ձեզնէ։»

—Այս դէպքը հռչակ պիտի տանէ, ըսաւ Պուրկինեօն, երկար ժամանակ խօսքի նիւթ պիտի ըլլայ Արուարձանին գործարաններուն մէջ։

—Եթէ կ'ուզէք իմ խորհուրդիս հետեւիլ, ընկերնե՛ր, լուռ կենանք այս գործին վրայ. արդարեւ հաճոյք կը պատճառէ մեր բարեկամներուն, բայց կրնայ նաեւ չարամիտ ենթադրութեանց առիթ տալ, և ես չեմ ուզեր, կը հասկընա՞ք, չեմ ուզեր որ Օր. Բլէռի համբաւին դպչուի։

—Ո՛չ ալ Անտրէի պատուոյն։ Իրաւունք ունիս, Պէռնա՛ր, յարեց Պրիօն։

—Է՛, ըսէք նայիմ, ի՞նչ կը մտածէք տիկին Լանկլօայի վրայ։

—Օ՛, ճշմարիտ կին մ'է,

—Ի՛նչ քաջարի կին։

—Ի՛նչպէս լաւ տաշեց Պլէուօն։

—Պլէուօ, արտասուոց անո՛ւն մը։

—Աղէկ վայլեր է իրեն, ըսաւ Պուրկինեօն, վայրի կենդանիի մ'անունն է...։

—Գազանի՞, հարցուց Պրիոն խընդալով։

—Գրեթէ, պատասխանեց Պուրկինեօն, որ գործ չունեցած ժամանակ ընական պատմութիւն կը կարդար. քիչ մը արջի ընտանիքէն է։

Միւսները սկսան խնդալ։

—Բաւական խօսակցեցանք, ըսաւ մեծ Պէռնար. գիտէք որ ես Մօնրէօյլ պիտի երթամ այս գիշեր. Տիկին Լանկլօայի հրամանն է։ Ժամը դեռ տասը անցած չէ, քիչ մը շուտ քալելով՝ կէս գիշերէն առաջ կը հասնիմ հոն։

—Զե՞ս ուզեր որ մենք ալ հետդ գանք, հարցուց Պուրկինեօն։

—Եթէ հաճելի կ'ըլլայ ձեզի, գոհ կ'ըլլամ։

—Բայց նախ, ըսաւ Պրիոն, լաւ

կ'ըլլայ կարծեմ ազատութիւն տալ մեր բանտարկած ջատուկին՝ վասն զի ո՞վ պիտի գայ ազատէ զայն, և մեք պատճառ մը չունինք ուզելու որ հոն նօթի մեռնի, կամ մուկերուն կերակուր ըլլայ։

—Գնա ուրեմն բա՛ց դուռը, ըսաւ մեծ Պէռնար.

Սօլանժ յաջողեր էր բերնին կապը հանելու։ Գործաւորներուն յանկարծական յարձակումէն սարսափեր էր, գող կարծելով զանոնք. բայց յետոյ սարսափը կատաղութեան փոխուեր էր։ Ժամէ մ'ի վեր կը դառնար ու կը ցատկըռտէր իւր բանտին պատերուն շուրջը, ինչպէս կատղած բորենի մ'իւր երկաթէ վանդակին մէջ, փախչելու ծակ մը փնտռելով։

Այս վիճակին մէջ էր երբ Պրիոն գնաց ազատելու։ Կարծելով անշուշտ թէ տունը կողոպտելէն ետեւ՝ զինքը մեռցընել կ'ուզէին, դուրս վազեց խենթի պէս, և ահռելի ճիչեր արձակել սկսաւ։

—Հասէ՛ք, զիս կը կողոպտե՛ն,

կ՚սպաննեն, օգնութի՜ւն, կը գոչէր։

— Խելագա՛ր է, խելագա՛ր, ըսաւ մեծ Պէռնար, թողուցէք որ պոռայ ուզածին չափ, և մեկնինք։

Նոյն վայրկենին փողոցին դուռն ուժգնապէս զարնուիլ սկսաւ։

Սօլանժ աւելի ուժով պոռալ սկըսաւ։

Դրան բաղխումն աւելի սաստկացաւ, յետոյ սուր ձայն մը լսուեցաւ որ կը գոչէր.

— Յանուն օրինաց, բացէ՛ք։

— Լաւ, ըսաւ մեծ Պէռնար, աւասիկ ոստիկանութիւնը կը միջամտէ. աւելի լաւ է թերևս։

Փողոցին ձայնն աւելի ուժով կըրկնուեցաւ։

— Եթէ չբանաք դուռը պիտի կոտրենք, կը գոչէր։

— Պրի՛ն գնա բաց դուռը, հրամայեց մեծ Պէռնար. դուք երկուքդ կեցէք հոս, որպէս զի պատասխան տաք, ես պարտէզին դռնէն դուրս ելնեմ և Մօնրէօյլ երթամ։ Եթէ վաղ առտու ժամը վեցին իմ տունս չգաք,

ես կուգամ հոս անցածն իմանալու։

Եւ ընկերներուն ձեռքը թօթվելով մեկնեցաւ։

Պրի՛ն վազեց բացաւ դուռը, զոր ոստիկանները կոտրելու կը պատրաստուէին։ Երեք էին, երկու քաղաքապահ զինուոր և մէկ ալ ապահովութեան ոստիկան։

— Գողե՛րը, մարդասպաննե՛րը, գոչեց նորէն Սօլանժ, բռնեցէ՛ք։

Քաղաքապահ զինուորներէ մէկը բռնեց Պրինն օձիքէն։

— Օ՛, զիս բռնելու պէտք չի կայ, ըսաւ Պրի՛ն ժպտելով. ձեզ ներս մըտցընելու համար բացի դուռը և ոչ փախչելու համար։

— Մենք ո՛չ գող ենք, ո՛չ մարդասպան, ըսաւ Պուրկինեօն ալ յառաջանալով դէպ ի ոստիկանները։

— Սուտ կ՚ըսէ, գող են, և երեք էին, և միւսը փախաւ, ձերբակալեցէք, կաղկանձեց պառաւը։

Ապահովութեան ոստիկանը միջամտելով.

— Եթէ դուք գող չէք, ըսաւ Պուր-

կիններին, և ես կ'ուզեմ հաւատալ թէ չէք, ո՞վ էք, ի՞նչ էք ուրեմն։

—Երկուքս ալ եբենական գործաւորներ ենք Սէնթ-Անթուան արուարձանին մէջ։

—Ա՜, գործաւոր էք, լաւ։ Բայց ի՞նչ գործ ունիք այս տան մէջ։

Գուրկինեօն և Գրիոն նայուածք մը փոխանակեցին, որ չվրիպեցաւ ոստիկանին ուշադրութենէն։

—Կը տեսնէք ահա թէ գող են, ըսաւ, Սօլանժ։

—Այս կինը կ'ըսէ թէ երեք էիք, ճշմարի՞տ է, հարցուց ոստիկանը։

—Այո՛, երեք էինք և մինչև իսկ չորս։

—Ո՞ւր են ձեր մեղսակիցները։

—Օ՜, մեղսակիցնե՜ր, (թերևս այդ չէ վայլած բառը՝ բայց հոգ չէ), մեզնէ աւելի ստիպողական գործ ունենալով՝ մեկնեցան։

Ինչպէս որ կը տեսնուի, Գուրկինեօն՝ այսպէս պատասխանելով աւելի կը ծանրացընէր իր և ընկերին վիճակը։

—Լաւ, ըսաւ ոստիկանը, կը գըտնենք զանոնք։

—Դժուար չէ, պատասխանեց Գրիոն ժպտելով։

—Ձերբակալուած էք, յարեց ոստիկանը, առջևնիս ինկէք։

—Ո՞ւր երթալու համար, հարցուց Գուրկինեօն։

—Ոստիկանութեան տեսչին առջև։

—Դուք մեզ յիրաւի գո՞ղ կը կարծէք։

—Ես ձեզ լաւ կը ճանչեմ, պատասխանեց ոստիկանը, գիտեմ որ գող չէք, ինչպէս որ կը յայտնէք, երկուքդ ալ գործաւոր էք, բայց որովհետև ձեզ այս տան մէջ կը գտնենք, որ աղէկ համբաւ մը չունի, պէտք կ'ըլլայ գիտնալ թէ ինչ գործ ունիք հոս։

—Շա՜տ աղէկ, արդարև վարպետօրդի էք եղեր դուք, ըսաւ Գրիոն։

—Մեր ուզածն ալ այդ էր, ըսաւ Գուրկինեօն, ուստի պատրաստ ենք հետերնիդ գալու։ Միայն թէ, լաւ կ'ընէք, կարծեմ, աղաչել այս տիկինին որ մեզի հետ գայ։

—Ոստիկանը ժպտելով՝ աչք ըրաւ պահապան զինուորներուն, որ Սօլանժի երկու քովը գացին կեցան։

Պառաւը դողալ սկսաւ։

—Ինչո՞ւ պիտի տանիք զիս. ես ծեր կին մ՚եմ, հանգչելու պէտք ունիմ, թողէք զիս որ երթամ պառկիմ։

—Պէտք է որ գաք և գանգատանիդ ներկայացընէք տեսուչին։

—Բայց ես յայտնեցի ձեզ, ուրիշ բան չունիմ ըսելիք։ Այս մարդիկը տունս մտան չեմ գիտեր ի՛նչպէս, իմ վրայ յարձակեցան, բերանս թաշկինակ մը խոթեցին որպէս զի չկրնամ օգնութիւն կանչել, և սենեակի մը մէջ գոցեցին։ Ինչո՞ւ համար, զիս կողոպտելու համար անշուշտ. ուրիշ բան չեմ կրնար ըսել։

—Լաւ, ատոնք տեսուչին առջև պէտք է կրկնէք։ Անշուշտ շատ ալ գոհ պիտի ըլլայ, վասն զի երկար ժամանակէ ի վեր կը փափաքի ձեզ տեսնել։

—Օ՛ն, պարոններ, տարէք այս

կինը, ըսաւ ոստիկանը քաղաքապահ զինուորներուն։

Սօլանժ տեսնելով որ գործը դէշի կը դառնայ իրեն համար, հասկըցաւ որ մեծ անխելքութիւն ըրեր էր աղաղակ արձակելով, և ոստիկանութեան գալուն պատճառ ըլլալով։ Անմտաբար ինքզինքը մատներ էր։

Պահապան զինուորներուն մէկ անուշադիր վայրկեանէն օգուտ քաղել ուզելով, ետ ցատկեց ձեռքերնէն փախչելու համար, բայց իսկոյն բռնեցին զինքը երկու թեւերէն։

Այն ժամանակ ծունկերուն վրայ ինկաւ, սարսափահար. Պաղ քրտինք մը ծածկեց ճակատը, և ակռաները կափկափել սկսան։

—Ես խեղճ ծեր կին մ՚եմ, ըսաւ դողդոջուն ձայնով մը, չեմ կրնար քալել, գթացէք իմ վրայ։

Զինուորները չկրցին իրենց ծիծաղը բռնել։

Սօլանժ զգաց որ այլ եւս չէր կրնար բան մը յուսալ անոնցմէ։ Սակայն կարծեց թէ ջղային տագնապ մը

կեղծելով կընար անոնց գուլթը չարժել։ Մէկէն պետինն ինկաւ և սկսաւ տապլտկիլ՝ կողկողագին ճիչեր ու կոծեր արձակելով. բայց օգուտ չըրին։

—Երեկոյթս գէշ չեղաւ, մրմռաց ոստիկանը Սօլանժին նայելով, որ այսահարի մը պէս կը գալարէր. լաւ որս մ'է այս։

Քաղաքապահ զինուորները՝ վարանելով՝ անոր հրամանին կ'սպասէին։

—Չէ՞ք տեսներ որ այն պառաւը կատակերգութիւն մը կը խաղայ մեզի իւր գիտցած տեսակէն, ըսաւ։ Ժամանակը կ'անցնի, օ՛ն, ճամբայ ելէք։

Հարկ եղաւ Սօլանժը քաշելով մինչեւ փողոցին մէջը տանիլ։

Գիշերուան այն ժամուն ոստիկանին ժօանվիլ գտնուիլն և Սօլանժի նկատմամբ բռնած ընթացքը բացատրելու համար, պէտք է ըսել թէ դրացիներուն կողմէ եղած գանգատներուն պատճառաւ ժամանակէ մը ի վեր այդ կասկածելի տունն հսկողութեան ներքեւ էր։ Ոստիկանութիւնը գիտէր որ Սօլանժ տիկինն անծանօթ դէմքով և

տարօրինակ ընթացքով այցելուներ կ'ընդունէր և կոչունքներ կու տար որ մինչեւ առտու կը տեւէին. բայց չէր գիտեր այդ գիշերային գումարումներուն շարժառիթն ու նպատակը։ Կըրնար ծածուկ բաղդախաղի տուն մ'ըլլալ, կամ ամօթալի գեղխութեանց կեդրոնավայր մը. բայց հանրային անդորրութեան կամ բարոյականի շահուն համար գործի ձեռնարկելէ առաջ կ'ուզէր գիտնալ թէ իրօք օրինազանցութիւն մը կա՞ր զսպուելիք։

Ահա այս պատճառաւ գրեթէ ամիսէ մ'ի վեր հսկողութեան տակ առած էր տունը ճարպիկ ոստիկանի մը միջոցով։

Ուստի դիւրաւ կը հասկցուի այս վերջինին զգացած գոհութիւնն, երբ Սօլանժ իւր ճիչերով առիթ ընծայեց իրեն տունէն ներս մտնելու, հետեւաբար մեծ ուրախութեամբ և փութով բռնեց տարաւ զայն ոստիկանութեան տեսուչին առջեւ, որ բարեբաղդաբար տակաւին իւր պաշտօնատունէն մեկնած չէր։

Տեսուչը ոստիկանին տուած տեղեկութիւնը լսելէ ետեւ, դարձաւ Սօլանժին եւ հրաւիրեց որ յայտնէ իր գանգատը կամ վկայութիւնը։

Սօլանժ, դողահար եւ գրեթէ մարած ձայնով մը կրկնեց ինչ որ ըսած էր ոստիկանին։

Երբ լմնցուց, տեսուչը խիստ նայուածք մ'ուղղեց երկու գործաւորներուն։

—Ամբաստանութիւնը բացորոշ է, ըսաւ, ի՛նչ պատասխան ունիք։

14

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍՉԻՆ ԱՌՋԵՒ

Խօսքը Պուրկինեոն առաւ։

—Պարո՛ն տեսուչ, պատասխանեց, այս ընկերիս անունը Ժիւլ Պրիոն է, իմս ալ Էտմօն Պլէզօա, մականունս ալ Պուրկինեոն է՝ Տիժոնցի ըլլալուս պատճառաւ. Պրիոնի պէս ես ալ արհեստով երենագործ եմ եւ երկուքս ալ արուարձանին մէջ միեւնոյն գործարանը կ'աշխատինք։ Թաղին մէջ հանդիպ-

ուած առաջին գործաւորին կրնայ հարցուիլ թէ կը ճանչէ Պրիոն ու Պուրկինեոնը։ Իսկոյն պիտի պատասխանէ. «Պրիոն եւ Պուրկինեոն, երկու անբաժաննե՞րը կը հարցնէք։ Բայց ո՞վ չի ճանչեր զանոնք։ Եւ լաւ տղաք ըլլալուն ապացոյցն ալ այս է որ մեծ Պէռնարին, գործաւորներու իշխանին բարեկամն են։» Ահա՛, պարո՛ն տեսուչ, մեր ո՛վ եւ ի՛նչ ըլլալը։

Տիկինը մեզ գող կը կոչէ, դիւրին է ըսել, բայց դժուարին է ապացուցանել։ Արդարեւ ճշմարիտ է որ Պրիոն բարեկամս բանի բացաւ դուռը մեզ ներս մտցնելու համար. վասն զի տարակոյս չունէինք որ տիկինը չպիտի հաճէր բանալ։ Ճշմարիտ է նաեւ թէ մենք բռնեցինք զինքը, բերանը կապեցինք որպէս զի չկրնայ աղաղակ վերցնել, եւ առժամապէս կղպանքի տակ դրինք, որպէս զի չկարենար արգելք ըլլալ մեզի կամ գիշերանց փողոցներն ելնել, որ ընդհանրապէս վտանգաւոր բան է այս տարիքն ունեցող կանանց համար։

Առանց այս նախազգուշութեան, տարակոյս չունիմ որ տիկինն այս վայրկեանիս մեզի հետ հոս գտնուելու բերկրութիւնը չպիտի ունենար։

Ոստիկանութեան տեսուչը մտիկ կ'ընէր ու կը նշանակէր։

—Հաւատացէք, պարո՛ն տեսուչ, շարունակեց Պուրկինեոն, թէ մենք բնաւ դիտաւորութիւն չունէինք այս իրիկուն հոս գալու և ձեզ անհանգիստ ընելու։

Մեր միտքը հանդարտօրէն մեկնիլ էր՝ տիկինն արձակելէ ետեւ, բայց ինք այս պարոնները կանչելու զարմանալի գաղափարն ունեցաւ։ Կը կարծեմ թէ հիմա մատները կը խածնէ, բայց ատով չի փոխուիր իր կացութիւնը. վաղն ընելիք այցելութիւնն այս գիշեր կու տայ ձեզի։

Տեսուչը ծանրութեամբ վեր առաւ գլուխն, և իր հետազօտիչ աչքը գործաւորին պարկեշտ և անկեղծ դէմքին վրայ սեւեռեց։

—Վերջապէս, ըսաւ, դուք գիշերանց բնակւոր տուն մը մտաք բըռ-

նութեամբ, այսինքն բնակարան մը բռնաբարեցիք։ Եթէ գողութեան համար չէր, ուրիշ ի՞նչ շարժառիթ ունէիք։

—Ա՛, մեր շարժառի՛թը, ահաւասիկ։ Մենք ճշմարտութիւնը ձեզնէ ծածկելու դիտաւորութիւն չունինք, պարո՛ն տեսուչ, բայց, ատով հանդերձ, կը ցաւիմ որ մեծ Պէռնար հոս չէ. ան ինձմէ աղէկ կրնար յայտնել ձեզի։

—Այդ մեծ Պէռնարը ձեզի հետ էր. ուրեմն փախչողներէն մէկն ալ ա՛ն է։

—Մեծ Պէռնար չփախաւ, պարո՛ն տեսուչ. ան հրամայեց մեզի որ դուռը բանանք այս պարոններուն։ Մեզի հետ հոս չգտնուելուն պատճառն այս է որ մտածեց թէ շատ ժամանակ պիտի կորսնցնէր. վասն զի ստիպողական յանձնարարութեամբ մը Մօնրէօյլ պիտի երթար տօքթոր Մորանի տունը, և Ժօանվիլէն Մօնրէօյլ բաւական ճանբայ է։

Տօքթէօրին անունը լսելուն պէս՝ տեսուչը մէկէն անկուեցաւ։

—Եթէ կը խօսինք ձեր մեծ Պէռնար կոչածին վրայ, ըսաւ. պէտք է որ նախ գիտնամ թէ ի՛նչ նպատակով մտաք այդ տունը։

—Օ՛, պարզապէս աղջիկ մը ազատելու համար, զոր պահած էին հոն։

Տեսուչը վեր ցատկեց նստած թիկնաթոռին վրայ։

—Շարունակեցէք, շարունակեցէք, ըսաւ յուզեալ ձայնով մը։

Հոն գտնուող ոստիկանները մէկէն Պուրկինեոնի մօտեցան հետաքրքրութեամբ։

—Այս է ամէնը, պարո՛ն տեսուչ, պատասխանեց գործաւորը, ինչպէս որ կը յուսայինք, գտանք օրիորդ Բլէռը...

—Բլէ՛ռ, ըսիք, Բլէ՛ռ, գոչեց տեսուչը, և տենդոտ ձեռքով պարութայ մը բացաւ, և մէջէն թուղթ մը հանելով արագապէս աչքէ անցուց։ Ծանօթութիւն մ'էր զոր երէք օր առաջ ստացած էր ոստիկանութեան պաշտօնատունէն, տոքթէօր Մօրանի տան մէջ կտաւապանութիւն ընող Բ-

լէռ անուն դեռատի աղջկան մ'անհետանալուն վրայ։

—Ճշգրիւ ան է, մրմնջեց, այո՛ ան է։

Յետոյ Պուրկինեոնի դառնալով, հարցուց հանդարտ ձայնով մը.

—Այդ Բլէռ անուն օրիորդը կը ճանչէի՞ք։

—Ո՛չ, բայց մեծ Պէռնար կը ճանչէր անոր մայրը։

—Ո՞րչափ ժամանակէ ի վեր կը փնտռէիք զայն։

—Այս առաւօտէն ի վեր, լրագրին մէջ կարդալով նախաճաշ ըրած ատեննիս։ Անկէ առաջ չէինք գիտեր։

—Կրնա՞ք ինձի ըսել, ո՞ւր կը բնակէր օրիորդ Բլէռ։

—Մօնրէօյլ, տոքթէօր Մօրանի տունը։

—Տեսուչին դէմքը պայծառացաւ։

—Տարակոյս չմնաց, ըսաւ ինքնիրեն, ճշգրիւ այն աղջիկն է, որուն գողունի անհետացումը ծանուցուած էր ինձի։

Մէկէն դարձաւ Սօլանժի, որ աթոռի մը վրայ ոքլած, մեռեալի պէս

տժգոյն բոլորտիքը կը նայէր շլմորած աչերով.

—Այդ աղջիկն ի՞նչպէս եկած էր ձեր տունը, հարցուց խիստ ձայնով մը։

Քանի մը խուպոտ ձայներ ելան պառաւին կոկորդէն։

—Չեմ լսեր, աւելի բարձր ձայնով և աւելի որոշ կերպով խօսեցէք։ Նախ ոտքի վրայ ելէք։

Հնազանդիլ փորձեց, բայց չկրցաւ կլթոտած սրունքներուն վրայ կենալ, և դիակի պէս ինկաւ աթոռին վրայ։

—Օ՛ն, խօսեցէք տեսնեմ։

—Ինծի բերին զայն։

—Ձեզի բերի՞ն, ո՞վ բերաւ։

—Մեծաւորս։

—Ես կը կարծէի թէ դուք առանձին կը բնակէիք ձեր տան մէջ, թէև յաճախ բազմաթիւ ուրախ զուարթ ընկերներ ալ կ'ընդունէիք։ Ի՞նչ է ձեր մեծաւորին անունը։

—Պլէռօ։

—Ձեզի հե՞տ կը բնակի։

—Ո՛չ։

—Ո՞ւր կը բնակի ուրեմն։

—Փարիզ։

—Բնակած տանը հասցէն կը հարցնեմ ձեզի։

—Չեմ գիտեր։

—Չէ՞ք գիտե՞ր, օ՛, չեմ հաւատար։

—Կ'երդնում, Պարոն տեսուչ, թէ երբէք չեմ իմացած ո՛ր փողոցին մէջ բնակիլը։

—Այդպէս թող ըլլայ. թէ որ արդարութիւնը մոլորեցնել կ'ուզէք, ետքը երեւան կ'ելնէ անշուշտ։ Ձեր մեծաւորը չըսա՞ւ ձեզի թէ ի՞նչպէս եւ ի՞նչ առիթով տեսած էր այդ աղջիկը։

—Բա՛ն մը չըսաւ ինծի, կ'երդնում որ բնաւ չեմ գիտեր։

—Եթէ Պարոն տեսուչը թող կուտայ, ես կրնամ այդ տեղեկութիւնը տալ իրեն, ըսաւ Պուրկինեօն։

—Պատրաստ եմ լսելու։

—Տոքթէօր Մօրան, ինչպէս նաև Քլէռի մայրը, տիկին Լանկլօա, կը կարծէին թէ աղջիկը կամովին մեկնած էր ինամատունէն։ Կը սխալէին։ Օր. Քլէռ առևանգեցաւ Պլէռօէն։

—Օ՛, օ՛, առևանգ և ետևէն ալ

արգելափակո՞ւմ, գոչեց տեսուչը. ծանր, շա՛տ ծանր գործ։ Այդ Պլէռօն մեծ սրիկայ մ'է եղեր, պէտք է որ անպատճառ ձեռք անցունեն զայն։ Հիմա, Պուրկինեօ՛ն, ըսէք մեզի թէ ի՞նչպէս իմացաք Օր. Ֆլէռին Ժօանվիլ գտնուիլը։

—Ամենայն սիրով, ըսաւ Պուրկինեօն։

Եւ պատմեց ինչ որ մեծ Պեռնար և ինքը տեսեր ու լսեր էին այն փողոցիկին մէջ իրենց մէկ ընկերին աղջկանը, Օր. Ռավիէի հարսնիքին գիշերը, լրագրին յօդուածին իրենց վրայ ըրած տպաւորութիւնը, իր Ժօանվիլ գալը Պրիոնի հետ, հոն դրացիներէն ստացած տեղեկութիւնները՝ մեծ Պեռնարին և տիկին Լանկլօայի գալ և զիրենք գտնելէն առաջ։ Երբ տանը մէջ անցած դարձածներուն և Պլէռօի վրայ խօսեցաւ, թերեւս պիտի ըսէր թէ տիկին Լանկլօա ճանչէր էր Պլէռօն և անոր Ֆլէռի հայրն ըլլալը։ Բայց Պրիօն իսկոյն արմունկովը մշտեց զայն, որպէս զի նոյն իսկ աղջկանը շահուն համար չյայտնէր այն գաղտնիքը, հետեւաբար Պուրկինեօն բաւական սեպեց աւելցնել թէ Պլէռօ շնո՛րհ խնդրելով, տիկին Լանկլօա ազատ թող տուեր էր զայն։

Իսկ մեծ Պեռնար, գնաց աւետիս տալ Տօքթէօր Մօրանի թէ Օր. Ֆլէռ գտնուեցաւ, և միանգամայն իմացնել անոր թէ տանը մէջ գործածած Սպանեօլ ծառան որ նշանաւոր սրիկա մ'է, ան օգներ է Պլէռօի՝ Օր. Ֆլէռն առևանգելու գործին մէջ։

Տեսուչը, դրանը շրջանակին կրթընած, աչերը կէս գոցած, խոր մտածութեան մէջ սուզուած կը թուէր։

—Ձեր ըրած պատմութիւնը կատարելապէս ճշմարիտ է. այդ մասին կասկած չունիմ, ըսաւ վերջապէս, բայց կապացուցանէ միանգամայն թէ մեծ անխոհեմութեամբ գործած էք, և թէ ձեր ամենուդ ալ վարմունքը շատ եպերելի է։ Անշուշտ ձեր առաջադրած նպատակը ներելի կ'ընէ ձեր ըրածները, բայց ոչ ոք իրաւունք ունի այդպէս բռնութեամբ դոց բնակարան մը մտնելու։ Ձեր պարտքն էր իմացըն-

նել Թաղին ոստիկանութեան տեսուչին, և ոստիկան մը ձեզի հետ առնել․ ինչո՞ւ այնպէս չըրիք։

—Արդարեւ, պարո՛ն տեսուչ, իրաւունք ունիք. մեր Պէռնար բարեկամն առաջնորդեց մեզի, և ան տնօրինեց ամէն բան։ Անշուշտ անոր ալ միտքը չեկաւ ձեր այդ ըսածը, ինչպէս նաեւ տիկին Լանկլօայի։ Ի՞նչ ըսեմ. այնպիսի ստիպողական վայրկեաններու մէջ մարդ չկրնար ամէն պէտք եղածը մըտածել։

—Հետեւապէս ի՞նչ եղաւ, յարեց տեսուչը. անարդարանալի տկարամտութեան մը շնորհիւ գլխաւոր յանցապարտը պրծաւ մեր ձեռքէն....։ Ո՞վ գիտէ. թերեւս երկար ժամանակ յաջողի փախչիլ արդարութեան ձեռքէն։ Եթէ բնակարանին հասցէն ունենայինք, արագութեամբ գործելով թերեւս կարենայինք ձեռք անցունել թշուառականը՝ փախուստի միջոցները դեռ չպատրաստած։

Ոստիկանը մէկէն գլուխը վեր տընկելով.

—Պարո՛ն տեսուչ, ըսաւ, այս առաջին անգամը չէ որ կը լսեմ այդ Պլէռօ անունը, մենք արդէն քանի մը չարագործներու հետքը գտնելու ետեւէ ենք։ Մէկը Մօնրէօյլ կը գտնուի, տօքթէօր Մօրանի տանը մէջ. ան գիտէ թերեւս Պլէռօյին ուր բնակիլը. պէտք է շուտով ձեռք անցունենք զայն։ Կառք մը նստիմ և անմիջապէս Մօնրէօյլ երթամ։ Եթէ, ինչպէս կը յուսամ, այն սպասաւորէն ստանամ մեզի պէտք եղած տեղեկութիւնը, կը վերադառնամ կուգամ հոս։ Իսկ եթէ ոչ, իսկոյն փնտռելու կ'ելնեմ, և անշուշտ շատ վարպետ չարաճճի մը պէտք է ըլլայ այդ Պլէռօն՝ մեր ձեռքէն կարենալ պրծելու համար.

—Գնացէք, պատասխանեց տեսուչը։

Ոստիկանը շտապով դուրս նետուեցաւ։

—Դուք ալ կրնաք մեկնիլ, ըսաւ տեսուչը երկու գործաւորներուն. երբ ձեզի պէտք ունենանք, կը կանչենք։

Իսկ դուք, յարեց Սօլանժի դառնալով, դուք բանտը պիտի կենաք։

Պառաւը խեղդուկ ճիչ մ'արձակելով, երեսը ձեռներուն մէջ ծածկեց։

Տեսուչը քաղաքապահ զինուորներուն ցուցուց ըսելով.

—Տարէք այս կինը։

. . . .

Երբ այս անցքը կ'անցնէր Ժօանվիլ-լը-Բօնի մէջ, մեծ Պէռնար Մօնրէօյլ կը հասնէր։

Մայր Լանկլօայի անունը տալուն պէս՝ ամէն դռները բացուեցան առջեւը, և անմիջապէս տուքթէօր Մօրանի քով մտցուցին զինքը։

—Պ. Մօրան ապշած մնաց երբ իմացաւ թէ Ֆլէռ առեւանգուեր էր, և թէ իր կատարեալ վստահութիւնը վայելող մէկ ծառան ալ այդ ոճրին դաւակից էր։

Իսկոյն մարդ ղրկեց և Մօնրէօյլի ոստիկանութեան տեսչին իմաց տուաւ, որ տասն վայրկեան չանցած եկաւ։

Անթօնիօ իսկոյն բռնուեցաւ։ Նախ ուրացաւ բացարձակապէս. բայց երբ ըսուեցաւ թէ Պլէռօ ամբաստաներ էր զինքը, ամէն բան խոստովանեցաւ։

Մեծ Պէռնար կատարեր էր իր պաշտօնը. Մայր Լանկլօայի ուղղեալ նամակ մը տուքթէօրէն առաւ, սիրտն ուրախ. կրած յոգնութիւններն ու սըրտայուզումները մոռցած, Փարիզի ճամբան բռնեց հանդարտ սրտով։

15

ԲԱՐԵԿԱՄԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿ

Պլէռօ, սարսափէն մտրակուած, և Բօլին Լանկլօայի սպառնալից նայուածքին ազդեցութեան տակ, վազելով մեկներ էր Ժօանվիլէն։ Երբ Վէնսէն հասաւ, քալելու կարողութիւնը չէր մնացած։ Բարեբաղդաբար կառք մը տեսնելով կանչեց։

—Զիս Ռիվօլի փողոցը պիտի տանիք Օթէլ տը Վիլի մօտ, ըսաւ բանալով կառքին դռնակը։

Եւ մտաւ մէջը։

Ժամը տասն-մէկուկէսին իր տանը դրան առջեւն էր։

Դռնապանուհին պառկելու վրայ էր։ Իսկոյն բացաւ իր ապակեւոր դրան թեւիկն և ըսաւ.

—Պարոն Պլեռօ, պարոն Մ'եկաւ ձեզ տեսնելու. անշուշտ կարեւոր բաներ ունէր ձեզի ըսելիք. վասն զի երկու ժամէն աւելի սպասեց. Տեսնելով որ չէիք գար, մեկնեցաւ ըսելով թէ վաղը նորէն պիտի գայ։

—Շատ լաւ, շնորհակալ եմ, պատասխանեց Պլեռօ։

—Ինչ զարմանալի դէմք մ'ունի այս երիկուն, ըսաւ ինքնիրեն դռնապանուհին, գոցելով իւր շարժուն ապակափեղկը։

—Ո՞վ կրնայ ըլլալ այդ եկողն, հարցուց ինքնիրեն Պլեռօ սանդուղէն արտորնօք վեր ելնելով. զարմանալի բան, ես մարդ չէի սպասեր։

Մտաւ բնակարանը, նախասենեակին մէջ, մխտանի կլոր սեղանի մը վրայ, ըստ սովորութեան՝ երբ ուշ վերադառնար՝ վառած լամպար մը գտաւ։

—Վայրկեան մը չունիմ կորսնցընելիք, կ'ըսէր մտքէն, պէտք է որ ժամ մ'ետքը Փարիզ չգտնուիմ. Քալելով կ'երթամ մինչեւ Բրէյլ, հոն առաջին

կառախումբին կ'սպասեմ, և վաղ իրիկուն, ժամը հինգին Լոնտրա կ'ըլլամ։

Դահլիճէն անցած ժամանակ իւր սպասուհիին սենեակէն ձայն մը լսեց, որ հեծութեան կը նմանէր։

—Խռուած կենդանին կը քնանայ խլուրդի մը պէս, ըսաւ ինքնիրեն, և գերմանական չունչանի մը պէս կը խռկայ։

Բացաւ իւր սենեակին դուռն և ներս նետուեցաւ։

Դեղին մետաղն ա՛յն աստիճան բուռն ձգողական զօրութիւն մ'ունէր այս մարդուն վրայ, որ հազիւ իւր կուռքին նուիրուած սրբավայրին մէջ ոտքը դրեր էր, իսկոյն մոռցաւ պահ մ'առաջ կրած սոսկալի տագնապները, ահեղ վտանգները, գլխուն վրայ տակաւին կախուած սպառնալիքը. Ուժով մը տնկուեցաւ, հրացայտ աչերով, զուարթ դէմքով։ Ժպիտ մը, յայտարար նշան գոռոզ յանձնապաստանութեան, սարսռեց իւր հաստ շրթունքը։

Այնպիսի երեւոյթ մ'ունէր, որ կարծես թէ կ'ըսէր.

— Ես միլիոններ ունիմ, աշխարհի տէրն եմ.

Ուղղակի գնաց իր արկղին քով.

Մատն ա՛յնչափ անգամ կոխեր էր արկղը ծածկող շարժուն տախտակին կոճակին վրայ, որ երկու ֆրանքնոցի մեծութեամբ սեւ բիծ մը ձեւացեր էր տախտակին վրայ։ Բայց Պլեռօ մատը կոճակին վրայ դնելու համար ուշադրութեամբ նայելու պէտք չունէր, գիշեր թէ ցերեկ, լոյս թէ մութ, մատն իսկոյն կը գտնէր զայն.

Պլեռօ կոճակին վրայ կոխելով՝ տեսաւ որ շարժուն տախտակը ծանր ծանր վեր ելաւ արկղը երեւան հանելու համար։

Յանկարծ ահռելի աղաղակ մ'արձակեց.

Մարմինը դէպ առաջ ծռած, բերանը բաց, թեւերը կախ, անշարժ մնաց քար կտրածի պէս։ Աչերը չափազանց բացուած, կապիճներէն դուրս ցցուած, զարհուրելի սեւեռում մ'ունէին։

Պլեռօ իրաւունք ունէր սարսափահար ըլլալու. տեսեր էր որ արկղին դռնակը բռնաբարուած, սեւ ծակ մը բացուած էր պատին մէջ։

Քանի մը վայրկեան անցաւ մեռելային լռութեան մէջ։

Վերջապէս Պլեռօ քայլ մ'առաջ գնաց, թեւերն երկնցուց, ձեռքերը զննեցին արկղը։ Աչերուն վկայութեանը բոլորովին չհաւատալով, ուզեց որ ձեռքերն հաստատեն ահռելի ճշմարտութիւնը։ Համոզուեցաւ որ աչերը չէին խաբած զինքը։

Նորէն աղաղակ մ'արձակելով՝ ինկաւ ծունգերուն վրայ, և երկու ձեռքն արկղին մէջ խոթելով ամէն կողմը զննեց։

Դատա՜րկ, բոլորովին դատա՜րկ, բան մը չկար մէջը...։ Պլեռօ կողոպտուե՜ր էր։ Ոսկիները, պանքատոմսերը, արժեթուղթերը, ամէնն ալ աներեւոյթ եղեր էին...։ Այո՛, Պլեռօ կողոպտուեր էր, ոչնչացե՜ր էր...։

Եւ կ'երկբայէր տակաւին, չէր ուզեր հաւատալ, և վերէն վար, արկղին բոլոր դարակները, ամէն խորշերը կը

խուղարկէր իր կծկած մատներով։ Առանց նշմարելու կը քերէր փայտն ու երկաթը, որք կը ճանչէին իր եղունգներուն տակ։

Վերջապէս յոգնեցաւ։ Թեւը նորէն անգամ մ'ալ արկղին մինչեւ յատակը խոթելէ ետքը՝ ոտքի վրայ ելաւ՝ ձեռքը չուան մը բռնած։

Նախ, ապուշ աչերով վրան նայեցաւ, մտածութիւնը կորուսած մարդու մը պէս. յետոյ յանկարծ գարհուրելով՝ ետ ետ երթալ սկսաւ։ Կարծես թէ թունաւոր գազան մը զինքը խածնել կ'սպառնար։ Կռնակը պատին կըրթընեցաւ և ալ չէր կրնար ետ երթալ։ Բոլոր մարմինովը կը դողար. այնպէս եկաւ իրեն թէ երակներուն մէջ արիւնի տեղ սառ կը շրջագայէր. կոկորդը կը հռնչէր ահռելի կերպով, և երբ թէ յանկարծ նշմարելով որ ձեռքին մէջ օձ մը բռնած էր, բոլոր ուժովը սենեակին միւս ծայրը նետեց սարսափեցնող չուանը։

Շուարած, դողահար, տմոյն, աչերն արիւնով լցուած, քանի մը քայլ

առաւ և գնաց աթոռի մը վրայ կքեցաւ իր գրասեղանին քով։

Փոքրիկ ծրար մը, որ գրասեղանին վրայ դրուած էր, աչքին զարկաւ։

Նամակի մը կը նմանէր՝ առանց սովորական մեծութիւնն ու ձեւն ունենալու։

Ծերմակ պատեանին վրայ հետեւեալ խոշորագիր բառերը կարդաց.

ԲԱՐԵԿԱՄԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿ

Այս հաստ և երկայն սիւնակներով տառերը՝ կրակէ գիրերու պէս այրեցին աչերը։

Ձեռքն առաւ զարմանալի ծրարն և իր ջղոտ մատներով պատռեց պատեանը...։

Մէջը թութամ մը մազ կար։

Ինչպէս որ ճանչեր էր չուանը, մազերն ալ ճանչեց։

Կարկասը խեղդելու գործածած չուանն էր. մազերն ալ Կարկասինն էին. զայն Սեւոլի տունը սանդուղէն վար քաշած միջոցին ձեռքը մնացած էին։

Կատաղաբար ձեռքը թոթվելով

նետեց ծրարն, և ինքն ալ ետ ցատկեց տարօրինակ մռնչիւնով մը։

Քրտինքը ուղխօրէն կը վազէր ճակատէն. գլուխն ի վար դոյլ մը ջուր թափուելու պէս։

Կուրծքը կը մղձկէր, շունչը կը հեւար. կոկորդը սեղմուելով՝ օդը ետ կը մղէր. սրունքը դողդոջելով կը ճընշուէին մարմնին ծանրութեանը տակ. յենարան մը փնտռեց, և չգտնելով՝ անկենդան զանգուածի մը պէս փռուեցաւ ինկաւ տախտակամածին վրայ....։

Երբ ուշաբերեցաւ, լոյսը ծագել կ'սկսէր. լամպարին իւղը հատնելով մարեր էր։

Բաւական դժուարութեամբ ելաւ կանգնեցաւ սրունքներուն վրայ։

Թշուառականն անճանաչելի եղած էր. տեսնողը գերեզմանէ փախած ուրուական մը կը կարծէր։

Քանի մ'անգամ ձեռքը ճակտին վրայ դրաւ խորհրդածութիւնն ամփոփելու համար։ Յանկարծ երկու փայլակ լուսաւորեցին իւր փոսացած աչերը։

Յիշողութիւնը կ'արթննար։ Խենթենալու բան էր, բայց կը դիմանար։

Այո՛, ճշմարիտ էր, գողի մը ձեռքը պարպեր էր իւր դրամարկղը, և մէջը դրեր էր իւր վերջին ոճիրներէն մէկուն գործիք եղող չուանը, զոր ինք դուրս հանելով ձեռքին մէջ բռներ էր, նմանապէս Կարկասի մազերը տեսեր էր թուղթի մը մէջ ծրարուած։

Այս յիշումները քիչ մնաց երկրորդ անգամ պիտի շանթահարէին զինքը. բայց ուժեղ կամքով մը սեղմեց ինքզինք և մնաց ոտքի վրայ։

Այն ատեն կատաղութիւն մ'ինկաւ վրան, դէմքը ժանտատեսիլ երեւոյթ մ'առաւ, և զազանական շարժումով մը գլխէն վեր բարձրացուց իւր կծկած բռունցքը։

—Գողցա՜ն, գողցա՜ն, գոչեց խռպոտ ձայնով մը. կործանեցա՜յ, լմնցա՜յ....։ Եւ Կարկաս է, Կարկա՛սը, որ այս հարուածը տուաւ ինծի....։ Ա՜հ, վա՛տը, ա՜հ, շո՛ւնը. բայց սակայն ես սպաննեցի զայն... այո՛, սպաննեցի՛....։ Տեսայ զայն դիտա-

պաստ, անշունչ, անշարժ, և մեռած կարծեցի...։ Ա՜հ, ապո՜ւշ, պէտք եղածին չափ չսեղմեցի խեղդկապը․ Բայց հորը... տարակոյս չունիմ որ ջուրը բարձրացաւ, նկուղներուն մէջ լցուեցաւ։ պէտք էր լմցընէր զայն...։ Ի՜նչպէս չէ խեղդուեր...։ Նկուղին դուռը գոցեր և երկու անգամ բանալին դարձունելով կղպեր էի...։ Ետքը բանալին հանելով գրպանս դրեր, և իրիկունը կամուրջէն անցած միջոցիս Սէն գետը նետեր էի...։ Ա՜հ, ջուրը... ջուրը... Ի՞նչպէս չխեղդեց այդ շունը...։

Չեմ հասկնար, ո՛չ, չեմ հասկընար...։ Արդեօք խելքի՞ս կու գայ։ Ո՛չ, չեմ ուզեր, չեմ ուզեր․ պէտք է որ ես նորէն ձեռք անցունեմ հարըստութիւնս, ոսկիներս... պէտք է որ վրէժս առնե՛մ...։ Ա՜հ, Կարկա՛ս, պէտք էր դանակ մը խոթէի կուրծքը, վստահութիւն ըլլի... ապուշի մը պէս վախցայ արիւնէ...։ Ա՜հ, Կարկա՛ս, դող Կարկա՛ս, պիտի գտնեմ քեզ...։ Բայց ո՞վ հասաւ անոր օգնութեան, ո՞վ, դժո՞խքը...։

Եւ սարսափելի հայհոյութիւն մը ժայթքեց, որուն ալ յաջորդեց սատանայական քրքիջ մը։

Այսպէս Կարկաս կրցաւ տունս մտնել․ չարունակեց աւելի բուռն զայրոյթով և կատաղութիւնով․ Քաթէրին, անպիտան պառաւը, դուռը բացաւ անոր և թող տուաւ որ ուզածն ընէ...։ Թշուառականը թերեւս օգնեց ալ անոր գողութեանը...։

Ցատկեց բացաւ իւր սենեակին դուռը և կանչեց․

—Քաթէրի՛ն, Քաթէրին։

Հեծութիւն մը պատասխանեց իրեն։

Իսկոյն վազեց անցաւ դահլիճէն և սպասուհիին սենեակը մտաւ։ Անշարժ կոյտ մը հանդիպեցաւ ոտներուն և գլորեց զինքը։ Քաթէրինն էր, բուրդէ վերմակի մը մէջ փաթթուած և ամուր կապերով կապուած կաշկանդուած, այնպէս որ ձեռքն ու ոտքը շարժելու կարող չէր։ Խեղճ կինը վերմակը կըրծելով՝ բերնին առջեւ ծակ մը բացած էր շունչ առնելու համար։

Պլէւօ կտրտեց կապերն և վերմակը հանեց։

Քաթէրին ոտքի վրայ ելնել փորձեց, և չկրցաւ. թմրած անդամներն ուժ չունէին։ Պլէւօ պարտաւորեցաւ օգնել անոր։

Տասը վայրկեանէն աւելի անցաւ մինչև որ կարող եղաւ խօսելու։ Եւ ահաւասիկ պատմածը.

—Երէկ, սովորութեանս համեմատ, ժամը վեցին ճաշեցի։ Քանի մը կարկտուք ունէի ընելիք. ճաշասրահին մէջ նստայ՝ ձեռքի սպասելու դիտաւորութեամբ։ Ժամը եօթն ու կէսին միջոցները դուռը զարնուեցաւ։ Չշարժեցայ տեղէս, կարծես թէ գլխուս գալիքին նախազգացումն ունէի։ Նորէն զարնուեցաւ։ Այն ատեն ելայ և դըռանը քովն երթալով հարցուցի թէ ո՞վ էր։

—Պ. Պլէւօի բարեկամ մը, պատասխանեց մարդու ձայն մը. ամենակարեւոր յանձնարարութիւն մ'ունիմ անոր ընելիք, և անպատճառ պէտք է որ զինքը տեսնեմ այս իրիկուն։

—Պ. Պլէւօ դուրս ելաւ, ըսի, վաղը եկէք։

—Վաղը՛, շատ ուշ է. որովհետև դուրս ելած է, կ'սպասեմ. գիտցէք որ շատ ուրախ պիտի ըլլայ։

Տեսնելով որ կը պնդէր, մտածեցի դժբաղդաբար թէ ձեռքի ընելիքը մեծ կարեւորութիւն պէտք էր ունենար ձեզի համար։ Ասկէ զատ կարծեցի թէ այցելուն կրնար այն մարդոցմէ մէկն ըլլալ, զորս ընդունիլ հրամայած էիք ինծի անցեալ օր։

Բացի դուռը. մարդը ներս մտաւ։ Լամպարին լուսովը դէմքը տեսնելով՝ իսկոյն ճանչեցի։ Քանի մ'անգամ տեսած էի հոս։ Ուստի աներկբայ ըլլալով որ ստուգիւ ձեր բարեկամն էր, ինչպէս որ կ'ըսէր, սիրտս կատարելապէս հանգստացաւ։

—Որովհետև կ'ուզէք Պ. Պլէւօի սպասել, ըսի իրեն, երթամ լամպար մը վառեմ դահլիճին մէջ։

Ետեւէս եկաւ։ Իմ լամպարս սեղանին վրայ դնելով, առանց ընաւ կասկածի կը պատրաստուէի երկրորդ

մը վառել, յանկարծ մարդը վրաս ինկաւ և ճիտէս բռնելով ամուր մը սեղմեց զիս խեղդելու աստիճան. պոռալ ուզեցի, բայց ձայնս կոկորդիս մէջ մնաց։

Սենեակիս դուռը բաց ըլլալով, աւազակը զիս քաշեց հոն տարաւ, անկողնիս վրայ տապալեց, և սկսաւ վերմակին մէջ փաթթել։ Ի զուր կը ճգնէի դէմ դնել և զինքը ետ մղել. Հերակլէս մ'էր ոճիկան։ Վերջապէս մեծ դժուարութեամբ զիս վերմակին մէջ դրաւ և վրան պահած չուաններ հանելով ամբողջապէս կապեց։ Զիս վերմակին մէջ փաթթելու աշխատած միջոցին, քանի մ'անգամ կրցի պոռալ, բայց կ'երեւի թէ չէր լսուած, որովհետեւ օգնութեան հասնող մը չեղաւ։

Երբ աւազակն ապահով եղաւ որ ես չէի կրնար ձեռքս ոտքս շարժել, ոչ ալ պոռալ, սենեակէս դուրս ելաւ, դուռը վրայէս գոցելով։

Անկէ ետեւ ինչ եղաւ չեմ գիտեր, բայց հասկըցայ թէ գիտնալով որ դուք ստակ ունիք հոս, եկեր էր ձեզ կողոպ-

տելու...։ Ձեր գրասենեակը մտաւ և լսեցի որ բաւական դղրդում հանեց։ Երկու ժամու չափ կեցաւ հոն։ Ա՜հ, եթէ կանուխ վերադառնայիք, եթէ վրայ գայիք...։ Բայց ձեր ստակները լաւ ծածկուած էին, այնպէս չէ՞. անշուշտ չկրցաւ գտնել...։

Պլէռօ, լուռ և տխուր, ուշադրութեամբ մտիկ ըրեր էր, որչափ որ կը ներէր իր շփոթած միտքը։

—Ա՜հ, ա՜հ, ա՜հ. գոչեց տարօրինակ ծիծաղով մ'և խեղդուկ ձայնով. ստակս լաւ ծածկուած էր...։ Կարկաս չկրցաւ գտնել... Դուն այդպէ՞ս կը կարծես. թշուառ կին... Այո՛, Կարկասին, գողի մը բացիր դուռս. այո՛, ստակս լաւ ծածկուած էր. բայց Կարկաս սուր աչեր ունի...։ Տախտակորմին դաղտնիքը գտաւ, թերեւս շատոնց ի վեր գիտէր. արկղիս դուռը կոտրեց...։ Հարստութիւնս, գանձս, խելքիս և աշխատութեանս պտուղը, վերջապէս ինչ որ երեսուն տարիէ ի վեր մթերած էի, ամէնն ալ հոն, սնտուկիս մէջն էին...։ Կը հասկնա՞ս, ամէնն

ալ...։ Հիմա արկղս դատարկ է, ալ բան մը չունիմ, կործանած եմ...։ Աւազակն ամէն ունեցածս վերցուցած տարած է. բան մը չէ թողած. ոչ մէկ սատակ...։

Նորէն կատաղութիւն եկաւ վրան։

—Արիւնի ծարա՜ւ ունիմ, կը պոռար ոռնալու պէս, պէտք է որ սպաննեմ զայն...։

Կօշիկներուն կրունկները կը թնդացնէին տախտակամածը. ձեռքը կատաղաբար ճակտին ու կուրծքին կը զարնէր, մազերը կը խզէր և եղունգներովը գագաթին մորթը կը կեղեքէր։ Յետոյ յանկարծ, գլուխը ծունգերուն վրայ դնելով հեկեկալ սկսաւ՝ առանց արտասուելու։

Պառաւ սպասուհին ապուշ աչերով անոր կը նայէր։

Արևը ծագած էր և իր ոսկի ալաքներով տանը պատուհանները կը խթէր։

Յանկարծ ծանր քայլերու չխինդ մը լսուեցաւ սանդուղներէն, և անմիջապէս յետոյ դուռը բաղխեցաւ ուժգնապէս։

Պառաւը վեր ցատկեց։ Պլէռօ ալ մէկէն ոնկուեցաւ փայլքէ մը խածուածի պէս։ Տարօրինակ պատրանքով մը կամ այլանդակ յիմարութեամբ դահը կարծեց մէկէն ի մէկ թէ Կարկաս բռնուեր էր գիշերը, և անծանօթ բարեկամ մը իրեն կը բերէր իր միլիոնները։

Կամայուկ մը գնաց դրանը քով, զոր անդադար կը բաղխէին, և տախտակորմին ծակերուն մէկէն նայելով՝ քանի մը մարդիկ տեսաւ սանդուղին գլուխը. մէկը դատական պաշտօնէի հաւադոյն գօտի և նշանակներ ունէր։

Պլէռօ սարսափահար ետ նետուեցաւ, գլխէն մինչև ոտքը դողալով. Միտքն եկաւ Բօլին Լանկլօայի սպառնալիքը։ Ամբաստանուեր էր, բնակարանին հասցէն տուեր, զինքը ձերբակալելու եկեր էին։

—Անօգուտ է բաղխելն, ըսաւ ձայն մը, չպիտի բանայ, և մեզ թանկագին ժամանակ մը պիտի կորսնցընենք սպասելով։

—Գնացէք դարբին մը բերէք, պատասխանեց ուրիշ ձայն մը։

Մարդոցմէն մէկն իսկոյն վար իջաւ սանդուղէն։

Պլէռօ մտածեց փախչիլ, եթէ տակաւին ժամանակ կար։ Թշուառականը սարսափէն կը մոռնար թէ վրան՝ ստակ ըլլալով՝ քանի մը ֆրանք միայն կը գտնուէր։

Պատուհաններէն մէկուն վարագոյրը բանալով՝ փողոցը նայեցաւ։ Հետաքրքիրներու բազմութիւն մը խռնուած էր, որուն մէջ քաղաքապահ զինուորներու գլխարկներ ու համազգեստներ ալ կը տեսնուէին։ Դարձաւ վազեց իր սենեակը, որուն պատուհանը ներքին բակի մը վրայ կը նայէր։ Բայց հոն ալ զօրականներ և ոստիկանութեան մարդիկ կային։

Ամէն ճամբաները բռնուած էին, փախչելու հնար չկար. լմնցած էր իր գործը։

Դէմքը սոսկալի կերպով կնճռեցաւ։ Երկու անգամ մռնչելով դարձաւ սենեակին մէջ։ Յանկարծ կանգ առնելով ականջ դրաւ։ Բնակարանին դուրսի դուռը բացուեր էր։ Ոստիկանութեան

տեսուչն ու զինուորները ներս կը մտնէին։

Իսկոյն սենեակին դուռը գոցեց և կահերն ետեւը դիզեց։

Ոստիկաններն սպասուհին տեսան, ահաբեկ և դողահար։

—Ո՞ւր է ձեր մեծաւորը, հարցուց տեսուչը։

—Չեմ գիտեր, պատասխանեց պառաւը մարած ձայնով մը։

Նոյն միջոցին ոստիկանները կը բանային բնակարանին ամէն դռները։ Մէկ հատը միայն չբացուեցաւ, Պ. Պլէռօի սենեակին դուռը։

—Պարո՛ն տեսուչ, մեր փնտռած մարդն հոս է, ըսաւ մեր արդէն Ժօանվիլի մէջ տեսած ոստիկանը։

Ընթերցողը կը յիշէ թէ կառք մը նստելով Մօնրէօյլ գացեր էր։ Ապանեօլին ձերբակալուելէն քառորդ ժամ ետքը հոն հասեր և Պլէռօի հասցէն ստացեր էր անկէ։

Ոստիկանութեան տեսուչը դոց դրան առջեւն երթալով.

—Ես օրինաց ներկայացուցիչն եմ,

հրուէր կը կարդամ ձեզի որ բանաք։

Պլէռօ չպատասխանեց։

Տեսուչը դարբինին դառնալով՝ հրամայեց որ բանայ։

Դարբինը խոթեց գործիքը կղպանքին մէջ, աշխատեցաւ, բայց չկրցաւ բանալ։

—Ներսէն պարզունակով ամրացած է, ըսաւ.

—Ուրեմն կոտրեցէք, հրամայեց Տեսուչը։

Հուժկու ոստիկան մը յառաջանալով, դուռը բռնութեամբ բանալու փորձ ըրաւ, բայց չկրցաւ։

Այն ժամանակ, ուրիշ ոստիկան մը ներկայացաւ ձեռքը տապարով մը, զոր խոհարանէն գտած էր։ Առաջին հարուածով դրան մէկ տախտակը կոտրեցաւ։ Վայրկեան մը չանցած, դուռը ջարդուփշուր եղաւ։

Իսկոյն ոստիկանները սենեակէն ներս խուժեցին, տապալելով դրան ետեւը դիզուած կահերը, եւ տեսան Պլէռօն, կանգնած դողահար, տժգոյն, ձառագէմ։

Նոյն միջոցին պայթում մը լսուեցաւ, եւ Պլէռօ տապալեցաւ ինկաւ սենեակին մէջ։

Թշուառականն իր դատաստանն ինք տեսեր էր։ Ջախջախուած գանկէն ուղեղի կտորուանք դուրս ցայտեր էին։

Ոստիկանութեան տեսուչը զննեց տեսաւ որ թէպէտ մարմինը դեռ կը դողդողար, բայց Պլէռօ դիակնացած էր։

16

ԱՆԻԾԵԱԼ ՈՍԿԻՆ

Նոյն ժամուն մեծ Պէռնար մայր Լանկլօայի բնակարանէն ներս կը մըտնէր։

—Լուռ, ըսաւ անոր մայր Լանկլօա, կամաց խօսինք... աղջիկս կը քնանայ։

Յետոյ դուռ մը ցուցնելով.

Հոն է, իր սենեակին մէջ։ Ո՛րչափ պէտք ունէր քունի, Աստուած իմ, որչա՛փ պէտք ունէր... Ես չպառկեցայ. գիշերին մնացած մասը անքուն անցուցի, աչերս բաց, անոր դրանը մէջի գորգին վրայ տարածուած։

Խենթութիւն է, պիտի ըսէք մեծ Պէռնար, բայց սրտիս մէջ վախ կար թէ նորէն չգան ձեռքէս չառնեն զաւակս։

Մօնրէյլ գացի՞ք։

—Այո՛, Տօքթէօրը բռնել տուաւ իր սպասաւորը. ամէն բան խոստովանեցաւ. ոստիկանութեան պահականոցը տարին։

—Ըսեմ ձեզի, մե՛ծ Պէռնար. պէտք չէ բնաւ գթալ սրիկաներու վրայ. «Թող երթայ զինքն ուրիշ տեղ կախել տայ» ըսելը գթութիւն չէ, տկարութիւն է, վատութիւն...։ Երբ առաջին ոճիրէ մ'ետեւ յանցաւորը թող տրուի, ուրիշ քսան ոճիր կը գործէ։ Պարկեշտ մարդիկը պէտք է զիրար պաշտպանեն փոխադարձաբար. պարտք մ'է այս։ Այո՛, մե՛ծ Պէռնար, երէկ գիշեր ես՝ պարտքս չկատարեցի. պէտք էր արդարութեան ձեռքը յանձնէի Պլէռօն։

—Տիկի՛ն Լանկլօա. կարելի չէր, որովհետեւ աղջկանդ հայրն...

—Լռեցէք, լռեցէք. չեմ գիտեր

ի՛նչ տամ հիմա, որպէս զի աղջիկս չիմանար այդ անիծեալ գաղտնիքը. բայց ես յայտնեցի...։ Ահ, այդ Թուլբերանութեանս շնորհիւն է որ սրիկան այս ժամուս բանտի մէջ չէ։ Չեմ ուզեր այսուհետեւ լսել անոր անունը. չեմ ուզեր երբէք միտքս բերել այդ ճիւաղը։ Պէտք է որ աղջիկս մոռնայ զայն և այնպէս կարծէ թէ սոսկալի երազ մը տեսած էր։

Բայց նուազ տխուր բաներու վրայ խօսինք։ Ի՞նչ ըսաւ ձեզի Տօքթէօր Մօրան։ Պլէռխս կ'ապառէ, այնպէս չէ՞։ Օ՛, պիտի երթանք... բայց նախ կ'ուզեմ որ աղջիկս իր անուշիկ քունը քնանայ...։ Կուրծքիս վրայ դաշոյն մ'իսկ դնելով չեն կրնար զիս հարկադրել զայն արթնցնելու։ Տօքթէօրը չէր սպասեր բարի լուրին, այնպէս չէ՞. անշուշտ զարմացաւ մէկէն ի մէկ։

—Մանաւանդ շատ ուրախ եղաւ, տիկի՛ն։ Երբ ըսի իրեն թէ Օր. Պլէռ փափաք յայտներ էր շուտով վերադառնալու իր տունը, սկսաւ ժպտիլ ինծի նայելով, և լսեցի որ «պաշտելի՛ աղջիկ» ըսաւ ինքնիրեն։

—Ամէն մարդ կը սիրէ իմ սիրուն Քլէոս, ըսաւ մայրը խանդավառ։

—Փոխանակ ինծի ըսելու, ինչպէս որ կ'սպասէի, «թէ Քլէո շուտով վերադառնայ, կ'սպասեմ», բնաւ բան մը չըսաւ։ Խօսիլ սիրող մարդ չէ. Պ. Մորան։ Գրիչ մ'առաւ և սկսաւ գրել։ Վերջապէս սա նամակը գրեց տուաւ ինծի, որպէս զի ձեզի տամ։

—Ա՛, նամակ մը...։ Ակնոցս վրաս չէ, մեծ Պէռնար, բայց դուք ինծմէ աւելի գիտուն էք, հաճեցէք կարդալ ինծի։

Մեծ Պէռնար բացաւ նամակն եւ հետեւեալ տողերը կարդաց.

«Սիրելի՛ տիկին Լանկլօա.

«Բիւր շնորհակալութիւն ինծի փութով իմացընելնուդ համար թէ ձեր «սիրելի զաւակը գտնուեցաւ։ Ուրա- «խակից եմ ձեզի։ Փութացէք Քլէոյի «սիրտը անդորրել իր վաղեմի բարե- «կամուհիին վրայ, և ըսէք թէ իր «ազնիւ անձնուիրութեան շնորհիւ «բժշկուած է այսօր։ Չեմ ուզեր ծած- «կել. ձեր պատուական զաւկին կը

«պարտիմ կենացս մէջ կատարուած «ամէնէն գեղեցիկ բոյժը։

«Տիկին Մորան շատ պիտի ցաւի «իր սիրուն կառապանէն բաժնուե- «լուն վրայ. բայց կը յուսանք թէ «մեզ չի մոռնար և յաճախ տեսնելու «կուգայ մօրը հետ։

«Դուք միշտ պիտի ընդունուիք եր- «կու անկեղծ բարեկամներէ։

«Կ'աւարտեմ նամակս ինչպէս որ «սկսայ, վերստին շնորհակալութիւնս «յայտնելով ձեզ։

«Ձեր անձնուէրը
«ՏՈՔԹԷՕՐ ՄՈՐԱՆ։»

Մայր Լանկլօա չծածկեց տոքթէօրին նամակէն զգացած մեծ գոհունակութիւնը։

—Սքանչելի՛, ըսաւ, այս նամակն աղջկանս համար գեղեցիկ անակնկալ մը պիտի ըլլայ երբոր արթննայ։ Ալ չպիտի բաժնուի ինծմէ, քովս պիտի մնայ։ Ա՛հ, այս անգամ բոլորովին իմս է, բոլորովի՛ն իմս։ Եւ Լէօնթին Լանտէ, Ռըպէյի խենթը, գտնուած ու բուժուած, հրաշք մը չէ՞։ Ի՞նչ ուրա-

խութիւն տիկին Տէշարմի համար։ Այս գիշեր, տունս մտած միջոցիս կ'ուզէի գրել իրեն. Բլէռ չթողուց. կ'ուզէ որ դեռ քանի մը օր բան մը չըսեմ անոր. կ'երեւի թէ ամենափոքր թուլութիւնը մեծ դժբաղդութեան մը պատճառ կրնայ ըլլալ. Ես չեմ հասկնար այս բանը, բայց Բլէռ այսպէս կ'ուզէ, ես ալ բան մը չեմ ըսեր.

Երբ մեծ Պէռնար մեկնեցաւ, մայր Լանկլօա կամացուկ մը բացաւ աղջկանը սենեակին դուռը, և գլուխը ներս երկնցնելով նայեցաւ. Բլէռ կը շարունակէր քնանալ անմեղ մանկութեան հանդարտ քունովը. Սիրուն գլուխը շնորհալի կերպիւ մը մէկ թեւուն վրայ դրած, միւս գեղեցիկ թեւն ալ, մինչեւ ուսը մերկ, անկողնին քովէն վար կախած, սխրալի պատկեր մը ձեւացուցած էր. Նոյն միջոցին Բլէռ անուշ երազ մը կը տեսնէր անշուշտ. վասն զի վարդագեղ շրթունքով բերանը կը ժպտէր. Երազներուն հրեշտակը, անկողնին սնարը նստած, արդեօք կը կը բանա՞ր այն քողն, որուն ետին կը

պահուըտի անծանօթը, և աստեղազարդ երկինքի մը մէջ կը կարդացնէ՞ր այն հրաշալի գիրքը, որուն մէջ Աստուծոյ ձեռքը կանխաւ գրած է ամէն մարդոյ նախասահմանեալ բաղդը կամ ճակատագիրը.

Մայր Լանկլօա տեսակ մը հիացումով կը դիտէր իր աղջիկը։

Ո՜րչափ գոռոզ, ո՜րչափ խանդակաթ սէր իր սքանչացման մէջ.

Վայրկեան մ'ետքը նորէն կամացուկ մը գոցեց դուռը.

—Քանի մ'անգամ փափաք եկաւ պագնելու, ըսաւ ինքնիրեն, բայց վախցայ որ կ'արթնցընեմ. Արթննալուն կը պահեմ.

Եւ մեղմիկ քայլերով, անձայն եւ լռին, տնական գործերուն զբաղեցաւ։

Որպէս զի արգելք չըլլան Բլէռի քունին, երկու քանարիաներն ալ իր սենեակը փոխադրեր էր. Կը թուէր թէ անոնք ալ զարմանալով տանը մէջ տիրող լռութենէն, իրենց տիրուհւոյն օրինակին կը հետեւէին, և աւելի մեղմ ու ցած ձայնով կը գեղգեղէին.

Տանը գործերը լմնցընելէ, կահերը փայլեցընելէ և ամէն բան տեղաւորելէ ետև, երբ մայր Լանկլօա կը հարցընէր ինքնիրեն թէ ի՛նչ բանով պիտի զբաղէր, յանկարծ դուռն երկու անգամ զարնուեցաւ ։

—Անշուշտ Անտրէն է, ըսաւ ինքնիրեն։

Վազեց բացաւ, և մարդ մը ներս մտաւ։ Բիէռ Կարկասն էր։

Մայր Լանկլօա դէմը կայնեցաւ, որպէս զի չթողուր յառաջանալ։

—Ի՞նչ կ'ուզէք, ըսաւ անոր խիստ ձայնով մը, յօնքերը պռստած, չեմ կրնար ընդունիլ ձեզ։

—Ցաւալի է, պատասխանեց Կարկաս, բայց պէտք է որ ընդունիք. պէտք է որ լրջօրէն խօսակցինք։

—Ժամանակ չունիմ։

—Կը տեսնուի որ գալուս պատճառն ու նպատակը ձեր մտքէն չեն անցնիր բնաւ, պատասխանեց։

Զայս ըսելով գոցեց դուռը, յետոյ յառաջացաւ դէպ ի դարակուոր պահարանն, և մարմարին վրայ նետեց

բաւական մեծ ծրար մը, զոր կանանչ բէրքալէ կտաւով մը փաթթած էր։

—Ի՞նչ է այդ, հարցուց մայր Լանկլօա։

—Պիտի տեսնէք, պատասխանեց Կարկաս խնդալով։

Քակեց ծրարը և մարմարին վրայ ցիրուցան թափեց արժէթուղթերու, պանքատոմսերու և բաժնեթուղթերու շեղջ մը։

Մայր Լանկլօա ապշած մնաց, երազ կը կարծէր։

—Ի՞նչ է այս, հարցուց։

—Կը տեսնէք ահա։ Հէ՜, ինչպէս կը գտնէք, գեղեցիկ գումար մը պէտք է կազմէ, բայց ես չեմ համրած։

—Աւազա՛կ, ո՞ւրկէ գողցար, գոչեց մայր Լանկլօա կոկորդէն բռնելով զայն։

Կարկաս չոր և սուր ծիծաղով մը.

—Զէ՞ք գուշակեր, հարցուց։

—Այո՛, այո՛, կը գուշակեմ, նոր աւազակութիւն մ'ըրեր ես, սրիկայ, և նորէն թիարա՛ն պիտի երթաս.

—Այդ ընելու համար պէտք է զիս

մատնել, ձերբակալել տալ, դուք ալ չէք ըներ այդ բանը։

—Ձեզ ընե՛ր...։ Ա՛, կը հաւատա՞ս...։ Շատ կը սխալիս, Բիէ՛ռ Կարկաս, կը սխալի՛ս։ Կեանքդ ազատելով կարծեցի թէ բարի գործ մը կատարեցի...։ Ա՛հ, կը տեսնեմ հիմա որ էշութի՜ւն ըրեր եմ։

—Ո՛չ այդպէս չէ, ըսաւ Կարկաս խուլ ձայնով մը, իմ վրէժս առնելով, ձեր ալ վրէժն առի։

—Հէ՛, ի՞նչ կ՚ըսես։

—Մտիկ ըրէք ուրեմն։ Ասոնք ամէնն ալ Պլէռօինն էին. զայն կողոպտեցի...։

Երէկ իրիկուն անոր բացակայութեան միջոցին, գիտնալով որ դուրսը պիտի ճաշէր, մտայ տունը, դրամարկղին դուռը կոտրեցի, և ինչ որ մէջը կար, ամէնն ալ առի, և ահա ձեզի կը բերեմ։

Մայր Լանկլօա ապշութեամբ անոր կը նայէր։

—Ա՜հ, ահ, չարունակեց, Պլէռօի մաքէն չէր անցներ այս բանը...։ Ա-

մէնը կողոպտելէ ետեւ՝ ինքն ալ կողոպտուեցաւ... ինծմէ, Կարկասէն, զոր մեռած կը կարծէր։

Ա՜հ, կ՚ուզէի տեսնել դէմքի՜ն ծամածռումն այս վայրկենիս։

Բօլի՛ն, այս ամէնը ձերն է. աղջիկնիդ հարուստ պիտի ըլլայ...։

Ինծի երսուն հազար ֆրանք չտալու համար զիս սպաննել ուզեց։ Եթէ դուք չըլլայիք Բօլի՛ն, Կարկաս հիմա նկուղի մը մէջ պիտի փտէր սատկած անասունի մը պէս...։

Ես ապերախտ չեմ. կ՚ուզեմ որ դուք հարուստ ըլլաք։ Պահեցէք այս ամէնը, ձերն է, ձե՛րը...։

Այս արժեթուղթերուն հետ ոսկի ալ կար արկղին մէջ... Յիսուն հազար ֆրանք...։

Եւ վերարկուն բանալով, մայր Լանկլօա տեսաւ որ կուշտին փակած կաշիէ մախաղ մը կար։

—Ոսկի՛, յարեց, ոսկի՛, զոր ինծի կը պահեմ. իբրեւ իմ բաժինս. մեծ մասը չէ, այսինքն առիւծին բաժինը, ինչպէս կ՚ըսեն։ Մնաց որ, Պլէռօ կը

պարտի գայս ինծի, և արդարութիւնը կը պահանջէ որ ստանամ իմ իրաւունքս։ Ես անոր համար Բայէն զըրկուեցայ իբրև թիապարտ։ Ուստի յիսուն հազար Ֆրանքն իմ արդար իրաւո՛ւնքս է։

Ժամէ մը ետքը Փարիզ չեմ. քալելով պիտի երթամ, խաղաղ և ծածուկ տեղ մը. ինծի պէտք եղածին չափ հող պիտի գնեմ, և հանգիստ օդ շնչեմ։ Անունս պիտի փոխեմ, որպէս զի մարդ չգիտնայ իմ ով ըլլալս, և պիտի ապրիմ անծանօթ, առանց վաղուան հոգն ունենալու, պարտէզս մշակելով իբրև բարի և պարկեշտ գեղջուկ մը։

Մարկրիթին վիճակը բարւոքեցաւ. ութ օրէն կրնայ ոտք ելնել և գալ զիս գտնել։ Ահա այս է իմ գաղափարս, Բօլի՛ն. ի՞նչ կ՚ըսէք, աղէկ չէ՞մ մտածած, կեանքս լաւ չէ՞մ կարգադրած։

Մայր Լակլօա, թեւերը խաչաձեւ կուրծքին վրայ դրած, թող տուեր էր որ խօսէր, բայց համբերութիւնը հատեր էր։ Եւ սակայն կրցեր էր ինքզինքը բռնել, և չէր թողուցեր որ իւր

սրտմտութիւնն ու ցասումը չափազանց ուժգնութեամբ պայթին.

—Եւ ըսել թէ մազ մնաց որ պիտի խեղդուէի այն թշուառականն ազատելու համար, գոչեց մայր Լանկլօա դառն հեգնութեամբ։ Ա՜հ, գեղեցի՜կ նմոյշ մարդկային սեռին, զոր ընկերութեան վերադարձուցի...։ Այս պատուական ընծայիս համար քաղաքային պսակ մը պէտք է քուէարկուի ինծի...։

Ա՜հ, աւաղա՛կ, ըսաւ շանթահարիչ նայուածք մ՚ուղղելով Կարկասի, դուն բնաւ բան մը չունի՞ս սրտիդ և հոգւոյդ մէջ։

Եւ ես անմտաբար կը կարծէի թէ կրնաս պարկեշտ մարդ մ՚ըլլալ...։ Ա՜հ, ապերախտ չես եղեր...։ Ինչ աղուոր երախտագիտութիւն, եկեր ես զիս տանս մէջ նախատելո՛ւ։

Կը յանդգնի՞ս, ինծի, Բօլին Լանկլօայի, բերել գողցածդ, կարծելով անշուշտ թէ պիտի խնդակցիմ քեզի և շնորհակալ ըլլամ։ Դուն իբրև արժանի ես եղեր քու հին բարեկամիդ՝ Պլէռօի ծառայելու։ Երկուքդ ալ կ՚արժէք զի-

բար։ Այդպէս, համարձակեցար մտածել թէ ես կ՚ընդունիմ այդ բերած արժեթուղթերդ, որք մէկ միլիոն, երկու միլիոն, թերեւս իսկ աւելի կը ներկայացնեն...։ Բայց չարաչար սխալեցար. Բի՛ն Կարկաս, մայր Լանկլօա գող չէ՛։

Իմ սիրած ստակս, պարկեշտութեամբ վաստըկածս է միայն ասեղին ծայրովը. կրնամ տալ զայն, պատուհանէն դուրս նետել, եթէ ուզեմ, վասն զի իմս է. ինծի ազդած հաճոյքը քաղցր է, գնած հացը կակուղ է, անուշ է...։ Իսկ այդ բերածդ, Կարկա՛ս, զոր Պլէռօէն գողցար, գիտե՞ս ինչ ձեռքերէ եկած է...։ Գիտե՞ս ո՛րչափ արտասուք թափել տուած է քու հին տիրոջդ և դաւակցիդ դժբաղդ զոհերուն։ Եթէ սրտիդ մէջ քիչ մը խիղճ գտնուէր, Կարկա՛ս, այդ պանքտոմսներուն ամէն մէկին, այդ արժեթուղթերուն ամէն մէկին վրայ արեան բիծ պիտի տեսնէիր, և ինծի պէս սոսկումով պիտի դողայի՛ր։

Աղէկ մտիկ ըրէ զիս. Պլէռօի ստա-

կը անիծեալ ստակ է. դարշելի գործերով ապականուած է. մարդու չկրնար ըլլալ, ո՛չ քեզի, ո՛չ ուրիշի, մինչեւ որ չմաքրուի. Դուն չես հասկընար իմ ըսել ուզածս, բայց մի՛ վախնար, ես ալ իմ գաղափարս ունիմ...։

—Ճշմարիտ է, չեմ հասկընար, ըսաւ Կարկաս շփոթած. ի՞նչ ընել կ՚ուզէք. ասոնք ամէնն ալ Պլէռօի՛ վերադարձունել։ Եթէ գիտնայի, հոն վառարանը կը նետէի, և բոցերուն վրայ նայելով կը զուարճանայի։

Եւ բոցավառ աչերով ձեռքն արժեթուղթերուն վրայ տարաւ։

—Մի՛ դպչիր ատոնց, ըսաւ մայր Լանկլօա, խստութեամբ ետ մղելով զայն։ Մի՛ վախնար, Պլէռօի ստակին այլեւս բան մը չպիտի մնայ։ Գողը գողցուեցաւ, աղէկ. պատիժին սկիզբն է...։ Ուստի ներողամտութեամբ պիտի վարուիմ քեզի հետ, Կարկա՛ս. պայմանով մը սակայն. այսինքն թէ Պլէռօի ստակէն վերցուցածներուդ ամէնն ալ հոս թողուս։

Կարկաս մրմռաց կոկորդին մէջէն։

—Հասկցա՞ր ինչ ըսի, յարեց մայր Լանկլօա իշխանաբար, վրադ գտնուած յիսուն հազար ֆրանքն ալ ինծի պիտի յանձնես։

Կարկաս՝ խոժոռելով՝ քանի մը քայլ ետ գնաց։

—Ո՛չ, չեմ յանձներ, մռմռաց ակռաներուն մէջէն. ոսկին իմս է, վաստըկած եմ զայն։

—Բուկդ չէ, որովհետեւ գողցար. օ՛ն, տուր նայիմ մախաղը։

—Ո՛չ, չեմ տար, ըսաւ աւելի ետ երթալով։

Մայր Լանկլօա սպառնական դէմքով մը.

—Զգուշացի՛ր, Կարկա՛ս, զգուշացի՛ր, ըսաւ. եթէ այդ ոսկին չտալով մեկնիս, ինչպէս որ քեզ նկուղին մէջ խեղդուելէ ազատեցի, այնպէս ալ ոստիկանութեան կը յանձնեմ։

Կարկաս հասկցաւ որ ունայն ըսպառնալիք մը չէր։

—Բայց կ'ուզես ուրեմն որ նօթի մեռնի՞մ, գոչեց բարկութենամբ։

—Կ'աշխատիս, պատասխանեց մայր Լանկլօա։

—Օ՜հ, աշխատիմ, ես...։

—Ինչո՞ւ չէ։

—Վասն զի հին թիապարտ մը գործ չկրնար գտնել. մարդ ձեռքը չերկնցըներ անոր, գաւազանի հարուածներով կը վռնտեն։

—Միթէ ես ձեռքս չերկնցուցի՞ քեզի, անցած օր, երբ տեսայ որ սրտիդ մէջ տակաւին բարի զգացում մը կար, միտքս դրի օգնել քեզի. բայց պէտք է որ արժանի ըլլաս իմ ընելիք բարիքիս։ Ես ներեցի Մարկըրիթին, և որոշեցի ձեր երկուքին ալ ապագան բարւօքելու հոգ տանիլ։ Ես չեմ ուզեր ըսել քեզի թէ սա կամ նա պիտի ընեմ. բայց խօսք կուտամ որ գոհ պիտի ըլլաս։

Կարկաս խոնարհեցուցեր էր գլուխը։

—Օ՛ն, ըսաւ մայր Լանկլօա հրամայաբար. տո՛ւր նայիմ յիսուն հազար ֆրանքները։

Կարկաս կը վարանէր տակաւին. բայց մայր Լանկլօա ազատեր էր իւր կեանքն, և՝ ինչպէս կ'ըսէր՝ ձեռք

երկնցուցեր էր իրեն. ուստի չէր համարձակեր ըմբոստանալ անոր դէմ։

Խօսելու եղանակին, ինչպէս նաեւ ցոյց տուած գրգռութեան տակ այնչափ գութ, ա՛յնչափ բարեսրտութիւն ծածկուած էր, որ Ֆլէռի մայրն աշխարհի ամենէն գեղեցիկ քաղաքներէն աւելի մեծ ազդեցութիւն ըրեր էր Կարկասի մտքին վրայ։

Մեկէն գլուխը տնկելով՝

—Շատ լաւ, կը հնազանդիմ, ըսաւ,

Եւ ոսկիին կաշիէ մախաղը Կարկասի ձեռքէն մայր Լանկլօայի ձեռքն անցաւ։

—Շատ լաւ, Բիէ՛ռ Կարկաս, ըսաւ, որիկա մ'ըլլալէ ետեւ՝ պարկեշտ մարդ մը կ'ըլլաս,

Բացաւ պահարանին դարակներէն մին, և մէջը կեցած կտաւեղէնները վերցընելով, կաշիէ պարկն և միւս արժէքներն հոն դրաւ։ Զայս ընելէ ետև, մայր Լանկլօա վերադարձաւ Կարկասին քով, որ անշարժ կեցած էր սենեակին մէջտեղը։

17

ԿԱՐԿԱՍԻ ՍՈՒՐԲ ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

—Քեզմէ տեղեկութիւն մը պիտի ուզեմ, ըսաւ մայր Լանկլօա Կարկասին. դուն պէտք է գիտնաս, և եթէ գիտնաս, պիտի ըսես ինձի։

—Ի՞նչ բանի վրայ է։

—Պիտի ըսեմ քեզի։ Երբ ասկէ քանի տարի առաջ ձեզի հետ Սէն-Ժերմէն գայինք. Պլէռօն ո՞րչափ ժամանակէ ի վեր կը ճանչէիր։

—Հինգ կամ վեց տարիէ ի վեր։

—Ուրեմն կրնաս թերեւս լսած ըլլալ Լէօնթին Լանտէ անուն աղջկան մը անունը։

—Դժբաղդ կնոջ այս անունը լսելուն պէս, որ իր գործած ոճիրներէն մին կը յիշեցընէր, և զոր առաջին անգամ Բրէօլի դղեակին մէջ տեսած էր ծաղկատի և գեղեցիկ, և յետոյ թշուառ վիճակի մէջ վերստին գտած, Կարկաս ցնցուեցաւ, և աչերը մայր Լանկլօայի վրայ սեւեռեցան սրտատանջ։

—Ես աներկբայ էի թէ դուն բան մը գիտես անոր վրայ, յարեց մայր Լանկլօա։ Ո՛ն, խօսէ։

—Դուք ճանչա՞ծ էք զայն, հարցուց Կարկաս։

—Այո՛։

—Խեղճը հիմա խելագա՞ր է։

—Գիտեմ.

—Ա՛, գիտէ՞ք։

—Յիմարանոցի մը մէջ է։ Բայց ես ուրիշ բան կ'ուզեմ գիտնալ։

—Ի՞նչ։

—Լէօնթին Լանտէ ալ Պլէռօի զոհերէն մէկն է, այնպէս չէ՞։

—Այո՛։

—Ա՛հ. սրիկան, ես գուշակեր էի. Ըսել է թէ Պլէռօ հրապուրեց զայն, յետոյ վատաբար թողուց և խեղճ աղջկան խելքին եկաւ։

Կարկաս ցնցեց գլուխը։

—Այդպէս չէ, ըսաւ։

—Եթէ այսպէս չէ, աւելի գէշն ըրած է ուրեմն.

—Այո։

—Կարկա՛ս, պէտք է որ ամէն բան

ըսես ինծի. Լէօնթին ինչո՞ւ խենթեցաւ։

—Վասն զի, ինչպէս որ դուք ըսիք, սիրած մարդը թողուց զինքը. և այն մարդը Պլէռօն չէր.... Լէօնթինի պէս հրաշագեղ աղջիկ մը զայն իբրև սպասաւոր անգամ չէր ընդունէր իր քով. Սիրած մարդը գեղեցիկ ու հարուստ երիտասարդ մ'էր. . մարքիզ մը որ տակաւին ողջ է. Ես ամբողջ գիտեմ պատմութիւնը ...։ Լէօնթին Լանտէ պարկեշտ և խելօք աղջիկ մ'էր. մարքիզը չկրնալով հրապուրել զայն, դիմեց Պլէռօի, որ գնաց համոզեց խեղճ աղջիկը թէ մարքիզը կնութեան պիտի առնէր զինքը։ Օր մը, գիւղապետ մը՝ չորս վկաներու առջև օրինական ամուսնութիւնը կատարեց։ Կը հասկնաք, Բօլի՛ն, թէ այդ ամուսնութիւնը Պլէռօի հնարած մէկ խաղն էր. պարզապէս կեղծ էր.... թէ գիւղապետն և թէ վկաները մարքիզին ոսկիներովը վարձուած անպիտաններ էին։ Տարի մը չափ ժամանակ Լէօնթին Լանտէ հաւատացեր էր թէ

օրինաւորապէս ամուսնացած էր. զինքը տիկին Տը Բրէսլ մարքիզուհի կը կոչէին։

—Տը Բրէ՞սլ, կրկնեց մայր Լանկլօա արձագանգի մը պէս։

—Այո՛, Տը Բրէսլ, մարքիզին անունն է։

—Շարունակէ, Կարկա՛ս, շարունակէ։

—Ահաւասիկ ետքէն եղածը։ Մարքիզն ստուգիւ ամուսնացաւ ուրիշ կնոջ մը հետ օրինաւորապէս, և Պլէռօ իր վրայ առաւ երթալ իմացընել Լէոնթինի թէ ինքը պարզապէս սիրուհին եղած էր Տը Բրէսլ մարքիզին։

Այս ամէնը երէկուան պէս կը յիշեմ։ Պլէռօ Փարիզէն մեկնեցաւ, զիս ալ հետն առնելով։ Մեր Սէն-Ժեռմէն երթալէն քանի մ'օր ետքն էր։ Գնացինք Պօա-լը Ռօա նստանք։ Այն փոքրիկ գիւղին մէջ կը բնակէր Լէոնթին, և Պլէռօ կ'ուզէր հսկել անոր վրայ, որպէս զի չելնէր յանդուգն գործ մը ընէր, որ կրնար անհաճոյ ըլլալ մարքիզին։ Բայց Պլէռօ զարմանալի բարեբաղդու-

թիւն մ'ունէր, ամէն բռնածը կը յաջողէր։ Երբ Լէոնթին իմացաւ ճշմարտութիւնը, այսինքն կեղծ մարքիզուհի մ'ըլլալը, կրնար զայրանալ, գոչել, աղմուկ հանել, բայց ոչ. խելքը կորսնցուց։

Մայր Լանկլօա, աչերը բոցավառ, հետզհետէ աւելի կը շահագրգռուէր և ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր։

—Պլէռօ, շարունակեց Կարկաս, մարքիզին կողմէն ստակի մեծ գումար մը պիտի տար Լէոնթինի։ Երբ տեսաւ խենթենալը, պահեց ստակը։ Ետքէն ինծի այնպէս կլնեցընել ուզեց թէ տարեր ետ տուեր էր Տը Բրէսլ մարքիզին. բայց ես՝ զինքը լաւ ճանչած ըլլալով՝ չհաւատացի։

Ամէնն այս չէ, Բօլի՛ն, մտիկ ըրէք տակաւին։ Լէոնթին Լանտէ զաւակ մը ծներ էր, մանչ մը՛ կարծեմ... այո՛, այո՛, մանչ մը։

—Մա՛նչ մը, կրկնեց մայր Լանկլօա յուզեալ ձայնով մը, շարունակէ, Կարկաս, շարունակէ։

—Մայրը խենթենալով. հարկ կ'ըլ-

լար տղեկին ճարը նայիլ, անհետացընել զայն . . .։ Պլէռօ կ'ուզէր մեռցընել . . .։ Ես չթողուցի։ Առտու մը, արղան որրանէն վերցուց տարաւ։

—Ա՜, տարա՜ւ, գոչեց մայր Լանկլօա, ո՞ւր տարաւ, ի՞նչ ըրաւ, գիտե՞ս։

—Այո՛, որովհետեւ կը կասկածէի վրան, առանց իւր գիտնալուն՝ ետեւէն գացի։ Պօա-լը-Ռօայէն Մըլէօն երթալու ճամբուն վրայ բաւական յառաջացեր էինք, տեսայ որ ետեւնուս ձիաւոր մը կու գար։

Պլէռօ զայն հեռուէն տեսածին պէս, տղան ճամբուն մէկ քովը պառկեցուց. և ինքը վազեց մօտակայ անտառը մտաւ։ Ես ալ փոսի մը մէջ երեսիս վրայ պառկելով, դիտել սկսայ։

—Ա՜, ճիշդ է ըսածդ . . .։ Ձիաւոր մարդը խեղճ տղեկին մօտը հասնելով՝ տեսաւ զայն և ձիէն վար իջաւ։

—Դուք ալ հոն եղածի պէս կը խօսիք, Բօլի՛ն։

—Տղեկը թեւերուն մէջ առաւ, և վայրկեան մը վարանելէ ետեւ՝ որոշեց տանիլ։

—Զարմանալի՜ բան, ինչպէս կը գուշակէք եղածը։

—Նորէն ձին հեծաւ, և վայրկեան մը ետքը տեսար որ ձին դէպի Մըլէօն քշելով աներեւոյթ եղաւ, այնպէս չէ՞։

—Ճիշդ է, Բօլի՛ն. կատարելապէ՜ս ճիշդ։

—Անկէ ետեւ ոչ Պլէռօ, ոչ դուն չիմացաք տղեկին ինչ եղած ըլլալը։

—Այո՛, բնաւ չիմացանք։

Մայր Լանկլօա տնկուեցաւ սիգապանծ. աննկարագրելի ուրախութիւն մը կը փայլէր աչերուն մէջ։ Վազեց իւր պահարանին քով, բացաւ և փայտէ փոքրիկ արկղի մը մէջէն նորածին տղու շապիկ մ'և քօլթանակ մը հանեց։ Վայրկեան մը վրանին նայեցաւ արտասուալից աչերով, յետոյ չըթունքին տարաւ և համբուրեց խանդակաթ գորովանօք։

Կարկաս, զարմանքով կը նայէր, թերեւս կը կործէր թէ խելքին կու գար։

—Կարկա՛ս, ըսաւ անոր մօտենալով տե՛ս ասոնք. այս շապիկն ու քօլթա-

նակը կայլին Լէոնթին Լանտէի զաւկին վրայ այն օրն ուր Պլէռօ տարաւ ձըգեց զայն Մըլէօնի ճամբուն վրայ։ Այսօր այն տղեկը մեծցած մարդ մ'եղած է, և Անտրէ կը կոչուի։ Պիտի ըսեմ անոր թէ դուն, Բիէռ Կարկա՛ս, գթացիր անոր վրայ և չթողուցիր որ Պլէռօ խժդժաբար մեռցընէր զայն։ Պիտի ըսեմ զայս անոր, և Անտրէ ալ փոխադարձաբար կը պաշտպանէ քեզ։ Պիտի ըսեմ նաև թէ դուն յայտնեցիր ինծի անոր ծննդեան գաղտնիքը, որ մինչև ցայսօր անծանօթ մընացած էր։ Քեզի պիտի պարտի իր մայրը ճանչելը։ Ա՜հ, պէտք է նմանի անոր, վասն զի կրնամ վստահութեամբ ըսել թէ հօրմէն շատ աւելի բարի է... Չես կրնար երևակայել թէ ինչ կը զգամ այս վայրկենիս, Բիէ՛ռ Կարկաս, ուրախութենէ աւելի բան մը. զառանցանք։

Մտիկ ըրէ. դուն քու տունդ պիտի երթաս և հոն սպասես։ Ծարթուս լրանալէն առաջ կ'իմանաս ինչ որ Բօլին Լանկլօա ըրած պիտի ըլլայ քեզի համար։ Թերևս ստակ չունիս վը-

րադ.... Ա՛ռ սա յիսուն ֆրանքը. առայժմ քեզի պէտք եղածէն աւելի է։

Հիմա կրնաս երթալ։

Եւ մինչև դուռն ընկերացաւ անոր։

Կարկաս դուրս ելաւ առանց բառ մ'արտասանելու։ Զարմանքը լեզուն կապեր էր։

Մայր Լանկլօա դուռը գոցելու վըրայ էր, Ալպէռ Անսըլէնի ձայնը լսեց, որ բակին մէջ կեցած կը խօսէր դռնապանուհիին հետ։

Ալպէռ հարցընելով անոր թէ մայր Լանկլօա իր բնակարա՞նն էր, դռնապանուհին պատասխաներ էր թէ գիշերն ուշ վերադարձեր էր, բայց աղջիկը գտեր էր.

Երիտասարդն ուրախութեան աւաչ մ'արձակելով սանդուղէն վեր վազեց, և մայր Լանկլօայի բազուկներուն մէջ նետուեցաւ, որ դրանը մէջ կ'սպասէր թևաբաց։

—Ճշմարի՛տ է. գտնուեցա՛ւ, այնպէս չէ՞, ըսաւ։

—Այո՛, Գոհար, և հոս է, իր սեն-

եակին մէջ։ Բայց ներս մտնենք, քեզի իմացընելիք բաներ ունիմ։

—Այս առտու յաջող գիւտ մ'ալ ըրի, ըսաւ Ալպէռ նստած միջոցին։

—Ա՛, միլիոնատէր մը գտար, որ նկարած պատկերներուդ ամենն ալ կը գնէ։

—Դուք գիտէք որ իմ պատկերներուս ամէնն ալ կանխաւ ծախուած են։ Իմ ըրած գիւտս մասնաւորապէս տիկին Տէշարմը կը շահագրգռէ։

—Իմ քեզի իմացընելիքս ալ նմանապէս զայն կը շահագրգռէ։

—Քրո՞ջը վրայ է։

—Այո՛։

—Կը հասկընամ, օրիորդ Քլէռն ըսաւ ձեզի...։

—Աղջկանս ինծի պատմածն ալ անշուշտ իր կարեւորութիւնն ունի. բայց հոս, քիչ մ'առաջ բան մ'իմացայ որ մարդ չգիտեր։

—Ի՞նչ։

—Քիչ մ'ետքը կ'ըսեմ քեզի։ Բայց նախ Անտրէի վրայ խօսինք։ տեսա՞ր այս առտու։

—Ոչ, շատ կանուխ ելայ տունէս։

—Ե՞րբ։

—Երէկ ժամը առտուան իննին միջոցները՝ եկաւ ձեռքս սեղմեց ըսելով թէ ձեր տունէն կուգար։

—Ճշմարիտ է, իւր սովորական այցելութիւնն ըրաւ ինծի։ Բայց այսօր ինչո՞ւ չեկաւ. Ալպէռ, սիրտս անհանգիստ է։

—Դուք միշտ նոյնն էք, մա՛յր Լանկլօա, չնչին բաներու համար սիրտ կը հատցընէք, անհանգիստ կ'ըլլաք...։ Անտրէ կուգայ, վստահ եղիր։

—Դեռ չգիտեր Քլէռին գտնուիլը։ Եթէ գիտնայի որ այսչափ պիտի ուշանար. խօսք մը կը ղրկէի իրեն։

—Եթէ կ'ուզէք, ես կը տանիմ։ Հիմա տունս պիտի երթամ ինծի եկած նամակներս առնելու, եթէ կան, և անկէց Անտրէի տունը կ'երթամ։

—Շատ աղէկ, և կ'ըսես իրեն թէ խօսք պիտի լսէ ինձմէ. Թէ որ շուտով չգայ և Քլէռ արթննալով՝ զինքը հոս չտեսնէ, պիտի տխրի. այն ատեն գէշ է Անտրէի գործը, խստիւ պիտի յան-

դիմանեմ զինքը. Հիմա, Գոհա՛ր, ըսէ ինձի ի՛նչ է ըրած գիւտը:

—Արդէն մասամբ մը գիտէք, որովհետև Օր. Պլէօ իմացուց ձեզի թէ տիկին Տէշարմի քոյրը Մօնրէօյլ կը գտնուի տօքթէօր Մօրանի տունը. բայց չէ ըսած ձեզի, վասն զի չգիտեր, թէ Լէօնթին Լանտէ կատարելապէս բուժուած է:

—Իրաւ է, Ալպէռ, աղջիկս չըսաւ ինձի, բայց ես գիտէի. Կարդա՛ տօքթէօր Մօրանին սա նամակը զոր այս առտու ստացայ, և կը հասկընաս:

Ալպէռ կարդաց նամակն և յետոյ մայր Լանկլօայի տուաւ ըսելով.

—Ամէն բան գիտէք, և ես նոր բան մը չունէի ձեզի իմացընելիք.

—Կը սխալիս, Ալպէ՛ռ, ինձի համար կարևոր է գիտնալ թէ ուրկէ՞ առիր այդ տեղեկութիւնները:

—Մեծ տիկինէ մ'առի այս առտու: Կրնամ ըսել ձեզի նաև թէ այն տիկինը մեծ համակրութիւն ունի ձեր աղջկան վրայ: Պլէօ խօսք չէ՞ ըրած ձեզի տիկին տը Բրէսլ մարքիզուհիին վրայ:

Մայր Լանկլօա աչերը խոշոր բացաւ:

—Տը Բրէսլ մարքիզուհի՜, գոչեց, ո՛չ, աղջիկս ընաւ անոր խօսքն ըրած չէ ինձի...: Եւ այդ մեծ տիկի՞նն է...:

—Այո՛, նոյն ինքն:

—Զարմանալի՜, շատ զարմանալի բա՜ն, մրմնջեց մայր Լանկլօա: Ալպէ՛ռ, ըսաւ յետոյ կիրքով մը, կը ճանչնա՞ս տը Բրէսլ մարքիզուհին, ըսէ՛, վստա՞հ ես վրան:

—Ինչպէս իմ վրաս, պատասխանեց:

Մայր Լանկլօա վայրկեան մը մտածեց, յետոյ յարեց.

—Այդ տիկինը գիտէ՞ Լէօնթին Լանտէի խենդենալուն պատճառն ու պարագաները.

—Այո՛:

—Եւ դուն Ալպէ՛ռ, դուն ալ գիտե՞ս:

—Գիտեմ:

—Եւ կը հաւատաս թէ մարքիզուհին չար չի՞ կամիր այդ խեղճ կնոջ համար, որուն կեանքը խորտակեց իր ամուսինը:

—Ո՛չ միայն չի կամիր, այլ և կրնամ հաստատել թէ Լէոնթին Լանտէ տիկին ու Բրէսլ մարքիզուհիէն աւելի անկեղծ և աւելի անձնուէր բարեկամ չունի։ Բայց դուք ալ գիտէ՛ք ուրեմն դժբաղդ Լէոնթինի սրտաճմլիկ պատմութիւնը։

—Այո՛, քիչ մ'առաջ իմացայ։ Մարդ մը որ այդ ամէն մեքենայութեանց մէջ մաս ունեցեր է, զղջացող մեղաւոր մը, ամէն բան յայտնեց ինձի։ Ալպէռ, ու Բրէսլ մարքիզուհին ըսա՞ւ քեզի նաև թէ Լէոնթին Լանտէ զաւակ մ'ունեցած է մարքիզէն, մանչ մը։

Երիտասարդը վեր ցատկեց նըստած աթոռէն, և դէմքը այլայլեցաւ.

—Զաւա՛կ մը, գոչեց։

—Ա՛, չես գիտեր ամէնը...։ Կը տեսնես, Ալպէ՛ռ, մարքիզուհին ատոր խօսքը չէ ըրեր քեզի։

—Անշուշտ չի գիտեր, պատասխանեց Ալպէռ։

—Կարելի է, բայց ես գիտեմ...։ Տղան Պօա-լը-Ռօա գեղին մէջ ծնած է. կը հասկընա՞ս...։ Առտու մը, մար-

քիզէն վարձուած սրիկայ մը, խեղճ անմեղ տղեկն որրանին մէջէն վերցուցեր, տունէն դուրս հաներ, և Պօա-լը-Ռօայի և Մըլէօնի մէջտեղի ճանբուն վրայ ձգեր է։

Երիտասարդը վեր ցատկեց։

—Անտրէ՛, գոչեց, Անտրէ՛ն է...։

—Ալպէ՛ռ, մի՛ պոռար, աղջիկս կ'արթնցընես։

Երիտասարդը յարեց ձայնը մեղմացընելով.

—Եւ ատոր ապացո՞յց... ունի՞ս։

—Ապացո՞յց. մէկ չէ, տասը, քըսա՛ն...։ Մինչև հիմա պահած եմ այն շապիկն ու քօթանակը որ վրան էր երբ Հանրի Տէշարմ բերաւ ինձի զայն Սէնթ—Անն փողոցի տունս. Մայրն անշուշտ պիտի ճանչէ զանոնք։ Ուստի տարակոյս հնար չէ. Անտրէն՝ Լէոնթին Լանտէի և Տըբրէսլ մարքիզին զաւակն և տիկին Հանրի Տէշարմի քեռորդին է։

Նոյն միջոցին Փլէռի սենեակին դուռը բացուեցաւ և աղջիկը՝ ճերմակ գիշերազգեստ մը հագած, մազերը

քաշուած և ուսերուն վրայ ինկած, երեւցաւ դրանը մէջ։

—Մայրի՛կ, գոչեց, ես ամէն բան լսեցի։

Եւ երկու ոստումով վազեց մօրը ճիտին փաթթուեցաւ։

—Ա՛հ, թող տուր որ սրտիդ վրայ լամ ուրախութեամբ, ըսաւ։

Եւ սկսաւ լալ։

18

ՆԱԽԱՆՁՈՒԹԻՒՆԸ

Ալպէռ Անտրլէն իր դռնապանին քով նամակ մը գտաւ, զոր նոյն առտուն, իր դուրս ելնելէն քիչ ետքը ծառայ մը բերած էր։ Խզեց կնիքը սանդուղէն վեր ելած միջոցին, և սա տողերը կարդաց։

«Սիրելիդ իմ Ալպէռ,

«Այսօր պիտի մենամարտիմ Գ.
«Կիւսթավ տը Բրէսլի հետ։ Ժամա-
«դրութիւնն երէկ գիշեր որոշուեցաւ։
«Ժամը չորսին տեղի պիտի ունենայ
«Վէնսէնի անտառին մէջ։ Ազնիւ

«պաշտպանուհիս տեղեկութիւն չունի,
«ոչ ալ տիկին Լանկլօա։ Այս առաւօտ
«զիրենք տեսնելու քաղցր հաճոյքէն
«պիտի զրկեմ զիս՝ վախնալով որ կը
«կռահեն։

«Սիրելի՛ Ալպէռս, ձեզի չաղաչեցի
«որ վկայներէս մին ըլլաք, որպէս զի
«դառն վիշտի մը չենթարկեմ ձեզ։
«Ալպէ՛ռ, ես կարդացած եմ ձեր մըտա-
«քին խորհուրդները, վասն զի երկուքս
«ալ սրտակից ենք իրարու։

«Բլէռ չէ գտնուած տակաւին. եթէ
«չպիտի կրնամ այլ ևս տեսնել իմ հոգ-
«ւոյս ամենասիրելի հատորը, եթէ կոր-
«սուած է ինծի համար, իմ վերջին
«ժամս կրնայ հնչել այս իրիկուն. մեռ-
«նիլը քաղցր պիտի ըլլայ ինծի։

«Ձեր դժբաղդ բարեկամը,
«ԱՆՏՐԷ»

Առաջին տողը կարդալուն՝ Ալպէռ Անտրլէնի դէմքը այլայլեցաւ։ Սակայն հակառակ իր կոկորդը սեղմող սրտայուզման, կարդաց մինչեւ վերջը։

Սասանած էր. խենթի պէս վազեց

իր սենեակը մտաւ, գլուխը կրակի մէջ։

—Բայց այդ մենամարտն ըլլալիք բան չէ՛, գոչեց գողահար ձայնիւ, անհեթեթ, հրէշային բան կ՚ըլլայ... Խե՛ղճ տղայք... չեն գիտեր...։ Երկու եղբայր... ո՛հ, սոսկալի բան է...։ Աստուա՛ծ իմ, ի՞նչ ընեմ, ի՞նչպէս ընեմ. ո՞ւր են, ո՞ւր գտնեմ զիրենք։

Եւ խռովռաքայլ կ՚երթեւեկէր սենեակին մէջ բուռն սրտայուզութեամբ։

Վայրկեան մ՚ետքը ինկաւ աթոռի մը վրայ, և գլուխը ձեռներուն մէջ առած, հրավառ ճակատ ՚ր շփէր՝ գաղափարները կարգաւորելու համար։

. . . .

Տիկին Տէշարմ իր վրէժխնդրութեան գործը կը շարունակէր փութոյ պնդութեամբ և անողոքելի կամքով, համեմատ իր գծած հիմնագծին։

Սակայն իր ամէն ըրածները վերջին ծայր խոհեմութեամբ մտածուած ու պաշտպանուած էին։ Զարախօսութիւնը, որ գայթակղութիւն կը փնտռէ, դեռ չէր կրցած արձակել իր նետ-

գաւոր նետերը։ Չկրնալով բան մը ճշտել, Փ... և Զ... տիկինները կը շատանային փսփսալով իրենց հովահարներուն ետեւէն, երբ զիրար տեսնելու կամ մէկ տեղ գտնուելու առիթ ունենային։

Անժէլի համբաւն ա՛յնչափ ամուր խարիսխներու վրայ զետեղուած էր, որ ամենէն քաջասիրտները չէին համարձակեր դպչիլ անոր։

Ո՛րչափ որ Բրէսլ մարքիզն հաճոյք կ՚զգար Անժէլի վրայ ունեցած տըրփանքը պանծանօք հրապարակելէ, ա՛յնչափ տիկին Տէշարմ զգոյշ կը կենար աշխարհի առջեւ իր պատիւը կասկածի ենթարկող ամենափոքր պատճառներէ։

Դիտողները գիտէին սակայն թէ մարքիզը միշտ յառաջաբանին մէջն էր. կը տեսնէին որ տիկին Տէշարմ անոր յաճախ այցելութիւնն ընդունելով հանդերձ գիտէր յարգել տալ անոր այն անհրաժեշտ ակնածութիւնը զոր ամէն մարդ կը պարտի պարկեշտ կնոջ։

Այս էր որ շատերու ենթադրել կու տար թէ Տիկին Տէշարմ, անծանօթ նպատակով մը պչրողի դեր կը խաղար մարքիզին հետ, և թէ այս խաղին վախճանը դժնդակ պատրանք մը պիտի ըլլար Գ. տը Բրէսլի համար։

Ամէն բան իր անձնասիրութեան և սնափառութեան զոհելով մարքիզն, առանց կասկածելու ծաղրելի կ'ընէր ինքզինքը, մինչ տիկին Տէշարմ, իր ճարտարմտութեան շնորհիւ անհպելի կը մնար, և միայն բարեկամական հետաքրքրութիւն մը կը հրաւիրէր իր վրայ։

Իր կիրքով կուրցած, մտիկ չընելով իր բարեկամաց խորհուրդները, որք իրմէ աւելի հոգածու էին իր պատւոյն, տը Բրէսլ մարքիզը չտեսաւ այն ծուղակը զոր Անժէլ կը լարէր իրեն։

—Կը սիրէ զիս, ըսեր էր ինքնիրեն, լաւ է, բայց բաւական չէ, կ'ուզեմ որ նախանձով ալ տանջուի։

Եւ այս օրէն մարքիզն Անժէլի և իր միջև Անտրէն ունեցաւ միշտ։

Այդ պարմանին տարօրինակ և ան-

բացատրելի տպաւորութիւն մը կը պատճառէր իրեն։ Ամէն անգամ որ անոր կը հանդիպէր, ներքին թունդ մը կը ցնցէր զինքը։ Գ. տը Բրէսլ զայն հետեւանք համարեց այն ներքին դժգոհութեան զոր կը զգար միշտ տեսնելով զԱնտրէ Անժէլի հետ. Հարցուց ինքն իրեն թէ ո՛վ կրնար ըլլալ այդ անծանօթն, որ յանկարծ երեւան ելեր էր՝ զարմանատուփէ մը դուրս ցատկածի պէս։

Հակառակո՞րդ մ'էր։

Ըսելով հանդերձ թէ այդ երիտասարդն ահարկու երեւոյթ մը չունէր, բայց դարձեալ սկսաւ անհանգիստ ըլլալ, շատ չանցած նշմարեց որ տիկին Տէշարմի նայած ժամանակ՝ պատանին աչերը սիրով և սքանչացմամբ կը պճպճային։ Միւս կողմէ Անժէլ ալ գորովալից քաղցրութեամբ կը խօսէր Անտրէի հետ։ Տիկին Տէշարմի այս վարմունքին մէջ գիտում կար, բայց Անտրէ, առանց գիտնալու, անկեղծաբար սիրահարի դեր կը կատարէր այս մտերմական փոքրիկ տեսարաններուն

մէջ։ Այս ալ աւելի պատճառ մ'էր մարքիզին խաբուելուն։ Համոզուեցաւ որ Անտրէ մըցորդ հոմանի մ'էր։ Բայց ի սկզբան կարծածէն շատ աւելի վըտանգաւոր մըցորդ մը։

—Ո՞վ է այդ պարմանին, հարցուց օր մը տիկին Տէշարմի, վայրկեան մը հետն առանձին գտնուած միջոցին։

—Արդեօք համակրա՞նք կ'ազդէ ձեզի, պարո՛ն մարքիզ։

—Շատ։

—Հայրը, թէև տասնեակ միլիոններու տէր, գաւառի մէջ կը բնակի։ Պ. Տէշարմի մանկութեան բարեկամն ըլլալով, ջերմաբար մեզի յանձնարարեց իր այս միակ որդին, զոր Փարիզ ղրկած է ապագայ միլիոնատէրի և կենդանագէտի կրթութիւնն աւարտելու։

—Ա՛, շատ աղէկ։

—Գաւառացի ըլլալով հանդերձ՝ ազնիւ դէմք մ'ունի, այնպէս չէ՞։

—Ձեր շնորհքն է որ կը ճառագայթէ վրան։

—Կ'ընդունիմ այդ շողոքորթական

խօսքը, բայց խոստովանեցէք որ Պ. Անտրէ սիրուն երիտասարդ մ'է։

—Սքանչելի՛ք մը, ըսաւ մարքիզը հեգնութեամբ։

—Թերևս, պարո՛ն մարքիզ, պատասխանեց տիկին Տէշարմ ժպտելով։

—Ճշմարիտ է որ ես տակաւին չեմ կրցած գնահատել անոր ամէն կատարելութիւնները։ Բայց դատը կանխաւ վաստկուած է։

—Յայտնի կը տեսնուի որ խեղճ տղան չէ կրցած գրաւել ձեր համակրութիւնը։

—Ճշմարիտ է։

—Անհաճո՞յ է ձեզի։

—Այո՛։

—Ի՞նչ պատճառով։

—Վասն զի միշտ, թէ՛ հոս և թէ՛ ուրիշ տեղեր, իմ և ձեր միջև կը գտնեմ. միշտ ետեւնուդ կը պտըտի ձեր ստուերին պէս։

—Պարո՛ն մարքիզ, նախա՞նձ էք։

—Այո՛, ճշմարիտ էք, նախանձ եմ։

—Օ՜, աղու մը դէ՛մ, ըսաւ Անժէլ ծաղրելով։

—Մինչեւ իսկ ծաղկի մը դէմ, երբ հոտուըտա՞ք զայն։

—Անտեղի՜ բան։

—Ձեր անոր ցոյց տուած բարեկամութիւնն անհասկնալի է։

—Արդարեւ անհասկընալի կրնար ըլլալ, եթէ բնաւ արժանի չըլլար։

Նոյն միջոցին Անտրէ վրայ գալով ընդմիջեց խօսակցութիւնը։

Մարքիզը մեծ դժուարութեամբ կրցաւ ծածկել իր դժգոհութիւնը։ Քառորդ մ'ետքը ոտքի վրայ ելաւ մեկնելու համար։

—Ցտեսութիւն, պարոն մարքիզ, և քիչ օրէն, ըսաւ տիկին Տէշարմ ազնուաբար։

Պ. տը Բրէսլ մեկնեցաւ տարօրինապէս գրգռեալ վիճակի մէջ. խուլ կատաղութիւն մը, որուն անզօրութիւնը կ'զգար. կը դառնար սրտին մէջ և արիւնը կ'եռացընէր։

Անժէլի յաղթութիւնը կատարեալ էր։ Նախանձութիւնն իր ահռելի

թոյները թափեր էր մարքիզին սրտին մէջ, և իր անգութ խածանքը տենդոտ զայրոյթներու և դառն տանջանքներու կը մատնէին զայն։

Իրիկուն մը տիկին Տէշարմ Օրէանի գացած էր։ Ինչպէս միշտ, Անտրէ հետն էր։ Երկրորդ դադարին ժամանակ Անժէլի մէկ բարեկամուհին այցելութեան գալով իրեն, Անտրէ փափկանկատութեամբ դուրս ելաւ օթեակէն և հանրասրահը մտաւ։ Հոն յանկարծ դէմ առ դէմ գտնուեցաւ Կիւսթավ տը Բրէսլի հետ։ Դեռատի կոմսը մէկէն կանգ առնելով Անտրէի առջեւ, միապաղին աչքը, ծաղրիչ ժպիտով մը լրբաբար չափեց զայն ոտքէն գլուխը։ Անտրէ կրակ կտրեցաւ, բայց բաւական ուժ ունեցաւ ինքզինքը զըսպելու։ Տիկին Տէշարմի ներկայութիւնը կը հարկադրէր զինք զգուշանալ գայթակղութենէ։ Բաւական համարեց ուսերը թօթուել արհամարհանքով և պողպատի պէս պաղ, յստակ և սուր նայուած մը նետել Կիւսթավի վրայ. յետոյ հանդարտութեամբ շարունակեց պտոյտը։

Որչափ և արագ անցաւ այս համր տեսարանը, քանի մ'անձերէ նշմարուեր էր, որոց հետ նաև տը Բրէսլ մարքիզէն որ հանրասրահէն ներս կը մտնէր այն միջոցին ուր իր որդին կանգ առեր էր Անտրէի առջև։

Զարմացկոտ նայուածքներ և հեգնոտ ժպիտներ փոխանակուեցան և ետեւէն ալ փսփսուքներ։ Առանց մեծ կարեւորութիւն մ'ընծայելու անտարբերներու աչքին, այս դէպքը կրնար այլ և այլ մեկնութիւններու առիթ տալ։

Մարքիզը որդւոյն քովը երթալով, զոր հինգ վեց երիտասարդ շրջապատած էին, թևէն բռնեց, և երկուքը մէկէն դուրս ելան հանրասրահէն.

—Տեսայ որ քիչ մնաց անհաճոյ գործ մը պիտի հրաւիրէիր վրադ, ըսաւ մարքիզը որդւոյն. ի՞նչ կը նշանակէ այս։ Դուն կը ճանչնե՞ս այն երիտասարդը։

—Այո՛։

—Ի՞նչ պատճառով գրգռեցիր զայն։

—Վասն զի կ'ատեմ։

—Ի՞նչ ըրաւ քեզի։

—Օ՜, ես հին հաշիւ մ'ունիմ անոր հետ կարգադրելիք.

—Շատո՞նց ի վեր կը ճանչնես զայն։

—Այո՛։

—Ուրեմն պէտք է գիտնաս որ Պ. Հանրի Տէշարմ շատ կը սիրէ զայն։

—Տիկին Տէշարմ ըսել կ'ուզէք, հա՛յր իմ, ըսաւ Կիւսթավ դիտմամբ։

Այս խօսքը շատ ծանր էր, դաշոյնի հարուած մ'էր մարքիզին կուրծքին։

—Ես գործով յարաբերութիւն ունիմ Տէշարմի տան հետ, ըսաւ. եթէ քու սխալ վարմունքովդ իմ յարաբերութիւնս խզուի, մեծ ցաւ կ'ըլլայ ինծի։

Կիւսթավ կեղծ ժպիտ մ'ունեցաւ, զոր մարքիզը կրնար իրաւամբ մեծ յարգազանցութիւն մը համարել իրեն դէմ։

—Պէտք է գիտնաս նաև, շարունակեց մարքիզը, թէ այդ չեմ գիտեր ի՛նչ պատճառաւ՝ քեզի ատելի եղող

երիտասարդը Պ. Տէշարմի մէկ հին բարեկամին, քանի մ'անգամ միլիոնատէր մարդու մը մէկ հատիկ զաւակն է։

—Միլիոնատէրի մը զաւա՜կ, ո՜վ, այն երիտասա՛րդը, այօրէն յարաբերութեան մը պտո՛ւղ.

—Այդ ըսածդ անհնարին է. կը սխալիս, ուրիշի մը տեղ կը դնես։

—Ամենեւին, ո՛, շատ լաւ կը ճանչեմ. դեռ տարի մը չի կայ, հասարակ պաշտօնեայ մ'էր ձեր սեղանաւորին, Պ. Տարթիկի քով։

—Աղէ՜կ գիտե՞ս։

—Ապահովապէս։

—Ի՞նչպէս կրնան մեկնել անոր հիմակուան հարստութիւնը։

—Չէ՞ք հասկընար։

—Ո՛չ։

—Ուրեմն գիտցէք, հայր իմ, թէ նստած շքեղ բնակարանը, ձիերը, ծառաները, բրած բոլոր ծախքը, պերճանքը և մինչև իսկ հագած լաթերը տիկին Տէշարմի, կամ, եթէ կ'ուզէք, անոր ամուսինին սնտուկէն կը վճարուին։

—Սուտ կը խօսիս, ըսաւ մարքիզը դժգոհելով։

—Ո՛չ, սուտ չեմ խօսիր, և կրնաք հաւատալ ինծի, վասն զի լաւ տեղեկութիւն ունիմ։

Այս լսելէն ետքը, Նիւսթավ թողուց հայրը, և գնաց իւր բարեկամներուն քով։

Վարագոյրը բացուեր էր, երրորդ արարուածը կ'սկսէր։

Մարքիզը գետնահար եղեր էր, գնդերային բուռն սարսուռ մը կը ցնցէր զինքը մրրկոտ հովէ արմատախիլ եղած ծառի մը պէս։ Գունաթափ, քրտնաթոր, դիմեց դէպ ի մեծ սանդուղը։ Շունչը կը բռնուէր. օդի պէտք ունէր։ Դուրս ելաւ թատրոնէն։

Վայրկեանի մը մէջ՝ նախանձութիւնը զարհուրելի աւերում գործած էր սրտին մէջ։

Այն գիշերը Պ. տը Բրէսլ քառասուն հազար ֆրանք կորսնցուց խաղի մէջ։

Հետեւեալ առտուն քիչ մը հանդարտ գտաւ ինքզինքը։ Բաւական

երկար խորհրդածելով համոզուեր էր թէ որդւոյն խօսքերը բոլորովին անտեղի էին։

Տարակոյս չկայ որ, կ'ըսէր ինքնիրեն, կիսաթաւ կը սխալէր, տիկին Տէշարմի պաշտպանեալն ուրիշի մը տեղը դնելով. այս այսպէս է։ Չէր կրնար հաւատալ որ այն պերճաշուք երիտասարդը սեղանաւորի մը հասարակ պաշտօնեան եղած ըլլար՝ Որդւոյն ըսածն իբրեւ ճշմարիտ ընդունելու համար, պէտք էր երկրային Անժէլի վրայ, կասկածել այն հմայքը զոր ունէր իւր աչքին, այն գերագոյն կնոջ փառապսակը, և հասարակ կիներու կարգը դասել։

Ո՛չ, տիկին Տէշարմ աւելի վեհ, աւելի խրոխտապանծ սիրտ մ'ունէր, ինքզինք չէր ստորնացընէր այնչափ ցածերն իջնելով. ո՛չ, երկրային ներելի չէր. Անժէլ իւր պաշտած դիցուհին էր, կ'ուզէր միշտ այն պատուանդանին վրայ տեսնել ուր ինքը դրած էր, գեղեցիկ և անարատ, լուսեղէն ճառագայթներով շրջապատուած։

Միւս կողմէ, եթէ Անտրէ պատանին կարեւոր գումարներ կ'ստանար տիկին Տէշարմի ձեռքէն, անշուշտ Պ. Տէշարմի համաձայնութեամբն էր։ Գիտէր որ տանը հաշիւները, մեծ ճշդութեամբ կը բռնուէին, և Անժէլի անձնական ծախքն ալ միւսներուն նման կանոնաւորապէս կ'արձանագրուէին մեծ հաշուետումարին մէջ։ Սնտուկէն որ և է գումար չէր կրնար դուրս ելնել՝ առանց արձանագրուելու և գործածութիւնն արդարանալու։ Հետեւապէս տարակոյս չէր մնար թէ Պ. Տէշարմի հրամանով հաշիւ մը բացուած էր Անտրէի համար։ Այս կերպով տը Բրէալ մարքիզը կ'ոչնչացընէր կիսաթաւի ըսածները։

Բայց, այս ամէն խորհրդածութիւններով հանդերձ չէր կրնար ինքզինք ազատել նախանձութեան կատաղութենէն, որ կը շարունակէր կեղեքել իւր սիրտը։

19

ՄԵՆԱՄԱՐՏԻ ՀՐԱՒԷՐԸ

Օբէռայի հանրապարահին մէջ Նիւսթավի և Անտրէի հանդիպումէն երկու օր ետքը՝ Անտրէ իմացաւ Քլէռի անհետացումը։ Շանթի հարուած մ'եղաւ։ Զգացած ցաւը սոսկալի էր։ Այն օրն ու գիշերը սարսափելի յուսահատութեան մէջ էր։ Ոչ Ալպէռ Անսըլէնի բարեկամութիւնը, ոչ ալ տիկին Տէշարմի անուշ խօսքերը կարող չեղան մխիթարել զայն։

Քլէռին Ռըպէյի տանը մէջ անցած անցքը յիշելով՝ բնականաբար կասկած ծագեցաւ մտքին մէջ թէ Նիւսթավ տը Բրէսլի մատը կար աղջկանն անհետացման գործին մէջ։

Այս կասկածն ստուգել պէտք էր։

—Օ՛, թէ որ ան է, ըսաւ ինքնիրեն, կ'սպաննեմ զինքը։ Եւ որոշեց փնտռել գտնել զայն։

Երկու օր շարունակ, շաբաթ և կիրակի, Նիւսթավի ետեւէն պտըտեցաւ՝ առանց վայրկեան մ'իսկ աչքէն վրի-

պեցընելու։ Բայց երիտասարդ կոմսին ընթացքին մէջ իր կասկածը հաստատող բան մը չտեսաւ։

Երկուշաբթի առտու, Ալպէռ Անսըլէնի աշխատանոցէն դուրս ելած միջոցին, Պլանշ փողոցին մէջ իր նոր բարեկամներէն մէկուն պատահեցաւ, որուն հայրն երկար ժամանակէ ի վեր Պ. Հանրի Տէշարմի ձեռնարկներուն ընկերակցած էր։

—Կը ճանչէ՞ք Նիւսթավ տը Բրէսլը, հարցուց Անտրէի, քանի մը բարեկամական խօսքեր փոխանակելէ ետք։

—Հազիւ։

—Երբեք գործ մը չէ՞ք ունեցած հետը։

—Բնաւ, պատասխանեց Անտրէ։

—Զարմանալի՜ բան։

—Ինչէ՞ն։

—Վասն զի ձեզի հետ աղէկ չէ։

—Ի՞նչ ընեմ մարդ մը չկրնար ամենուն հաճելի ըլլալ։

—Ճշմարիտ է. բայց պէտք է ըսեմ ձեզի թէ Նիւսթավ տը Բրէսլ ինքզինք ձեզի բացարձակ թշնամի կը յայտարարէ։

—Ա՛, բրաւ. Անտրէ ժպտելով։

—Չեմ ուզեր ձեզնէ ծածկել նաև թէ ձեր վրայ այնպիսի խօսքեր կ'ընէ, որ կրնան մեծ վնաս տալ ձեր անձնական պատուոյն։

Անտրէի արիւնը գլուխը ցատկեց, բայց համբերութիւնը չկտրեց, և բնական ձայնով մը հարցուց թէ ինչ տեսակ խօսքեր էին իր վրայ զրուցածները։

—Աւելի չեմ կրնար ըսել ձեզի, պատասխանեց բարեկամը։ Ես ուզեցի ծառայութիւն մ'ընել ձեզի իմացընելով թէ վտանգաւոր թշնամի մ'ունիք, որպէս զի գիտնալով՝ զգոյշ կենաք։

—Մեծապէս շնորհակալ եմ ձեզի, պատասխանեց Անտրէ, անըզգայ չեմ ձեր այդ անկեղծ համակրութեան, բայց ձեր այդ բարեկամական ծառայութիւնը կատարեալ ըլլալու համար հարկ է իմացընել ինծի ինչ տեսակ վտանգի ենթակայ ըլլալս, որպէս զի գիտնալով՝ կարենամ զգուշանալ։

Երիտասարդը կը վարանէր։

—Կ'աղաչեմ, յայտնեցէք, պնդեց Անտրէ։

—Վերջին ծայր փափուկ է, չեմ ուզեր ձեզ վշտացընել։

—Մի՛ ունենաք այդ վախը։ Անկեղծ բարեկամութիւնն իրաւունք կուտայ ամէն բան ըսելու և իմանալու։

—Ըսեմ ուրեմն։ Տը Բրէսլ կոմսը կը պնդէ թէ դուք ընտանիք չունիք։ և թէ ձեր կրած անունը ձերը չէ։

—Ուրի՞շ։

—Կ'ըսէ թէ ձեր հարստութեան աղբիւրն անխոստովանելի է. թէ միլիոնատէրի մը կնոջը կասկածելի առատաձեռնութեան արդիւնքն է։ Կնոջն անունը չի տար, բայց իսկոյն կը հասկըցուի։

Անտրէի դէմքը մեռելի գոյն առաւ։

—Այդ խօսքը յայտնապէ՞ս ըսաւ, հարցուց Անտրէ կարճ կերպով։

—Երէկ, ակումբին մէջ, իր տասնի չափ բարեկամներուն առջև։

—Ո՛հ, վա՛տը, մռնչաց Անտրէ՝ բռունցքը սեղմելով։

—Սիրելի՛ Անտրէս, լռեց երիտասարդը, մինչև հիմա նիւթով մը

Բրէսլի այդ բանսարկութիւնները շատ արձագանգ չգտան, բայց չարախօսութիւններր քիչ ժամանակի մէջ ընդարձակապէս կը ծաւալին։ Լաւ կ'ըլլայ, կարծեմ ձեր բարեկամներն այն վիճակին մէջ դնել որ կարենան պատասխանել տը Բրէսլ կոմսին, և զձեզ զօրեղապէս պաշտպանել։

—Խորհուրդ մ'է որ կուտաք ինձի, շնորհակալ եմ։

Եւ զատուեցան իրարմէ։

Անտրէ հեռացաւ՝ կուրծքը ճընշուած, սիրտը մորմոքած։

Բարեկամն, անշուշտ առանց ուզելու, իր վիճակին գէշ կողմը ցոյց տուեր էր իրեն։ Կը հարկադրուէր խոստովանիլ ինքնիրեն թէ կրնար առիթ տալ ամէն տեսակ չարակամ մեկնութեանց։ Ինքզինք կուրաբար տիկին Տէշարմի կամքին ու իղձերուն ենթարկած, երախտագէտ հլութեամբ մ'անոր բարերարութիւններն ընդուներ էր, առանց խորհելու թէ իր նոր բաղդը կրնար նախանձութիւններ գրգռել, և թէ իր կեանքը կասկա-

ծելի կրնար երեւնալ այնպիսի աշխարհի մ'աչքին, զոր ինքը չէր ճանչեր, որուն ինքն ալ անծանօթ էր, և որուն մէջը պիտի մտնէր։

Բայց, այս խորհրդածութիւններն ըրած միջոցին, Կիւսթավ տը Բրէսլի դէմ կուտակուած և մինչեւ այն ժամանակ դժուարաւ զսպուած զայրոյթը կ'արթննար ու կ'որոտար սրտին մէջ։ Չափը լցուած էր։ Գրգռութիւնը սաստկանալով կատաղութեան փոխուեցաւ։

Գիտէր որ ամէն օր, առաւօտները, Կիւսթավ ժամ մը կ'անցունէր զինավարժութեան սրահին մէջ։ Գրեթէ աներկբայ էր ժամը տասնէն տասնմէկ հոն գտնելուն։ Ժամը տասնին մօտ էր։

Զինավարժութեան սրահը Ֆօպուռ-Սէնթ-Օնօրէ փողոցին մէջ էր։ Իր տունը հանդիպելով իմացուց թէ իրիկուան ուշ պիտի վերադառնար, և անմիջապէս Ֆօպուռ-Սէնթ-Օնօրէ փողոցը գնաց։

Ինչպէս որ նախատեսեր էր, Կիւս-

թավ ալ նոր գացեր էր հոն։ Տասնի չափ երիտասարդներ դասատուին գալուն կ'սպասէին։

Անտրէ սրահէն ներս մտնելով ողջունեց փեղոյրը ձեռքը։

Ներկայ եղողներէն ոչ մին չընդունեց իր ողջոյնը․ դէմքերը սառնային պաղութիւն մ'առին։ Նշմարեց նաև որ հեգնոտ նայուածքներ փոխանակեցին իրարու հետ։ Պարոններուն երեւոյթն յայտնապէս թշնամական էր։

Անտրէի սիրտը վայրկենի մը չափ դադրեցաւ բաբախելէ։ Բայց իսկոյն փայլակ մը վառեցաւ նայուածքին մէջ, և խրոխտ դէմքով մը Կիւսթավի մօտեցաւ։

—Պարո՛ն տը Բրէսլ կոմս, ըսաւ դողդոջուն ձայնով մը, ես բացատրութիւն մ'ունիմ ձեզմէ խնդրելիք։

Կիւսթավ, որ կռնակը դարձուցած կը խօսէր իր բարեկամներէն մէկուն հետ, չլսելու զարկաւ։

Անտրէ քայլ մ'ալ յառաջանալով՝ աւելի ամուր ձայնով մը․

—Պարո՛ն տը Բրէսլ կոմս, ձեզի է խօսքս, ըսաւ։

Կիւսթավ իսկոյն ետին դարձաւ այս անգամ։

—Ես ձեզի արտօնութիւն չտուի ինծի խօսք ուղղելու, պատասխանեց դոռոզաբար։

—Այնպէս թող ըլլայ, պարո՛ն, բայց ես կ'առնեմ այդ արտօնութիւնը։

—Վերջապէս, պարո՛ն, ի՞նչ կ'ուզէք ինձմէ։

—Երէկ, ձեր ակումբին մէջ, քանի մ'անձերու առջեւ հաճոյք ունեցեր էք իմ վրայ ա՛յնպիսի խօսքեր ըսելու, որոց չեմ ուզեր տակաւին անուն մը տալ։ Եկած եմ խնդրել ձեզմէ, և եթէ պէտք ըլլայ՝ հրամայել ձեզի որ ետ առնէք ձեր այն խօսքերը, կամ հիմա նորէն կրկնէք իմ առջեւս։

Կիւսթավ ուսերը ցնցեց արհամարհոտ կերպով մը։ Ետոյ իր ընկերներուն դառնալով․

—Ստուգիւ չեմ գիտեր թէ պէ՞տք է պատասխանեմ այս պարոնին, ըսաւ։

—Պարո՛ն տը Բրէսլ, զգուշացէ՛ք, գոչեց Անտրէ։

Կիւսթավ խրոխտաբար տնկուեցաւ անոր առջեւ։

—Կը համարձակի՞ք սպառնա՛լ ինծի, ըսաւ խուլ ձայնով մը։

—Պարո՛ն տը Բրէսլ, ձեր լրբութեան կը պատասխանեմ։

—Թէ որ լիրբ մը կայ հոս, դուք էք, որ եկեր այս տունը մտեր էք, ուր ձեզ չեն ճանչնար, ինծի հետ կռիւ ընելու։ Ես կրնամ չպատասխանել ձեզի, բայց վերջ մը տալու համար այս ծաղրելի տեսարանին, պիտի գոհացընեմ ձեզ։

Ինչ որ երէկ ակումբին մէջ ըսի, կրնամ հոս և ուրիշ ամէն տեղ ալ ըսել, երբ ուզեմ։ Ըսի թէ դուք ընկեցիկ տղայ մ'էք և անուն չունիք. Ճշմարտութիւն մ'է այս։ Ըսի թէ, տակաւին ասկէ տարի մ'առաջ սեղանաւորի մը տան մէջ պաշտօնեայ էիք հազար հինգ կամ ութ հարիւր ֆրանք տարեկան թոշակով, հետեւաբար ձեր այդ վիճակի փոփոխութիւնը զարմանալի էր։ Ճշմարտութիւն մ'է այս։ Ըսի թէ ձեր հիմակու վարած

կեանքը, ձեր շքեղ բնակարանն ու ծառաները՝ տարեկան երսուն հազար ֆրանք եկամուտ ունեցող անձի մը վիճակ կը յայտնէին։ Այս ալ ճշմարտութիւն է։ Ըսի թէ դուք այդ փայլուն վիճակը աշխարհասէր կնոջ մը առատաձեռնութեանը կը պարտիք։

Այս ալ ճշմարտութիւն է։

Անտրէի աչերը բոց կը ցայտէին։ Զսպուած պայրոյթը մէկէն շանթի պէս փայլատակեց։

—Պարոն Կիւսթավ տը Բրէսլ կոմս, պատասխանեց, սարսռագին, ես ալ իմ կարգիս.

—Կ'ըսեմ և պատրաստ եմ ամէն տեղ կրկնելու թէ դուք թշուառակա՛ն մ'էք, վատ մ'էք։ և ճշմարտութիւն է այս։

Կիւսթավ կատաղի աղաղակ մ'արձակեց, և սուր մը յափշտակելով Անտրէի վրայ վազեց՝ կուրծքը խօթելու համար.

Բարեկամները վրան վազելով՝ արգիլել ուզեցին։

—Վրէժ պիտի առնե՛մ, կը պոռար, թող տուէք, առնե՛մ վրէժս։

Հակառակ իր ընդդիմութեան, յաջողեցան սուրը ձեռքէն կորզել։

— Դոնկորդի՛, համար պիտի տաս ինծի, գոչեց բռունցքը ցուցնելով Անտրէի, արիւնդ, կեանքդ պէտք է ինծի։

— Պարոն Նիւսթավ տը Բրէսլ կոմսը պատրաստ պիտի գտնէ զիս իր հրամանին՝ երբ որ ուզէ, ըսաւ Անտրէ պաղ կերպով։

Թեթեւ կերպով գլուխը խոնարհեցուց, փեղոյրը գլուխը դրաւ և դուրս ելաւ սրահէն։

. . . .

Վայրկեան մը տխուր խորհրդածութեանց մէջ սուզուելէ ետեւ, Այպէռ Անսըլէն որոշեց գործել։

Եթէ տակաւին ժամանակ կար, ամէն ճիգ պիտի թափէր անդարմանելի դժբաղդութեան մ'առաջն առնելու համար։ Պարտքն էր։

Միւս կողմէ, Անտրէի հետ ունեցած բարեկամութիւնը, ինչպէս նաև Նաւմէի վրայ ունեցած սէրը տիրաբար կը հրամայէին իրեն երկու եղբայրնե-

րուն մէջտեղը կենալ և եղբայրասպան կռիւն արգիլել։

Նորէն կարգաց Անտրէի պիտակը, զոր ձեռքը բռնած էր։

— Այո՛, մրմնջեց, այսօր ժամը չորսին։

Ակնարկ մը նետեց ժամացոյցին վրայ։

— Մէկուկէ՛ս, գոչեց։

Փեղոյրն առաւ, դուրս նետուեցաւ, և սանդուղն ի վար վազեց՝ իյնալու և գլուխը ջախջախելու վտանգը յանձն առնելով։

Իսկոյն կառք մը նստաւ և Անտրէի բնակարանը գնաց։

Պատասխան տուին իրեն թէ առաւօտուն ժամը ինին միջոցները դուրս ելեր էր ըսելով թէ իրիկուան ուշ պիտի վերադառնար։ Նորէն կառքը մտաւ հրամայելով որ պուլվառներն անցնելով՝ կանգ առնէ Բասսոժ Ժուֆրուայի առջեւ, ուր Անտրէ կը ճաշէր սովորաբար։ Ճաշարանին սրահները պտըտեցաւ, սպասաւորներուն հարցուց և պատասխան առաւ թէ երկու օրէ ի վեր տեսած չէին զայն։

Նկարիչն հասկցաւ որ թանկագին ժամանակ մը կը կորսնցնէր։ Չէր գիտեր ո՛ւր գտնել իր փնտռածը։ Որոշեց Կիւսթավը գտնել. թերեւս աւելի կրնար յաջողիլ այն կողմէն։

Բասած Ժուֆռուայէն տանել տըուաւ զինքը Սէն-Տոմինիք—Սէն-Ժէռմէն փողոցը տը Բրէսլի ապարանը։

—Պարոն Կիւսթավ տը Բրէսլ, հարցուց զինքը դիմաւորող սպասաւորին։

—Պարոն կոմսը հոս չէ, պատասխանեց սպասաւորը։

—Կրնա՞մ տեսնել տիկին մարքիզուհին։

—Դուրս ելաւ։

—Պարոն մարքիզը՞։

—Նոյնպէս։

Նոր յուսախաբութիւն։ Եւ ժամանակը կ՚անցնէր զարհուրելի արագութեամբ։

Ալպէր մեկնելու վրայ էր նախասրահէն, յանկարծ դուռը բացուելով, օրիորդ տը Բրէսլ անկէց անցնելու միջոցին երիտասարդը տեսաւ զար-

մանքով, և այտերը կրկնապէս կարմրեցան։

—Մայրիկս տեսնելո՞ւ կուգայիք, պարո՛ն Անսըլէն, հարցուց աղջիկը։

—Այո՛, օրիորդ, կուգայի կը փափաքէի տեսնել տիկին մարքիզուհին։

—Ափսո՛ս, քառորդ մ՚առաջ հոս էր, պիտի կրնայիք տեսնել, Մօնրէօյլ գնաց։

—Այո՛, ճշմարիտ է, տիկին մարքիզուհին ըսաւ ինծի այս առտու, մըտքէս ելեր էր։

—Բայց... Աստուա՛ծ իմ... ինչո՞ւ այդպէս դժգոհած էք, պարո՛ն Անսըլէն, գոչեց Էտմէ. ի՞նչ ունիք. գէշ լո՞ւր մը կը բերէք մայրիկիս։

—Ամենեւին, օրի՛որդ, ամենեւին, թոթովեց նկարիչը, որուն շփոթութիւնը կ՚աւելնար։

—Պարո՛ն Անսըլէն, յարեց մէկէն աղջիկը, զիս չզարհուրեցընելու համար անշուշտ, կը ջանաք ծածկել ինծմէ ճշմարտութիւնը. ես ձեր նայուածքէն կը հասկընամ...։ Դուք յուզուած էք,

կը դողամ․․․։ Դժբաղդութիւն մը պատահած է մեր սիրած անձերէն մէկուն։ Ո՜հ, Աստուած իմ, Փլէոյին, ըսէք կ'աղաչեմ, Փլէոյի՞ն վրայ է․․․։

—Ո՛չ, օրիորդ, ո՛չ, ա՜հ, մոռցայ ձեզի ըսելու․ տիկին Լոնկլօ գտաւ իր աղջիկը։

—Փլէօ գտնուեցա՜ւ, գոչեց Էտմէ աննկարագրելի ուրախութեամբ։ Ա՜հ, պարո՛ն Անսըլէն, ո՜րչափ բերկրութիւն պատճառեցիք ինծի։

Բայց, յարեց իսկոյն յուզեալ ձայնով մը, այդ բարի լուրն աւետելու համար եկած չէք․ ուրիշ բան մը կայ զոր ինծմէ ծածկել կ'ուզէք։

Նկարիչը չկրցաւ դիմանալ անոր անքթիթ նայուածքին և ծռեց գլուխը։

—Պարո՛ն Անսըլէն, շարունակեց աղջիկը յանկարծ տխրելով, արդեօք արժանի չե՞մ ձեր վստահութեանը։

—Ո՜հ, օրիորդ, ըսաւ նկարիչը վրդովահար ձայնով մը, ինծի՞ կ'ըսէք զայդ, ինծի՛։

—Ներեցէք, պարո՛ն Անսըլէն․․․։ Ե-

րէկուընէ ի վեր, չեմ գիտեր ինչ պատճառով սիրտս անհանգիստ է․ կարծես թէ մեծ վիշտ մը պիտի պատահի ինծի։

Երիտասարդը ցնցուեցաւ։

—Հեռացուցէք ձեզնէ այդ մտածութիւնը, օրիո՛րդ պատասխանեց, մի՛ վախնաք բնաւ։ Անձնուէր սիրտեր կը հսկեն ձեր բարօրութեան վրայ։ Դուք գուշակեցիք թէ ծանր մտահոգութիւն մը գրաւած է զիս․ լռութիւն պահելուս պատճառն այն է որ չեմ կրնար խօսիլ․ բայց այս լռութիւնս նոր ապացոյց մ'է իմ անձնուիրութեան և խորին ակնածանաց։ Ձեզնէ որ և է դժբաղդութիւն մը հեռացընելու համար, հաւատացէք օրիորդ, մինչև արեանս վերջին կաթիլն ուրախութեամբ կուտամ։ Ա՜հ, Աստուած պահէ զիս, ձեր անդորրութիւնն երբէք խռովելէ։ Եթէ սխալմամբ կաթիլ մ'արտասուք թափել տայի ձեր աչքէն, սրտիս մէջ անբուժելի վէրք մը պիտի բանայի։ Բայց հարկադրեալ եմ մեկնելու օրիո՛րդ, մնաք բարեա՜ւ․․․

Այս խօսքը մարած ձայնով մը ըսաւ։

—Մնաք բարեաւ չեմ սիրեր, պարո՛ն Անսըլէն, ըսաւ Էտմէ։

—Ուրեմն, օրիո՛րդ, կրկին տեսութի՛ւն։

—Այո՛, ի կրկին տեսութիւն, պարո՛ն Անսըլէն։

Նկարիչը խոնարհութիւն մը ընելով դուրս ելաւ սրահէն։

Տը Բրէսլի ապարանէն մեկնած միջոցին Ալպէռ Անսըլէն ժամացոյցը նայեցաւ, երկուքը քառորդ անցած էր։

Տիկին Տէշարմը միտքը գալով, խորհեցաւ եղելութիւնը իմացընել անոր։ Սրճարան մը մտաւ, և մելան թուղթ գրիչ բերել տալով իսկոյն հետեւեալ տողերը գրեց.

«Վէճի մը հետեւանքով, որուն «պատճառը դեռ չեմ գիտեր, Անտրէ «և Պ. Կիւսթավ կը մենամարտին այ«սօր ժամը չորսին։ Նոր և անակնկալ «յայտնութեամբ մը, զոր այս առտու «ըրած է մայր Լանկրօա, Անտրէի «ծննդեան գաղտնիքն երեւան ելած է։

«Մըլէօնի ճամբուն վրայ Պ. Տէշարմի «գտած և յետոյ արուարձանին քաջ «գործաւորներուն գթասրտութեամբը «մեծցած տղան՝ Տը Բրէսլ մարքիզին և «ձեր քրոջ զաւակն է։ Հետեւապէս «Անտրէ ձեր քեռորդին է։ Եւ ահա «չար բաղդն երկու եղբայր իրարու դէմ «կը հանէ զէն ի ձեռին։ Տա՛ր Աստուած «որ մարքիզին արժանի պատիժն այդ «դժբաղդներէն մէկը չկրէ։

«Անտրէն չգտայ իր տունը. վազե«ցի տը Բրէսլի ապարանը, Պ. Կիւս«թավն ալ չգտայ։ Սաստիկ տագնա«նապի մը մէջ եմ։

«ԱԼՊԷՌ ԱՆՍԸԼԷՆ»

Փակեց նամակը, հասցէն գրեց «ստիպողական» բառն աւելցընելով եւ դուրս ելաւ սրճարանէն։ Փողոցին գրլուխը բեռնակիր մը տեսնելով՝ նամակն անոր տուաւ Պուլվառ Մալէրպ տանելու համար։

Յետոյ կառքը մտնելով.

—Վէնսէնի անտառը պիտի երթանք, ըսաւ կառապանին, բայց չեմ գիտեր թէ ո՛ւր պէտք է կանգ առ-

նենք։ Անտառին ամենէն ամայի կողմը պէտք է գտնենք. Հարկ է նաև որ շատ արագ երթանք. Ճանբու գինը կրկնապատիկ վճարելէ զատ՝ տասը ֆրանք ալ պարգեւ կուտամ։ Եւ որպէս զի առաւել ազդուապէս օգնէք ինծի, չեմ ծածկեր ձեզնէ թէ իմ երկու բարեկամներս պիտի մենամարտին այս իրիկուն, և ես կը փափաքիմ ժամանակին հասնիլ կռուին համար ընտրուած տեղն, որպէս զի արգիլեմ մենամարտը։

—Հասկցայ. պարո՛ն, պատասխանեց կառապանը, վստա՜հ եղիք, աչքս չորս կը բանամ։

Վայրկեան մը չանցած, կառապանը ճանբայ հանեց կառքը ա՛յն աստիճան արագութեամբ, որ անիւները կրակ կը ցայտեցնէին փողոցին քարայատակէն։

20

ՄԵՆԱՄԱՐՏԸ

Երբ կառավարը կեցուց ձին շնչասպառ և քրտնաթոր, Թոնթընէի դրան մօտ հասած էին։ Մօտակայ եկեղեցիին ժամացոյցը չորս կը զարնէր։

Կառապանը նստած տեղէն ծռելով.

—Բա՛ն մը չտեսայ, ըսաւ Նկարչին, որ գլուխը դռնակէն դուրս հանած կը նայէր։

—Կ'երեւի թէ սխալ ճանբէ եկած ենք, ըսաւ Ալպէռ.

Կառապանն աջ կողմ դարձուց կառքն և շատ չանցած՝ Վէնսընի անտառին այն կողմը հասան որ Սէն-Մօռի և Հրետաձիգներու մարզարանին մէջ տեղն ընդարձակ գետին մ'է։

Պտըտող քիչ կար. Մէկ կամ երկու զօրական կը տեսնուէին, որք խօսկուն դէմքով կ'երթային կամ կուգային, մերթ ընդ մերթ տերեւ մը փրցընելով ծառերուն վարի ոստերէն։

Կառքը կամաց կ'երթար և ամէն անգամ որ զինուորականի մը կը հանդիպէր, կառապանը կը հարցընէր թէ արդեօք ճանբան քանի մ'երիտասարդ տեսա՞ծ էր ի միասին գացող.

Ամէնն ալ «ո՛չ» կը պատասխանէին։

Ի վերջոյ սակայն կառապանը կըր-

ցաւ գոհացուցիչ պատասխան մ՚ստանալ երիտասարդ յիսնապետէ մը. որ զգալի կերպով կը ճմլէր թաւուտին եզրը, թեւը հայրենակցուհի աղջիկ մ՚առած, որ շարունակ կը ճռուողէր ուրախ և խրոխտ, հայրենեաց կարիճ պաշտպանի մը թեւին տակ։

Տասն վայրկեանի չափ առաջ, յիսնապետը տեսեր էր ծառուղիին միւս կողմը, զոր ձեռքովը ցոյց տուաւ, երեք վայելչագեղ երիտասարդներ, որք կառքէ մը կ՚իջնէին։

Այսպէս Անդրէն վար ցատկեց կառքէն՝ շնորհակալութիւն յայտնելով յիսնապետին։

—Ես պիտի քալեմ հիմա, ըսաւ կառապանին. դուք գացէք ծառուղիին ծայրը սպասեցէք։

Ինչպէս որ ըսինք, ժամը չորսը զարկեր էր։

Երկու ոսոխները, իրենց վկաներուն հետ գրեթէ միեւնոյն ատեն ժամադրավայրը հասած էին։

Մենամարտին ամէն պայմանները նախապէս վկայներէն որոշուելով երկու

կողմէն ալ ընդունուեր էին։ Ընտրուած զէնքն ատրճանակն էր։ Երկու ոսոխներն իրարմէ յիսուն քայլ հեռու պիտի կենային, նշանը տրուելուն պէս յառաջ երթալ պիտի սկսէին, և իրենց ուզած հեռաւորութենէն կրակ ընէին։

Նկատմամ որ Բրէալի վկաները ժամադրավայրն հասած ժամանակնին, ողջունեցին Անդրէն, որ անոնցմէ քանի մը վայրկեան առաջ հասած էր հոն, և փութով պատասխանեց անոնց ըրած քաղաքավարական ցոյցին։ Միայն կոմսը, ամբարտաւան և արհամարհոտ, փեղոյրը չհանեց գլխէն. Բաւական սեպեց միայն ձեռքի շարժումով մ՚ողջունել Անդրէի վկաները։

Շատ գժգոյն էր և տարօրինապէս գրգռեալ։ Ականջ չէր կախած իւր բարեկամներուն խորհուրդին, որք քանի մ՚անգամ ըսեր էին իրեն թէ մենամարտի մէջ հանդարտութիւնը բացարձակ հարկ մ՚էր։

Անդրէ ալ գունատ էր անոր պէս, բայց իւր կեցուածքին ու շարժումներ-

րուն մէջ բնաւ յուզում չէր նշմարուեր։ Եւ սակայն քանի—չորս ժամէ ի վեր շատ դառն խորհրդածութիւններ ըրած էր։

Ատրճանակները, կոմսին վկայները բերելով ցուցին միւս վկաներուն աչքին առջև։

Նոյն միջոցին, Անտրէ, կրնակը ծառի մը տալով կը մտածէր աչքն անհունին մէջ խորասուզուած։ Տիկին Տէշարմը, զինքը ծնող անծանօթ կինը, արուարձանին բարեկամները միտքը կը բերէր, վերջապէս Բլէռը, մանաւանդ Բլէռը, որուն ապագայ վիճակը չէր կրնար գուշակել, և ամենուն ալ վերջին հրաժեշտ մը կ՚ուղղէր սրտին խորէն։

Կիւսթավ ալ տենդոտ անհամբերութեամբ մ՚ընչացքը կը խածատէր և ոտքովն ալ գետինը կը գոփէր։

Ատրճանակները ցուելէ ետև, կոմսին առաջին վկան, Պ. Էտմօն տը Ֆուրմի, ոտքը ծառի մը բունին քովը դրաւ և անկեց ճամբայ ելնելով յիսուն քայլ համրեց։ Հոն կանգ առաւ և

կանչեց Կիւսթավը, որ գնաց կեցաւ ցոյց տրուած տեղը։

Նոյն միջոցին, Անտրէ ալ, իւր վըկայներուն նշան տալուն վրայ գնաց իւր տեղը կանգնեցաւ։

Իսկոյն երկու ոսոխները զինուեցան։

Այն ատեն, չորս վկայները միանալով գացին նշանակուած գծին ետեւը քիչ հեռու կեցան, երկու ոսոխներէն գրեթէ հաւասար հեռու։

—Պարոննե՛ր, ըսաւ անոնց Էտմօն Տըֆուրմի, եթէ երկու ոսոխներուն բռնած դիրքին վրայ դիտողութիւն մը ունիք, նշանը տրուելէ առաջ պէտք է յայտնէք։

—Զունինք, պատասխանեց Անտրէի առաջին վկան։ Արեւ չի կայ, երկու դիրքերն ալ հաւասարապէս լաւ են։

Պ. տը Ֆուրմի գլուխը բացաւ եւ փեղոյրը վեր բարձրացընելով.

—Օ՛ն, քալեցէ՛ք, գոչեց։

Բանի մը վայրկեանէ ի վեր, Ալպէռ Անսըլէն անտառին մէջ կը պտըտէր սրտատանջ, ականջ դնելով և աչքն

ամէն կողմ պտուտցընելով ծառերուն մէջէն։

Ցանկարծ հրացէնի պայթում մը լսեց։

Սարսափահար աղաղակ մ'արձակեց, և ապշած, խելայեղ, վազել սկըսաւ ցատկելով մացառներուն վրայէն։

Խամօն որ Թուրմէի արտասանած «քալեցէք» բառին վրայ՝ Նիւսթավ և Անտրէ սկսան ծանրաքայլ յառաջ երթալ իրարու դէմ։

Վկայներն, անշարժ և ուշադիր, անոնց կը նայէին յուզուած, սրտատրոփ, վասն զի կ'զգային որ արիւն պիտի վազէր և թերևս երկու ոսոխներէն մէկուն մեռնիլը պիտի տեսնէին։

Երկու մենամարտիկներն յառաջանալով՝ հազիւ քանի քայլ մնաց մէջտեղերնին։

Նիւսթավ կանգ առաւ, ատրճանակն Անտրէի ճակտին ուղղեց և հարուածն արձակուեցաւ։

Գնտակը սուլելով անցաւ Անտրէի ականջին քովէն, որուն վրայ արեան կաթիլ մ'երևցաւ։

Տեսնելով որ իւր հակառակորդը կանգուն մնացած կը յառաջանար, Նիւսթավի դէմքը կապարի գոյն առաւ, սիրտը դադրեցաւ բաբախելէ, և արիւնը սառեցաւ երակներուն մէջ։

Վկայները, սարսափահար, Անտրէի կը նայէին, որ կը յառաջանար միշտ։

Տասն քայլ մնալով կեցաւ։ Նիւսթավ հասկըցաւ որ գործը լմնցած էր։ Մահն առջևն էր։ Զտեսնելու համար գոցեց աչքերը։

Անտրէ, ատրճանակը ձեռքին մէջ ամրապէս բռնած, վստահ աչքով Նիւսթավի սրտին ուղղած էր։

Սակայն չէր պարպեր, կը վարանէր։ Ի՞նչ պատճառով։

Տը Բրէալ մարքիզուհին միտքն եկեր էր, որուն վրայ յաճախ լսեր էր թէ ազնիւ և սուրբ կին մ'էր։ Նամէն միտքն եկեր էր, այս ծաղկատի, անմեղ, գեղեցիկ աղջիկը, իւր լաւագոյն բարեկամին, Ալպէռ Անտրէին՝ սիրելին։ Դժբաղդ ընտանիքի մը հառաչանքը կը կարծէր լսել, մայր մը, քոյր մը կը տեսնէր, որ դագաղի մը վրայ

ինկած՝ կողկողագին հեծութեամբ կուլային։

Ահա այս պատճառաւ էր որ կը վարանէր հրազէնը պարպելու։

—Պարո՛ն կոմս, ըսաւ Անտրէ լուրջ և ծանր ձայնով մը, եթէ ըսէք ձեր բարեկամներուն, որ հոս կեցած մեզի կը նային, թէ կը ցաւիք ձեր ըսած խօսքերուն վրայ, ձեզ չեմ սպաննե՛ր։

Կիւսթով լուռ կեցաւ, թերեւս չէր լսած Անտրէի խօսքը։

Երկու փայլակ ցայտեցին Անտրէի աչերէն։

Նո՛յն վայրկենին, տիրող լռութեան մէջ, ձայն մը լսուեցաւ որ կը գոչէր Անտրէի.

—Կեցի՛ր, դժբա՛խտ պատանի՛, կեցի՛ր, եղբայրդ պիտի սպաննես։

Ալպէռ Անսըլէն, գլուխը բաց, մազերը ցցուած, երեւան ելաւ ծառերուն մէջէն։

Ատրճանակը սահեցաւ Անտրէի ձեռքին մէջէն և ոտքին առջեւ ինկաւ։

Նկարիչն անոր ճիտն ինալով գըրկեց թեւերուն մէջ. Ուրախութենէն կը խղդուէր. տղու մը պէս կուլար։

Կոմսը կը կենար նոյն տեղը, անշարժ, սասանած աչերը շլմորած։

Զօրս վկայները մօտեցեր էին.

Ալպէռ անոնց դառնալով.

—Պարոննե՛ր, ըսաւ, ես Ալպէռ Անսըլէն կը կոչուիմ. նկարիչ պատկերհան մ'եմ, և ամէն բանէ առաջ Անտրէի բարեկամ։ Դեռ չեմ գիտեր այս պարոնները զէնքով իրարու դէմ հանող պատճառը։ Կրնա՞ք իմացընել ինծի։

Ետմօն տը Ֆուրմի յանձն առաւ պատասխանել, և ազնուաբար կատարեց՝ առանց իր բարեկամն արդարացընելու, առանց իսկ թեթեւցընելու անոր յանցանքը։

Այն ժամանակ Ալպէռ Կիւսթավի մօտն երթալով, յուզեալ ձայնով մ'ըսաւ.

—Պարո՛ն տը Բրէսլ կոմս, եթէ դուք լաւ խորհած ըլլայիք, եթէ գործը մօտէն քննած ըլլայիք, տարակոյս չունիմ որ չէիք ըներ այնպիսի դատողութիւն մը, որ նողկալի զրպարտութիւն մ'է։ Անտրէ՝ տիկին Տէշարմի

քեռորդին է. և դուք պարտիք ներում խնդրել Անտրէէն, որ միանգամայն ձեր հօրը զաւա՛կն է։

Այս վայրկեանիս իսկ, չարունակեց ամրացընելով ձայնը, ձեր մայրը, Տիկին տը Բրէսլ մարքիզուհին, Տիկին Տէչարմի տունը կը տանի դժբաղդ կին մը, որուն վրայ թերեւս լսած էք Ռըպէյի մէջ խօսուածը...։ Այն ժամանակ խեղճ խելագար մ'էր, զոր մարքիզուհի կը կոչէին։ Ձեր մայրն, պարո՛ն կոմս, ուզելով հնար եղածին չափ դարմանել այն չարիքը, զոր ձեր հայրը, տը Բրէսլ մարքիզը ըրած էր այն կնոջ, ձեր մայրը, կ'ըսեմ, բժշկեց զայն և այսօր կը տանի քրոջը կը յանձնէ։

—Եւ այդ կինը, Ալպէռ, այդ կի՞նը... հարցուց Անտրէ, դողահար ձայնով մը.

—Քու մա՛յրդ է։

Անտրէ, գոչիւն մ'արձակեց, և ծառի մը կրթնեցաւ որպէս զի չիյնար։

Կիւսթավ տը Բրէսլ, լուռ կը կենար, գլուխը կախած, աչերը գետնին յառած։

Էտմոն տը Ցուրմի ձեռքէն բռնեց։

—Կիւսթա՛վ, ըսաւ սիրալիր բայց ծանր կերպով, գեղեցիկ և շատ անգամ մեծ գործ է իր յանցանքը ճանչելը. դուն հատուցում մը պարտական ես. ի՞նչ պիտի ընես. ես բան մը չեմ առաջարկեր քեզի։ Սրտիդ, խղճիդ և պատուի՛դ հարցուր։

Կոմսը ցնցուեցաւ. յետոյ, գլուխը մէկէն վեր առնելով՝ Անտրէի մօտը գնաց։

—Պարո՛ն Անտրէ, ըսաւ, դուք իմ մեծ եղբայրս էք, ներում կը խնդրեմ ձեզմէ՛.

—Պարո՛ն տը Բրէսլ կոմս, կը ներեմ ձեզի, պատասխանեց Անտրէ։

Եւ լալով Ալպէռի թեւերուն մէջ նետուեցաւ։

Կիւսթավի վկաները խնդակցութիւն յայտնեցին իրեն՝ գովելով իր ընթացքը. յետոյ Անտրէի ձեռքը սեղմեցին։

Վայրկեան մ'ետքը կառքերը Նըրտան Փարիզ վերադառնալու համար։

21

ԱՆԺԷԼԻ ՍԵՆԵԱԿԸ

Տիկին Տէշարմ, իր սեղանապետը կանչելով՝ հրամաններ տուեր էր իմացընելով Պ. Տէշարմի գալը, որ նոյն առտուն հասած նամակով մ'իմացուցեր էր կնոջը թէ իրիկունը Փարիզ պիտի գտնուէր։

Նորէն իր սրսկապանը մտնելով, ակնարկ մը նետեց ժամացոյցին վրայ, որ ճերմակ մարմարէ և քանդակազարդ ձոյլ ոսկիէ հրաշակերտ մ'էր։ Ասեղը կը յառաջանար դէպի ժամը չորս։

—Հիմա ուր որ է կու գայ, մրմնջեց ինքնիրեն բոժոժի մը լարը քաշելով։

Սպասաւոր մը ներկայացաւ։

—Պ. տը Բրէսլ մարքիզին կ'սպասեմ, եկածին պէս հոս բերէք։ Կրնայ ըլլալ որ Պ. Տէշարմ ալ, որ այս իրիկուն կը հասնի, հեռագիր մը ղրկէ ինծի. զայն ալ անմիջապէս ինծի պիտի բերէք։

Սպասաւորը խոնարհելով մեկնեցաւ։

Տիկին Տէշարմ երկու հայելիներու մէջ տեղը կեցաւ վայրկեան մը և ինքզինքը դիտեց։

Երբեք թերևս այնչափ փղփղուն չէր եղած իր գեղեցկութիւնը, դէմքին ու կեցուածքին մէջ անվեհեր, խիզախ և խրոխտ բան մը կար, որ անբացատրելի սխրանք մը, դիւթիչ հրապոյր մը կ'աւելցընէր։

Ոսկեգոյն յորդառատ մազերը, ծոպերու ձևով պլորուած ճակտին վրայ գեղաշուք պսակ մը կը ձևացնէին, որմէ մազերու երկայն փունջեր երկու քովէն յորդելով՝ պարանոցին վրայ կ'իյնային պարուրաձև։

Մետաքսէ երկնակապոյտ շրջազգեստը զարդ չունէր. բայց իրանը՝ մէջքին վրայ սեղմուած և կուրծքին վրայ բացուած էր երկու կարգ անգղիական փառաւոր ժանեակով որուն ներքև պաշտելի պարանոցի մը գանձերը քօղարկուած էին։

Փոքրիկ ոտները շրջազգեստին գոյնն ունեցող անզուգական կօշիկներու մէջ բանտարկուած էին, որոց վրայ երկու

ժապաւէնէ կապեր կային արծաթէ օղերով։

Իր լայն թեզանիքին մէջէն կը տեսնուէին երկու փափկագեղ արմուկները ճերմակ սիրուն ձեռներով և վարդագոյն եղունգներով աւարտած։

Անժէլ այն օրը դիտմամբ ինքզինք աւելի հրապուրիչ ըրած էր։

Ամուսինի՞ն համար էր, որուն կ'ըսպասէր, թէ տը Բրէսլ մարքիզին, որ պիտի գար։

Թերևս երկուքին համար ալ։

Նստած իր բազմոցին վրայ, շըրջազգեստը քիչ մը վեր առած, կօշիկին ծայրերը ցոյց տալու կերպով, յետոյ իր մօտը կեցած միոտանի կլոր սեղանին վրայէն գիրք մ'առած ձեռքը, հաւանականաբար ինքզինքին անհոգերեւոյթ մը տալու համար, որովհետև չէր կարդար։ Գլուխը ծռած, աչերը կէս գոցած, կը մտածէր։

Յանկարծ ոտնաձային լսելով՝ հառաչ մ'արձակեց, բայց չշարժեցաւ։ Նոյն դիրքը պահեց, կարդալու զբաղած ըլլալու ձեւով։

Դուռը կամացուկ մը բացուելով, տը Բրէսլ մարքիզն Անժէլի սրսկապանը մտաւ, որուն մէջ տիրող անուշահոտութիւնը սիրուած կնոջ մը ներկայութիւնը կը ծանուցանէր։

Սքանչանալով աչքին առջեւ կեցած սխրալի պատկերին վրայ, մարքիզը քանի մը երկվայրկեան հիացած մնաց։

Վերջապէս երկու քայլ յառաջանալով, անուշ, յուզեալ ձայնով մ'եւ սարսռուն մարմնով միակ բառ մ'արտասանեց.

—Անժէ՛լ։

Դեռատի կինը զարմանք կեղծեց, և իր գեղեցիկ աչերը թոյլ կերպով մը մարքիզին վրայ ուղղեց։

—Զիս չէ՞իք սպասեր, հարցուց, Պ. տը Բրէսլ.

—Կ'սպասէի, պարո՛ն մարքիզ, բայց չէի յուսար այլեւս։

—Այս առտու, երբ եկայ, պատասխան տրուեցաւ ինծի թէ իրիկուան ժամը չորսէն կրնայիք ընդունիլ զիս…

Խօսքը դեռ բերանն էր ժամացոյցը չորս զարկաւ։

—Ճշմարիտ է, ըսաւ Անժէլ, կ'երեւի թէ ժամանակը շատ երկար երեւցաւ ինծի։

—Այ՛ո, պաշտելի՛ էք, գոչեց մարքիզը։

Աննշմարելի ժպիտ մ'անցաւ Անժէլի շրթներուն վրայէն։

Նշան ըրաւ մարքիզին որ իր մօտը նստի բազմոցին վրայ։

—Լրջաբար պէտի խօսակցինք, ըսաւ և որպէս զի մէկը չգայ մեզ անհանգիստ ընէ, հոս ուզեցի ընդունիլ ձեզ...։

—Այս առաջին անգամն է որ իմ առջև բանալ կուտաք այս սիրտն, վայելչաշուք, պչրագեղ, անուշաբոյր և խորհրդաւոր բոյնը, որ տաճարն է ձեր գեղեցկութեան. ո՜հ, շնորհակալ եմ, շնորհակա՛լ։ Վերջապէս այսօր մինակ ենք. ուստի պիտի կրնամ յայտնել ձեզ այն բոլոր սէրը որ սրտիս մէջ լցուած է և անկէց դուրս կը յորդէ առանց մեր մօտն սպասող անխորհրդապահ ականջէ մը լսուելու....։ Ո՜հ, ո՜րչափ գեղեցիկ էք և ո՜րչափ լաւ կը

հասկըցընէք այն պաշտումը զոր հիներն ունէին գեղեցկութեան համար։ Կինը աստուածուհիի աստիճանը բարձրացած էր, ամէն տեղ տաճարներ, քուրմեր, քրմուհիներ և երկրպագուներ ունէր։ Հին ժամանակի հեթանոսներուն պէս, ես ալ, Անժէ՛լ, ամէն կիներէ վեր դրած եմ ձեզ, իմ աստուածուհիս էք...։ Ձեր տաճարը սրտիս մէջն է, ուր կը վառի ձեր սեղանին առջև նուիրական հուր մը, որ իմ կենացս հետ միայն պիտի մարի՛...։ Ահա առանձին ենք, Անժէ՛լ, այս պատերն ու վարագոյրները մեզ կը ծածկեն անհաճոյ աչերէ. Թոյլ տուէք ինծի որ սքանչանամ ձեր վրայ այս փառաւոր վիճակնուդ մէջ, մինչ ձեր նայուածք ալ արբեցութեան բաժակներ կը պարպէր սրտիս մէջ։

Ձեռքը բռնել ուզեց, բայց Անժէլ իսկոյն ետ քաշեց ցնցուելով։

—Ներեմ, պարո՛ն մարքիզ, ըսաւ ժպտելով, այլ ես նախանձութիւն չունիք։

—Մի՛ հաւատաք, Անժէ՛լ, այդ-

չարաշուք ախտը սրտիս մէջն է միշտ, աւելի բուռն, առաւել անհուելի։ Դուք միայն կրնայիք մեռցընել զայն, թերեւս առաջին համբոյրո՛վ մը...։ Եթէ գիտնայիք այն սոսկալի տանջանքները որ կը կրեմ տասնհինգ օրէ ի վեր, կը գթայի՛ք վրաս։

—Եւ պատճառն ալ Անտրէն է, տղա՛յ մը...։

—Մի՛ ընէք ինծի այդ երիտասարդին խօսքը, մի՛ ընէք, ըսաւ մարքիզը խռպոտ ձայնով մը։

—Իրաւունք ունիք, մենք ուրիշ աւելի շահեկան բաներ ունինք զբաղելիք։ Պէտք է որ ըսեմ ձեզի նախ թէ ամուսինս իմացուց ինծի շատ մօտ աւուր մէջ վերադարձը։

Ամպ մ'անցաւ մարքիզին աչերուն առջեւէն, և դէմքը տխրեցաւ։

—Ո՞ր օր կը հասնի Պ. Տէշարմ, հարցուց կակազելով։

—Երկու կամ երեք օրէն, պատասխանեց Անժէլ դիտմամբ։

Վայրկեան մը լռութիւն տիրեց, որ երկու կողմէն ալ վարանք կամ տագնապ կարտայայտէր։

Մարքիզը զարհուրելով կը տեսնէր ճարտարագէտին ահարկու դէմքը իր առջեւ տնկուած։ Այս անգամ Անտրէն չէր, տղայ մը, ինչպէս որ տիկին Տէշարմ զուարճարաներ էր. այլ ամուսինը՝ զինուած իր պատւին յարգել տալու և պաշտպանելու ամէն իրաւունքներով։

Անժէլ ալ կը տանջուէր վախնալով որ մարքիզին հետ իր այս փափաքած և հրաւիրած տեսակցութիւնը, որ վերջինը պիտի ըլլար, չկարենար իր յուսացած արդիւնքն ունենալ։

—Անժէ՛լ, ըսաւ վերջապէս մարքիզն այլայլեալ ձայնով մը, դուք երբեք չարտասանեցիք ինծի այն խօսքը, զոր կ'սպասեմ միշտ, այն աստուածային խօսքը կնոջ մը բերնին մէջ. «Կը սիրեմ ձեզ»։ Եթէ ձեր շուրթերուն վրայ մնաց և դուրս չելաւ, ես զայն կարդացի ձեր աչերուն մէջ։ Այո՛, դուք չկրցիք անզգայ ըլլալ այն բուռն սիրոյն, և կրնամ իսկ ըսել, այն հրատոչոր տարփանքին զոր ծնաք սրտիս մէջ։ Ձեզ տեսնել, լսել, զմայլիլ, ձեր

չնչած օդը չնչել, այս եղած է մինչեւ հիմա իմ երջանկութիւնս։ Ձեր պաղ վարմունքէն, ձեր պատկառոտ զգուշաւորութենէն կրած վիշտս չեմ յայտնած ձեզի, եւ երբեք չպիտի յայտնեմ.... Ես ձեզ կ'ուզէի այնպէս, ինչպէս որ եղած էք, ինչպէս որ էք, սիգապանծ եւ ծանր ուրիշ ամենուն համար, իսկ ինծի համար վեհ եւ գեղեցի՛կ։ Եթէ ուրիշ կերպ ըլլայիք, կրնայի ձեզ սիրել, բայց ո՛չ այսպէս։

Իմ զսպուած իղձերէս, սանձուած եռանդներէս, վերջապէս կրած վիշտերէս ուրախութիւն մը, երջանկութիւն մը կազմեցի ես ինծի... Ա՜հ, հասկցած եմ այն խստամբերութիւնը, զոր կրօնական մոլեռանդութիւնը կը ներշնչէ կարգ մը մարդոց։ Եւ այն ակնածութիւնն որով շրջապատեցի ձեզ, Անժէ՛լ, այն ալ ապացոյց մ'է իմ սիրո՛յս։

Բայց ձեր ամուսինը, Պ. Տէշարմ, այսօր վաղը կուգայ, Անժէ՛լ. ժամանակը սուղ է, քանի մը ժամ միայն ունի՛նք որոշում մ'ընելու։

—Ճշմարիտ է, մրմնջեց տիկին Տէշարմ։

Մարքիզը կարծեց թէ Անժէլ համամիտ էր իրեն, ուստի շարունակեց.

—Ես ձեր սրտին վեհութիւնն ու ազնուութիւնը ճանչելով՝ չեմ կրնար ենթադրել թէ դուք ձեր սէրն ուրիշի տալէ ետեւ յանձն առնուք մնալ ձեր ամուսինին յարկին տակ...։ Ձեր ճակտին պէս ճակատ մը, Անժէ՛լ, պէտք չէ երբեք կարմրի՛։ Հեռաւոր երկիրներ կան անծանօթ ծաղիկներով քաղցրաբոյր, ուր հրաշալի թռչուններ կը գեղգեղեն, ուր արեւը շողշողուն է, ուր աստեղազարդ գիշերները եղկ են եւ անուշահոտ...։ Անժէ՛լ, Ամերիկա կամ Հնդկաստան, մանաւանդ վերջինը հեշտաւէտ առանձնարան մը կը խոստանայ մեզի. պէտք է չուել անմիջապէս եւ երթալ այդ լուսապայծառ եւ ծաղկազարդ երկիրը. օրհնեա՜լ աշխարհ, որ մարդուս աչքը պարարելու եւ սէրն օրօրելու համար ստեղծուա՛ծ է։

—Եւ ձեր կի՞նը, պարո՛ն մարքիզ, ըսաւ տիկին Տէշարմ։

Մարքիզն իսկոյն ձեռքը ճակտին տարաւ։

—Օր մը դուք հասկըցուցիք ինծի թէ, յարեց մարքիզը, տը Բրէօլ մարքիզուհին արգելք մ'էր իմ և ձեր մէջ. Այն արգելքը չի կայ հիմա։

—Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք, գոչեց Անժէլ։

—Ըսել կ'ուզեմ թէ խզեցի՛ շղթան։

—Բացատրեցէք այդ ըսածնիդ։

—Այս առտու իսկ, մարքիզուհիին և իմ մէջ փոխանակուած ծանր խօսքերէ ետեւ, երկուքս ալ հասկըցանք որ կատարեալ բաժանում մը անհրաժեշտ էր։

—Ինչպէ՞ս, մարքիզուհին համեցա՞ւ....։

—Վաղը կամ միւս օր մարքիզուհին պիտի մեկնի տը Բրէօլի ապարանէն, հաւանաբար իր հողերէն մէկուն մէջ քաշուելու համար։

Տիկին Տէշարմ ցաւ զգալու պէս ցուցուց ինքզինք։

Այդ բաժանումը շատ անգամ երազեր էր իր առանձին ժամերուն մէջ իրբեւ մասն իր վրէժխնդրութեան և

հիմա որ այդ գոհացումը տրուած էր իրեն, արգահատանք զգաց տը Բրէօլ մարքիզուհիին վրայ։ Բայց իր քրոջ յիշատակը շուտով վանեց այդ տպաւորութիւնը։

—Երկար տարիներէ ի վեր, շարունակեց մարքիզը, իրարմէ օտար կ'ապրէինք. պայթում մը պէտք էր դիւրաւ խզելու այն տկար կապը, որ մեզ կը բռնէր տակաւին։ Այն խզումն եղաւ այս առտու, ինչպէս որ ըսի ձեզի։

—Ըսել է թէ բաժանումն որոշուած է։

—Եւ արդէն կատարուած, պատասխանեց, որովհետեւ մարքիզուհին տը Բրէօլի ապարանէն մեկնելու կը պատրաստուի։

—Չվախցա՛ք գայթակղութենէ. Չէ՞ք մտածե՛ր թէ աշխարհ ի՛նչ պիտի ըսէ։

—Ես ձեզմէ զատ ուրիշ բան չեմ մտածեր. դուք ամէն բան էք ինծի համար...։ Ինչ որ ըլլի, Անժէ՛լ, ձեզի համա՛ր է։ Աշխարհը կ'արհամարհեմ, և իմ սէրս ամէն մարդկային նկատումներէ վեր կը դասեմ. Իսկ ձեզի

համար ոչ մէկ զոհողութիւն չերեւար աչքիս. ձեզի համար պատրաստ եմ տալ արիւնս, կեանքս, եւ մինչեւ իսկ պատիւս։

—Տակաւին մնացե՞ր է, ըսաւ մըտքէն տիկին Տէշարմ։

Եւ գլուխը վեր տնկեց փայլակնացայտ աչերով, եւ շուրթերուն վրայ ալ արտասովոր ժպիտով մը.

—Ա՛, այլ եւս տարակոյս չունիմ, գոչեց, այսպէս կ՚ուզէի սիրուի՛լ։

Մարքիզն այս խօսքը եռանդի խանդավառութիւն մը կարծեց, որ իրենին կը պատասխանէր. Անժէլի նայուածքին բոցն այրեց զայն, բոլորը հայ խարոյկի մ՚առջեւ գտնուածի պէս։

Չտեսաւ որ անոր ժպիտը շուրթերու կծկում մ՚էր, չտեսաւ որ նայուածքին մէջ փայլող յաղթական ուրախութիւնէն աւելի բուռն զայրոյթ կար։ Ո՛չ, չտեսաւ զայն.

Շլացած, խելայեղած, տիկին Տէշարմի ոտքն ինկաւ։

—Անժէ՛լ, ըսաւ, ձեր ձայնին ա-

նուշութիւնը, ձեր նայուածքին հիաքանչ տպաւորութիւնն անզուգական են, երկուքն ալ կը զգլխեն զիս։ Ա՜հ, ո՛րչափ կը սիրեմ ձեզ, ո՛րչափ կը սիրեմ....։ Պիտի երթանք, այնպէս չէ՞։ Պէտք է որ վաղ իրիկուն Փարիզէն հեռացած ըլլանք.... Բայց այս օրէն, երջանկութիւնը կրնայ մերն ըլլալ... Անժէ՛լ, կը պաշտե՛մ ձեզ....։

Եւ թեւերուն մէջ գրկեց զայն։

—Զգուշացէք, պարոն մարքիզ, ըսաւ Անժէլ սոսկումով մը, կրնայ մարդ վրայ գալ։

Եւ սրահակի մը քով վազելով, վեր առաւ եւ աներեւոյթ եղաւ։

Մարքիզն ոտքի վրայ ելաւ յաղթական դէմքով.

—Իր հնչարա՛նը, մռմռջեց։

Եւ խրոխտաբար գլուխը վեր տնկելով, ինքն ալ վեր առաւ սրահակը։

Տիկին Տէշարմ ժամանակ ունեցեր էր պատուհաններուն մետաքսէ մեծ վարագոյրները քաշելու, եւ սենեակը լուսով կ՚ողողուէր։

Մարքիզը տեսաւ զայն կանգուն,

անշարժ կեցած․ Ցատկեց վրան երթալու համար, բայց և սուր նայուածք մը արգիլեց զայն։

Տիկին Տէշարմ այն շնորհալի, խռէական, անուշ աչուի, և սիրուն ժպիտով կինը չէր։ Միշտ գեղեցիկ իր բարկութեան մէջ իսկ, իր խրոխտ և խիստ կեցուածքը սպառնալից էր․ իր խոժոռ և ահեղ նայուածքը, չարագործ երեւոյթ մ'ունէր։

Աւելի լաւ կարելի չէր ներկայացնել կամ անձնաւորել ատելութիւնը կամ վրէժխնդրութիւնը։

Մարքիզն անոր կը նայէր զարմանքով և ապշութեամբ, բայց մտածելու ժամանակ չունեցաւ։

Տիկին Տէշարմ անոր մօտեցաւ, և թեւէն բռնելով քաշեց տարաւ իր քրոջը պատկերին առջեւ։

—Պարո՛ն տը Բրէսլ մարքիզ, ըսաւ պատկերը ցուցընելով, նայեցէ՛ք։

Մարքիզին դէմքը կնճռեցաւ և աչերը զարհուրելի անշարժութիւն մ'առին։

—Պարո՛ն մարքիզ, կը ճանչէ՞ք այս կինը։

—Ո՛չ, ո՛չ, կակազեց։

—Այս պատկերը հանուած է Նիէվրի մէկ փոքր գիւղին մէջ, որ Ռըպէյ կը կոչուի․ նայեցէք, պարո՛ն մարքիզ, նայեցէք․․․ ։ Խելագարի մը պատկերն է։

—Խելագարի՛ մը, կրկնեց մարքիզն առանց ինչ ըսելը գիտնալու։

Քրտինքը կ'սկսէր ծածկել ճակատը կապարագոյն դէմքը սարսափահար երեւոյթ մը կ'առնէր։

—Ամէնն այս չէ, պարո՛ն մարքիզ, պիտի ըսեմ ձեզի ինչ անուն ունէր երբեմն այդ տարաբաղդ կինն, երբ ծաղկահասակ, երջանիկ, ամբիծ եւ ինձմէ աւելի գեղեցիկ աղջիկ, Սավօա փողոցը կը բնակէր։ Լսեցէք, պարոն մարքիզ, անունը Լէոնթին Լանաէ էր։

Խուպոտ ձայն մը դուրս ցայտեց մարքիզին կուրծքէն, և երեք քայլ ետ գնաց։

—Պարո՛ն մարքիզ, շարունակեց տիկին Տէշարմ աւելի մեծ ձայնով, Լէոնթին Լանաէն է, քո՛յրս է։

Մարքիզը սարսռեցաւ։

—Դիտեցէք, պարոն մարքիզ. այդ քաղցր ու համբերատար դէմքը, միշտ գեղեցիկ, որ ամէն վշտաց, ամէն տառապանաց դրոշմը կը կրէ.... Դիտեցէք մարած աչերը, որոց մէջ ոչ կեանք կայ, ոչ մտածութիւն...։ Այս օրուան Լէօնթին Լանտէն է, և տեսէք ինչ եղած է...։ Վատշուէր մը, թշուառական մը, այս ոչնչութեան, մտքի այս յաւիտենական գիշերին մէջ գահավիժած է զայն, և Աստուած, արդար Աստուած, դեռ պատժած չէ՛ զայն...։ Տը Բրէսլ մարքիզ, այն վատշուէրը, այն թշուառականը, դո՛ւն ես.... Ինչ ըրիր քրոջս։

Ճակատը բարձր, աչերն հրացայտ, ստուգիւ հիանալի էր. Մարքիզն անոր չանթարձակ նայուածքէն ջախջախուած գողահար, անկարող էր պատասխանելու։

Տիկին Տէշարմ շարունակեց աւելի բուռն խստութեամբ։

—Քրոջս պատիւը մեռցրնելէ, կեանքը խորտակելէ, և յուսահատութեամբ զինքը խենթեցրնելէ ետև, հիմա ալ

կը տեսնեմ Էլէօնոր տը Պլանշվիլ, տը Բրէսլ մարքիզուհին, ազնիւ կին մը, անարգուած, թշնամուած և ցաւով համակուած...։ Ամուսին և մայր նախատուա՛ծ.... Երկու զո՛հ.

Այդչափը բաւական չէր, երրորդ մ'ալ պէտք էր քեզի, նա...։ Անմի՛տ.... Ինչպէս կրցիր հաւատալ, թէ ամէնէն մեծարուած յարգելի անուն մը կրելու պատիւն ունենալով, իմ պարտականութիւններս մոռնալու վատութիւնը յանձն կրնայի առնուլ...։ Տը Բրէսլ մարքիզին և Հանրի Տէշարմի միջեւ ո՛րչափ հեռաւորութիւն...։ Ազնուականը փոքր է, աշխատութեան մարդը մե՛ծ է։ Ա՛հ, ա՛հ, ա՛հ, տը Բրէսլ մարքիզը չտեսաւ զայս, ո՛չ. չը հասկցաւ որ ես կ'սքանչանայի ամուսնիս վրայ, կը պաշտէի՛ զայն։

Անժէլ կեցաւ շունչ առնելու համար։

—Տը Բրէ՛սլ մարքիզ, շարունակեց դողահար ձայնով մը, դուն կը սիրես զիս, բայց ես կ'արհամարհեմ քեզ, կ'ատեմ քեզ, կը հասկընա՞ս, կ'ատեմ

քեզ․ Ա՜հ, ես ալ քեզի պէս անհամբերութեամբ այս օրուան կ՚սպասէի՝ ըսելու համար քեզի թէ թշուառակա՜ն մ՚ես, անզգամ մ՚ես, վա՜տ մ՚ես, եւ երեսիդ նետել այն գարշանքը զոր կը ներշնչես ինծի, այն արհամարհանքը զոր ունիմ քու վրա՛դ։

Մարքիզը, փոխանակ տնկուելու այս նախատինքին տակ, աւելի ծռեց գլուխը։

Տիկին Տէշարմ շարունակեց։

—Տը Բրէօլ մարքի՛զ, քու հրամանովդ սրիկաներ գացին Լէանթին Լանտէն վերցուցին Սորպիէններուն ագարակէն։ Ո՞ւր տարին, ի՞նչ ըրին քոյրս։

Մարքիզն անոր նայեցաւ շլմորած։

—Պատասխան տո՛ւր, պարո՛ն, գոչեց Անժէլ, քոյրս քեզմէ կ՚ուզեմ, կը պահանջե՛մ․․․։

Անհասկընալի բառեր անցան մարքիզին շուրթերուն մէջէն։

—Պատասխան չպիտի տայ, չուզեր պատասխանե՛լ, գոչեց Անժէլ գալարելով իր թեւերը սրտին ցաւէն։ Քո՛յրս, խեղճ քո՛յրս․․․ Ա՜հ, պիտի

հալածեմ այս մարդն իմ ատելութեամբս, անդուլ անդադար, մինչեւ որ քու վրէժդ առնուի՛․․․։ Անողոք, անգութ պիտի ըլլամ վրէժխնդրութեանս մէջ։ Պէտք է որ այս թշուառականը քաւէ՜ իր ոճիրը․

Պատկերին դառնալով, դողդոջուն ձեռքերն անոր երկնցուցած էր․

Դուռ մը բացուելով՝ սպասաւոր մը ներս մտաւ ձեռքն արծաթէ փոքրիկ ափսէով մը, որուն վրայ նամակ մը կար։

—Ստիպողական նամակ մ՚է տիկինին համար, ըսաւ։

Անժէլ առաւ նամակը․ ծառան դուրս ելաւ։

Մարքիզը բան մը չէր տեսներ, բան մը չէր լսեր․ անշարժ, թեւերը կախած, տեսնողը քար կտրած կը կարծէր․

Տիկին Տէշարմ պատռեց նամակին պահարանը եւ արագապէս կարդաց Ալպէռ Անսըլէնի գրածը։

Բացագանչութիւն մ՚արձակեց, որ վեր ցատկեցուց մարքիզն եւ ինքզինքին բերաւ։

—Տը Բրէօլ մարքի՛զ, գոչեց տիկին Տէշարմ առջեւը կանգնելով, դուք չէք գիտեր ի՛նչ կը դառնայ այս վայրկենիս. ես ըսեմ ձեզի, ձեր որդին, տը Բրէօլ կոմսը կը մենամարտի Անտրէի հե՛տ...։

Մարքիզը տնկուեցաւ խոլոռ աչերով.

—Այս չէ սակայն աւելի սարսափելին ձեզի համար, շարունակեց դողահար ձայնով. պարո՛ն տը Բրէօլ, երկու եղբայր են մենամարտողները. Անտրէ զաւա՛կն է Լէօնթին Լանտէի։

22

ՊԱՏԻԺԸ

Մարքիզը խուլ աղաղակ մ'արձակեց. երկու ձեռքը ճակտին տարաւ, որ պաղ քրտինքով մը ծածկուած էր, եւ աթոռի մը վրայ ինկաւ։

Ինչպէս որ կ'ըսէր քիչ մ'առաջ, տիկին Տէշարմ անողոք էր. կծու ձայնով մը շարունակեց.

—Անտրէ Բիկօյ, այն որ տակաւին

այսօր արուարձանի տղան կը կոչուի, ձեր որդին է պարո՛ն մարքիզ։

Հազիւ քանի մ'օրուան ծնած, այդ մեծ ազնուականի որդին՝ ճամբու մը վրայէ գտնուելով՝ հանրային գթութեամբ ողջ մնացեր էր...։ Մինչ որ Բրէօլ մարքիզն իւր զուարճութեանց ետեւէն կը պտըտէր, պարզ գործաւորներ, բայց բարի սիրտեր, իւր զաւակը գետնէն վերցընելով կը խնամէին...։ Մինչ ազնուական մարքիզը շքեղ կոչունքներ կու տար, խրոխտապանծ կը պտըտէր Պուլօնեի ծառաստանին մէջ ձիով կամ իւր տոհմանշանաւոր կառքով, կամ Օբէռայի օթեակին մէջ կը ճոխանար եւ ամէն կողմ լիաձեռն ոսկի կը ցանէր. արուարձանին գործաւորները, ընտանեաց հայրեր, իրենց շաբաթականէն մաս մը կը զոհէին իրենց զաւակներուն բերնէն կտրելով, որպէս զի հաց տային այդ հարուստ ազնուականին որդւո՛յն...։ Ի՞նչ կ'ըսէք ասոր, պարո՛ն մարքիզ, աղուոր բան չէ՞. բարձր բարոյական չէ՞...։

Ընկեցիկ տղան մեծցաւ, մարդ մը եղաւ, վեհսիրտ, խելացի, ազնուաբարոյ երիտասարդ մը... ինչպէս որ պէտք է ըլլայ մարքիզի մը զաւակը...: Եւ հայրը անոր վրայ նախանձելու պատիւն ըրած է իրեն...: Եւ ո՞վ գիտէ. ա՜հ, Աստուած ների ինծի այս մտածութիւնս, թերեւս հայրն է որ իւր որդւոցմէ մէկուն ձեռքը զինած է միւսն սպաննելու համա՜ր...: Այս ալ գեղեցիկ բարոյական մը չէ՞, պարո՛ն մարքիզ:

Բայց Անտրէ կորովի, քաջ և ճարպիկ է, դիւրաւ չի զարնուիր, տարակոյս չունիմ, սիրտս կ'ըսէ ինծի...:

Ա՜հ, քիչ մ'առաջ մեղք գործեցի Աստուծոյ արդարութեանը վրայ կասկածելով...:

Յանկարծ ետեւէն ոտնաձայն մը լսուեցաւ:

Մէկէն ետին դարձաւ Անժէլ:

Սենեակին դրանը մէջ որ բացուեր էր, երկու կին տեսաւ աժգոյն, սեւեր հագած:

Մէկը դողահար, աչերն արտասու-

քով լցուած, ընկերին ուսին յեցած էր:

Տիկին Տէշարմ նախ զարմացական շարժում մ'ըրաւ, և անմիջապէս ետքն ալ խելայեղ ուրախութեան ճիչ մ'արձակեց:

Ճանչեր էր զայն, որուն համար կուլար երկար ժամանակէ ի վեր:

—Քո՛յրս գոչեց, թեւերը բաց վրան դիմելով:

—Անժէլ, գոչեց Լէոնթին ալ:

Եւ տիկին Տէշարմի թեւերուն մէջ ինկաւ սրտատրոփ ուժաթեկ:

Խանդագորով և հեշտալի գրկախառնութիւն մ'եղաւ:

Ձայն չէին հաներ, բայց հառաչներն ու համբոյրներն ամէն խօսքերէ աւելի ճարտասան էին:

Մարքիզն ոտքի վրայ ելեր էր դողալով:

Կեցուածքը, նայուածքը, շարժմունքը, դէմքը, ամէնն ալ սարսափ կ'արտայայտէին:

Մարքիզուհին, անշարժ կեցած, սրտաճմլիկ տխրութեամբ մ'անոր կը նայէր: Արդէն գործն իմացած ըլլա-

լով Ալպեռ Անօրլէնէն, կը գուշակէր ինչ որ իւր գալէն առաջ անցեր էր սենեակին մէջ։

Տիկին Տէշարմ նշմարելով որ կը մոռնար տը Բրէսլ մարքիզն և իւր քրոջն ընկերակցող տիկինը.

—Օ՜հ, տիկի՛ն, ըսաւ, մարքիզուհին դառնալով, ո՛վ և ըլլաք դուք որ քոյրս ինծի կը յանձնէք, օրհնեա՜լ ըլլաք.

—Այսօր կրցի բերել, վասն զի ուզեցի որ բժշկուած յանձնեմ ձեզի, պատասխանեց տիկին տը Բրէսլ։

Յետոյ, ծունգերուն վրայ իյնալով.

—Ես Էլէօնոր տը Պլանշվիլն եմ, տը Բրէսլ մարքիզուհին, յարեց ձեռնամած և աղերսաւոր, ձեր երկուքէն ալ ներում կը խնդրեմ սա մարդուն համար որ զաւկըներուս հայրն է...։

—Օ՛հ, տիկի՛ն մարքիզուհի, գոչեց Անժէլ յուզեալ սրտով և արտօսրալից աչերով, կ'աղաչեմ, ոտքի վրայ ելէք, կը ներեմ, այո՛, կը ներեմ...։

Լէօնթին ձեռքը մարքիզին երկնցուց ըսելով.

—Պարոն տը Բրէսլ մարքիզ, ես ալ կը ներե՛մ քեզի...։

Մարքիզն անոր նայեցաւ ուշադրութեամբ, ծանր ծանր ծռելով և ճիտն երկնցընելով։ Յետոյ մէկէն ետ քաշուեցաւ գոչելով խեղդուկ ձայնով մը։

—Ա՛հ, խե՛նթը, խե՛նթը...։

Եւ մեծաձայն քրքիջ մ'արձակեց, ջղաձգական, ահռելի՛։

Լէօնթին Լանտէի խելքը վրան եկեր էր, տը Բրէսլ մարքիզինը թռե՛ր էր։

Մարքիզուհին երկու քոյրերուն դառնալով ըսաւ.

—Դուք գթացիք յանցաւորին վըրայ և ներեցիք... բայց Աստուած, ինքը, չի ներե՛ր։

Եւ ամուսնին մօտենալով՝ թեւէն բռնեց որ տանի։

Նոյն միջոցին մարդ մը ներս մըտնելով՝ գլուխը բացաւ և յարգանքով ողջունեց։

Պ. Տէշարմն էր։

Մարքիզուհին դուրս ելաւ քաշելով

տանելով իւր ամուսինն որ շարունակ կը խնդար։

—Ա՜հ, Անժէ՛լ, ի՛նչ ըրիր, ըսաւ Պ. Տէշարմ, ցաւագին ձայնով մը։

—Հա՛նրի՛, քոյրս առեր էր ինձմէ՛, գոչեց։

Եւ վազեց ճիտն ինկաւ հեկեկալով։

Վայրկեան մ'ետքը տիկին Տէշարմ ամուսնին և Լէոնթինի մէջտեղը նըստած՝ կ'ըսէր։

—Սիրելի՛ քոյրս, սիրով և գորովով պիտի մոռցընենք քեզի անցեալին մէջ քաշած տառապանքդ...։ Դուն հօս քու տանդ մէջն ես. ամենափոքր փափաքներդ պիտի լցուին. հրաման պիտի ընես և իսկոյն պիտի կատարուի...։ Պաշտելի քրոջս համար ես նոյնը պիտի ըլլամ, ինչ որ էի ժամանակով. քու փոքրիկ Անժէլդ, աղջի՜կըդ...։ Ես չեմ մոռցած մեր բարի մայրիկին մահուան անկողինին մէջ ըսած խօսքերը. «Լէոնթի՛ն, ըսաւ քեզի, քոյրդ քեզի կը յանձնեմ, պիտի հսկես վրան, պիտի պաշտպանես,

մայրը պիտի ըլլա՛ս.» Ինձի ալ ըսաւ. «Անժէ՛լ, պիտի հնազանդիս մեծ քրոջդ, ինչպէս ինձի. անոր խօսքին և խրատներուն պիտի հետևիս։» Ետքն ալ աւելցուց. «Մի՛ մոռնաք երբէք իմ խօսքերս. ուրախութիւն կամ վիշտ, հարստութիւն կամ աղքատութիւն, մէջերնիդ բաժնեցէք միշտ։» Եւ այս եղաւ ամէնը. բերանը ժպիտով մարեցաւ մեր թեւերուն մէջ։

Լէոնթին կուլար ջերմ արտասուքով։

Պ. Տէշարմ բռնեց անոր ձեռքէն.

—Քո՛յր իմ, ըսաւ, Անժէլ յաճախ կրկնած է ինձի ձեր մահամերձ մօր խօսքերը. և միշտ որոշուած է մեր մէջ, որ մեր բաղդը կամ հարստութիւնը ինչ և ըլլայ, կէսը ձերն է...։ Ձեր երկուքին ժառանգութիւնն է, որ իմ ձեռքովս պտղաբերեցաւ. ես ձեր երկուքին համար աշխատեցայ...։ Վաղը, եթէ կ'ուզէք, քո՛յր իմ, կրնաք առնել ձեր բաժինը...։

—Քրոջս սէրը, ձեր բարեկամութիւնը, եղբա՛յր իմ, ա՛յս է միայն իմ

փափաքած, ըսաւ Լէոնթին։ Նէթէ զիս ձանձրալի չէք գտներ...։

—Օ՜հ. ի՞նչ կ'ըսես, գոչեց Անժէլ։

—Կը պահէք ուրեմն ձեր քով. ես շատ տեղ չեմ բռներ. ձեր տան մէջ փոքրիկ անկիւն մը կը բաւէ ինծի։

—Օ՜հ, այո՛, մեզի հետ պիտի մնաս. երբե՛ք չպիտի զատուինք իրարմէ, ըսաւ Անժէլ զգածմամբ։ Դուն քու բնակարանդ պիտի ունենաս. ամէնէն գեղեցիկ սենեակը քուկդ պիտի ըլլայ. քու ծառաներդ, քու կառքդ պիտի ունենաս հրամանիդ տակ... այնպէս չէ՞ Հանրի։

—Ձեր քրոջը կամքը միշտ իմս եղած է, պատասխանեց Պ. Տէշարմ՝ խօսքը Լէոնթինի ուղղելով։

—Ո՛չ, ո՛չ, պատասխանեց Լէոնթին, դուք երջանիկ եղէք. վասն զի արժանի էք, և վայելեցէք այդ հարստութիւնը որ ձեր աշխատութեան պտուղն է...։ Նորէն կ'ըսեմ, փոքրիկ անկիւն մը միայն կը խնդրեմ ձեր քով, առանձնարան մը, ուր կարենամ աղօթել, լալ և անցեալս յիշել։

—Բայց ես կ'ուզեմ, ընդհակառակն, որ մոռնա՛ս, գոչեց Անժէլ թեւերուն մէջ առնելով զայն.

—Անհնարին է, երբե՛ք...։

—Կը լսե՞ս, Հանրի, գոչեց Անժէլ ոտքի վրայ ելնելով, քիչ մ'առաջ կը գթայիր տը Բրէսլ մարքիզին վրա՛յ։

—Անժէ՛լ, ըսաւ Լէոնթին, ես այդ մարդուն գործած ոճիրը չէ որ կ'ուզեմ յիշ՛ել. ես անցեալին սոսկալի յիշատակը թողուցի այն խաւարին մէջ, ուսկից դուրս ելայ...։ Բայց ուրիշ բան մը կայ, զոր կ'ուզեմ քեզի ալ ըսել, ինչպէս որ ըսի տիկին տը Բրէսլի. ես զաւակ մը ծնած եմ, մանչ մը... այն զաւակս առին ձեռքէս... ի՞նչ ըրին, ի՞նչ եղաւ...։ Ահա ասոր համար է որ կ'ուզեմ լալ։

—Աստուա՛ծ իմ, Աստուա՛ծ իմ, տակաւին չի գիտեր, մրմնջեց Անժէլ դողալով։ Ժամը վերջը գնաց և դեռ լուր մը չի կա՛յ։

Ու սկսաւ ճեմել սրահոյն։

Պ. Տէշարմ, զարմանքով և սխրութեամբ կը նայէր Լէոնթինի։

—Ի՞նչ ընեմ. Աստուած իմ, ի՞նչ ընեմ, կ'ըսէր Անժէլ ինքնիրեն։ Մէկ խօսքով կրնամ իր տրտմութիւնն անպատում ուրախութեան փոխարկել. բայց ամէն բան յայտնել պէտք կ'ըլլայ․․․։ Եւ եթէ վիրաւորուած... մեռած... բերեն...։

Եւ դողալ սկսաւ։

—Անժէ՛լ, չես մտիկ ըներ քո՞յրդ, բան մը չես հարցըներ իրեն, ըսաւ Գ. Տէշարմ, ի՞նչ ունիս։

—Ա՜հ, այսպիսի սրտատանջութիւն մը սարսափելի՜ է, գոչեց Անժէլ, սենեակէն դուրս վազելով.

Անցաւ իր սրսկապանէն և ուրիշ փոքր հիւրասրահէ մը, և ճաշարանը մտնելով՝ կանչեց ծառաներուն ամէնն ալ իրենց անունով։

Երեք չորս ծառայ վազեցին ահաբեկ։

—Շուտով երկու կառք բռնեցէք, ըսաւ, մէկդ երթայ Գ. Ալպէռ Անտըլէնի տունն և առնէ բերէ զայն. մէկդ ալ երթայ Սէն-Տոմինիք փողոցը որ Բրէսըլի ապարանը. թէ որ Կիւսթավ

կոմսը հոն է, հարցընէ իմանայ անկէ թէ Գ. Անտրէ Բիկոյին ծանր վէրք մը պատահա՞ծ է։ Եթէ Գ. Կիւսթավ հոն չէ, պէտք է խնդրէ դառնայ գայ՝ առանց մէկու մը բան մը հարցընելու։ Դուք ալ, ժա՛ն, վազեցէք Գ. Անտրէի տունը. Օ՛ն, փութացէք և շուտով վերադարձէք առանց վայրկեան մը կորսընցնելու։

Գ. Տէշարմ, կնոջը բացագանչելուն և դուրս վազելուն վրայ ապշած մնացեր էր. բայց Լէոնթինը չվախցընելու համար՝ ինքզինք հանդարտ ցուցընելով՝ ըսաւ անոր ժպտադէմ.

—Անժէլ անշուշտ մոռցեր էր տալ կարեւոր հրաման մը. ես երթամ կատարեմ այն գործը, և ըսեմ իրեն որ ձեր քովը դառնայ գայ. ուստի վայրկեան մը մինակ կը թողում ձեզ։

Եւ դուրս ելնելով վազեց գնաց կնոջը քով որ ծառաներուն տալիք հրամաններն աւարտելու վրայ էր։

—Անժէ՛լ, ըսաւ դժգունած դէմքով մը, գիս դող հանեցիր, թերեւս քոյրդ ալ զարհուրեցուցիր. ի՞նչ կայ. ըսէ ինծի։

Տիկին Տէշարմ Ալպէռ Անսըլէնի նամակը տուաւ անոր, ըսելով.

—Ա՛ռ, Հանրի՛, կարդա և իմացի՛ր։

Պ. Տէշարմ կարդալը չէր լմնցուցած, Անտրէի տունէն երթալու պաշտօն ունեցող ծառան ճաշարանը մտնելով.

—Տիկի՛ն, ըսաւ, Պ. Անտրէ և Պ. Անսըլէն հիմա եկան միասին, և դահլիճը մտցուցինք։

Տիկին Տէշարմ ուրախութեան աղաղակ մ'արձակեց.

—Հանրի՛, ըսաւ, գնա ընդունէ Պ. Անսըլէնն և մեր քեռորդին, մեր զաւակը...։ Ես ալ երթամ քոյրս պատրաստեմ իրեն սպասող երջանկութեա՛ն։

Եւ վազեց գնաց Լէոնթինի քով, և թևերուն մէջ գրկելով զայն, պատմեց անոր թէ ի՛նչպէս իր ամուսինը 1848 տարւոյն հոկտեմբեր ամսոյն ութին առտու մը տղեկ մը գտեր էր Պօ—լը—Րօայի և Մըլէօնի մէջտեղի ճամբուն վրայ։

—Եւ այն տղա՞ն, հարցուց Լէոնթին անհամբեր։

—Եւ այն տղան մեծցաւ գեղեցիկ երիտասարդ մ'եղաւ, զոր շատ կը սիրէի արդէն և հիմա աւելի պիտի սիրեմ։

—Աւարտէ, Անժէ՛լ, աւարտէ, ըսաւ Լէոնթին թրթռուն ձայնով մը.

—Այո՛, սիրելի՛ քոյրս, նոյն ինքն է, քու զաւա՛կդ է....։

Խեղճ մայրը ճիչ մ'արձակեց և ցատկեց ոտքի վրայ։ Բայց ծունկերն իսկոյն կքեցան մարմնոյն ծանրութեան տակ, աչերը գոցուեցան և մարեցաւ ինկաւ քրոջը թևերուն մէջ։

—Հասէ՛ք, օգնութեան հասէ՛ք, գոչեց տիկին Տէշարմ սարսափահար։

23

ՄԱՅՐ ԼԱՆԿԼՕԱՅԻ ՀԱՄԲՈՅՐՆԵՐԸ

Երբ քառորդի մը չափ տարուած փութահոգ խնամքներով Լէոնթին Լանտէ աչքը բացաւ, իր երկու քովը կանգնած տեսաւ Անժէլն և Պ. Տէ-

շարժը. Ծունգերուն առջեւն ալ Անտըրէն, որ իւր ձեռքերը կը պագնէր արտասուելով։

Վայրկեան մ'անոր նայելէ ետեւ՝ աչերը քրոջն ուղղեց հարցական նայուածքով։

Տիկին Տէշարմ գլխու շարժումով մը պատասխանեց։

Այն ժամանակ մայրական սէրը լուսաւորեց Լէոնթինի աչերն եւ պայծառացուց ճակատը.

Աննկարագրելի գորովով մը սա միակ բառն արտասանեց.

—Զաւա՛կս։

Եւ շրթունքը մէկէն փակած էր իւր որդւոյն ճակտին։

—Մայրի՛կս, մայրի՛կս, կը մրմնջէր Անտրէի ձայնը. քի՛չ մ'առաջ իմացուցին ինձի քու սրտաճմլիկ պատմութիւնդ. օ՜հ, մայրի՛կս, ո՜րչափ պիտի սիրեմ քեզ...։

Անժէլ եւ ամուսինը նայուածք մը փոխանակելով, կամացուկ մը դուրս ելան։

Մե՜ծ էր ուրախութիւննին, երբէք չէին երազեր այսչափ կատարեալ։

—Ի՞նչ եղաւ Պ. Անսըլէն, հարցուց Անժէլ։

—Աղաչեցի որ երթայ բերէ Բօլինն ու աղջիկը, պատասխանեց Պ. Տէշարմ։

—Քլէռ գտնուա՞ծ է ուրեմն, գոչեց Անժէլ։

—Այո՛, գտնուած է։

—Ա՜հ, ամէն երջանկութիւն մէկէն կուգան մեզի։

—Հիմա կը մնայ միայն մեզի ապահովել քրոջդ եւ որդւոյն անդորրութիւնն ու ապագան։ Կ'ուզեմ որ Անտրէի երջանկութիւնը կատարեալ ըլլայ. Այս իրիկուն իսկ, Բօլին Լանկլօայի պիտի առաջարկեմ աղջիկն ամուսնութեան տալ Անտրէի։

—Ո՛րչափ բարի, ո՛րչափ վեհ սիրտ ես, Հանրի՛։

—Ուրիշ դիտաւորութիւն մ'ալ ունիմ, եւ եթէ դուն դէմ չես կենար...

—Ես դէմ կենա՞մ քու ուզածիդ. ո՛չ, դուն չե՛ս հաւատար։

—Եթէ քոյրդ հաճի...

—Ըսէ, Հանրի՛, ի՞նչ է։

—Անտրէն որդեգրենք, եւ անուն

մը տանք իրեն, Անտրէ Տէշարմ կոչուի:

—Ա՛հ, պաշտելի ես, գոչեց Անժէլ ամուսինին ճիտը փաթթուելով:

Մայր Լանկլօայի և Փլէօի հոն հասնիլը Ալպէօ Անսըլէնի հետ, նոր սրտաշարժ տեսարանի մ'առիթ եղաւ, ընկեցիկ տղուն փոքրիկ շապիկին ու քօթանակին պատճառաւ, զոր Լէօնթին մէկէն ճանչեց իբրև իր ձեռքին գործը:

Ծառայ մը վերջ տուաւ տեսարանին.

—Ճաշը պատրաստ է ըսելով:

Գնացին ճաշարանը և սեղանի նըստան:

Աւելորդ է ըսել թէ Անտրէի մայրն ամենուն ուշադրութեանը, հոգածութեանն ու մեծարանացն առարկայ եղաւ: Հազիւ ճաշեց, բայց ո՛րչափ գոհ կը նայէր իր որդւոյն, իր քըրոջն ու Փլէօին:

Ինչպէս որ իմացուցեր էր կնոջը, Պ. Տէշարմ, աղանդերին ժամանակ հարցուց Բօլին Լանկլօայի թէ իր աղ-

ջիկը կ'ուզէ՞ր ամուսնութեան տալ Անտրէի:

Մայր Լանկլօա չկրցաւ ինքզինք բռնել. ուրախութիւնը մէկէն պայթեցաւ: Ցատկեց ելաւ սեղանէն՝ տապալելով իր աթոռը, և յայտնեց թէ նստողներուն ամէնն ալ պիտի համբուրէր. Պ. Տէշարմէն սկսաւ, և անմիջապէս գործի սկսաւ, բերկրութեամբ տեսնելով որ ամէն այտերն իրեն կ'երկըննային իր խոշոր և հնչուն համբոյրներն ստանալու:

Ճաշին աւարտելէն ետև, տիկին Լանկլօա մէկ կողմ առաւ Պ. Տէշարմը:

—Բան մ'ունիմ ձեզի պատմելու, ըսաւ, միանգամայն խորհուրդ պիտի խնդրեմ ձեզնէ.

—Պատրաստ եմ ձեզ լսելու, սիրելի՛ Բօլինս, պատասխանեց Պ. Տէշարմ. և առաւ իր սենեակը տարաւ զայն, նստեցուց, ինքն ալ նստաւ ըսելով.

—Խօսեցէք տեսնեմ:

Մայր Լանկլօա՝ վայրկեան մը մըտածելէ ետև՝ խօսիլ սկսաւ:

— Պարո՛ն Հանրի, ըսաւ, ձեզի յայտնելիքս կրնամ ամենուն ալ յայտնել, աղջիկէս զատ. բաներ կան. զորս կ՚ուզեմ մոռցընել տալ անոր, բաներ ալ կան, զորս պէտք չէ երբեք գիտնայ։

Եւ պատմեց Պ. Տէչարմի թէ ի՛նչ կերպով իմացեր էր Պ. Օկիւսթ Պլէռօի Փարիզ բնակիլը. թէ ի՛նչպէս այն թշուառականը կարծելով թէ այն կերպով արգելք պիտի դնէր Լէոնթին Լանտէի բժշկուելուն, առեւանգեր էր Ֆլէռը աորլթէոր Մորանի տունէն՝ առանց գիտնալու թէ իւր աղջիկն էր. թէ ի՛նչպէս մեծ Պէռնարի և արուարձանին երկու գործաւորներուն աջակցութեամբ գտեր էր Ֆլէռը Ժօանվիլլի տան մէջ։

— Աղջկանս աղաչանքին չդիմանալով, շարունակեց տիկին Լանկլօա, Պլէռօն փոխանակ արդարութեան յանձնելու, թող տուի որ գնայ։ Անգամը ժամանակ ունէր փախչելու և ինքզինքը ծածկելու։ Այս առտու, երբ ոստիկանութեան տեսուչ մը քանի մը

ոստիկաններով տունը գնաց զինքը ձերբակալելու, տակաւին հոն էր...։ Աստուած անպատիժ չպիտի թողուր այն ճիւաղը...։ Մեծ Պէռնար, որ այս առտու տեսած էր արդէն, ժամ երեքին միջոցները նորէն վազեց եկաւ տունս, և իմացուց Պլէռօի եղերական վախճանը։ Լա Բռնռէ լրագիրն այս իրիկուն տուած էր Ռօա-տը-Սիսիլ փողոցին մէջ անցած դէպքին գլխաւոր պարագաները, վաղն ալ ամէն լրագիրներուն մէջ պիտի կարդացուի անշուշտ։

Մայր Լանկլօա պատմեց յետոյ իրեն և Կարկասի միջև անցածը. այսինքն Պլէռօի Ժօանվիլ գտնուած միջոցին Կարկասի երթալ իւր այն վաղեմի բարեկամին բոլոր ունեցածը կողոպտելը։

Պ. Տէչարմ աչերը խոշոր բացաւ զարմանքով։

— Ոսկին և արժեթղթերն իմ քովս են, սնտուկիս մէջ, շարունակեց մայր Լանկլօա. Չեմ գիտեր որչափ գումար կը ներկայացընեն. չկրցի համ-

րել, բայց Պլէռօի խօսքին նայելով, երեք միլիոնէն աւելի են եղեր...։ Եթէ այդ մեծ հարստութիւնն իր անտուկին մէջն էր, ըսել կ'ըլլայ թէ Կարկաս երեք միլիոնէն աւելի յանձնեց ինծի այս առտու։

Արդ, պարո՛ն Հանրի, այն միլիոնները կը նեղեն զիս և անոր համար է որ ձեր խորհուրդը կը պահանջեմ։

—Տեսնենք ի՛նչ կրնանք ընել յաւագոյն, ըսաւ Պ. Ցէշարմ. բայց դուք արդէն բան մը չմտածեցի՞ք, Բօլի՛ն։

—Անշուշտ, պարո՛ն Հանրի, երկարօրէն խորհեցայ։ Նախ որոշեցի առնել զանոնք ոստիկանութեան տեսչին տանիլ և ըսել. ըրէք ինչ որ կ'ուզէք...։ Բայց ետքը մտածեցի որ զիս հարցաքննելով կը հարկադրեն շատ մը բաներ պատմել զորս պէտք չունիմ ամէնուն յայտնելու։ Ես հետաքրքրութեան նիւթ ըլլալու բաղձանք չունիմ, և չեմ ուզեր աղմուկ հանել աղջկանս շուրջը...։ Անիրա՞ւ եմ, պարո՛ն Հանրի։

—Ո՛չ, ո՛չ, կը հաւնիմ ձեր ընթացքին։

—Ասկէ զատ, կը հարկադրուէի ըսելու թէ Կարկաս կողոպտեր էր Պլէռօն։ Խնդիրը Փարիզի մէջ է, Թիարանէն փախած. իսկոյն կը բռնեն զինքը, և փոխանակ այն պաշտպանութեան և փոքրիկ հարստութեան զորս խոստացայ իրեն, ձեր վրայ յոյս դնելով, Պարոն Հանրի, վասն զի ես բան մը չեմ կրնար ընել, ինքզինք նորէն ոճրադատ ատեանին առջև կը տեսնէր և վերստին Թիարանի կը դատապարտուէ՜ր...։ Արդէն ամօթ կ'զգայ իր անցեալին վրայ. զի՛ղջը պիտի մտնէ արտին մէջ, և դուք գեղեցիկ գործ մը պիտի ընէք, պարոն Հանրի, այդ վազեմի ոճրագործը չարեաց վիհէն կորզելով։

—Որովհետև այդ մարդն յայտնեց ձեզի Անտրէի ծնունդին գաղտնիքը, Բօլի՛ն, պարտական ենք իրեն. ես կը կատարեմ այն խոստումը զոր ըրած էք իրեն։ Կրնաք իմացընել իրեն թէ ես կը ջանամ ներում ձեռք բերել իրեն համար, և ապագան ալ կ'առնեմ վրաս։

Տեսնենք հիմա թէ ինչ պիտի ընէք Պլէռօի միլիոնները։ Անշուշտ մեծագոյն մասը չարութեամբ վաստկուած ըլլալով, պէտք էր տէրերուն վերադառնալ, որոնցմէ որ գողցուած կամ յափշտակուած էր. բայց չենք ճանչեր զանոնք, և խորհուրդ չեմ տար ձեզի որ փնտռելու ելնէք։ Կ'ուզէ՞ք Պետութեան սնտուկին յանձնել այդ միլիոնները։ Այն պարագային մէջ, ձեր անունը չյայտնելով՝ կրնաք փոխանորդ կարգել նօտար մը կամ ուրիշ պաշտօնատար անձ մը։ Պետութիւնը կ'ընդունի այդ երեք միլիոնը, ինչպէս որ յաճախ կ'ընդունի աւելի փոքր գումարներ։

—Պարո՛ն Հանրի, ես ուրիշ գաղափար մ'ունէի, բայց թերևս անհնարին է։

—Ըսէք, Բօլի՛ն, տեսնենք։

—Կ'ուզէի որ այս ստակն հնար եղածին չափ բազմաթիւ դժբաղդներու օժանդակէր, և տեսակ մը հատուցում ըլլար Պլէռօի գործած չարութիւններուն։

—Ա՜հ, իրաւունք ունիք, Բօլի՛ն, և

լաւ մտածեր էք, գոչեց Պ. Տէշարմ։

—Անհնար չէ՞ ուրեմն։

—Ամենևին։ Վաղը կրնանք գոհացընել ձեր այդ փափաքը։ Ես վաղ առտու ժամն երեքին ձեր տունը կուգամ. սպասեցէք զիս։ Կը համրենք արժեթուղթերն և ուրիշ արժէքները որպէս զի ճշդիւ գիտնանք թէ ինչ գումար կը ներկայացընեն։

—Եւ յետո՞յ։

—Յետոյ, Բօլի՛ն, զանոնք կ'առնենք, երկուքս միասին կ'երթանք ինձի ծանօթ մեծ մարդու մը, և անոր կը յանձնէք դուք ձեր կամքին գործադրութիւնը։

Եւ վերստին դահլիճը դարձան։

—Անհամբեր ձեզի կ'սպասէինք, ըսաւ տիկին Տէշարմ. վասն զի ամէնքս ալ հանդչելու պէտք ունինք։

—Կ'աղաչեմ որ ներողամիտ ըլլաք, պատասխանեց մայր Լանկլօա, բան մ'ունէի Պ. Տէշարմին յայտնելու։

—Ամենակարևոր գործ մը, յարեց ճարտարապետը։

Տիկին Տէշարմ, մայր Լանկլօային դառնալով.

—Սիրելի՛ Բօլինս, ըսաւ, պիտի խնդրեմ ձեզմէ որ մեծ, խիստ մեծ հաճոյք մը պարգեւէք քրոջս ու ինծի։

—Ամենայն սիրով, իմ ալ ուզածս է. ի՞նչ պէտք է ընեմ։

—Կ'ուզէինք այս գիշեր մեզի վար դնել ձեր սիրուն Փլէռը. որպէս զի քրոջս մօտը քնանայ, և վաղն ալ անոր հետ անցունէ մինչև իրիկուն։ Ինչպէս որ կը յուսամ, դուք ալ օրին մէկ մասը մեզի հետ կ'անցունէք, և իրիկունը ձեզի կը յանձնենք Օր. Փլէռը։

Մայր Լանկլօա գլուխը խոնարհեցուց. չէր գիտեր ի՛նչ ըսէր. բայց աւելի հակամէտ էր չհաճելու։

—Սիրելի՛ Անժէլօ, ըսաւ այն ժամանակ Պ. Տէշարմ, ձեր այդ խնդիրը չկրնար անհաճոյ ըլլալ Բօլինի, որովհետև վաղ առտու կանուխ դուրս պիտի ելնենք միասի՛ն, և Օր. Փլէռը մինակ չթողլու համար, հարկաւ հոս պիտի բերէինք.

Այս խօսքերը Պ. Տէշարմի յուսացած արդիւնքն ունեցան. Մայր Լանկլօայի դէմքը զուարթացաւ։

—Շատ շնորհակալ եմ ձեզի, որ աղջիկս պահել կ'ուզէք, ըսաւ տիկին Տէշարմին։ Ա՜հ, եթէ նախանձութիւն ունենայի, չէր կրնար ձեր քրոջը դէմ ըլլալ...։ Ես կ'ուզեմ որ Փլէռ յիշէ միշտ զինքը սիրողներն և անոնցմէ ընդունած համբոյրները։ Ձեր քոյրը, տիկին, որ գայն իւր թևերուն մէջ կրած է, որ անոր առաջին քայլերն ուղղած և անոնց օգնած է, որ անոր մանկութեան արտասուքները սրբած է, ձեր քոյրն ալ անոր մայրն է։

24

ԻՆՉ ԵՂԱՆ ՊԼԷՌՕԻ ՄԻԼԻՈՆՆԵՐԸ

Օթէլ տը Վիլի ժամացոյցն ինը կը զարնէր։ Կառք մը կեցաւ դետափին վրայ, այն մեծ շէնքին դռներէն մէկուն առջև, որ այսօր քանդուած է, և որ Սէնի քաղաքապետին յարկերուն յատուկ մուտքն էր։

Պ. Տէշարմ կառքէն վար իջնելով՝ ձեռքը մայր Լանկլօայի նուիրեց՝ վայրէջքին օգնելու համար։

Թեւին տակ բաւական մեծ ծրար մը կար։ Մայր Լանկլօա ալ իր սակուիկն ունէր թեւէն կախուած, մինչև բերանը լցուն, բայց այս անգամ չափազանց ծանրութիւն մ'ունէր։

—Բիչ մը ծանր է, ըսաւ Պ. Տէշարմ ժպտելով, կ'ուզէ՞ք ինծի տալ ձեր զամբիւղը Բօլի՛ն։

—Ո՛հ, պարոն Հանրի, պատասխանեց մայր Լանկլօա, կը ծիծաղին ձեր վրայ երբ տեսնեն իմ սակառիկս ձեր թեւէն կախուած։

Սանդուղէ մը վեր ելնելով լայն նրբանցի մէջ գտնուեցան, ուր քաղաքապետութեան յարկերը կը տանէր։

Բարապան մը դիմաւորեց զիրենք։

—Կ'ուզենք Պ. Քաղաքապետը տեսնել, ըսաւ Պ. Տէշարմ իր այցաքարտը տալով, որուն վրայ կանխաւ Բօլին Լանկլօայի անունն ալ գրած էր։

Բարապանը զանոնք նախասենեակ մը մտցնելով՝ աներեւոյթ եղաւ։ Վայրկեան մ'ետքը վերադարձաւ ըսելով.

—Պ. Քաղաքապետը ձեզի կ'սպասէ։

Եւ անոր սենեակը մտցուց Պ. Տէշարմն և մայր Լանկլօան։ Քաղաքապետը, որ իր քարտուղարին և թաղապետական վարչութեան երկու տընօրէններու հետ նստած կ'աշխատէր, իսկոյն ոտք ելաւ, և Պ. Տէշարմի մօտենալով ձեռքն անոր երկնցուց։

—Շնորհակալ եմ, Պ. Քաղաքապետ, որ կը հաճիք ընդունիլ զմեզ։ Ամենակարեւոր գործի մը համար եկած ենք։

Այս խօսքը լսելուն պէս՝ քարտուղարն և միւս երկու պաշտօնատարները դուրս ելնելու պատրաստուեցան։

—Մեր ձեզի ըսելիքը, Պարո՛ն Քաղաքապետ, այս պարոններն ալ կրնան իմանալ, ըսաւ մէկէն Պ. Տէշարմ, և եթէ կը ներէք...

—Կեցէ՛ք, պարոննե՛ր ըսաւ Քաղաքապետը։

Այն ատեն Պ. Տէշարմ սեղանին վրայ դրաւ, քաղաքապետին առջեւ, իր ծրարը, անոր քով ալ տիկին Լանկլօա իր սակառիկը։

—Այս զամբիւղին մէջ, ըսաւ Պ. Տէշարմ, յիսուն հազար ֆրանքի ոսկի կայ. այս ծրարն ալ շարժական արժէքներ կը պարունակէ, որք Փարիզի պօրսային երէկուան գիներով երեք միլիոն երկու հարիւր յիսուն հազար ֆրանքի գումար մը կը ներկայացընեն։

Չորս բացագանչութիւն մէկէն արձակուեցան, և աչերը Պ. Տէշարմի վրայ սեւեռեցան անհամբեր հետաքրքրութեամբ։

Պ. Տէշարմ շարունակեց.

—Եւ այս մեծ գումարն յանձնուած է այս բարի և պարկեշտ կնոջը տիկին Բօլին Լանկլօայի, որպէս զի ուզած կերպովը գործածէ, այնպիսի անձէ մը, որ ինքզինք ծածուկ պահել կ'ուզէ և ես ալ կը խնդրեմ ձեզնէ որ ով ըլլալը չհարցնէք ինձի։ Բայց ասչափը միայն կրնամ յայտնել ձեզի թէ այս հարստութիւնն այնպիսի խաւարային աղբիւրէ մը դուրս կ'ելնէ, որուն մէջ ոճիրներ ալ կը գտնուին...։

Ունկնդիրներն, յապուշ կրթած,

գրեթէ Պ. Տէշարմի բերնէն կախուած էին։

—Այս հարստութեան տէրն այսօր չի կայ, շարունակեց. գերագոյն դատաւորին՝ Աստուծոյ՝ առջեւ տուաւ իր անցեալ կենաց համարը...։ Առաջին կարգի պատճառներով կ'ուզենք որ անունը մոռցուի և մութի մէջ թաղուի։ Իւր թողած միլիոններն իբր անագան հատուցում մը պիտի ծառայեն իւր կեանքն աղտեղող պժգալի և յաճախ եղեռնական գործերուն։

Տիկին Լանկլօա կրնար այս միլիոնները իւրացընել, առանց բնաւ վախնալու թէ մէկը կրնար երբեք իրմէ պահանջել։ Երէկ եկաւ խնդրեց ինձմէ, որ զանոնք ձեռքէն հանելու միջոց մը ցուցընեմ, վասն զի կը նեղէին զինքը։ Այսօր, պարո՛ն քաղաքապետ, ձեզի կը բերէ զանոնք, յուսալով որ կը հաճիք իւր յանձնակատարն ըլլալ այս պարագայիս մէջ։

Քաղաքապետը գլուխը խոնարհեցուց ի նշան հաւանութեան, և գովեստի խօսքեր ուղղեց մայր Լանկլօայի, որ բոլորովին շփոթեցաւ։

—Կը մնայ ինծի գիտնալ, տիկի՛ն, թէ ի՛նչ են ձեր դիտաւորութիւնները, ըսաւ բարեկամական ժպիտով մը. Հաճեցէք իմացընել մեզի թէ ի՛նչ բանի և ի՛նչ կերպով կ'ուզէք որ գործածուի այդ խոշոր գումարը։

Մայր Լանկլօա, ճակնդեղի նման կարմրած, Պ. Տէշարմի նայեցաւ խորհուրդ հարցընելու կերպով։

—Սիրելի՛ Բօլինա, ըսաւ Պ. Տէշարմ, ձեզի կը վերաբերի խօսիլ հիմա. յայտնեցէք Պ. քաղաքապետին ի՞նչ են ձեր դիտաւորութիւնները։

Մայր Լանկլօա թաշկինակ մը հանեց գրպանէն, կամացուկ մը հազալով թքաւ անոր մէջ, որպէս զի ձայնն աւելի յստակ ելնէ—պչրանք մը— և խօսիլ սկսաւ։

—Իմ ուզածս այս է, ըսաւ. մէկ միլիոն տալ մանկանց խնամատուններուն։

—Կեցէ՛ք, տիկի՛ն, ըսաւ քաղաքապետը գրիչ մ'առնելով, և թուղթի մը վրայ գրելով.

Մանկանց խնամատարներուն մէկ միլիոն։

Յետոյ ակնարկ մ'ըրաւ Մայր Լանկլօայի որ շարունակէ։

—Հինգ հարիւր հազար ֆրանք միւս խնամատարներուն։

Հինգ հարիւր հազար ֆրանք Փարիզի հիւանդանոցներուն։

Մէկ միլիոն հինգ հարիւր հազար ֆրանք Փարիզի հանրային օգնութեան հոգաբարձութիւններուն։

—Կը մնայ տակաւին երեք հարիւր քառասուն հազար ֆրանք, որոց գործածութիւնն ալ պարտիք որոշել, ըսաւ քաղաքապետը։

—Այն ալ պետութեան գանձուն կը թողում իբր փոխարինութիւն այս մասին ընելիք անօրէնութեանց։

Քաղաքապետը զայն ալ գրեց նաեւ.

—Տիկի՛ն, ըսաւ ոտքի վրայ ելնելով, ձեր յանձնակատարն այս իրիկուն պիտի կատարէ ձեր կամքը։

Պ. Տէշարմ և տիկին Լանկլօա, հրաժարական ողջոյն տալով մեկնեցան։ Բայց վերջինը մէկէն ետ դարձաւ դրանը մէջէն։

—Ա՜հ, կ'զգայի որ բան մը կը մոռնայի, ըսաւ, սակառի՛կս։

Եւ մէջի ոսկիները սեղանին վրայ պարպելով՝ թեւն անցուց դրան։

Հոն գտնուողներուն ամէնն ալ ծիծաղեցան, ոչ թէ մայր Լանկլօայի վրայ խնդալու մտքով, այլ իբրեւ իրենց անկեղծ համակրութեան և սքանչանաց։

Քաղաքապետութեան պաշտօնատունէն դուրս ելած միջոցին ըսաւ Պ. Տէշարմի։

—Երէկ գիշեր աչքս չկրցի գոցել, թէև շատ յոգնած էի։ Ա՜հ, ո՞րչափ հանգիստ քուն մը պիտի քաշեմ հիմա...։ Հաւատացէք, պարոն Հանրի, ահագին բեռ մը գնաց վրայէս։

—Անշուշտ, ըսաւ Պ. Տէշարմ ժպտելով, սակառիկիդ մէջ յիսուն հազար ֆրանքի ոսկի կար. քիչ ծանրութիւն չէր, երսուն լիպրայէն աւելի՜...։

—Օ՜հ, այդ ըսել չէի ուզեր. դուք ալ գիտէք։

Պ. Տէշարմ բռնեց ձեռքէն։

—Վերջապէս, Բօլի՛ն, գո՞հ էք։

—Երջանի՛կ, պարոն Հանրի, ա՜յնչափ երջանիկ, որ հնար չէ ըսել։

—Հիմա, սիրելի՛ Բօլինս, պիտի երթաք ձեր աղջկան քով, որ հարկաւ ձեզի կ'սպասէ անհամբեր։ Ես ալ դատական նախարարին երթամ, ձեր պաշտպանեալին՝ Բիէռ Կարկասի համար միջնորդելու։

25

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Ռօա-տը-Սիսիլ փողոցի անցքէն ետեւ, Սպանեօլ Անթօնիօի տուած տեղեկութիւններուն վրայ, Փլէռի առեւանգման գործին մէջ Պլէռօի դաւակից եղող Թամէրլան անուն մարդն և անոր միւս ընկերն ալ ձերբակալուեցան։

Փութաջան խուզարկութիւններ եղան այդ մարդոց անցեալն ի յայտ բերելու համար։

Թամէրլան և անոր արժանի ընկերն երկու գողեր էին, ամենավատ

տեսակէն չարագործներ, գիշերային յուղկահարներ, և Փարիզի շրջակայ անբնակ տուները կողոպտողներ։

Գալով Սօլանժի, վաղեմի գողօնաթաքոյց և ընկեր Պլէօի ինչ ինչ գործերուն մէջ, երկար տարիներ Փարիզի մէջ անխոստովանելի արհեստներով զբաղած կին մ'էր։

Այս խաւարապատ գործին քննութիւնը յանձնուեցաւ Սէնի դատական ատեանին ամենէն լուսամիտ դատաւորներէն մէկուն։ Սկիզբէն տեսաւ գործին կարեւորութիւնն և հասկցաւ որ իւր պաշտօնը շատ փափուկ ու դժուարին պիտի ըլլար։

Զգաց որ մեծ զգուշաւորութեամբ պէտք էր յառաջանալ իրեն եղած յայտնութեանց լաբիւրինթոսին մէջ։

Բլէզի առեւանգն, որ ի սկզբան գլխաւոր իրողութիւնը կ'երեւէր, երկրորդական միջադէպի մը կերպարանք առաւ։

Նախ աղջիկին ետեւէն գացեր էր Մօնրէօյլէն Ժօանվիլ, յետոյ իւր խուզարկութիւններն ուրիշ կողմ ուղղուեր

էին։ Ամբաստանեալներուն պատասխանները կարգի գրուելով ու քննուելով՝ հետախուզութեան ընդարձակ դաշտ մը բացեր էին իւր խոկուն մըտքին առջեւ։ Տարօրինակ յստակատեսութեամբ յաջողեցաւ մութին մէջէն հանել և աչքի առջեւ դնել մեր պատմութեան նշանաւոր իրողութիւններէն մի քանին։

Կը տեսնէր Սորպիէններու ագարակի խենթին վերցուիլ տարուիլը Պլէօի հաշուին գործող մարդոց ձեռքով։ Կը տեսնէր զայն արգելափակ եղած Սէվրի տան մէջ, ուր պիտի մեռնէր թըշուառ վիճակի մէջ առանց միջամտութեան մը Բրէօլ մարքիզուհիին, որ զայն իւր մութ բանտէն հանելով տարաւ տօքթէօր Մօրանի խնամոց յանձնեց։ Կը տեսնէր զայն դարձեալ առարկայ եղած Պլէօի հետապնդման որ բժշկին յուսացած բուժումն արգիլելու համար Բլէզը կ'առեւանգէր։ Արդ դիւրին էր իրեն հասկընալ Պլէօի նպատակը։ Խելագարն իւր ձեռքէն պրծած ըլլալով, կ'ուզէր արգիլել

անոր բուժումին, որպէս զի չկարենար յայտնութիւններ ընել։ Ի՞նչ վատութեան, ի՞նչ ոճրագործութեան զոհ եղած էր դժբաղդ կինը. Պլէռօ իւր գաղտնիքը գերեզման տարեր էր իրեն հետ. Ի՞նչ էր այն գաղտնիքը։ Պէ՞տք էր փնտռել. պէ՞տք էր երեւան հանել. Այս խորհրդածութիւնը մտահոգութիւն կը պատճառէր քննիչ դատաւորին։ Արդարեւ, իբրեւ պաշտօնեայ արդարութեան, իբրեւ գործադիր օրինաց, իրաւունք ունէր ամէն կողմ պրպտելու, ամէն վէրքերը զննելու, ընտանեկան ամենէն ծածուկ իրերը հետազօտելու։ Ճշմարտութիւնը գիտնալը դատաւորի մը պարտքն է. բայց կան այնպիսի քօղեր, զորս ինքն իսկ կը վարանի բանալու։ Քննիչ դատաւորը կ'զգար որ Պլէռօի քով ուրիշ մեղապարտ մը կար։ Բիսթաշ, քննութեան միջոցին փնտռուելով՝ գտնուեր, կարեւոր յայտնութիւններ ըրեր էր, որոցմէ կը գուշակէր թէ տը Բրէսլ մարքիզուհին ինչ չարժառիթով գործեր էր։ Արդարեւ, ինչ պատճառաւ, խնդն ազատելու համար, փոխանակ արդարութեան դիմելու, Բիսթաշը գործիք ըրեր էր։ Միւս կողմէ, քսան տարի խելագարութիւն կրելէ ետեւ, Լէօնթին Լանտէ բժշկուեր, խելքը գլուխն եկեր էր, և չէր դանդատէր։ Ինչ պատճառով. և այդ Լէօնթին Լանտէն՝ Պ. Հանրի Տէշարմի պէս նշանաւոր մարդու մ'ամենամերձ ազգականն էր։ Եւ տակաւին ամէնն այս չէ. Բիէռ Կարկասը փնտռել տալ ուզելով, իմացեր էր որ այդ թիապարտն, որ պատժարանէն փախած էր, լիակատար ներում ստացած էր։ Այս ամէնը վարանման մէջ կը ձգէին զինքը և հետեւաբար մեծապէս կը տատամսէր։ Ուստի պարտաւորուեցաւ իւր քննութիւնն աւելի առաջ չտանիլ։

Այսու հանդերձ իւր սենեակը կանչել տուաւ տիկին տը Բրէսլ մարքիզուհին, Պ. Հանրի Տէշարմը և տոքթ. Մօրանը։

Իւր փնտռած ճշմարտութիւնն իմացաւ, բայց հասկըցաւ որ արդարութիւնը պէտք չէր աչերը շատ բանար

անցեալ իրողութիւններու վրայ, զորս երկու ընտանեաց շահը կը պահանջէր մոռնալ և մոռցընել։

Ուստի իր քննութիւնն աւարտեց՝ մի միայն կտակապան աղջկան առեւանգին վերաբերեալ իրողութիւնները տեղեկագրելով։

Ամբաստանեալներն ոճրադատ ատեանին յանձնուեցան։

Սպանեօլ Անթօնիօ դատապարտուեցաւ ցկեանս շղթայակապ աշխատութեան։

Թամէրլան և ընկերը տասն-հինգական տարի նոյն պատիժին. Սօլանժ ալ տասն տարի բանտարկութեան։

Արուարձանի տղան հիմա Անտրէ Տէշարմ կը կոչուէր։

—Ես ոչ միայն մօրաքոյրն եմ, կ՚ըսէր Անժէլ իր քրոջը, այլ և մա՛յրն եղայ։

Պլէզի և Անտրէի ամուսնութիւնն ամիս մ'ետքը կատարուեցաւ մեծ հանդէսով Նօթր-Տամ-Լօրէթ, եկեղեցիին մէջ, որ հազիւ կրցաւ պարունակել հրաւիրելոց բազմութիւնը, որք կը

փափաքէին համակրանաց նոր ապացոյց մը տալ Հանրի Տէշարմի և կնոջը։

Մայր Լանկլօա քսան տարի պզտիկցեր էր. Դէմքն առողջութեան փայլ մը ստացեր էր։

Եկեղեցւոյն մէջ շահագրգիռ և միանգամայն սրտաշարժ տեսարան մ'էր՝ մեծամեծ անձա՛ց և գեղաշուք տիկնանց մէջ արուարձանի գործաւորներուն պատգամաւորութիւնը՝ յիսունի չափ մարդոցմէ բաղկացած։

Հրաւիրեալներուն մէջէն շատեր գիտէին այդ բարի մարդոց ինչ ըրած ըլլալն Անտրէի համար։

Բարեկամ աչքով կը նայէին անոնց ժպտադէմ, իրարու կը ցուցնէին և գովեստով կը խօսէին անոնց վրայ։ Տը Ֆուրմի կոմսուհիին և անոր որդւոյն Լէօն տը Ֆուրմիի մէջտեղը գեղջկուհի մը կը տեսնուէր Մօրվանի նկարագեղ կերպարանքով։ Տիկին Տէզրօն էր, Սօրպիէններու ագարակին վերակացուհին։

Լէօնթին Լանտէ սիրալիր նամակ մը գրեր էր անոր, և ան ալ յատկա-

պէս ելեր եկեր էր իր վաղեմի սպասուհին համբուրելու և անոր որդւոյն ամուսնութեանը ներկայ գտնուելու համար։

Անտրէ Տէշարմի վկայներն էին մեծ Պէռնար և իր հին մեծաւորը, Պ. Տարթիկ։

Իսկ Բլէռ Լանկլօայի վկայներն էին Ալպէռ Անսըլէն և Տօքթէօր Մօրան։

Ութ օր առաջ Բլէռ սնտուկ մը ստացեր էր ծանրագին մետաքսեայ կերպասներ և ժանեակներ պարունակող, որոց հետ նաև քանի մը չքնաղակերտ գոհարեղէն զարդերու տուփեր։ Տիկին տը Բրէսլ մարքիզուհիին և Օր. Էտմէի հարսանեկան նուէրներն էին։

Մարքիզուհին և աղջիկը սեւեր հագած և որդին Կիւսթավ տը Բրէսլ՝ ներկայ էին կրօնական արարողութեան։

Պատարագէն ետև, մարքիզուհին և որդիքը՝ միւս հրաւիրեալներուն հետ աւանդատունը գացին ամուսնացեալներն ողջունելու։

Երբ կարգն իրենց եկաւ, Բլէռ տիկին տը Բրէսլի թեւերուն մէջ նետուեցաւ, ետքն ալ Էտմէն համբուրեց։

Կիւսթավ, տժգունած, յուզուած, ձեռքն Անտրէի երկնցուց, ան ալ փոխադարձաբար նոյնն ըրաւ։

Քանի մը քայլ անդին Ալպէռ Անսըլէն կեցած, չէր համարձակեր Էտմէի երեսը նայելու։

Տը Բրէսլ մարքիզուհին քովը գնաց։

—Պարոն Անսըլէն, ըսաւ անոր, մեր գլխուն եկած փորձութենէն ետև, Փարիզէն չմեկնեցանք անմիջապէս, վասն զի կ'ուզէինք ներկայ գտնուիլ Պ. Անտրէ Տէշարմի և Օրիորդ Բլէռ Լանկլօայի ամուսնութեան։ Բայց վաղը պիտի մեկնինք Ավինեօնի մօտ Ֆլէօրտէլի դղեակս երթալու համար։ Հոն երկար պիտի կենանք։ Երբ մեր տարեկան սուգն անցունենք, պարո՛ն Անսըլէն, ձեզ կը հրաւիրեմ որ Ֆլէօրտէլի գաք և քանի մ'օր մեզի հետ անցունէք։

Երիտասարդը ցնցուեցաւ։

Նոյն վայրկենին, աչքն Լոմէի աչքին հանդիպեցաւ, որ դողալով եղբօրը թեւին կը կրթնէր։

—Ցտեսութիւն, պարո՛ն Անսըլէն, յարեց տիկին տը Բրէսլ ձեռքն անոր երկնցընելով։

—Տիկի՛ն մարքիզուհի, ըսաւ երիտասարդը, տարիէ մը պատիւ պիտի ունենամ Ձլէօրտէյի գղեակը գալու։

—Պիտի սպասենք ձեզ, պատասխանեց մարքիզուհին քաղցր ժպիտով մը։

Երկու օր ետքը, Անտրէ Տէշարմ և իր ծաղկատի կինը, Լէոնթին Լանտէի և մայր Լանկլօայի հետ, Լիոնի երկաթուղիով Փարիզէն մեկնեցան Իտալիա երթալու և ամիս մը հոն անցնելու համար։

Մայր Լանկլօայի կողմէն Բիէտ-Կարկասի տրուած խոստումը կատարուեր էր։

Հին թիապարտն ամուսնացեր էր Մարկըրիթ Ժիլօի հետ, առտու մը, տասն-մէկերորդ շրջանակի քաղաքապետութեան պաշտօնարանին մէջ,

չորս վկաներու ներկայութեամբ։ Ցետոյ հազար հինգ հարիւր ֆրանք տարեկան հասոյթով Նորմանտիայի մէջ փոքրիկ գիւղ մը գացեր էր, ուր Պ. Հանրի Տէշարմ տուն մը գներ էր իրեն, ցանկապատ պարտէզով մը, ինչպէս որ կ'երազէր։

. . . .

Ժամանակէ մ'ի վեր տոքթէօր Մօրան նոր թոշակաւոր մ'ունէր, որուն անունը հիւանդարանին մարդոցմէն ոչ մին չէր գիտեր։

Այդ խելագարին բնակարանը կատարելապէս բաժնուած էր միւսներուն բնակարանէն․ կերակուրն առանձին կուտէր, և յատուկ սպասաւոր մը յատկացած էր իրեն։

Տոքթէօրն յատուկ խնամք մ'ունէր անոր վրայ, բայց հիւանդութեան բուժումին վրայ յոյս ընաւ չունէր։

Այդ մարդուն յիմարութիւնն էր գլխաւորապէս մեծաձայն քրքիջ արձակել, տարօրինակ քրքիջ մը, որ երբեմն ժամէ մ'աւելի կը տեւէր։

Երբ խելագարը, պարտասած, չըն-

չասպառ, կը դադրէր վերջապէս խընդալէ, դէմքն յանկարծ վայրագ երեւոյթ մը կ'առնէր, բոլոր մարմինը կը դողար, շուրթերը կը կարկամէին, նուաղկոտ խաժ աչերը խոշոր կը բացուէին, որպէս թէ յանկարծ ահռելի երեւոյթ մը ներկայացած ըլլար իրեն դէմ։

Այն ատեն խուպոտ ձայներ կ'ելնէին կոկորդէն, մազերը կը քստմնէին գլխուն վրայ. Թեւերը կ'երերցնէր տագնապահար կամ ահարեկ մարդու մը պէս և մարմինն ընկրկելով ետ ետ կ'երթար գոչելով.

—Ա՜հ, խե՜նթը, խե՜նթը...

ՎԵՐՋ

ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ

Երես	Սխալ	Ուղիղ
20	ու մինչեւ	որ մինչեւ
63	Ես հ ն եմ, մի՛ վախնար։	Ես հոն եմ, ըսաւ Պուրկինեոն։
93	կ'պասեմ	կ'սպասեմ
125	ինչ որ տեսար	ինչպէս որ տեսար
162	Մեծ Պէռնարին տըւած	Մեծ Պէռնարին եշկուընկերներուն տուած
192	բայց Լանկլօա	բայց մայր Լանկլօա
222	հարկ ելաւ	հարկ եղաւ
243	Մէջը թութամ մը մազ կար,	Մէջը փունջ մը մազ կար.
253	փաղիրէ մը	փաղիժէ մը
256	նորէն	նեյրաէն
269	այն	այս
302	կրնան	կրնաս
303	լսելէն	ըսելէն
339	հառաջ	հառաչ
341	կը պարպէր	պարպէ
347	պիտի ընէլ	պիտի ըսէ
350	բայց եւ սուր	բայց պաղ եւ սուր
353	թշնամուած	թշնամանուած
356	խնամատարներուն	խնամատուններուն
387	խնամատարներուն	խնամատուններուն
390	յուղկահարներ	հուղկահարներ
394	Նօթր-Տամ-Լօրէթ	Նօթր-Տամ-տը-Լօրէթ
397	Ֆլէօրտէլի գաբ	Ֆլէօրտէլ գաբ
399	բրբիչ	բրբիջ

ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՔ ԹԱՐԳՄԱՆՉԻՆ

1 Բանտը իմ - Սիլվիօ Բէլլիքոյ 1 հատոր (սպառ.)
2 Երէց Վէքֆիլտի-Կոլտսմիթ 1 » »
3 Գաղտնիք հաւատարմնութեան Մ. Վ. տիւ Ցէրէալ 2 հատոր (սպառեալ)
4 Թափառական Հրեայ - Էօժէն Սիւ 4 հատոր
5 Երկաթէ դիմակով մարդն եւ Աւետիք Պատրիարք Հայոց 1 հատոր (սպառեալ)
6 Սկզբունք Քաղ. տնտեսութեան - Ժ. Կառնիէ 1 հատոր
7 Պատմ. Օրինադիրք Օսմ. Պետութեան 1 հատոր
8 Ճերկրէ ի լուսին—Ժիւլ Վէրն 1 հատոր (սպռ.)
9 Կարմիր մարդոց երգումը—Բոնսոն տիւ Թէրայլ 1 հատոր
10 Մարքիզուհին—Ալպէր Տէլրի 1 հատոր (սպռ.)
11 Ընտանեզուրկ—Էքթոր Մալոյ 2 հատոր
12 Գ. Լըրոյի ծերութիւնը—Յ. տիւ Գօակօպէ 4 հատոր (սպառեալ)
13 Ամուսնութիւնք Փարիզի—Էտմոն Ապու 1 հտ.
14 Սրկածք Մխնխհաուզըն պարոնի - Վէպ Գերմ. 1 հատոր (սպառեալ)
15 Կրանթ նաւապետին որդիքը—Ժիւլ Վէրն 3 հատոր (սպառեալ
16 Մաթիաս Սանտորֆ—Ժիւլ Վէրն 3 հատոր (սպ.
17 Քսան հազար փարսախ ծովերուն տակ—Ժիւլ Վէրն 2 հատոր (սպառեալ)
18 Հինգ շաբաթ օդապարիկով—Ժիւլ Վէրն 2 հ.(սպ)
19 Կեռ բութամատ—Յ. տիւ Գօակօպէ 1 հտ. »
20 Տիկին Վիլֆէրոն որդի—Լէոն տը Թէնսոյ 1 հ. »
21 Սկզբնատարերք Քաղ. տնտեսութեան 1 հատ.
22 Առտնին տնտեսութիւն 1 հատոր

25-09
Մ

2403
2404
2405

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL1695413